

Siódmy krajowy raport z wdrażania Konwencji o różnorodności biologicznej za lata 2019-2025

Spis treści

Wykaz użytych skrótów i pojęć	3
I. Status zmienionej lub zaktualizowanej krajowej strategii i krajowego planu działania na rzecz różnorodności biologicznej Kunming-Montreal Globalny Ramy różnorodności biologicznej	7
Inne przyjęte strategie, które obejmują ochronę bioróżnorodności i zrównoważony rozwój.	10
II. Ocena postępów w osiągnięciu celów krajowych	13
CEL 1: Planowanie i zarządzanie wszystkimi obszarami w celu ograniczenia utraty różnorodności biologicznej	13
CEL 2: Odbudowa 30% wszystkich zdegradowanych ekosystemów	20
CEL 3: Ochrona 30% lądów, wód i mórz	25
CEL 4: Powstrzymanie wymierania gatunków, ochrona różnorodności genetycznej i zarządzanie konfliktami między ludźmi a dziką przyrodą	29
CEL 5: Zapewnienie zrównoważonego, bezpiecznego i legalnego pozyskiwania dzikich gatunków i handlu nimi	36
CEL 6: Ograniczenie wprowadzania inwazyjnych gatunków obcych o 50% i zminimalizowanie ich wpływu	38
CEL 7: Zmniejszenie zanieczyszczenia do poziomu, który nie jest szkodliwy dla różnorodności biologicznej	43
CEL 8: Zminimalizowanie wpływu zmiany klimatu na różnorodność biologiczną i budowanie odporności	49
CEL 9: Zrównoważone zarządzanie dzikimi gatunkami z korzyścią dla ludzi	59
CEL 10: Zwiększenie różnorodności biologicznej i zrównoważonego rozwoju w rolnictwie, akwakulturze, rybołówstwie i leśnictwie	67
CEL 11: Przywrócenie, utrzymanie i zwiększenie wkładu przyrody w życie ludzi	72
CEL 12: Poprawa terenów zielonych i urbanistyki na rzecz dobrobytu ludzi i różnorodności biologicznej	79
CEL 13: Zwiększenie podziału korzyści wynikających z zasobów genetycznych, cyfrowych informacji o sekwencjach i tradycyjnej wiedzy	85
CEL 14: Włączenie różnorodności biologicznej do procesu podejmowania decyzji na każdym szczeblu	90
CEL 15: Przedsiębiorstwa oceniają, ujawniają i ograniczają ryzyko związane z różnorodnością biologiczną oraz negatywny wpływ na nią	97
CEL 16: Umożliwienie zrównoważonych wyborów konsumpcyjnych w celu zmniejszenia ilości odpadów i nadmiernej konsumpcji	103

CEL 17: Wzmocnienie bezpieczeństwa biologicznego i dystrybucja korzyści płynących z biotechnologii.....	109
CEL 18: Zmniejszenie szkodliwych zachęt o co najmniej 500 mld dolarów rocznie i zwiększenie pozytywnych zachęt dla różnorodności biologicznej.....	113
CEL 19: Mobilizacja 200 miliardów dolarów rocznie na rzecz różnorodności biologicznej ze wszystkich źródeł, w tym 30 miliardów dolarów za pośrednictwem międzynarodowych finansów.....	117
CEL 20: Wzmocnienie budowania potencjału, transferu technologii oraz współpracy naukowej i technicznej na rzecz różnorodności biologicznej	122
CEL 21: Zapewnienie dostępności wiedzy na potrzeby działań na rzecz różnorodności biologicznej.....	134
CEL 22: Zapewnienie wszystkim udziału w podejmowaniu decyzji oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości i informacji związanych z różnorodnością biologiczną	139
CEL 23: Zapewnienie równości płci i podejścia uwzględniającego aspekt płci w działaniach na rzecz różnorodności biologicznej.....	143
III. Ocena postępów krajowych przyczyniających się do realizacji celów globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal.....	151
Podsumowanie krajowych postępów przyczyniających się do realizacji celów globalnych:.....	154
CEL A	154
CEL B	155
CEL C	156
CEL D.....	156
IV. Wnioski dotyczące krajowego wdrażania Konwencji o różnorodności biologicznej i globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal	157

Wykaz użytych skrótów i pojęć

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

ASC – Aqua Culture Stewardship Council – Rada ds Zarządzania Akwakulturą

ASF – African Swine Fever - Afrykański Pomór Świń

ATAT – Aggregated Total Applied Toxicity - Zagregowana całkowita stosowana toksyczność

CBD – Convention on Biological Diversity - Konwencja o różnorodności biologicznej

CITES – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem

CO₂ – Dwutlenek węgla

CSIRO - Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation

DRS – Deposit Return System – System kaucyjny

eDNA – Environmental DNA - DNA środowiskowe

EFA – ekologiczne obszary gospodarki

EFSA – European Food Safety Authority – Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności

EPR – Extended Producer Responsibility – Rozszerzona Odpowiedzialność Producenta

EPX – Environmental Performance Index – Wskaźnik Efektywności Środowiskowej

ESRS - European Sustainability Reporting Standards - Europejskie Standardy Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju

FEnIKS – Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko

FEPW – Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej

FSC – Forest Stewardship Council – Rada ds. Odpowiedzialnej Gospodarki Leśnej

GBF – Global Biodiversity Framework – Globalne Ramy dla Różnorodności Biologicznej

GBIF – Global Biodiversity Information Facility – Globalna Infrastruktura Informacji o Różnorodności Biologicznej

GDOŚ – Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

GIW – Główny Inspektorat Weterynarii

GIOŚ – Główny Inspektorat Ochrony Środowiska

GIS – Geographic Information System - System Informacji Geograficznej

GMO – Genetically Modified Organism – Organizmy zmodyfikowane genetycznie

GMM – Genetically Modified Microorganism – Mikroorganizmy zmodyfikowane genetycznie

GUGiK – Główny Urząd Geodezji i Kartografii

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IGO – inwazyjne gatunki obce

IOŚ - PIB – Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy

IUCN – International Union for Conservation of Nature - Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody

IMBIO – Projekt „Integracja Monitoringu Bioróżnorodności”

INSPIRE – Infrastructure for Spatial Information in Europe – Infrastruktura informacji przestrzennej w Europie

IPM – Integrated Pest Management – Integrowana Ochrona Roślin

KCRZG - Krajowe Centrum Roślinnych Zasobów Genowych

KSIB – Krajowa Sieć Informacji o Bioróżnorodności

LIFE – Program LIFE – instrument finansowy UE na rzecz środowiska i klimatu

LMO – Living Modified Organism – Żywe organizmy zmodyfikowane

MKIŚ – Ministerstwo Klimatu i Środowiska

MPA – Miejski plan adaptacji

MSC – Marine Stewardship Council – Rada ds. Zrównoważonego Rybołówstwa

NBS – Nature Based Solutions – rozwiązania oparte na przyrodzie

NCN – Narodowe Centrum Nauki

NCBR – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

NGO – Non-Governmental Organization - Organizacja Pozarządowa

OOŚ – Ocena Oddziaływania na Środowisko

OTOP – Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

OZE – odnawialne źródła energii

PAN – Polska Akademia Nauk

PEFC – Programme for the Endorsement of Forest Certification – Program Zatwierdzania Certyfikacji Leśnej

PES – Payments for Ecosystem Services – płatności za usługi ekosystemowe

PGL LP – Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe

PIORiN – Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa

PMS – Państwowy Monitoring Środowiska

PolBIN – Polish Biodiversity Information Network – Polska Sieć Informacji o Bioróżnorodności

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

PPP – Purchasing Power Parity – Parytet siły nabywczej

PS 2023-2027 – Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

PSZOK – Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych

PZŁ – Polski Związek Łowiecki

RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

RLI – Red List Index – Indeks Czerwonej Listy

ROP – Rozszerzona Odpowiedzialność Producenta

RPA – Regionalny Plan Adaptacji

SDGs – Sustainable Development Goals - Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ

SFDR - Sustainable Finance Disclosure Regulation – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2088 z 27 listopada 2019 r. w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych

SNMI – Sustainable Nitrogen Management Index – Wskaźnik Zrównoważonego Gospodarowania Azotem

SOR – Strategia Rozwoju Regionalnego

SOOŚ – Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

SPA 2020 – Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020, z perspektywą do roku 2030

SUMP – Sustainable Urban Mobility Plans – plany zrównoważonej mobilności miejskiej

SUP – Single Use Plastics – Dyrektywa UE dotycząca ograniczenia jednorazowych opakowań z tworzyw sztucznych

TNFD – Taskforce on Nature-related Financial Disclosures – Grupa Robocza ds. Ujawniania Informacji Finansowych Związanych z Przyrodą)

UE – Unia Europejska

WPR – Common Agricultural Policy (CAP) - Wspólna Polityka Rolna

WZ – Decyzja o Warunkach Zabudowy

Krótki przegląd procesu przygotowania raportu

Nazwa kraju	Polska
Organy krajowe odpowiedzialne za przygotowanie i przedłożenie sprawozdania	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
Osoba kontaktowa	Bożena Haczek
Dane kontaktowe	Bozena.haczek@klimat.gov.pl
Proszę pokrótce opisać proces przygotowania niniejszego raportu: MKiŚ zleciło opracowanie ekspertyzy ze środków NFOŚiGW mającej na celu zebranie informacji ws. wdrażania CBD w Polsce od wszystkich zainteresowanych podmiotów. W wyniku ekspertyzy powstał projekt Raportu, zgodnie z przyjętą w ramach CBD metodyką i wytycznymi w zakresie jego przygotowania (https://www.cbd.int/reports/nr7). Ze względu na to, że nie zostały sformułowane cele krajowe służące realizacji Globalnych Ram dla różnorodności biologicznej (GBF), Raport opisuje stan realizacji przez Polskę celów zawartych w GBF. Dla poszczególnych celów przeprowadzono inwentaryzację dostępnych źródeł danych wykorzystując publicznie dostępne rejestry danych statystycznych i przestrzennych (GIS). Dodatkowo w celu pozyskania danych, wykonawca ekspertyzy zwrócił się do następujących instytucji: Ministerstwa Klimatu i Środowiska, Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – Państwowego Instytutu Badawczego, Banku Gospodarstwa Krajowego oraz skonsultowano je z ekspertami w poszczególnych dziedzinach. Źródła wykorzystanych danych dla poszczególnych celów szczegółowych zostały wymienione w pkt 7 każdego celu. Pozyskane dane pozwoliły na opracowanie niniejszego raportu zgodnie z wymaganiami Konwencji o różnorodności biologicznej (CBD). Projekt Raportu został skonsultowany z jednostkami sektora środowiska (uzgodnienia wewnętrzne), a następnie z innymi sektorami (uzgodnienia zewnętrzne) i poddany konsultacjom społecznym przez umieszczenie projektu Raportu na stronie internetowej MKiŚ. Poprawiony i uzupełniony projekt raportu został przyjęty przez kierownictwo MKiŚ. (te działania zostały / zostaną zrealizowane w styczniu i lutym 2026 r.)	

I. Status zmienionej lub zaktualizowanej krajowej strategii i krajowego planu działania na rzecz różnorodności biologicznej Kunming-Montreal Globalny Ramy różnorodności biologicznej

1.	Czy Państwa kraj dokonał przeglądu lub aktualizacji swojej krajowej strategii i planu działania na rzecz różnorodności biologicznej zgodnie z ramami?	☐ Tak ☐ Nie ☒ W toku Jeżeli odpowiedź brzmi "nie" lub "w toku", proszę wskazać przewidywaną datę zakończenia przeglądu lub aktualizacji krajowej strategii i krajowego planu działania na rzecz różnorodności biologicznej: 2026 r.
2.	Czy Państwa kraj zaangażował zainteresowane strony w przegląd lub aktualizację swojej krajowej strategii i planu działania na rzecz różnorodności biologicznej i zaangażował się w ten proces?	☒ Tak ☐ Nie Jeśli odpowiedź brzmi "tak", wybierz jedną z następujących opcji (menu rozwijane): Ludy rdzenne i społeczności lokalne Kobieta Młodzież Samorząd lokalny i/lub regionalny Sektor prywatny Inni interesariusze
3.	Czy zmieniona lub zaktualizowana krajowa strategia i plan działania na rzecz różnorodności biologicznej zostały przyjęte jako instrument polityczny lub prawny lub włączone do innych strategii?	☐ Tak ☐ Nie ☒ W toku ☐ Inny proszę określić i wskazać przewidywaną datę adopcji: 2026 r.
4.	Jeżeli odpowiedź na pytanie 3 brzmi "tak", proszę wskazać, w jaki sposób przyjęto zmienioną lub zaktualizowaną krajową strategię i plan działania na rzecz różnorodności biologicznej w Państwa kraju.	☐ Przyjęte w drodze ustawy lub w inny sposób przez parlament ☐ Uchwalone przez Radę Ministrów, Kancelarię Prezydenta lub Prezesa Rady Ministrów lub równorzędny organ ☐ Przyjęty przez Ministerstwo Środowiska lub inne ministerstwo sektorowe

		☐ Zintegrowane ze strategią ograniczania ubóstwa, strategią zrównoważonego rozwoju, krajowym planem rozwoju lub inną powiązaną strategią lub planem ☐ Inne (proszę określić)
5.	Proszę pokrótce opisać krajowy system monitorowania różnorodności biologicznej oraz sposób, w jaki śledzi on postępy we wdrażaniu krajowej strategii i krajowego planu działania na rzecz różnorodności biologicznej.	Opis poniżej

System monitorowania różnorodności biologicznej w Polsce opiera się na kilku głównych źródłach danych, które tworzą spójną, choć wciąż rozwijaną sieć informacyjną. Najważniejszym filarem pozostaje Państwowy Monitoring Środowiska (PMŚ), koordynowany przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ). To właśnie w jego ramach prowadzone są programy monitoringu, m.in.: monitoring ptaków Polski, monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych, monitoring lasów, zintegrowany monitoring środowiska przyrodniczego, w tym gatunków i siedlisk przyrodniczych oraz obowiązkowe raportowanie dla Komisji Europejskiej wynikające z Dyrektywy siedliskowej i ptasiej. Dane te są gromadzone w cyklach sześcioletnich i obejmują zarówno oceny stanu ochrony, jak i analizy trendów populacyjnych. Ponadto w ramach PMŚ wykonywany jest Zintegrowany Monitoring Środowiska Przyrodniczego, w ramach którego w wybranych geoekosystemach referencyjnych prowadzi się obserwacje długoterminowych zmian w strukturze i funkcjonowaniu ekosystemów pod wpływem czynników naturalnych i antropogenicznych. Jako wspólne przedsięwzięcie GIOŚ i Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych (DGLP) w sieci stałych powierzchni obserwacyjnych realizowany jest również monitoring lasów ukierunkowany na ocenę kondycji zdrowotnej drzewostanów.

Państwowy Monitoring Środowiska jest realizowany przez systematyczne badania monitoringowe określonych wskaźników środowiska i przyrody oraz informowanie organów administracji i społeczeństwa o:

- jakości elementów przyrodniczych, dotrzymywaniu standardów jakości środowiska określonych przepisami oraz obszarach występowania przekroczeń tych standardów;
- występujących zmianach jakości elementów przyrodniczych i przyczynach tych zmian, w tym powiązaniach przyczynowo skutkowych występujących pomiędzy emisjami do środowiska i stanem elementów przyrodniczych.

Informacje wytworzone w ramach PMŚ są wykorzystywane przez jednostki administracji rządowej i samorządowej dla potrzeb operacyjnego zarządzania środowiskiem za pomocą instrumentów prawnych, takich jak: postępowanie w sprawie ocen oddziaływania na środowisko, pozwolenia na wprowadzanie do środowiska substancji lub energii, programy i plany ochrony środowiska jako całości i jego poszczególnych elementów, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Informacje wytworzone w ramach PMŚ wykorzystywane są także do celów monitorowania skuteczności działań i strategicznego planowania w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania.

W ramach PMŚ pozyskiwane są informacje niezbędne do m.in. obsługi międzynarodowych zobowiązań Polski, oraz współpracy z agendami UE tj. Europejską Agencją Środowiska, Eurostatem. Dane PMŚ są dodatkowo wykorzystywane m.in. dla potrzeb związanych z rozwojem regionalnym, funkcjonowaniem funduszy strukturalnych i funduszy spójności oraz sprawozdawczości w ramach Wspólnoty.

PMŚ zapewnia także dane podlegające udostępnianiu w myśl przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2024 r. poz. 1112 z późn. zm.), regulujących sprawę dostępu do informacji o środowisku.

Cele PMŚ osiąmane są przez realizację następujących zadań częściowych:

- wykonywanie badań wskaźników charakteryzujących poszczególne elementy środowiska,
- prowadzenie obserwacji elementów przyrodniczych,
- gromadzenie i analizę wyników badań i obserwacji,
- ocenę stanu i trendów zmian jakości poszczególnych elementów środowiska w oparciu o ustalone kryteria,
- identyfikację obszarów przekroczeń standardów jakości środowiska,
- analizy przyczynowo-skutkowe,
- opracowywanie zestawień, raportów, komunikatów i ich udostępnianie w formie drukowanej lub elektronicznej.

W odniesieniu do wszystkich rodzajów zadań częściowych, zarówno tych o charakterze pomiarowo/badawczo/analizycznym jak i informacyjnym, w PMŚ obowiązuje zasada cykliczności oraz zasada jednolitości metod (art. 23 ust. 14 ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska, (Dz. U. z 2024 r. poz. 425. z późn. zm.)).

Warunkiem wypełnienia celów PMŚ stawianych mu przez ustawę jest wiarygodność danych. Jest ona zagwarantowana przez kontynuację i doskonalenie takich działań jak:

- akredytacja laboratoriów badawczych,
- modernizacja infrastruktury pomiarowej,
- modernizacja narzędzi informatycznych do gromadzenia, przetwarzania i udostępniania danych,
- opracowania metodyczne,
- wdrażanie systemów jakości w podsystemach monitoringu,
- organizacja i udział w krajowych i międzynarodowych badaniach porównawczych,
- szkolenia.

Zadania Państwowego Monitoringu Środowiska zawarte w Strategicznym Programie Państwowego Monitoringu Środowiska są finansowane bądź dofinansowywane ze środków krajowych tj. Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz środków UE (<https://www.gov.pl/web/gios/programy-panstwowego-monitoringu-srodowiska>).

Na mocy ww. ustawy, od dnia 1 stycznia 2019 r. GIOŚ przejął wszystkie dotychczasowe zadania wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska związane z realizacją PMŚ, w tym zadania

pomiarowo-analityczne. Nowe obowiązki GIOŚ w zakresie prowadzenia pomiarów i analiz z zakresu monitoringu powietrza, wód powierzchniowych, hałasu i pól elektromagnetycznych, realizuje Centralne Laboratorium Badawcze.

Niemal równie istotne źródło danych na temat różnorodności biologicznej stanowią badania inwentaryzacyjne i monitoringowe realizowane przez regionalne dyrekcje ochrony środowiska oraz parki narodowe, a także w mniejszym stopniu parki krajobrazowe. Dane dotyczące różnorodności biologicznej gromadzone są przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska w Banku Danych o Zasobach Przyrodniczych i udostępniane są za pośrednictwem Geoserwisu <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>.

Na poziomie naukowym i instytucjonalnym funkcjonuje Krajowa Sieć Informacji o Bioróżnorodności (KSIB) oraz projekt IMBIO, które integrują dane z kolekcji przyrodniczych, instytutów naukowych i muzeów. Dane te są udostępniane także w ramach międzynarodowych repozytoriów, takich jak Global Biodiversity Information Facility (GBIF), co zapewnia interoperacyjność i możliwość porównań w skali globalnej.

Coraz większe znaczenie mają nowoczesne metody, w tym analizy DNA środowiskowego (eDNA), które umożliwiają szybkie i nieinwazyjne wykrywanie obecności gatunków w środowisku wodnym i lądowym. Dane te są gromadzone w ramach projektów badawczych finansowanych przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz programy unijne.

Uzupełnieniem systemu są inicjatywy nauki obywatelskiej, takie jak platformy Ornitho, Naturalist czy iNaturalist, które dostarczają szeregu informacji pozyskanych podczas obserwacji terenowych. Dane te, choć wymagają walidacji, stanowią dodatkowe źródło informacji o rozmieszczeniu gatunków i zmianach fenologicznych. Organizacje pozarządowe, takie jak Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP) czy Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”, prowadzą własne programy monitoringu, które często koncentrują się na wybranych grupach taksonomicznych.

Podsumowując, główne źródła danych to: Państwowy Monitoring Środowiska, KSIB/IMBIO, repozytoria międzynarodowe (GBIF), projekty eDNA oraz sieci nauki obywatelskiej (citizen science). Razem tworzą one system, który – mimo pewnych ograniczeń w spójności i częstotliwości pomiarów – dostarcza coraz pełniejszych informacji o stanie różnorodności biologicznej w Polsce.

Inne przyjęte strategie, które obejmują ochronę bioróżnorodności i zrównoważony rozwój.

Strategia	Uwzględnienie SDGs
Strategia Produktywności 2030	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 1 Koniec z ubóstwem, Cel 2 Zero głodu, Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 6 Czysta woda i warunki sanitarne, Cel 7 Czysta i dostępna energia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu,
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 1 Koniec z ubóstwem,

	Cel 4 Dobra jakość edukacji, Cel 5 Równość płci, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 10 Mniej nierówności, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 11 Zrównoważone miasta i społeczności, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu,
Polityka Energetyczna Polski do 2040 roku	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 7 Czysta i dostępna energia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu,
Polityka Ekologiczna Państwa 2030- strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 6 Czysta woda i warunki sanitarne, Cel 7 Czysta i dostępna energia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 11 Zrównoważone miasta i społeczności, Cel 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu, Cel 14 Życie pod wodą, Cel 15 Życie na lądzie.
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 4 Dobra jakość edukacji, Cel 5 Równość płci, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 10 Mniej nierówności,
Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 4 Dobra jakość edukacji, Cel 6 Czysta woda i warunki sanitarne, Cel 7 Czysta i dostępna energia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 11 Zrównoważone miasta i społeczności,

	Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu, Cel 14 Życie pod wodą, Cel 15 Życie na lądzie.
Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020 oraz Projekt Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2030	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 1 Koniec z ubóstwem, Cel 2 Zero głodu, Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 4 Dobra jakość edukacji, Cel 5 Równość płci, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 16 Pokój sprawiedliwość i silne instytucje.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	Strategia jest spójna z celami zrównoważonego rozwoju oraz promuje ją na poziomie lokalnym i krajowym. Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 1 Koniec z ubóstwem, Cel 2 Zero głodu, Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 4 Dobra jakość edukacji, Cel 5 Równość płci, Cel 6 Czysta woda i warunki sanitarne, Cel 7 Czysta i dostępna energia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu, Cel 14 Życie pod wodą, Cel 15 Życie na lądzie.
Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 7 Czysta i dostępna energia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca, Cel 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura, Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu.
Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020, z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020)	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu, Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca.
Miejskie i Regionalne Plany Adaptacji	Strategia realizuje m.in. następujące SDGs: Cel 13 Działania w dziedzinie klimatu, Cel 3 Dobre zdrowie i jakość życia, Cel 8 Wzrost gospodarczy i godna praca Cel 11 Zrównoważone miasta i społeczności.

II. Ocena postępów w osiągnięciu celów krajowych

CEL 1: Planowanie i zarządzanie wszystkimi obszarami w celu ograniczenia utraty różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Zapewnienie, aby wszystkie obszary były objęte partycypacyjnym, zintegrowanym i uwzględniającym różnorodność biologiczną planowaniem przestrzennym i/lub skutecznymi procesami zarządzania dotyczącymi zmian w użytkowaniu gruntów i mórz, tak aby do 2030 r. niemal całkowicie wyeliminować utratę obszarów o dużym znaczeniu dla różnorodności biologicznej, w tym ekosystemów o wysokiej integralności ekologicznej, przy jednoczesnym poszanowaniu praw ludów rdzennych i społeczności lokalnych.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Realizacja celu opiera się na systematycznym rozwijaniu ram prawnych i instytucjonalnych.

Proces planowania przestrzennego w Polsce jest regulowany przepisami ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2024 poz. 1130, z późn. zm.) i rozporządzeń ministra właściwego do spraw planowania przestrzennego. Zgodnie z nimi najbardziej istotne dokumenty planistyczne tworzą samorządy; za przygotowanie dokumentów planistycznych odpowiedzialny jest wójt, burmistrz lub prezydent miasta. 7 lipca 2023 r. Sejm RP przyjął największą do tej pory zmianę ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Większość przepisów nowelizacji weszła w życie 24 września 2023 r. Nowelizacja ustawy planistycznej wprowadziła szereg rozwiązań, których celem jest usprawnienie i uporządkowanie planowania, przede wszystkim na poziomie lokalnym.

Planowanie przestrzenne w obszarach morskich jest narzędziem używanym w celu realizacji polityki zrównoważonego rozwoju i zarezerwowania przestrzeni na różne rodzaje działalności, aby zapobiegać powstawaniu konfliktów przestrzennych. Aktem rangi ustawowej regulującym morskie planowanie przestrzenne w Polsce jest ustawa z dnia 21 marca 1991 roku o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej. Opracowywane są plany zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich, które obejmują strefy przybrzeżne, wewnętrzne wody morskie, morze terytorialne oraz wyłączną strefę ekonomiczną. Zasadniczy plan w skali 1:200 000 został przyjęty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 kwietnia 2021 r. w sprawie przyjęcia planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej w skali 1:200 000. W dniu 8 grudnia 2022 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie przyjęcia planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej w skali 1:200 000 (Dz. U. poz. 2518). Plan ogólny określa przeznaczenie akwenów, warunki korzystania z nich, rozmieszczenie inwestycji (np. farmy wiatrowe) oraz cele środowiskowe. Do projektów planów opracowuje się Prognozę oddziaływania na środowisko. Projekt planu wraz z prognozą zostaje poddany konsultacjom społecznym. Oprócz planu ogólnego, opracowywane są szczegółowe plany dla morskich wód wewnętrznych. W latach 2023-2025 przyjęto 16 takich planów.

Polska wdraża również szereg działań w zakresie planowania i zarządzania obszarami chronionymi, których celem jest ograniczenie utraty różnorodności biologicznej. Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2026 r. poz. 13), dla wskazanych obszarów chronionych sporządza się plany ochrony, przy czym sporządzający projekt planu ochrony mają obowiązek zapewnić możliwość udziału społeczeństwa w tym postępowaniu. Plan ochrony parku narodowego ustanawia w drodze rozporządzenia minister właściwy do spraw środowiska, podobnie jak plan ochrony dla obszarów Natura 2000, plan ochrony rezerwatu przyrody ustanawia w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia regionalny dyrektor ochrony środowiska, plan ochrony parku krajobrazowego ustanawia w drodze uchwały sejmik województwa.

Monitoring stanu ekosystemów morskich prowadzony jest w oparciu o krajowe i unijne standardy oceny presji antropogenicznych. W odniesieniu do lasów stosowane są plany urządzenia lasu, programy monitoringu lasów oraz certyfikacja leśna (PEFC i FSC), które wspierają zrównoważone gospodarowanie zasobami leśnymi i ograniczają fragmentację siedlisk. W rolnictwie wdrażane są programy rolno-środowiskowe finansowane ze Wspólnej Polityki Rolnej, wspierające praktyki agroleśne, utrzymanie siedlisk na gruntach rolnych oraz rozwój łąk kwietnych.

Środki finansowe obejmują szerokie wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej, w tym programów LIFE, Horizon Europe oraz FEnIKS 2021-2027 i FEPW 2021-2027. W 2025 r. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska z programu FEnIKS uzyskała ponad 260 mln zł dofinansowania na projekty ochrony różnorodności biologicznej i zwalczania gatunków inwazyjnych. Partycypacja społeczna i współpraca z interesariuszami realizowana jest przez konsultacje społeczne, angażowanie samorządów, organizacji pozarządowych i lokalnych społeczności. Równolegle rozwijane są systemy monitoringu i raportowania, które umożliwiają ocenę skuteczności działań oraz zapewniają zgodność z wymogami prawa krajowego i unijnego.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Reforma planowania i zagospodarowania przestrzennego stanowi odpowiedź na powtarzane od kilkunastu lat postulaty interesariuszy planowania przestrzennego: samorządów, inwestorów, urbanistów i zwykłych obywateli. Ma ona służyć zapewnieniu zrównoważonego rozwoju kraju przy zachowaniu ładu przestrzennego i uwzględnieniu interesu publicznego. Reforma ma na celu m.in. ułatwienie i skrócenie procedur związanych z planowaniem przestrzennym, silniejsze powiązanie planowania przestrzennego z planowaniem strategicznym, dostarczenie gminom narzędzi umożliwiających prowadzenie odpowiedzialnej i racjonalnej gospodarki przestrzenią (m.in. plan ogólny gminy, zintegrowany plan inwestycyjny, rejestr urbanistyczny), w tym ograniczenie niekontrolowanego rozlewania się zabudowy, zwiększenie wpływu społeczeństwa na decyzje podejmowane w planowaniu przestrzennym oraz ułatwienie dostępu do informacji dotyczących procedur planistycznych oraz możliwości zagospodarowania poszczególnych nieruchomości.

Nowe rozwiązania zapewniają zwiększenie wpływu społeczeństwa na decyzje podejmowane w planowaniu przestrzennym: w przepisach zmodyfikowano istniejące i wprowadzono nowe regulacje dotyczące sporządzania aktów planistycznych przy wzmocnieniu głosu społeczeństwa, dodano także szereg usprawnień do poszczególnych czynności.

Wprowadzono nowe narzędzie planistyczne- plan ogólny gminy, uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy (z wyłączeniem terenów zamkniętych), w randze aktu prawa miejscowego. Ustalenia zawarte w planie ogólnym będą wiążące zarówno dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz dla decyzji o warunkach zabudowy. Dzięki temu każdy zainteresowany, czy to inwestor czy obywatel, będzie mógł otrzymać jasną informację jakie zamierzenia inwestycyjne są możliwe do realizacji na działce, którą jest zainteresowany lub która znajduje się w jego sąsiedztwie. Wyeliminowana zostanie obecna sytuacja, kiedy inwestycja mogła powstać wbrew zapisom studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, przez co dokument ten opracowany często z aktywnym udziałem społeczeństwa, w ogóle nie zabezpieczał jego interesów.

Wprowadzono również nowy rodzaj planu – zintegrowany plan inwestycyjny, który będzie dotyczył dowolnych inwestycji, nie tylko mieszkaniowych. Będzie narzędziem, które da gminom większe możliwości w lokalizowaniu inwestycji wnioskowanych przez inwestorów i przy ich zaangażowaniu, jednak z uwzględnieniem partycypacji społecznej i zasad ładu przestrzennego. Wzajemne zobowiązania gminy i inwestora będą zapisane w umowie urbanistycznej, zapewniając tym samym pełną transparentność.

Korzyści z wprowadzonej reformy obejmują więc lepsze uwzględnienie głosu społeczeństwa, wprowadzenie instrumentu planistycznego który da jasne ramy rozwoju gminy, w języku czytelny dla wszystkich (plan rozwoju gminy), większe możliwości w lokalizowaniu inwestycji przy współudziale inwestora, ale z uwzględnieniem partycypacji społecznej i zasad ładu przestrzennego, pełna transparentność dot. wzajemnych zobowiązań gminy i inwestora dzięki ZPI, powstrzymanie niekontrolowanego rozlewania się zabudowy, wprowadzenie Rejestru Urbanistycznego jako systemu teleinformatycznego, stanowiącego źródło danych i informacji dostępne dla wszystkich nieodpłatnie.

Informacje o reformie opublikowane są na stronie Ministerstwa Rozwoju i Technologii: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/reforma-systemu-planowania-przestrzennego>

Partycypacja społeczna w procesach planistycznych jest zinstytucjonalizowana przez konsultacje projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, procedury oceny oddziaływania na środowisko stanowiące integralny element procesów inwestycyjnych oraz funkcjonowanie sieci Natura 2000. Jej jakość i stopień wczesnego zaangażowania społeczności lokalnych pozostają jednak zróżnicowane. Wpisując się w globalne trendy urbanizacji, rozwoju infrastruktury i intensyfikacji rolnictwa, Polska doświadcza presji prowadzącej do dalszej fragmentacji siedlisk. Utrata obszarów o dużym znaczeniu dla różnorodności biologicznej nie została całkowicie zahamowana, mimo rozszerzania systemu ochrony.

Kluczowe wyzwania obejmują fragmentaryczność planowania lokalnego, wynikającą z braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w wielu gminach, konflikty między celami rozwoju gospodarczego a ochroną przyrody, a także obserwowane wcześniej presje związane z intensyfikacją gospodarki leśnej. Dodatkowym obciążeniem są zmiany klimatu, rosnąca presja ze strony gatunków inwazyjnych oraz zanieczyszczenia środowiska.

W odpowiedzi na te wyzwania należałoby przeanalizować możliwe działania w kierunku wprowadzenia obowiązku oceny skutków dla różnorodności biologicznej we wszystkich miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planach ogólnych już na wczesnym etapie ich opracowywania, zintegrowania map przyrodniczych w systemach GIS dostępnych dla gmin, rozwoju planowania krajobrazowego i zielonej infrastruktury na poziomie regionalnym, ustanowienia jasnych mechanizmów unikania, minimalizacji i kompensacji strat przyrodniczych oraz transparentnego monitoringu realizacji zapisów planów. Należałoby również wzmocnić wysiłki na rzecz wzmocnienia partycypacji społecznej przez szkolenia urzędników, wdrażanie narzędzi cyfrowych i zapewnienie finansowania lokalnych konsultacji. Kluczowe pozostaje zwiększenie długoterminowego finansowania ochrony, renaturyzacji i monitoringu, zarówno ze środków publicznych, jak i prywatnych, przy wykorzystaniu funduszy unijnych, w tym programu FEnKS. Wskazane jest również tworzenie wspólnych platform współpracy oraz włączanie ekspertów ds. bioróżnorodności do zespołów planistycznych gmin.

Podsumowując, Polska dysponuje rozbudowanymi ramami planistycznymi i ochronnymi oraz rosnącymi zasobami danych i inicjatyw lokalnych. Skuteczne osiągnięcie celu wymaga jednak kompleksowego uwzględnienia kwestii różnorodności biologicznej we wszystkich procesach planowania, wzmocnienia partycypacji społecznej, zapewnienia systematycznego finansowania, rozwoju zasobów ludzkich i technicznych oraz skutecznych mechanizmów ochrony interesów społeczności lokalnych. Cel pozostaje możliwy do zrealizowania, pod warunkiem konsekwentnego wdrażania wskazanych działań.

4. Główne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

A1 Czerwona księga ekosystemów

GIOŚ opublikował opracowaną w ramach monitoringu siedlisk przyrodniczych Czerwoną listę siedlisk przyrodniczych (Korzeniak J., Perzanowska J., Cieśla A., Gawryś R., Kolada A. (red.) 2025. Czerwona lista siedlisk przyrodniczych Polski. GIOŚ, Kraków-Sękocin Stary-Warszawa.), która opracowana została zgodnie z metodyką zalecana przez IUCN.

https://siedliska.gios.gov.pl/images/pliki_pdf/publikacje/Raporty%20i%20ekspertyzy/Czerwona_lista_siedlisk_przyrodniczych_2025.pdf

A2 Zasięg ekosystemów naturalnych

Naturalne i półnaturalne ekosystemy w Polsce

Rodzaj ekosystemu	Powierzchnia (ha)	% udział w stosunku do powierzchni kraju
las i tereny zadrzewione i zakrzewione	9 488 800 (GUS)	29,6 % (GUS)
doliny rzek	Brak danych – brak jednolitych statystyk powierzchniowych	Brak danych
stałe rzeki nizinne (grunty pod wodami płynącymi)	26 400 (GUGiK)	0,08%

jeziora	316 930 (GUS)	1%
wybrzeże i wydmy naturalne	ok. 350 km długości wybrzeża wydmowego (Urząd Morski w Gdyni) – brak danych powierzchniowych w ha	Brak danych
łańcuchy górskie z naturalną roślinnością	627 867 (GUS)	2% (GUS)
łąki i pastwiska użytkowane tradycyjnie (koszenie/sezonowy wypas)	ok. 3,1–3,2 mln ha (łąki ok. 2,7–3 mln ha, pastwiska ok. 400 tys. ha)	ok. 10 % powierzchni kraju

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: liczba państw stosujących partycypacyjne, zintegrowane i uwzględniające różnorodność biologiczną planowanie przestrzenne lub skuteczne procesy zarządzania dotyczące zmian w użytkowaniu gruntów i mórz, aby do 2030 r. doprowadzić do tego, że utrata obszarów o dużym znaczeniu dla różnorodności biologicznej stanie się bliska zeru.

5.1 Czy wszystkie obszary Państwa kraju objęte są zintegrowanym i uwzględniającym różnorodność biologiczną planowaniem przestrzennym lub skutecznymi procesami zarządzania, które:

(a) uwzględniają zmiany w użytkowaniu gruntów (lądowych)?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

W polskim systemie planowania przestrzennego, w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, planach ogólnych oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, uwzględnia się ochronę różnorodności biologicznej. Zakres i jakość integracji kwestii przyrodniczych są zróżnicowane między jednostkami samorządu terytorialnego ze względu na poziom wiedzy urzędników samorządowych w obszarze różnorodności biologicznej.

Odpowiedzialność i inicjatywy leżą po stronie regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, samorządów. Same inicjatywy są również przedmiotem włączeń organizacji pozarządowych, które w żaden sposób nie ponoszą odpowiedzialności za podejmowane działania. Część planów powstała w ramach projektów (np. LIFE), a część przygotowywana jest etapami. Brakuje spójnej koordynacji między sektorami (infrastruktura, rolnictwo, leśnictwo, gospodarka wodna), co utrudnia rzeczywiste zintegrowanie planowania przestrzennego z ochroną różnorodności biologicznej. Występują problemy praktyczne, takie jak niedostateczne finansowanie, brak danych i przestrzennej informacji przyrodniczej na poziomie lokalnym, presje inwestycyjne i konflikty interesów. W praktyce powoduje to, że w wielu gminach ochronę przyrody uwzględnia się jedynie fragmentarycznie (np. przez studium lub warunki dla inwestycji), a brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) utrudnia kontrolę skutków prowadzonych tam działań dla różnorodności

biologicznej. Zastępowanie MPZP decyzjami o warunkach zabudowy (WZ) prowadzi do rozproszonej, niekontrolowanej zabudowy, fragmentacji siedlisk i utraty korytarzy ekologicznych. Brak stref ochronnych i precyzyjnych zakazów w MPZP umożliwia zabudowę obszarów cennych przyrodniczo (łąk, terenów podmokłych, stref ekotonowych – przykład Wilanowa w Warszawie).

b) uwzględniają zmiany w użytkowaniu gruntów (wody śródlądowe)?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

c) uwzględniają zmiany w użytkowaniu morza (wybrzeża i morza)? (Nie dotyczy państw śródlądowych)

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo

(d) W pełni x

W Polsce zmiana sposobu użytkowania obszarów morskich i przybrzeżnych jest regulowana i wymaga szeregu planów, pozwoleń i ocen - zarówno na poziomie krajowym (prawo krajowe) jak i unijnym (dyrektywy środowiskowe). Poniżej najważniejsze zasady i instrumenty:

- Prawo krajowe regulujące obszary morskie i administrację morską (ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2024 r., poz. 1125, z późn. zm.)).
- Morskie planowanie przestrzenne (Maritime Spatial Planning, MSP) - krajowe plany zagospodarowania przestrzennego morza określają przeznaczenie stref morskich (transport, energetyka wiatrowa, rybołówstwo, ochrona przyrody, wydobywanie surowców itp.) i warunki zmian użytkowania.
- Kodeks morski (Dz. U. z 2023 r. poz. 1309) oraz Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2026 r. poz. 69)- reguluje poszukiwanie i wydobywanie surowców mineralnych i energetycznych na obszarach morskich.
- Prawo wodne (Dz. U. z 2025 poz. 960) - przepisy dotyczące ochrony przeciwpowodziowej, ochrony brzegów i gospodarowania wodami przybrzeżnymi.
- Ocena oddziaływania na środowisko - obowiązkowa dla przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, jeśli właściwy organ stwierdzi taką konieczność.

W przypadku naruszeń w polskim prawie są sankcje administracyjne, cofnięcie pozwoleń, obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego oraz odpowiedzialność karna/cywilna w określonych przypadkach.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiąganiu celu.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) Renaturyzacja torfowisk i ochrona wydmy - Słowiński Park Narodowy / projekt LIFE PeatRestore - działania przywracające reżim wodny torfowisk i ochronę ruchomych wydmy; łączenie prac terenowych z konsultacjami i monitoringiem.

- Strona projektu LIFE PeatRestore - odsłona polska i opis działań: <https://life-peat-restore.eu/pl/projekt/polska/>
- Dokumentacja i raporty Słowińskiego PN (projekt planu ochrony, raporty): <https://planochrony.slowinski.pn.pl/> (sekcja dokumenty/raporty).

2) Renaturalizacja i ochrona doliny Biebrzy (projekty LIFE i krajowe programy) Kompleksowe zarządzanie wodą, przywracanie siedlisk bagiennych, umowy z rolnikami i monitoring - przykład integracji ochrony przyrody z interesami lokalnymi.

- Baza projektu LIFE (Biebrza) - informacje i raporty: <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/details/3598?tab=documents>
- Strona Biebrzańskiego Parku Narodowego – dokumenty i plany ochrony: <https://www.biebrza.org.pl/>

3) Projekty renaturyzacji miejskich cieków - renaturalizacja Sokołówki w Łodzi (projekt SWITCH, studium przypadku) Przykład przywrócenia funkcji ekologicznych i retencyjnych cieku miejskiego z udziałem społeczności lokalnej.

- Climate-ADAPT / case study Łódź (dokument PDF i opis): <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/case-studies/urban-river-restoration-a-sustainable-strategy-for-storm-water-management-in-lodz-poland>
- Raporty lokalne i materiały projektowe dostępne przez archiwa projektów SWITCH/miastoŁódź.

4) Strona MRiRW:

- programy rolno-środowiskowo-klimatyczne <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/interwencje-rolno-srodowiskowo-klimatyczne>
- PROW 2021–2027 i dokumenty programowe: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2021-2027>
- ARiMR warunki naborów, listy beneficjentów, zasady wypłat i kontrola: <https://www.arimr.gov.pl>

5) Strona MRiRW:

- programy rolno-środowiskowo-klimatyczne <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/interwencje-rolno-srodowiskowo-klimatyczne>
- PROW 2021–2027 i dokumenty programowe: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2021-2027>

- ARiMR warunki naborów, listy beneficjentów, zasady wypłat i kontrola: <https://www.arimr.gov.pl>

6) Przygotowanie i wdrożenie MSP (Maritime Spatial Planning)

- Polska- MSP to proces planistyczny, który rozstrzyga potencjalne konflikty sektorowe jeszcze przed wydaniem decyzji inwestycyjnych- istotne narzędzie prewencyjne.
- Polska – profil kraju na platformie MSP Komisji Europejskiej (dokumenty/pliki PDF z planem): <https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/countries/poland>
- Platforma MSP SIPAM (materiały krajowe, mapy, dokumenty wykonawcze): <https://sipam.gov.pl/english/maritime-spatial-planning/>.

7) Projekt „LIFE for Dunes PL”, realizowanym w ramach programu LIFE. Celem projektu jest ochrona i renaturyzacja nadmorskich siedlisk wydmych oraz przeprowadzenie badań naukowych, które stanowią fundament dla efektywnego zarządzania strefą brzegową Bałtyku.

- Strona projektu z informacją o nim: <https://projekty.ug.edu.pl/2024/06/19/nowy-projekt-w-ramach-programu-life-life-for-dunes-pl/>.

CEL 2: Odbudowa 30% wszystkich zdegradowanych ekosystemów

Brzmienie celu: Zapewnienie, aby do 2030 r. co najmniej 30 % obszarów zdegradowanych ekosystemów lądowych, śródlądowych oraz ekosystemów morskich i przybrzeżnych podlegało skutecznej odbudowie, aby zwiększyć różnorodność biologiczną, funkcje i usługi ekosystemowe oraz integralność i łączność ekologiczną.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Podobnie jak inne państwa członkowskie Unii Europejskiej, Polska przygotowuje obecnie swój pierwszy Krajowy Plan Odbudowy Zasobów Przyrodniczych (KPOZP). Dokument będzie stanowił podstawę dla działań na rzecz odbudowy przyrody i poprawy różnorodności biologicznej w perspektywie do 2050 roku, uwzględniając wszystkie typy ekosystemów. KPOZP przygotowywany jest zgodnie z celami i założeniami unijnego rozporządzenia Nature Restoration Law (NRL). Prowadzone są projekty odbudowy torfowisk i mokradeł. Następuje poprawa stanu hydrologicznego, zwiększenie uwodnienia, prowadzone są działania mające na celu renaturyzację torfowisk. Działania na rzecz retencji obejmują renaturyzację rzek i dolin, budowę zbiorników oraz rozwiązania miejskie i rolne zwiększające magazynowanie wody, co zmniejsza ryzyko powodzi i poprawia odporność na suszę. Równocześnie modernizuje i rozbudowuje się oczyszczalnie oraz sieci kanalizacyjne oraz ogranicza spływ zanieczyszczeń z rolnictwa, co przekłada się na spadek ładunków azotu, fosforu i BZT5 oraz wpływa na poprawę jakości wód. Kontynuuje się ochronę i przywracanie wydmy, łąk morskich, zanikających siedlisk nadbrzeżnych. W gospodarce leśnej prowadzi się dalsze zalesianie i odnowienia z użyciem rodzimych gatunków, zwiększanie różnorodności strukturalnej, przywracanie naturalnych procesów leśnych. W ramach programów rolno-środowiskowych postępuje odbudowa łąk i muraw, tworzenie stref buforowych przy ciekach, ograniczanie erozji i chemizacji środowiska. W ramach walki z inwazyjnymi gatunkami obcymi (IGO) próbuje się ograniczać rozprzestrzenianie gatunków obcych. Prowadzi się działania przywracające

rodzimą biocenozę. Są realizowane projekty przywracania specyficznych siedlisk i gatunków, na przykład realizacja projektów LIFE, krajowych i lokalnych przywracających torfowiska, łąki, starorzecza, ostoje ptaków i inne siedliska priorytetowe. Finansowanie tych działań odbywa się z wykorzystaniem środków UE (LIFE, EFRROW, Fundusz Spójności), krajowych programów i mechanizmów płatności dla właścicieli gruntów za działania naprawcze. Prowadzony jest ciągły monitoring, badania naukowe oraz inwentaryzacja zdegradowanych obszarów, monitorowanie efektów odbudowy przez m.in. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Polska przyjęła wiele dokumentów wspierających odbudowę zdegradowanych ekosystemów (krajowe strategie, projekty LIFE i działania Wód Polskich). Najwięcej działań dotyczy torfowisk, dolin rzecznych i mokradeł, wybranych odcinków rzek (renaturyzacja), obszarów nadmorskich i wybranych obszarów leśnych/łąk.

Realizowane są projekty z różnych źródeł finansowania: program LIFE, środki krajowe i regionalne, dofinansowania z UE oraz lokalne inicjatywy przywracania funkcji ekosystemów.

Polska nie posiada obecnie danych do obliczenia wskaźnika głównego dla obszarów objętych renaturyzacją, natomiast jest w trakcie jego opracowania.

Do głównych osiągniętych wyników można zaliczyć:

- Renaturyzacja dolin rzecznych: przywrócenie naturalnych stosunków wodnych w wybranych dolinach (np. Biebrza, Narew).
- Odtwarzanie mokradeł i łąk: lokalne projekty zwiększające powierzchnię funkcjonalnych mokradeł i łąk wilgotnych.
- Rozwój instrumentów finansowych: wykorzystanie programu LIFE, częściowe wykorzystanie środków krajowych i unijnych do projektów pilotażowych.

W Polsce przeciwdziała się także eutrofizacji wód przez modernizację oczyszczalni i rozwój sieci kanalizacyjnych, wdrażanie praktyk rolniczych ograniczających spływ nawozów (pasy buforowe, ograniczenie nawożenia, płatności rolnośrodowiskowe) oraz renaturyzację mokradeł i retencję, przy jednoczesnym monitoringu i egzekwowaniu przepisów wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej. Finansowanie i wdrażanie zapewniają samorządy, przedsiębiorstwa wodno-kanalizacyjne, ARiMR, GDOŚ, RZGW, NFOŚiGW.

Dotychczasowe działania wymagają lepszej koordynacji, aby osiągnąć cel 30% w wyznaczonym terminie. Potrzeba znacznie większych, długoterminowych środków; część finansowania jest krótkoterminowa lub projektowa. Występują konflikty interesów i bariera wdrożenia działań na gruntach prywatnych, co może

utrudnić postęp na drodze osiągnięcia celu. Występujące w ostatnich latach długotrwałe susze, powódzie, presja urbanizacyjna i intensyfikacja rolnictwa oraz zmiana struktury upraw ograniczają efektywność działań. Aby przyspieszyć wdrożenie celu należy skoncentrować środki na kluczowych typach ekosystemów o największym potencjale (torfowiska, doliny rzeczne, mokradła, wybrzeża). Należy także wprowadzić długoterminowe instrumenty (płatności za usługi ekosystemowe, stałe programy odbudowy, zielone obligacje itp.). Dobrym rozwiązaniem mogą być zachęty dla właścicieli gruntów: elastyczne płatności, umowy długoterminowe, kompensacje i wsparcie techniczne dla rolników i właścicieli prywatnych. Poprawy wymaga lepsza koordynacja instytucjonalna: centralny plan wdrożeniowy z jasnymi celami, podziałem odpowiedzialności i mechanizmami raportowania. Istotny jest dalszy rozwój monitoringu i baz danych: scentralizowany system oceny stanu ekosystemów i efektów odbudowy. Należy łączyć lokalne projekty w większe sieci (korytarze ekologiczne, ciągłość funkcji ekosystemów).

Należy w większym stopniu angażować społeczności lokalne, prowadzić dialog społeczny, co będzie budować większą akceptację społeczną dla osiągnięcia celu 2.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

2.1 Obszar objęty renaturyzacją w Polsce

1) Biebrza- renaturyzacja doliny

- LIFE „Renaturyzacja I” (LIFE09NAT/PL/000258)- ok. 9 000 ha
<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE09-NAT-PL-000258/restoration-of-hydrological-system-in-the-middle-basin-of-biebrza-valley-phase-i>
- LIFE „Renaturyzacja II” (LIFE13NAT/PL/000050)- ok. 13 452 ha
<https://www.renaturyzacja2.biebrza.org.pl/895,project-area>
<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE13-NAT-PL-000050>

2) Narew

- renaturyzacje i projekty Natura 2000
- Obszar Natura 2000 „Narwiańskie Bagna” (PLH200002)- ok. 6 832 ha (wyznaczony obszar), projekt renaturyzacyjny w ramach PLH200002- ok. 6 278 ha (działania)
<https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2022.314.0002286,rozporzadzenie-ministra-klimatu-i-srodowiska-w-sprawie-specjalnego-obszaru-ochrony-siedlisk-narwianskie-bagna-plh200002.html> (projekt POIS/PL dokumentacja lokalna)

3) Kampinos / Kampinoski Park Narodowy

- nawodnienie torfowisk

- LIFE19NAT/PL/000746 „Protection and restoration of wetlands in Puszcza Kampinoska” - działania na obszarze rzędu 6 000–6 140 ha (zakres renaturyzacji mokradeł) <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE19-NAT-PL-000746/protection-and-restoration-of-wetlands-in-puszcza-kampinoska-natura-2000-site>
- informacje projektowe (Up2Europe / lokalne źródła) <https://up2europe.eu>

4) Słowiński Park Narodowy

- LIFE PeatRestore / projekty rewetingu (ponownego nawodnienia torfowisk) - polska część projektu obejmuje ok. 1 300–1 350 ha (różne kompleksy),
<https://life-peat-restore.eu/pl/projekt/polska/>

5) Dolina Wisły- projekty przywracania ciągłości ekologicznej i małej retencji

- Projekty Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie (PGW WP) (przepławki, odbudowa ciągłości ekologicznej)- przykładowo budowa/przebudowa kilku przepławek na Wiśle (2019–2023), inwestycje obejmujące miejsca i odcinki (wartość i skala regionalna; fragmentaryczne działania)
<https://www.gov.pl/web/wody-polskie-krakow/odtworzenie-ciaglosci-ekologicznej-wisly-i-dolnych-odcinkow-rzek-soly-i-skawy-projekt-zrealizowany>.

6) Projekty renaturyzacyjne realizowane przez PGW WP (programy FENIKS i FEPW i wykazy projektów)

- Zestaw projektów renaturyzacji rzek (Noteć, Pilica, Bóbr, Nida i inne)- kilkadziesiąt projektów obejmujących odcinki rzeczne i zlewnie (poszczególne odcinki od kilku do kilkuset ha). Przykłady i wykazy: <https://www.gov.pl/web/wody-polskie/nowe-projekty-na-wykazie-projektow-zidentyfikowanych-feniks>
<https://www.gov.pl/web/wody-polskie>
- Projekt nr FEPW.02.03-IW.01-0002/24 PGW WP „Odbudowa różnorodności biologicznej doliny Nidy, poprzez odbudowę korytarzy ekologicznych i zwiększenie retencji gruntowej”

7) Rekultywacja terenów przemysłowych i pogórnich

<https://naszawarszawa.info/blog/2023/09/12/zrekultywowane-skladowisko-popiolow-i-zuzli-pgnig-termika-przypomina-park-miejski/>
<https://www.gkpge.pl/grupa-pge/zrownowazony-rozwoj/srodowisko/rekultywacja-terenow>

8) Inne projekty LIFE i krajowe (zbiorcze)

- Lista głównych projektów LIFE w Polsce (renaturyzacja mokradeł, siedlisk hydrogenicznych, odbudowa łąk i starorzeczy)- wiele projektów o powierzchniach od kilkuset do kilkunastu tysięcy ha (portal projektów LIFE) <https://www.gov.pl/attachment/d98018bc-62e3-4b52-bf88-b01ea4aae8c3>
- Fundusze LIFE na renaturyzację Drawy- Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie- Portal Gov.pl
- Biebrzański Park Narodowy LIFE09 NAT/PL/000258 - Renaturyzacja sieci hydrograficznej w Basenie Środkowym doliny Biebrzy. Etap. I.

<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/details/3296>

- Kampinoski Park Narodowy LIFE19 NAT/PL/000746 - Ochrona i renaturyzacja mokradeł na obszarze Natura 2000 "Puszcza Kampinowska"

<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/details/5292>

- Kampinoski Park Narodowy LIFE12 NAT/PL/000084 - Ochrona i renaturyzacja mokradeł na obszarze Natura 2000 Puszcza Kampinowska

<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/details/3763>

- Park Narodowy "Ujście Warty" LIFE09 NAT/PL/000254 - Odtworzenie i utrzymanie siedlisk lęgowych ptaków wodnych

<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/details/3253>

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi CBD nie ma wskaźników binarnych dla celu nr 2. Pozycja pozostaje niewypełniona.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik 15.1b - Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagający rekultywacji w powierzchni ogółem.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego opartymi na źródłach resortowych oraz Centralnej Bazy Danych Geologicznych, obejmującymi lata 2016–2021, udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem pozostaje stabilny i nie przekracza 0,219%. W analizowanym okresie wartość wskaźnika systematycznie maleje – z poziomu 0,219% w roku 2016 do 0,216% w latach 2020 i 2021. Spadek ten, choć niewielki, wskazuje na utrzymującą się tendencję redukcji powierzchni gruntów wymagających rekultywacji.

https://sdg.gov.pl/statistics_nat/15-1-b/

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Renaturyzacja w Polsce obejmuje różne typy obszarów wodno-błotnych- głównie torfowiska, doliny rzeczne i obszary zalewowe, starorzecza, łąki wilgotne oraz przywracane koryta rzek. Przykładowe miejsca i programy, gdzie prowadzi się działania renaturyzacyjne:

- Biebrza - liczne projekty przywracania naturalnych stosunków wodnych w obszarach torfowisk i bagien,
- Narew (Narwiański Park Narodowy) - renaturyzacja koryta i łąk nadrzecznych,
- Dolina Wisły - przywracanie terenów zalewowych i meandrów (różne projekty regionalne),

- Dolina Odry i Dolina Warty - działania przywracające naturalne funkcje rzeczne i zalewowe,
- Polesie (m.in. Poleski Park Narodowy) - odtwarzanie mokradeł i torfowisk,
- Kampinoski Park Narodowy - renaturyzacja torfowisk i dolinnych łąk,
- Projekty LIFE i lokalne programy (wiele obszarów Natura 2000) - liczne mniejsze przedsięwzięcia na rzekach i mokradłach w całym kraju.

Konkretne projekty wraz z odesłaniem do informacji na stronach internetowych wymienione zostały w punkcie 4 powyżej.

CEL 3: Ochrona 30% łądów, wód i mórz

Brzmienie celu: Zapewnienie i umożliwienie, aby do 2030 r. co najmniej 30 % obszarów wód łądowych i śródlądowych oraz obszarów morskich i przybrzeżnych, w szczególności obszarów o szczególnym znaczeniu dla różnorodności biologicznej oraz funkcji i usług ekosystemowych, było skutecznie chronionych i zarządzanych za pomocą ekologicznie reprezentatywnych, dobrze połączonych i sprawiedliwie zarządzanych systemów obszarów chronionych oraz innych skutecznych środków ochrony obszarowej, uznawanie terytoriów rdzennych i tradycyjnych, w stosownych przypadkach, oraz zintegrowanych z szerszymi krajobrazami, krajobrazami morskimi i oceanami, przy jednoczesnym zapewnieniu, aby wszelkie zrównoważone użytkowanie, w stosownych przypadkach na takich obszarach, było w pełni zgodne z wynikami ochrony, uznając i szanując prawa ludów rdzennych i społeczności lokalnych, w tym na ich tradycyjnych terytoriach.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, formami ochrony przyrody w Polsce są parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe a także pomniki przyrody oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

W latach 2019 – 2024 nastąpiło w Polsce zwiększenie powierzchni obszarów chronionych (bez obszarów Natura 2000) z 10 107 332,94 ha do 10 120 062,44 ha, czyli o 12 729,5 ha. Po raz pierwszy od ponad dwóch dekad rozpoczęto realne prace legislacyjne nad utworzeniem nowego parku narodowego, co stanowi przełom w polityce ochrony przyrody. Ustanowiono nowe rezerваты przyrody. Równolegle prowadzone są działania na poziomie województw, gdzie sejmiki podejmują uchwały o powoływaniu lub rozszerzaniu parków krajobrazowych.

Istotnym elementem jest także zmiana granic i uzupełnianie sieci Natura 2000. Od roku 2019 do 2024 dokonano zmian w sieci obszarów Natura 2000, prowadzącej do zwiększenia powierzchni obszarów Natura 2000 o 105 782,8 ha

Działania te mają na celu objęcie ochroną kluczowych siedlisk i gatunków oraz zapewnienie spójności ekologicznej przez tworzenie stref buforowych i korytarzy ekologicznych w planowaniu przestrzennym.

Ważnym uzupełnieniem systemu ochrony są inne środki ochrony obszarowej, określane jako ISSOO lub OECM (Other Effective Area-Based Conservation Measures). Są to obszary, które nie posiadają formalnego statusu obszaru chronionego, lecz są zarządzane w sposób zapewniający trwałą ochronę różnorodności biologicznej. Mogą być tworzone przez samorządy, społeczności lokalne, organizacje pozarządowe oraz prywatnych właścicieli. Przykładem mogą być lasy komunalne, obszary wiejskie objęte lokalnymi planami ochrony krajobrazu czy tereny prywatne, na których właściciele dobrowolnie wprowadzają zasady ochrony przyrody.

Postępuje również wdrażanie morskiego planowania przestrzennego i rozszerzanie morskich obszarów Natura 2000. Według danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska łączna powierzchnia morskich obszarów Natura 2000 wynosi obecnie około 648,5 tys. ha. Celem tych działań jest ograniczenie presji rybołówstwa i zanieczyszczeń oraz zapewnienie ochrony siedlisk morskich.

Wdrażane są także mechanizmy płatności dla właścicieli gruntów, którzy podejmują działania na rzecz ochrony przyrody.

Całość działań wspierana jest przez systematyczny monitoring środowiska, ocenę skuteczności zarządzania oraz analizę presji antropogenicznych. Dzięki temu możliwe jest bieżące dostosowywanie polityki ochrony przyrody do zmieniających się warunków i zagrożeń, a także zapewnienie, że podejmowane działania mają realny i trwały wpływ na zachowanie różnorodności biologicznej w Polsce.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego powierzchnia objęta różnymi formami ochrony przyrody na dzień 29 września 2025 r. wynosi 10 120 062,44 ha, co stanowi 32,36% powierzchni Polski (bez uwzględnienia obszarów Natura 2000). Równolegle sieć Natura 2000 obejmuje około 20% powierzchni kraju, tj. ponad 6,1 mln ha, w tym 5,6 mln ha obszarów lądowych oraz około 648,5 tys. ha obszarów morskich. Oznacza to formalne spełnienie wymogu powierzchniowego w zakresie ochrony przyrody, jednak zgodnie z Environmental Implementation Review 2025 konieczne jest zwiększenie efektywności ochrony przez poprawę zarządzania i systematyczny monitoring.

W okresie objętym raportem znacząco wzrosła powierzchnia rezerwatów – z 169 583,73 ha w 2019 r do 177 378 ha na koniec 2025 r. W ramach samej akcji „100 rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych” od grudnia 2023 r. do października 2025 r. utworzono 134 rezerваты o łącznej powierzchni 11 938,95 ha. (ok. 12 tys. ha) i powoływane są kolejne.

W ostatnich latach powstały również nowe parki krajobrazowe oraz dokonano rozszerzeń istniejących, co zwiększyło łączną liczbę parków krajobrazowych w Polsce do ponad 120.

Rozpoznanie i stosowanie innych skutecznych środków ochrony obszarowej (ISSOO/OECM) w Polsce pozostaje ograniczone i nie jest szeroko raportowane. Potencjał do ich identyfikacji istnieje, lecz wymaga formalizacji i włączenia do krajowych systemów sprawozdawczych.

Kwestia praw ludów rdzennych ma ograniczone zastosowanie, ponieważ Polska nie posiada rozpoznanych ludów rdzennych w rozumieniu prawa międzynarodowego. Istotne jest natomiast uwzględnianie praw i udziału społeczności lokalnych oraz rolników w procesach planowania i wdrażania działań ochronnych.

Do głównych wyzwań należą trudności w zarządzaniu ochroną przyrody, wynikające z odpowiedzialności wielu podmiotów za poszczególne formy ochrony przyrody, niedostateczne finansowanie ochrony, przerywanie łączności ekologicznej m.in. przez budowę infrastruktury oraz brak pełnej oceny efektywności ochrony przez jednolite wskaźniki i monitoring. Kluczowe znaczenie ma utrzymanie i rozwijanie łączności ekologicznej (ochrona korytarzy ekologicznych) oraz integracja celów ochronnych z planowaniem przestrzennym.

Problemy finansowe i kadrowe utrudniają zarządzanie, monitoring i utrzymanie obszarów chronionych. Występują konflikty z użytkownikami terenu oraz działaniami, które mogą wpłynąć na cel ochrony, w tym z intensywnym rolnictwem, melioracjami i rozwojem infrastruktury. Brakuje scentralizowanych i porównywalnych danych o efektach renaturyzacji. W odpowiedzi rekomendowane jest uzupełnianie sieci ochronnej tak, aby priorytetowo ochroną objąć ekosystemy kluczowe dla różnorodności biologicznej, w szczególności torfowiska, mokradła, łąki, starorzecza i obszary morskie, oraz tworzenie i wzmacnianie korytarzy ekologicznych. Niezbędne jest przesunięcie akcentu z celów powierzchniowych na skuteczność ochrony przez finansowanie planów ochrony, rozwój wskaźników kondycji siedlisk, regularny monitoring i raportowanie efektów.

Kluczowe jest angażowanie społeczności lokalnych, w szczególności rolników i organizacji pozarządowych w procesy planowania i wdrażania oraz rozwój współzarządzania ochroną przyrody, co zwiększy akceptację i trwałość działań. W przypadku obszarów morskich konieczne jest przyspieszenie wyznaczania morskich obszarów chronionych, poprawa zarządzania rybołówstwem oraz koordynacja z planowaniem przestrzeni morskiej.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

3.1 Powierzchnia obszarów chronionych oraz % udział w powierzchni Polski

Rodzaj ochrony	Powierzchnia w ha (stan na 31.12.2024)	Udział % w powierzchni Polski
parki narodowe	314 294	1 %
rezerваты	177 378	0,57 %
parki krajobrazowe	2 522 887	8,04 %
obszary chronionego krajobrazu	6 930 000	22,07 %

stanowiska dokumentacyjne	941	0,003 %
użytki ekologiczne	57 461	0,18 %
zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	117 042	0,37 %
Razem	10 120 003	32,23 %

Obszary Natura 2000 (OSO)	5 565 700	17,73 %
Obszary Natura 2000 (SOO)	3 864 300	12,3 %

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2025,2,25.html>

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi CBD nie ma wskaźników binarnych dla celu nr 3. Pozycja pozostaje niewypełniona.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Nie zastosowano dodatkowych wskaźników.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) Systematyczne wyznaczanie obszarów Natura 2000, siedliskowych i ptasich, uzupełnianie dokumentacji ochronnej i planów zadań dla obszarów Natura 2000 stanowi największy wkład w osiągnięcie progu 30 %. Europejska baza Natura 2000 / krajowe strony GDOŚ. <https://natura2000.eea.europa.eu/>; <https://gdos.gov.pl>

2) Rozszerzenia granic rezerwatów, nowe rezerваты przyrody

3) Ochrona przyrody w parkach narodowych (działania ochronne, w tym monitoring gatunków, ograniczenie presji turystycznej). Prace ochronne w Biebrzańskim Parku Narodowym i Tatrzańskim Parku Narodowym: <https://www.biebrza.org.pl/>; <https://tpn.pl>

3) Ochrona obszarów morskich- tworzenie morskich obszarów Natura 2000 i planowanie przestrzenne morza <https://www.gov.pl/attachment/bd29cfa4-fa7a-41b1-9489-a530ccd0f25e>

4) Projekty LIFE i inne programy UE finansujące konkretne działania ochronne. Projekty LIFE wspierają zarządzanie obszarami Natura 2000, przywracanie siedlisk i zmniejszanie presji (np. przywracanie łąk, renaturyzacja rzek). Lista projektów LIFE w Polsce. https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

5) Renaturyzacja rzek i terenów podmokłych (np. dolin rzecznych) <https://gisplay.pl/mapy/11841-renaturyzacja-rzek-w-polsce-nowy-serwis-mapowy-imgw.html>

6) Lokalne i społeczne inicjatywy ochronne oraz zrównoważone gospodarowanie (rolnictwo przyjazne przyrodzie, gospodarowanie na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania.; programy rolno-środowiskowe i inicjatywy społeczności lokalnych (rewitalizacja łąk, ochrona siedlisk ptaków) działają jako OECM lub wspierają cele ochrony. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), programy rolno-środowiskowe UE. <https://www.gov.pl/web/arimr/ogolne-zasady-przyznawania-platnosci27>

7) Projekty łączności ekologicznej i korytarze ekologiczne

Lokalne projekty i plany mające na celu zwiększenie spójności sieci obszarów chronionych (korytarze ekologiczne,). Efekt: lepsze połączenia dla gatunków.

publikacje GDOŚ. <https://gdos.gov.pl>

<https://korytarze.pl/mapa/mapa-korytarzy-ekologicznych-w-polsce>

Materiały przeglądowe i raporty (stan wiedzy, monitoring) Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska prowadzi witrynę interaktywnych map Geoserwis, w której prezentowane są dane przestrzenne, dotyczące m.in. form ochrony przyrody w Polsce. <https://gdos.gov.pl>; <https://sdi.gdos.gov.pl/wms>

CEL 4: Powstrzymanie wymierania gatunków, ochrona różnorodności genetycznej i zarządzanie konfliktami między ludźmi a dziką przyrodą

Brzmienie celu: Zapewnienie pilnych działań w zakresie zarządzania w celu powstrzymania wymierania gatunków zagrożonych wyginięciem spowodowanych przez człowieka oraz odbudowy i ochrony gatunków, w szczególności gatunków zagrożonych, w celu znacznego zmniejszenia ryzyka wyginięcia, a także utrzymania populacji gatunków rodzimych, dzikich i udomowionych w celu zachowania ich potencjału adaptacyjnego, poprzez ochronę in situ i ex situ oraz praktyki zrównoważonego zarządzania, i skutecznie zarządzać interakcjami między ludźmi a dziką przyrodą.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Ochrona przyrody w Polsce realizowana jest przez złożony system działań obejmujących zarówno instrumenty prawne, jak i praktyczne mechanizmy zarządzania. Podstawę stanowią przepisy ustawy o ochronie przyrody oraz akty wykonawcze do niej, które wyznaczają formy ochrony obszarowej i gatunkowej, jednak skuteczność ochrony zależy od wdrażania konkretnych działań w terenie. Jedną z podstawowych form czynnej ochrony przyrody jest ochrona in situ, polegająca na wyznaczaniu i zarządzaniu siedliskami w ich naturalnym środowisku. Często, aby zwiększyć efektywność działań ochronnych należy wspomóc się innymi metodami ochrony. Taką formą ochrony, zaczerpniętą z rolnictwa, jest ochrona ex situ, która ma miejsce poza naturalnym środowiskiem danego gatunku. Obejmuje ona badania, rozmnażanie w ogrodach zoologicznych, tworzenie banków genów i nasion, a także programy restytucji i reintrodukcji gatunków. Wszystkie banki genów mają jeden cel – utrzymanie przechowywanego materiału w stanie żywym przez jak najdłuższy okres. Najszerzej stosowana jest tzw. metoda standardowa polegająca na przechowywaniu materiału w temperaturze -18°C przy wysuszeniu materiału do poziomu 3,5-6,5%. Znaczenie ochrony ex situ zostało dostrzeżone i podkreślone w „Konwencji o Różnorodności Biologicznej”. Temu zagadnieniu poświęcono artykuł 9, w którym założono

podjęcie działań dla ochrony ex situ elementów różnorodności biologicznej. Jego rozwinięciem jest Globalna Strategia Ochrony Roślin. Cel VIII tej strategii zakładał zabezpieczenie do 2020 roku 75% zagrożonych wymarciem gatunków roślin w powszechnie dostępnych kolekcjach ex situ. Nie udało się go osiągnąć, jednak działanie jest nadal kontynuowane.

Długoterminowe monitorowanie populacji oraz badania różnorodności genetycznej umożliwiają opracowywanie planów ochrony i przeciwdziałanie erozji genetycznej.

Zarządzanie konfliktami między człowiekiem a dziką przyrodą nie sprowadza się jedynie do współpracy z rolnikami czy mechanizmów rekompensat. W praktyce obejmuje ono systemowe działania ograniczające szkody wyrządzane przez zwierzęta objęte ochroną gatunkową, takie jak wilki czy bobry, przez stosowanie zabezpieczeń technicznych (ogrodzenia, siatki, elektryzatory ogrodzeniowe), finansowanie odszkodowań z budżetu państwa oraz prowadzenie programów edukacyjnych zwiększających świadomość lokalnych społeczności. Istotnym elementem jest także planowanie przestrzenne, które minimalizuje ryzyko konfliktów przez odpowiednie lokalizowanie inwestycji i zachowanie korytarzy ekologicznych.

Kontrola gatunków inwazyjnych oraz chorób roślin i zwierząt jest realizowana przez programy monitoringu i bioasekuracji, które mają na celu ochronę populacji dzikich i udomowionych zwierząt. Równocześnie ważne jest zwiększanie łączności i wielkości populacji przez utrzymanie bądź przywracanie korytarzy ekologicznych oraz powiększanie obszarów ochronnych, co przeciwdziała fragmentacji siedlisk i efektom małej puli genowej.

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej promowane są praktyki przyjazne środowisku, w tym utrzymywanie i tworzenie zadrzewień śródpolnych oraz pasów buforowych. Edukacja, partycypacja lokalnych społeczności oraz kampanie edukacyjne mają na celu angażowanie społeczeństwa w działania ochronne, a także wprowadzenie mechanizmów rekompensat tam, gdzie jest to konieczne. Finansowanie tych działań opiera się na środkach Unii Europejskiej, krajowych funduszach oraz partnerstwach naukowo-praktycznych- czyli współpracy nauki z praktyką w celu transferu wiedzy i testowania rozwiązań (projekty Narodowego Centrum Badań i Rozwoju), co sprzyja wymianie doświadczeń w ramach współpracy międzynarodowej. Wszystkie te elementy tworzą zintegrowany system ochrony przyrody, który ma na celu zachowanie różnorodności biologicznej oraz zdrowych ekosystemów w Polsce.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Reintrodukcje i programy ex situ przynoszą zauważalne efekty – populacja żubra w Polsce przekroczyła 2 500 osobników w 2025 r. (European Bison Conservation Center). Obecnie populacja żubrów jest stabilna i rośnie, co stanowi dowód na efektywność działań ochronnych. W ramach programów hodowli i reintrodukcji prowadzone są działania na rzecz ochrony ptaków, ssaków i płazów, które są realizowane przez parki narodowe, ogrody zoologiczne, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe oraz organizacje pozarządowe.

W ostatnich latach wdrożono systematyczny monitoring populacji wodniczki, zebrano porównywalne dane o liczebności i rozmieszczeniu tego gatunku oraz uruchomiono skoordynowane projekty ochrony siedlisk; przeprowadzono działania polegające na ponownym nawodnieniu i przywróceniu naturalnych warunków wodnych na wybranych torfowiskach (prace rewetingowe czyli ponowne nawodnienie torfowisk), wprowadzono praktyki zarządzania łąkami sprzyjające lęgom oraz rozpoczęto programy translokacji i reintrodukcji, które przyniosły pierwsze lokalne sukcesy i sygnały stabilizacji populacji. W ostatnich sezonach wprowadzono systematyczny monitoring prowadzony od 2013 roku, co pozwoliło na porównywalne oceny trendów i rozmieszczenia gatunku. W 2024 roku na 100 kontrolowanych transektach odnotowano 962 śpiewające samce wodniczki, co stanowi wzrost w porównaniu z 894 samcami w 2023 i 909 w 2022 na tych samych transektach. Równolegle szczegółowy cenzus w Dolinie Biebrzy wykazał 2411 śpiewających samców w 2024 roku, z bardzo wysokimi lokalnymi zagęszczeniami (do 87 samców na 100 ha w niektórych fragmentach)

Najważniejsze wyzwania to utrzymanie odpowiedniej hydrologii siedlisk, presja intensyfikacji rolnictwa, ograniczone i krótkoterminowe finansowanie oraz ryzyko fragmentacji genetycznej populacji. Aby kontynuować postęp, rekomenduje się: skalowanie rewetingu i integrację działań z lokalnym gospodarowaniem wodą; utrzymanie systemu zachęt dla rolników; skoordynowane translokacje z uwzględnieniem aspektów genetycznych; wzmocnienie monitoringu i adaptacyjnego zarządzania oraz aktywne zaangażowanie społeczności lokalnych i samorządów dla trwałego utrzymania siedlisk. W ostatnich latach zwiększyły się ramy prawne i polityczne dotyczące ochrony gatunków. System monitoringu gatunków, w tym monitoring ptaków umożliwia lepsze śledzenie trendów populacyjnych, co jest kluczowe dla skutecznej ochrony przyrody. Niemniej jednak, istnieją istotne problemy i ograniczenia, które wciąż zagrażają gatunkom. Należą do nich utrata i fragmentacja siedlisk, melioracje, przekształcenia rolnicze, zabudowa, zanieczyszczenia, kolizje drogowe oraz presja łowiecka i uśmiercanie zwierząt z naruszeniem przepisów, jak np. otrucia czy kłusownictwo. Tempo odbudowy wielu gatunków wciąż pozostaje niewystarczające; mimo sukcesów takich jak reintrodukcja żubra, wiele innych gatunków, w tym niektóre ptaki łąkowe, owady zapylające oraz drobne ssaki, nadal wykazuje spadki lub niepewne trendy. Utrzymanie różnorodności genetycznej dla izolowanych populacji, takich jak lokalne populacje dużych ssaków i ptaków, wymaga dalszych działań, związanych z wprowadzeniem materiału genetycznego między populacjami i tworzenia korytarzy ekologicznych. Finansowanie programów reintrodukcji oraz monitoringu jest kluczowe, jednak obecnie brakuje spójnej strategii krajowej, która koncentrowałaby się na priorytetach gatunkowych i genetycznych. Konflikty z ludźmi, w tym szkody gospodarcze spowodowane przez duże drapieżniki i inne zwierzęta objęte ochroną gatunkową oraz problemy w miastach i rolnictwie, utrudniają współistnienie ludzi i dzikiej przyrody. Czerwona Lista IUCN Polska 2024 wskazuje na krytyczne zagrożenie dla gatunków takich jak cietrzew, chomik europejski czy norka europejska. W ochronie zasobów genetycznych kluczową rolę odgrywa Bank Genów IHAR. Wyzwania obejmują utratę siedlisk, melioracje, presję rolniczą i leśną oraz ograniczoną efektywność egzekwowania prawa.

Konieczne jest utrzymanie i rozszerzenie programów reintrodukcji i zapewnienia długoterminowego finansowania, a także wzmocnienie monitoringu genetycznego izolowanych populacji. Ważne jest również skalowanie działań in situ, takich jak ochrona siedlisk i łączność ekologiczna, oraz wdrażanie działań łagodzących konflikty z ludźmi, w tym mechanizmów rekompensat i współpracy. Stabilne finansowanie, zarówno krajowe, jak i unijne, oraz lepsza koordynacja strategii gatunkowych z planami ochrony Natura 2000 i przywracania przyrody są kluczowe dla efektywnej ochrony różnorodności

biologicznej w Polsce. W kontekście ochrony różnorodności biologicznej kluczowym celem jest podjęcie pilnych działań w celu powstrzymania wymierania gatunków zagrożonych przez działalność człowieka oraz odbudowa i ochrona tych gatunków. Celem jest znaczne zmniejszenie ryzyka wyginięcia, a także utrzymanie i przywrócenie różnorodności genetycznej w obrębie i między populacjami gatunków rodzimych dzikich i udomowionych. Osiągnięcie tego celu wymaga skutecznego zarządzania interakcjami między ludźmi a dziką przyrodą, co pozwoli na minimalizację konfliktów i promowanie współistnienia. Do głównych osiągnięć należy zaliczyć identyfikację zagrożonych gatunków. W Polsce wiele gatunków jest zagrożonych, w tym silnie zagrożone lokalne populacje słodkowodnych ryb, małży, niektóre gatunki płazów oraz owadów. Występują również gatunki takie jak żubr, ryś, wilk czy niedźwiedź, które, mimo że nie są bliskie wyginięcia, mają lokalne populacje narażone na zagrożenia. Przeprowadzone programy ochrony siedlisk, reintrodukcje, a także inicjatywy związane z korytarzami ekologicznymi przyczyniły się do stabilizacji niektórych populacji. Rozbudowa systemów monitoringu gatunków oraz bazy danych umożliwiły lepsze śledzenie trendów oraz interwencji w ochronie różnorodności biologicznej. Mimo osiągnięć, nadal istnieją istotne wyzwania. Główne zagrożenia obejmują utratę siedlisk, degradację krajobrazu, zanieczyszczenie wód, zmiany klimatyczne oraz IGO, co stanowi poważne zagrożenie dla różnorodności biologicznej. Wiele z tych problemów wymaga szerszego podejścia, takiego jak zmiany w polityce rolnej czy działania międzynarodowe w zakresie zmian klimatu. Ograniczenia finansowe, konflikty interesów związane z rozwojem infrastruktury oraz zmiany klimatyczne mogą ograniczać skuteczność lokalnych działań ochronnych. Długoterminowe finansowanie i koordynacja działań są kluczowe dla sukcesu programów ochronnych. Konflikty między ludźmi a dziką przyrodą, takie jak szkody w uprawach, kolizje drogowe oraz konflikty rybackie, stanowią poważne wyzwania. Obecne systemy odszkodowań i prewencji działają częściowo, ale potrzebne są dalsze działania w celu minimalizacji tych konfliktów. Aby skutecznie realizować cel, można zastosować różnorodne podejścia, takie jak przywracanie i ochrona siedlisk, zarządzanie inwazyjnymi gatunkami obcymi oraz zwiększenie finansowania i zasobów. Kluczowe jest również zaangażowanie lokalnych społeczności w działania ochronne przez konsultacje, programy edukacyjne oraz inwestycje w prewencję.

Aby skutecznie wdrażać działania ochronne, potrzebne są zasoby finansowe, ludzkie i techniczne. Można je pozyskać z funduszy UE, krajowych budżetów oraz partnerstw z NGO i sektorem prywatnym. Działania priorytetowe powinny obejmować długoterminowy monitoring i programy przywracania siedlisk.

Ochrona zasobów genowych roślin użytkowych w Polsce jest realizowana pod auspicjami Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi przez szereg współpracujących ze sobą instytucji odpowiedzialnych za poszczególne kolekcje wiodące roślin użytkowych. Kolekcje te tworzą polski bank genów, którego zadaniem jest zachowanie zasobów genowych *ex situ* roślin użytkowych.

Zgromadzone materiały udostępnia się do wykorzystania w hodowli i do innych celów praktycznych oraz naukowych. Merytorycznym koordynatorem programu ochrony zasobów genowych roślin użytkowych jest Krajowe Centrum Roślinnych Zasobów Genowych Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie. Instytucje realizujące wraz z KCRZG ten program to: instytuty branżowe, wyższe uczelnie, ogrody botaniczne i arboreta, parki krajobrazowe oraz spółki hodowlane. W KCRZG, głównie w formie diaspor, zabezpieczono 330 gatunków, co stanowi 23% dzikich gatunków zidentyfikowanych jako pokrewne roślinom uprawnym (CWR).

Powołanie Leśnego Banku Genów Kostrzyca (LGB Kostrzyca) związane było z klęską ekologiczną z lat 70. i 80. XX wieku, kiedy to kwaśne deszcze zniszczyły lasy w Górach Izerskich i Karkonoszach. Jego

zasadniczym celem miało być przechowywanie leśnych zasobów genowych. W kolejnych latach zakres działań LGB Kostrzyca poszerzył się, czego przejawem były projekty ukierunkowane na ochronę gatunków zagrożonych. W kolekcji LBG Kostrzyca przechowywane są nasiona 167 gatunków CWR co stanowi 11% wszystkich CWR w Polsce.

W bankach genów lub nasion coraz częściej wykorzystywaną metodą jest tzw. krioprezerwacja, czyli przechowywanie w ciekłym azocie w temperaturze od -160°C (pary azotu) do -196°C (ciekły azot). Doświadczenia sugerują, że przechowywany materiał może zachować swoją żywotność ponad 3000 (faza ciekła azotu) lub 500 lat (faza gazowa azotu). Jest to metoda rekomendowana również do przechowywania nielicznych próbek nasion, jak to często wygląda w przypadku gatunków endemicznych czy zagrożonych. Bank PAN Ogród Botaniczny – Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej (OB – CZRB) w Powsinie do długoterminowego zabezpieczania nasion gatunków zagrożonych wykorzystuje metodę krioprezerwacji. Metoda ta, dzięki wydłużeniu czasu przechowywania próbek (w porównaniu z metodą standardową) pozwala zminimalizować straty nasion koniecznych do przeprowadzenia reprodukcji. W odniesieniu do często skrajnie nielicznych próbek gatunków zagrożonych jest to olbrzymia zaleta.

Łącznie w kolekcjach polskich banków nasion dla flory naturalnej zgromadzono do tej pory nasiona 206 gatunków CWR. Stanowi to 14% ogólnej liczby CWR występujących w Polsce.

W kolekcjach polowych i krajowych arboretów i ogrodów botanicznych zabezpieczono 1142 taksony CWR, co stanowi 78% dzikich gatunków pokrewnych roślinom uprawnym w Polsce. Wysoki udział CWR w kolekcjach nie świadczy o tym, że rośliny te są stałym przedmiotem zabiegów konserwatorskich. Często są elementem innej kolekcji lub składnikiem siedliska.

Bank nasion działający w Polskiej Akademii Nauk Ogródzie Botanicznym – Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej w Powsinie został założony w roku 1992. Bank PAN OB – CZRB w Powsinie przechowuje obecnie blisko 800 próbek nasion 236 taksonów. Są to głównie rodzime dla Polski gatunki rzadkie, chronione i wymierające.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiąganiu celu (wstępnie wypełnione na podstawie przedłożonych celów krajowych)

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

- Krajowe zbiory i sieci danych — Polska korzysta z krajowych repozytoriów i sieci takich jak Polish Biodiversity Information Network (PolBIN/KSIB) oraz krajowe bazy występowania i mapowania gatunków, które agregują miliony rekordów obserwacji i badań. -<https://www.ksib.pl/?l=en>
- Krajowe narzędzia mapowania i monitoringu — krajowe systemy mapowania i bazy (np. BioMap) dostarczają warstw przestrzennych i danych o występowaniu gatunków oraz narzędzia analityczne dla planowania ochrony. <https://www.biomap.pl/>

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

- Globalne i europejskie źródła porównawcze — dane i wskaźniki porównawcze czerpane są z międzynarodowych repozytoriów i narzędzi (np. Global Biodiversity Data Viewer, bazy monitoringu gatunków), co umożliwia ujednolicenie wskaźników i porównania międzynarodowe. <https://biss.pensoft.net/article/37985/>

A.3 Indeks Czerwonej Listy

Polska uzyskała 92,3 punktów i 14 miejsce na 180 państw w rankingu, co mówi o stosunkowo małym ryzyku wyginięcia gatunków. <https://epi.yale.edu/measure/2024/RLI>

Wstępne zestawienie polskich czerwonych list, czerwonych ksiąg i innych podobnych opracowań, w których wykorzystano kryteria IUCN oceny stanu zachowania gatunków. <https://iucn.org.pl/czerwone-listy/>

A.4 Odsetek populacji w obrębie gatunku o efektywnej wielkości populacji większej niż 500

Zdecydowana większość gatunków występujących w Polsce ma efektywną wielkość populacji większą niż 500.

Gatunki z populacją niższą niż 500: orzeł przedni, cietrzew, rybołów, puszczyk mszarny, kraska, żółtnica europejska, świstak, żbik europejski, niedźwiedź brunatny, chomik europejski, suseł perełkowany, zajęc bielak, wąż eskulapa, żółw błotny.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych publikowanych przez NGO, wyników projektów badawczych, DGLP, GIOŚ, GDOŚ

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi CBD nie ma wskaźników binarnych dla celu nr 4. Pozycja pozostaje niewypełniona.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Nie zastosowano dodatkowych wskaźników.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) Żubr (*Bison bonasus*)- program reintrodukcji i zarządzania genetycznego

Wieloletni program hodowli w niewoli i reintrodukcji, koordynacja hodowli (studbook), kontrola genetyczna populacji, zarządzanie populacjami w rezerwatach i parkach narodowych.

Efekt: zasadnicze odbudowanie populacji po niemal całkowitym wyginięciu w XX w.; populacje wolne i pół-wolne w Polsce stabilne i rosnące, poprawa stanu genetycznego przez zarządzane krzyżowania.

2) Ryś (*Lynx lynx*)- ochrona, miejscowe reintrodukcje i monitoring

Ochrona siedlisk, zwalczanie kłusownictwa, miejscowe działania reintrodukcyjne i korekty populacji (przemieszczenia osobników), monitoring genetyczny i telemetryczny.

Efekt: lokalne odbudowy populacji w Karpatach i części Polski północno-wschodniej, oraz w województwie zachodniopomorskim (odtworzenie rozmnażającej się populacji rysia nizinnego w Polsce północno-zachodniej) lepsze poznanie struktury populacji i presji antropogenicznej.

Źródła: raporty parków narodowych (Gorczański Park Narodowy, Bieszczadzki Park Narodowy), publikacje naukowe, GDOŚ, <https://rysie.org/rysie-strona-glowna/>

3) Bielik (*Haliaeetus albicilla*) – zwiększenie liczebności populacji po zakazie używania szkodliwych pestycydów i ochronie gniazd

Ochrona gniazd i miejsc lęgowych, zakaz stosowania DDT i innych toksyn, programy monitoringu i edukacji.

Efekt: wyraźny wzrost liczby lęgów i par lęgowych w Polsce w ostatnich dekadach; powrót gatunku do wielu siedlisk lęgowych.

Źródła: monitoring ptaków- GIOŚ

4) Bóbr europejski (*Castor fiber*)- naturalna rekolonizacja z zarządzaniem konfliktami

Ochrona, równoczesne wdrażanie rozwiązań łagodzących szkody (np. ochronne kraty, przepusty, rekompensaty), edukacja lokalna.

- Efekt: znaczny wzrost i rozszerzenie zasięgu bobrów w Polsce; zmniejszenie konfliktów dzięki technicznym rozwiązaniom i mediacjom z rolnikami oraz systemowi odszkodowań.
- Źródła: publikacje naukowe i regionalne raporty ochrony przyrody.

5) Poprawa stanu siedlisk (przykład: Biebrza- poprawa stanu gatunków mokradłowych)

Renaturyzacja rzek i jezior, odbudowa terenów zalewowych, ochrona siedlisk krytycznych dla ptaków wodno-błotnych, monitoring gatunków.

- Efekt: odbudowa sezonowych siedlisk, utrzymanie/lokalna poprawa liczebności gatunków zależnych od mokradeł (np. niektóre ptaki wodne).
- Źródła: Biebrzański Park Narodowy, raporty projektów LIFE: <https://bbpn.gov.pl>; https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

6) Zarządzanie konfliktami ludzie–duże drapieżniki- systemy rekompensat i działania zapobiegawcze

Finansowanie odszkodowań za szkody w inwentarzu spowodowane przez wilki/rysie, programy szkoleniowe i techniczne środki ochronne (np. nocne zagrody, psy pasterskie), mediacje z rolnikami.

- Efekt: częściowe zmniejszenie napięć lokalnych, lepsze raportowanie szkód i warunki do współistnienia; jednak wyzwania nadal występują (potrzeba dalszego finansowania i akceptacji społecznej).
- Źródła: dokumenty GDOŚ, organizacje rolnicze i NGO wspierające rolników.
- Kompleksowe raporty i dane: GDOŚ, raporty parków narodowych, krajowe czerwone listy, raporty projektów LIFE, monitoring ptaków (GIOŚ), publikacje naukowe.

7) Ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich w Polsce z wykorzystaniem unijnych środków finansowego wsparcia https://wz.iz.edu.pl/files/WZ_2024_3-4_art02.pdf

8) Ochrona zasobów genowych roślin użytkowych <https://bankgenow.edu.pl/>

CEL 5: Zapewnienie zrównoważonego, bezpiecznego i legalnego pozyskiwania dzikich gatunków i handlu nimi

Brzmienie celu: Zapewnienie, aby wykorzystywanie, zbieranie i handel dzikimi gatunkami były zrównoważone, bezpieczne i zgodne z prawem, zapobiegając nadmiernej eksploatacji, minimalizując wpływ na gatunki i ekosystemy niebędące przedmiotem zwalczania oraz zmniejszając ryzyko rozprzestrzeniania się patogenów, stosując podejście ekosystemowe, przy jednoczesnym poszanowaniu i ochronie zwyczajowego zrównoważonego wykorzystania przez ludy rdzenne i społeczności lokalne.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce zbieranie, posiadanie i handel dzikimi gatunkami objętymi ochroną podlega restrykcjom mającym na celu ochronę różnorodności biologicznej. Podstawę prawną stanowi ustawa o ochronie przyrody, która przewiduje możliwość wydania rozporządzeń określających listy gatunków objętych ochroną gatunkową. Na mocy tych aktów wykonawczych ochroną gatunkową objętych jest 584 gatunki roślin, 90 gatunków grzybów oraz 732 gatunki zwierząt. Ochrona ta może być ścisła lub częściowa. Równolegle istnieje kategoria zwierząt gatunków łownych, które podlegają regulacjom ustawy- Prawo łowieckie. Na te gatunki można polować wyłącznie w wyznaczonych okresach i zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniach właściwego do spraw środowiska. Bez specjalnych pozwoleń dozwolone jest zbieranie jadalnych grzybów (z wyjątkiem gatunków chronionych), piór i owoców leśnych na użytek własny, pod warunkiem, że nie odbywa się to na obszarze parków narodowych i rezerwatów przyrody. Możliwe jest również pozyskiwanie powszechnych, niechronionych gatunków roślin dla zwykłego użytku, w tym w wyznaczonych w dokumentach planistycznych miejscach na obszarach parków narodowych i rezerwatów, z wyłączeniem obszarów ochrony ścisłej w parkach narodowych i rezerwatów ścisłych, na warunkach wymienionych w ustawie o ochronie przyrody.

W przypadku gatunków objętych ochroną gatunkową – zarówno roślin (np. storczyków), jak i zwierząt (ptaków, ssaków, płazów, gadów, owadów) – wszelkie działania związane ze zbieraniem, posiadaniem czy sprzedażą wymagają uzyskania stosownych zezwoleń wydawanych przez właściwy organ ochrony przyrody. Dodatkowo, gatunki objęte Konwencją o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (Konwencją Waszyngtońską- CITES) podlegają ścisłym regulacjom Unii Europejskiej w zakresie handlu dziką fauną i florą. Handel i obrót ich okazami wymaga właściwej dokumentacji (zezwoleń i świadectw CITES autoryzujących import, eksport z krajami trzecimi i działania komercyjne w obrębie UE), wydawanej przez organ zarządzający CITES w Polsce – Ministra Klimatu i Środowiska.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Przepisy prawne w Polsce są wystarczające i pełne. Problem stanowi przemyt przez granicę UE okazów roślin i zwierząt gatunków podlegających ograniczeniom oraz obrót ich okazami na rynku krajowym i wspólnotowym (np. ptaki, gady, chronione rośliny, w szczególności storczyki,). Działania nielegalne są prowadzone m.in. za pośrednictwem stron i portali internetowych, sklepów, giełd.

- Najczęściej dotyczą: żywych ptaków (zwłaszcza ptaków ozdobnych i drapieżnych), gadów i płazów (węże, żółwie, jaszczurki, żaby), rzadkich roślin (np. storczyki) lub okazów kolekcjonerskich gatunków chronionych, w tym ich części (skóry, rogi) bądź produktów pochodnych,
- Spowodowane to jest popytem rynku, kolekcjonerów, brakiem świadomości prawnej oraz dochodowością przestępstw,
- Polski system prawny przewiduje sankcje administracyjne i karne za nielegalne wykorzystywanie, zbieranie i handel dzikimi gatunkami.

Egzekwowaniem przepisów zajmują się: Policja, Straż Graniczna, Inspekcja Weterynaryjna, Służba Celno - Skarbowa. Istnieją jednak trudności w wykrywaniu działań nielegalnych: sprzedaż online, fałszywe dokumenty CITES, niejasne pochodzenie okazów, ograniczone zasoby kontrolne jak również we właściwej penalizacji (umorzenia spraw, relatywnie niskie kary).

Główne luki i wyzwania w Polsce:

- Monitoring pozyskiwania wielu drobnych gatunków (bezkęgowce, rośliny, niektóre ryby),
- Nielegalny handel i kłusownictwo: problem utrzymuje się dla niektórych gatunków/produktów,
- Słaba integracja podejścia „One Health” i systemowego zarządzania ryzykiem patogenów w kontekście pozyskiwania dzikich gatunków - procedury istnieją, ale koordynacja między zdrowiem publicznym, weterynarią i ochroną przyrody wymaga wzmocnienia,
- Ograniczone uwzględnienie i formalne wsparcie dla zwyczajowego, zrównoważonego wykorzystania przez społeczności lokalne - brak szerokich mechanizmów partycypacyjnych/benefit sharing,
- Braki finansowe i kadrowe w służbach kontrolnych oraz w monitoringach długoterminowych,
- Ryzyko patogenów związane z inwazjami obcych gatunków i handlem żywymi zwierzętami (przykłady: przenoszenie pasożytów, ASF u dzików - wpływ na gospodarkę i zdrowie zwierząt).

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

5.1 Czy w Państwa kraju istnieją instrumenty prawne lub inne ramy polityczne regulujące handel dzikimi gatunkami? (Zaznacz wszystko, co ma zastosowanie)

A,b,c,d - tak

a) W odniesieniu do gatunków lądowych

b) W odniesieniu do gatunków słodkowodnych

c) W odniesieniu do gatunków morskich

d) Dla handlu międzynarodowego

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

5.CY.7 Liczba posiadaczy certyfikatu kontroli pochodzenia produktu Marine Stewardship Council w podziale na kraje dystrybucji

W odniesieniu do Polski, jedyne dostępne dane wskazują, że obecnie na polskim rynku dostępnych jest około 400 różnych produktów z certyfikatem MSC, a roczna sprzedaż certyfikowanych produktów wynosi około 22 tysięcy ton i liczba ta stale rośnie. Produkty te można kupić w 11 sieciach handlowych. Produkty te są dostępne na polskich półkach sklepowych w ponad 25 tys. lokalizacji w całej Polsce.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

- 1) Ochrona i restytucja żubra (*Bison bonasus*) Program restytucyjny, ścisły nadzór nad przemieszczaniem i obrotem zwierząt, rejestracja stad, dotyczy udostępniania osobników do hodowli.
- 2) System implementacji CITES i kontrole graniczne, kontrole na rynku krajowym, wdrożenie zezwoleń, współpraca GDOŚ + Straż Graniczna + Służba Celno – Skarbowa + Policja, rutynowe kontrole przesyłek i konfiskaty nielegalnych okazów.
- 3) Regulacja i monitoring gospodarki łowieckiej. Limity pozyskania, sezonowość, ewidencje i kontrole obrotu tuszami; sankcje za naruszenia. Utrzymanie trwałości populacji wielu gatunków łownych przy formalnym rynku legalnego obrotu.

CEL 6: Ograniczenie wprowadzania inwazyjnych gatunków obcych o 50% i zminimalizowanie ich wpływu

Brzmienie celu: Eliminowanie, minimalizowanie, ograniczanie lub łagodzenie wpływu inwazyjnych gatunków obcych na różnorodność biologiczną i usługi ekosystemowe poprzez określanie dróg wprowadzania gatunków obcych i zarządzanie nimi, zapobieganie wprowadzaniu i osiedlaniu się priorytetowych inwazyjnych gatunków obcych, zmniejszanie wskaźników wprowadzania i

osiedlania się innych znanych lub potencjalnych inwazyjnych gatunków obcych o co najmniej 50 % do 2030 r., oraz eliminowanie lub kontrolowanie inwazyjnych gatunków obcych, zwłaszcza w miejscach priorytetowych, takich jak wyspy.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce ramy prawne przeciwdziałania inwazyjnym gatunkom obcym (IGO) opierają się na ustawie z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1539, ze zm.) oraz na rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz. U. 2022 poz. 2649). Przepisy te wyznaczają zakazy i obowiązki dotyczące wprowadzania, przetrzymywania, przemieszczania czy podejmowania działań zaradczych wobec gatunków wpisanych na listę. Wydana została także uchwała nr 133 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu działań dotyczącego priorytetowych dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski pn.: „Ucieczka gatunków roślin ozdobnych z niekomercyjnych upraw ogrodniczych” oraz „Ucieczka gatunków zwierząt domowych, gatunków akwarystycznych i terrarystycznych” (M.P. poz. 706), określająca priorytetowe drogi przenoszenia IGO oraz działania jakie należy podjąć do 2030 r. aby zapobiegać rozprzestrzenianiu się IGO tymi drogami.

Przepisy określają zadania Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, regionalnych dyrektorów ochrony środowiska, dyrektorów parków narodowych, dyrektorów urzędów morskich oraz Głównego Inspektora Rybołówstwa Morskiego, samorządów, wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska, dyrektorów regionalnych dyrekcji PGL Lasy Państwowe, dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej PGW Wody Polskie, powiatowych lekarzy weterynarii, wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa, służb celnych, Centralnego Azylu dla Zwierząt.

Wdrożone są obowiązki wynikające z prawa UE: określone zostały krajowe struktury administracyjne, wskazane zostały właściwe podmioty m.in. w zakresie przeprowadzania działań zaradczych, utworzony i prowadzony jest Centralny Rejestr Danych o IGO, przewidziano przepisy karne, ustanowiono plan dla priorytetowych dróg przenoszenia IGO.

Centralny Rejestr Danych o IGO stanowi system nadzoru w rozumieniu rozporządzenia UE. Wdrożono procedury zgłaszania stwierdzeń IGO w środowisku oraz dalszego sposobu postępowania mającego na celu szybką eliminację, izolację lub kontrolę tego IGO w środowisku, będącego na wczesnym etapie inwazji. System ten umożliwia więc szybkie lokalizowanie nowych introdukcji i natychmiastowe działania.

Zapobieganie wprowadzaniu IGO do środowiska opiera się na zarządzaniu wektorami i obejmuje: kontrole fitosanitarne i weterynaryjne, regulacje i rekomendacje dla handlu roślinami ozdobnymi i zwierzętami oraz dla akwakultury, a także procedury utylizacji. Działania prewencyjne uzupełniane są kampaniami edukacyjnymi skierowanymi do społeczeństwa, które zmniejszają nieświadome rozprzestrzenianie gatunków obcych oraz zachęcają do zgłaszania obserwacji.

W zakresie eliminacji, izolacji i kontroli IGO prowadzone są prace terenowe obejmujące fizyczne i chemiczne metody ograniczania populacji: usuwanie inwazyjnych roślin (np. zwalczanie barszczu Sosnowskiego), działania kontrolne wobec inwazyjnych ssaków, działania ograniczające rozprzestrzenianie obcych raków i innych bezkręgowców oraz interwencje na obszarach priorytetowych

(rezerваты, parki narodowe). Tam, gdzie możliwe, stosuje się podejście zintegrowane łączące monitoring, kontrolę, przywracanie siedlisk i ocenę skutków interwencji.

Realizowane są działania zaradcze w celu kontroli/eliminacji/izolacji IGO stwarzających zagrożenie dla Unii/Polski (np. barszcz Sosnowskiego, nutria) oraz podejmowane są działania przez zarządców obszarów chronionych wobec wszystkich IGO (np. w parkach narodowych i obszarach Natura 2000).

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W ostatnich latach w Polsce bardzo rozwinął się system przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się IGO. Powstały ramy prawne w postaci ustawy o gatunkach obcych, oraz aktów wykonawczych do tej ustawy w postaci rozporządzeń i uchwały Rady Ministrów. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w celu zapewnienia wsparcia we wdrażaniu nowych przepisów, realizowała w latach 2016-2023 projekt nr POIS.02.04.00-00-0100/16 pn. „Opracowanie zasad kontroli i zwalczania inwazyjnych gatunków obcych wraz z przeprowadzeniem pilotażowych działań i edukacją społeczną”. W ramach projektu m.in.:

- przeprowadzono szkolenia z zakresu identyfikacji i charakterystyki IGO, planów działań dla dróg priorytetowych wprowadzania lub rozprzestrzeniania się IGO i charakterystyki gatunków i metod ich zwalczania; szkolenia skierowane były przede wszystkim dla podmiotów zainteresowanych ograniczeniem zagrożenia wynikającego z inwazji gatunków obcych i podmiotów zaangażowanych w eliminację, kontrolę lub izolację tych gatunków; przeszkolono około 500 osób (w tym pracowników regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, zarządców obszarów chronionych, służb celnych, policji).
- przeprowadzono ocenę stopnia inwazyjności niemal 120 gatunków obcych,
- opracowano dla tych gatunków karty informacyjne,
- prowadzono pilotaż zwalczania najbardziej uciążliwych IGO, w wyniku którego powstały wytyczne jak je zwalczać (m.in. dla takich taksonów jak kabomba karolińska, moczarka delikatna, obce raki, obce żółwie, barszcze, rdestowce, niecierpki, tawuła kutnerowata, kolczurka klapowana),
- zaprojektowana i wdrożona została baza danych na temat występowania IGO w środowisku; baza umożliwia gromadzenie nowych stwierdzeń IGO i podejmowanych działań zaradczych, a także gromadzenie danych o wydanych zezwoleniach dotyczących IGO,
- prowadzono szeroką kampanię edukacyjną o IGO, która dotarła do ponad 6,5 mln osób, publikując m.in. filmy w telewizji ogólnopolskiej, artykuły w prasie branżowej i regionalnej, emitując audycje radiowe, czy organizując wydarzenia regionalne, materiały z tych działań są dostępne na stronie: <https://www.gov.pl/web/gdos/publikacje-i-materialy-do-pobrania>.

W dniu 16 kwietnia 2025 r. między Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej a Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska została zawarta umowa o dofinansowanie projektu nr FENX.01.05-IW.01-0102/24 pod nazwą Wdrażanie Planu działań dla priorytetowych dróg przenoszenia

inwazyjnych gatunków obcych. Projekt będzie realizowany do 30 września 2029 r. W ramach projektu przewiduje się m.in.

- przeprowadzenie działań analitycznych związanych z uzupełnieniem i aktualizacją wiedzy w zakresie inwazji biologicznych,
- realizację kolejnych szkoleń dla pracowników służb i organów zaangażowanych w zwalczanie IGO,
- przeprowadzenie szeroko zakrojonej kampanii edukacyjno-informacyjnej dotyczącej tych gatunków,
- kompleksowe testowanie metod zwalczania najbardziej inwazyjnych gatunków roślin, tj. barszczy kaukaskich (barszcz Sosnowskiego i barszcz Mantegazziego) i rdestowców (rdestowiec japoński ostrokończysty, rdestowiec czeski pośredni i rdestowiec sachaliński), które ze względu na cechy biologiczne wymagają zwalczania systemowego, prowadzonego planowo przez kilka sezonów wegetacyjnych.

Efektom zaplanowanych w projekcie działań będzie między innymi wzrost świadomości społeczeństwa i interesariuszy, ale również poszerzenie bazy ekspertów i specjalistów mających wiedzę na temat tego, jak zmniejszyć negatywne oddziaływanie IGO.

Ustawa o gatunkach obcych jest aktem prawnym zakładającym silną współpracę organów administracji publicznej i społeczeństwa. W dużym stopniu to od społeczeństwa zależy efektywność funkcjonowania systemu walki z IGO – od rozpoznawania, zgłaszania do gmin stanowisk IGO, podejmowania działań zaradczych na swoim terenie, stosowania się do zakazów wynikających z ustawy o gatunkach obcych czy rozporządzenia UE (zwłaszcza zakazu wprowadzania do środowiska i przetrzymywania IGO), czy respektowania warunków wynikających z zezwoleń wydawanych przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska i regionalnych dyrektorów ochrony środowiska.

Od czasu wejścia w życie przepisów ustawy o gatunkach obcych całkowicie lub częściowo usunięto ponad 500 stanowisk IGO, a w trakcie usuwania jest aktualnie ponad 1500 stanowisk. Należy zauważyć, że zwalczanie IGO jest procesem trudnym, trwającym często wiele lat. Dlatego tak ważne jest zapobieganie nowym introdukcjom IGO.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu (wstępnie wypełnione na podstawie przedłożonych celów krajowych)

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

6.1 Wskaźnik zdomowienia się inwazyjnych gatunków obcych

Polska nie opracowała oficjalnego, krajowego „wskaźnika 6.1 (proporcja zdomowionych inwazyjnych gatunków obcych)” jako jednolitego miernika.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Liczba krajów, które przyjęły odpowiednie regulacje, procedury i środki mające na celu ograniczenie wpływu inwazyjnych gatunków obcych

5.1 Czy w Twoim kraju istnieją przepisy i procedury uprawniające odpowiednie instytucje do wdrażania środków niezbędnych do ograniczenia wprowadzania i wpływu inwazyjnych gatunków obcych?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo
- (d) W pełni x

5.2 Czy w Twoim kraju istnieją metody zapobiegające wprowadzaniu i osiedlaniu się inwazyjnych gatunków obcych?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Uzasadnienie: istnieją wybrane metody zapobiegawcze (powstał plan działań dla dróg priorytetowych, obowiązują kontrole importu, zakazy wwozu dla niektórych IGO, zakaz wprowadzania do środowiska wszystkich gatunków obcych z pewnymi wyjątkami, opracowano kompendia zwalczania wybranych IGO, funkcjonuje Centralny Rejestr Danych o IGO, istnieje obowiązek podejmowania działań zaradczych, prowadzone są działania informacyjne), ale m.in. wielość dróg wprowadzania, wysoka liczba i szerokie rozprzestrzenienie się niektórych IGO, ograniczone środki finansowe, stopniowe wdrażanie i egzekucja tych metod sprawiają, że metody te nie są jeszcze w pełni realizowane.

5.3 Czy w Twoim kraju istnieją metody mające na celu zwalczanie lub kontrolowanie inwazyjnych gatunków obcych?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Uzasadnienie: istnieją metody mające na celu kontrolę lub eliminację wybranych IGO- opracowano kompendia zwalczania wybranych IGO, istnieje obowiązek podejmowania działań zaradczych, prowadzone są projekty mające na celu zwalczanie IGO, w szczególności w obszarach chronionych, funkcjonuje system zgłoszeń stwierdzeń IGO w środowisku i raportowania z działań zaradczych, dane są gromadzone w Centralnym Rejestrze Danych o IGO, prowadzone są działania informacyjne; niemniej wysoka liczebność i szerokie rozprzestrzenienie się niektórych IGO, brak skutecznych metod zwalczania niektórych z nich bez negatywnego oddziaływania na środowisko (m.in. rdestowce), brak pełnej integracji wszystkich danych o występowaniu IGO w środowisku, ograniczone środki finansowe, stopniowo wdrażanie i egzekucja tych metod sprawiają, że metody te nie są jeszcze w pełni realizowane.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

- 1) Kompleksowy projekt GDOŚ w latach 2016-2023 pn. Opracowanie zasad kontroli i zwalczania inwazyjnych gatunków obcych wraz z przeprowadzeniem pilotażowych działań i edukacją społeczną

<https://www.gov.pl/web/gdos/inwazyjne-gatunki-obce-ias>

- 2) Programy zwalczania barszczu Sosnowskiego (*Heracleum sosnowskyi*) — działania Lasów Państwowych i GDOŚ

Opis: inwentaryzacja stanowisk, mechaniczne i chemiczne zwalczanie, akcje usuwania i lokalne programy likwidacji (przykłady Nadleśnictwa Radom).

- Lasy Państwowe (przykład akcji):

https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/copy_of_walka-z-niebezpiecznym-olbrzymem-wciaz-trwa

- 3) Monitorowanie i zarządzanie rakiem sygnałowym (*Pacifastacus leniusculus*)

- Opis: mapowanie występowania, karty gatunku, analizy dróg przenoszenia i rekomendacje ograniczeń (monitoring populacji w jeziorach i rzekach).
- Instytut Ochrony Przyrody PAN: <https://iop.krakow.pl/ias/gatunki/289>

- 4) Działania kontrolne wobec szopa pracza

- monitoring i odłowy
- Opis: inwentaryzacje zasięgu, żywołowne pułapki, odstrzały sanitarno-populacyjne oraz działania edukacyjne i leśne służby zarządzania populacją.

- 5) Projekt GDOŚ pn. FENX.01.05-IW.0102/24 pn. Wdrażanie Planu działań dla priorytetowych dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych

CEL 7: Zmniejszenie zanieczyszczenia do poziomu, który nie jest szkodliwy dla różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Zmniejszenie do 2030 r. ryzyka zanieczyszczenia i negatywnego wpływu zanieczyszczeń ze wszystkich źródeł do poziomów, które nie są szkodliwe dla różnorodności biologicznej oraz funkcji i usług ekosystemowych, biorąc pod uwagę skumulowane skutki, w tym: a) poprzez zmniejszenie nadmiaru składników odżywczych traconych w środowisku o co najmniej połowę, w tym poprzez bardziej efektywny obieg i wykorzystanie składników odżywczych; b) zmniejszając ogólne ryzyko związane z pestycydami i wysoce niebezpiecznymi chemikaliami o co najmniej połowę, w tym poprzez integrowaną ochronę przed szkodnikami, opartą na podstawach

naukowych, z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywnościowego i źródeł utrzymania; oraz (c) poprzez zapobieganie, ograniczanie i działanie na rzecz eliminacji zanieczyszczenia tworzywami sztucznymi.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Polska wdraża szeroki zestaw ram prawnych, programów i działań operacyjnych mających na celu realizację trzech głównych filarów redukcji nadmiaru składników odżywczych (azotu i fosforu), kontroli pestycydów i chemikaliów wysokiego ryzyka oraz ograniczenia tworzyw sztucznych i mikroplastików. Implementacja prawa UE (m.in. Ramowej Dyrektywy Wodnej, dyrektywy azotanowej, przepisów dotyczących pestycydów, REACH oraz dyrektywy w sprawie odpadów i dyrektywy w sprawie zmniejszenia wpływu niektórych produktów z tworzyw sztucznych na środowisko – tzw. dyrektywa SUP) stanowi podstawę działań, uzupełnianą krajowymi dokumentami wykonawczymi oraz programami ochrony wód i ograniczania zanieczyszczeń rolniczych i planami gospodarki odpadami. W zakresie redukcji azotu i fosforu prowadzi się modernizację oczyszczalni ścieków (z wykorzystaniem dotacji krajowych i środków UE) w kierunku skuteczniejszego usuwania azotu i fosforu, wdraża praktyki ograniczające odpływ nawozów z rolnictwa (w tym wymogi wynikające z Dyrektywy azotanowej, dobre praktyki rolne, strefy buforowe oraz regulacje dotyczące magazynowania i stosowania obornika) oraz realizuje projekty odbudowy terenów podmokłych i naturalnych stref retencji. W obszarze pestycydów i niebezpiecznych chemikaliów akcentuje się wdrażanie zasady integrowanej ochrony roślin (IPM), ograniczenia rejestracyjne i zakazy substancji wysokiego ryzyka, monitoring pozostałości pestycydów oraz programy szkoleniowe i doradcze dla rolników promujące alternatywne metody ochrony roślin. Dla tworzyw sztucznych stosowane są regulacje ograniczające produkty z tworzyw sztucznych, mechanizmy rozszerzonej odpowiedzialności producenta (EPR), systemy selektywnego zbierania i rynek recyklingu oraz krajowe i lokalne kampanie edukacyjne i inicjatywy dotyczące zapobiegania powstawaniu odpadów, w tym odpadów z tworzyw sztucznych oraz dotyczące ograniczania lub eliminowania pewnych produktów z tworzyw sztucznych. Równocześnie prowadzi się monitoring mikroplastików w wodach i glebach. Kluczowe znaczenie ma rozbudowa systemów monitoringu środowiska, raportowanie zgodne z wymogami UE oraz finansowanie działań z instrumentów unijnych (Fundusz Spójności, Wspólna Polityka Rolna, LIFE, Horizon) i środków krajowych. Działania realizowane są w formule międzyinstytucjonalnej współpracy (MŚ, GIOŚ, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa-Państwowy Instytut Badawczy, instytuty badawcze, samorządy) i wspierane kampaniami edukacyjnymi skierowanymi do społeczeństwa i sektorów gospodarki. Mimo szerokiego spektrum narzędzi i programów, w praktyce występują nadal wyzwania operacyjne i potrzeba dalszego wzmocnienia skali wdrożenia, zwłaszcza w obszarach rolnictwa, gospodarki odpadami i kontroli substancji o podwyższonym ryzyku.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Polska osiągnęła istotne postępy w realizacji celów związanych z redukcją zanieczyszczeń i ochroną środowiska, lecz stoją przed nią nadal poważne wyzwania wymagające przyspieszenia i lepszej koordynacji działań. W zakresie ram prawnych i ich wdrożenia kraj opiera swoje działania na implementacji prawa UE m.in. Ramowej Dyrektywy Wodnej, Dyrektywy Azotanowej, przepisów REACH, dyrektywy w sprawie wybranych wyrobów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych oraz unijnych zasad rejestracji i ograniczeń pestycydów. Na gruncie praktycznym widoczne są konkretne osiągnięcia: modernizacja i rozbudowa wielu oczyszczalni ścieków komunalnych (częściowo finansowana ze środków krajowych i UE) przyczyniła się do spadku ładunku azotu i fosforu w aglomeracjach; w rolnictwie wprowadzane są dobre praktyki wynikające z polityki rolnej, programy azotanowe, dotacje na magazynowanie nawozów, coraz częściej stosowane jest rolnictwo precyzyjne oraz działania doradcze promujące ograniczenie nawożenia i stosowanie stref buforowych; rośnie także wdrożenie praktyk rolno-środowiskowo-klimatycznych. W obszarze pestycydów rozwijana jest promocja integrowanej ochrony roślin (IPM) i wprowadzane są ograniczenia dla substancji wysokiego ryzyka, a w gospodarce odpadami i tworzywach sztucznych wprowadzono regulacje mające na celu ograniczenie ilości wyrobów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych, mechanizmy EPR dla opakowań oraz systemy selektywnego zbierania odpadów i rynek recyklingu. Równocześnie rozbudowywane są systemy monitoringu jakości wód i badań nad mikroplastikiem oraz pozostałościami pestycydów, a działania edukacyjne i sektorowe — szkolenia IPM, kampanie świadomościowe i lokalne projekty - wspierają wdrożenia praktyk ograniczających źródła zanieczyszczeń. Pomimo tych osiągnięć kluczowe wyzwania pozostają: tempo i skala redukcji azotu i fosforu są nadal niewystarczające, odpływy z rolnictwa i nieszczelne systemy kanalizacyjne przyczyniają się do eutrofizacji wód; intensywne rolnictwo utrzymuje presję nawozową, a wdrożenie IPM i substytucji szkodliwych-pestycydów jest fragmentaryczne. Trudności występują też w szybkiej redukcji ryzyka związanego z niektórymi chemikaliami oraz w zapewnieniu alternatyw i dostępu do doradztwa. W odniesieniu do tworzyw sztucznych i mikroplastiku problemem jest wysoka produkcja i zużycie tworzyw oraz ograniczona skuteczność separacji mikrocząstek w instalacjach oczyszczających. Dodatkowo występują luki finansowe i zasobowe wymagające dalszych inwestycji infrastrukturalnych i stabilnego, długoterminowego finansowania działań prewencyjnych i naprawczych. Fragmentaryczność polityk sektorowych (rolnictwo, ochrona wód), słaba integracja międzyinstytucjonalna oraz niedostateczna egzekucja przepisów w niektórych obszarach ograniczają skuteczność działań. Brakuje też w pełni zintegrowanych, krajowych wskaźników oceniających skumulowany wpływ zanieczyszczeń na różnorodność biologiczną i ekosystemy. Aby przyspieszyć wdrożenie i osiągnąć cele do 2030 r., rekomendowane jest przyjęcie zintegrowanego krajowego planu działań łączącego cele redukcji azotu i fosforu, pestycydów i tworzyw sztucznych z czytelnymi wskaźnikami, harmonogramami i mechanizmami finansowania. Niezbędne jest intensyfikowanie działań w rolnictwie przez szerokie wdrożenie IPM, instrumenty ekonomiczne (płatności za praktyki ograniczające odpływ składników biogennych, zielone inwestycje), szkolenia oraz promocję rolnictwa precyzyjnego. Konieczne jest rozwijanie mechanizmów odzysku i recyklingu azotu i fosforu (np. odzysk fosforu z osadów ściekowych), budowa stref retencyjnych i przywracanie mokradeł oraz przyspieszenie kontroli i substytucji niebezpiecznych chemikaliów wraz ze wsparciem dla rolników w przejściu na bezpieczniejsze rozwiązania. W zakresie tworzyw sztucznych rekomendowane są dalsze ograniczenia u źródła, rozwój EPR, systemów zbiórki oraz technologii ograniczających emisje mikroplastiku. Potrzebne są także zwiększone środki finansowe (unijne i krajowe), instrumenty rynkowe i mechanizmy długoterminowego finansowania, zintegrowane wskaźniki oceny wpływu oraz silniejsza koordynacja między resortem środowiska a rolnictwa, samorządami i agencjami kontroli wraz z

efektywną egzekucją przepisów. Edukacja, kampanie społeczne i partnerstwa z sektorem prywatnym ułatwią mobilizację i wdrożenie najlepszych praktyk.

Podsumowując: Polska poczyniła znaczące kroki (implementacja prawa UE, modernizacja oczyszczalni, działania rolne i ograniczenie stosowania tworzyw sztucznych jednorazowego użytku), ale osiągnięcie ambitnych celów do 2030 r. wymaga szybszych, zintegrowanych i skalowanych działań — silniejszych narzędzi politycznych, stabilnego finansowania, zarządzania źródłami zanieczyszczeń oraz lepszego monitoringu wpływu na bioróżnorodność.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu (wstępnie wypełnione na podstawie przedłożonych celów krajowych)

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

7.1. Wskaźnik eutrofizacji wybrzeża

Klasyfikacja stanu lub potencjału ekologicznego wód przejściowych i przybrzeżnych przeprowadzona w 2022 r. na podstawie danych monitoringowych z lat 2016-2021: W ujęciu krajowym, wśród ocenionych naturalnych jednolitych części wód powierzchniowych (jcwp) 23,1% osiągnęło stan słaby, a 76,9% zły stan ekologiczny. Wśród silnie zmienionych jcwp potencjał umiarkowany osiągnęło 16,7%, słaby 33,3%, a zły 50% ocenionych jcwp. Ani jedna jcwp nie osiągnęła stanu lub potencjału ekologicznego co najmniej dobrego.

Wskaźnikiem biologicznym wykorzystanym w ocenie stanu lub potencjału ekologicznego, który najczęściej przekraczał normy środowiskowe dla jcwp przejściowych i przybrzeżnych było przede wszystkim stężenie chlorofilu. Wskaźnik ten opisuje stan fitoplanktonu (16 jcwp na 19 jcwp), dla których opracowana została klasyfikacja ze względu na chlorofil: wskaźnik A wskazuje na stan lub potencjał ekologiczny poniżej dobrego oraz wskaźnik B opisujący stan makrobezkręgowców bentosowych (13 z 19 jcwp). Ichtyofauna podlega ocenie w wodach przejściowych, gdzie została sklasyfikowana poniżej dobrego stanu lub potencjału. Stężenie substancji biogennych przekracza normy we wszystkich jcwp przejściowych i przybrzeżnych. Najczęściej normy zostały przekroczone dla azotu ogólnego (17 z 19 jcwp), następnie dla azotu mineralnego (15 z 19 jcwp), fosforu ogólnego i azotu azotanowego (14 z 19 jcwp). Najlepszym stanem charakteryzował się wskaźnik fosforu fosforanowego, gdzie klasę co najmniej dobrą stwierdzono w 11 jcwp z 19. Spośród monitorowanych 24 specyficznych zanieczyszczeń syntetycznych i niesyntetycznych wszystkie jcwp wskazywały stan co najmniej dobry za wyjątkiem Zalewu Wiślanego, gdzie środowiskowa norma jakości została przekroczona dla jednego wskaźnika – aldehydu mrówkowego.

[Źródło: GIOŚ, Stan środowiska w Polsce. Raport 2022, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa 2022.]

Dostępna jest aktualna ocena, oparta o badania wykonane w latach 2019-2024. Można ją pobrać z Portalu Jakości Wód Powierzchniowych (<https://wody.gios.gov.pl/pjwp/>) w zakładce "Systemy monitoringu i klasyfikacji wód". Ocena wód przejściowych i przybrzeżnych znajduje się na podstronie: https://wody.gios.gov.pl/pjwp/publication/TRANSITIONAL_WATERS/107 oraz https://wody.gios.gov.pl/pjwp/publication/COAST_WATERS/108

Poza oceną stanu jednolitych części wód, GIOŚ wykonuje również czteroletnią ocenę eutrofizacji. Aktualna ocena została sporządzona w roku 2024 i jest oparta o wyniki badań z lat 2020-2023. Można ją pobrać z Portalu Jakości Wód Powierzchniowych:

<https://wody.gios.gov.pl/pjwp/publication/449>.

7.2. Stężenie pestycydów w środowisku i/lub łączna toksyczność stosowanych pestycydów

Indeks Ryzyka zanieczyszczenia pestycydami (Pesticide Pollution Risk) Ryzyko zanieczyszczenia różnorodności biologicznej pestycydami w rolnictwie. Wynik 100 oznacza minimalne ryzyko, a wynik 0 oznacza najgorszą wydajność.

Polska uzyskała 72 punkty i 58 miejsce w rankingu na 180 państw.

<https://epi.yale.edu/measure/2024/PRS>

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi dla binarnych wskaźników nie ma pytań w celu nr 7. Pozycja pozostaje niewypełniona

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

7.CT.2 Odsetek bezpiecznie oczyszczonych ścieków bytowych i przemysłowych

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego za lata 2018–2023, odsetek oczyszczanych ścieków przemysłowych i komunalnych w Polsce utrzymuje się na wysokim i stabilnym poziomie, przekraczającym 94%. W roku 2018 wartość wskaźnika wynosiła 95,3%, a w kolejnych latach nie odnotowano istotnych wahań – z wyjątkiem roku 2020, w którym nastąpił krótkotrwały spadek do poziomu 94,9%. W latach 2022 i 2023 wskaźnik osiągnął najwyższe wartości w analizowanym okresie, odpowiednio 95,8% i 96,1%. Utrzymujący się wysoki poziom oczyszczania wskazuje na trwałą poprawę infrastruktury wodno-ściekowej oraz skuteczność obowiązujących regulacji w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

7.CY.2 Tendencje w depozycji azotu

Wskaźnik zrównoważonego zarządzania azotem (Sustainable Nitrogen Management Index - SNMI) obrazuje zrównoważenie efektywnego stosowania nawozów azotowych z maksymalnymi plonami jako miarą efektywności środowiskowej produkcji rolnej. EPI 2024 wykorzystuje SNMI jako wskaźnik zastępczy dla czynników powodujących szkody w środowisku w rolnictwie. Wynik 100 oznacza, że kraj optymalizuje zarówno plony, jak i stosowanie nawozów, a wynik 0 oznacza, że kraj ma jedno z najgorszych wyników w SNMI. Dane potwierdzające ten wskaźnik pochodzą z bazy danych FAOSTAT dotyczącej budżetu składników odżywczych dla upraw.

Biorąc pod uwagę ten wskaźnik Polska zajmuje 28 miejsce w rankingu na 180 krajów uzyskując 60,8 punktów; podobne wielkości tego wskaźnika dotyczą większości państw europejskich.

<https://epi.yale.edu/measure/2024/SNM>

7.CY.3 Udział odpadów komunalnych odebranych i zebranych oraz zagospodarowanych w kontrolowanych obiektach w całkowitej ilości odpadów komunalnych wytworzonych przez miasta

Jeśli chodzi o obszar gospodarki odpadami, Polska zajmuje w rankingu EPI 2024 19 miejsce na 180 państw, uzyskując 58,8 punktów co wskazuje, że potrzebne są jeszcze działania w kierunku lepszej gospodarki odpadowej.

W odniesieniu do wskaźnika kontrolowanych odpadów, odnoszącego się do odsetka odpadów z gospodarstw domowych i wytwarzanych w kraju, które są odebrane i zbierane oraz przetwarzane w sposób zgodny z wymaganiami środowiskowymi Polska uzyskała najwyższą notę 100 punktów i należy do grupy krajów zajmujących pierwsze miejsce w rankingu.

7.CY.4 Wytwarzanie odpadów niebezpiecznych w przeliczeniu na mieszkańca

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, pozyskanymi z Ministerstwa Klimatu i Środowiska oraz systemów sprawozdawczych Eurostat, ostatnie dostępne dane dotyczące ilości wytworzonych odpadów niebezpiecznych na osobę oraz udziału odpadów niebezpiecznych poddanych przetworzeniu obejmują rok 2019. W latach 2014–2019 ilość odpadów niebezpiecznych wytwarzanych w przeliczeniu na jednego mieszkańca Polski utrzymywała się na stałym poziomie 42 kg rocznie. W tym samym okresie udział odpadów niebezpiecznych przetworzonych w stosunku do całkowitej ilości odpadów wytworzonych wynosił niezmiennie 25%. Stabilność wskaźnika w ostatnich dostępnych latach może wskazywać na utrzymującą się strukturę strumienia odpadów oraz niezmienną stosowanych metod przetwarzania, jednak dalsza analiza wymaga aktualizacji danych źródłowych.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Modernizacje oczyszczalni ścieków: w wielu miejscach w Polsce przeprowadzono inwestycje w modernizację i rozbudowę oczyszczalni komunalnych, wdrażając technologie biologiczne i chemiczne pozwalające na skuteczniejsze usuwanie azotu i fosforu; programy dofinansowania i opisy inwestycji dostępne są na stronach NFOŚiGW i Ministerstwa Klimatu i Środowiska: <https://www.nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/inwestycje-w-infrastrukturze/sanitarna/inwestycje-od-kan//>

oraz

<https://www.gov.pl/web/srodowisko/oczyszczalnie-sciekow>.

Programy azotanowe i instrumenty rolne: Polska wdraża Dyrektywę Azotanową przez ustawę – Prawo wodne, rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2023 r. w sprawie "Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu" (Dz. U. 2023 poz. 244), płatności rolno-środowiskowe i instrumenty WPR/CAP, wspierając tworzenie stref buforowych, magazynowanie nawozów i dobre praktyki rolne mające na celu ograniczenie odpływu azotu i fosforu; informacje o tych działaniach znajdują się na stronach Ministerstwa Infrastruktury i ARiMR: <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/ochrona-wod-przed-azotanami> oraz <https://www.arimr.gov.pl/>. Informacje dostępne w sprawozdaniu z wdrażania programu azotanowego w latach 2020-2024 które jest dostępne na stronie Ministerstwa Infrastruktury pod adresem:

<https://www.gov.pl/web/infrastruktura/sprawozdanie-za-lata-2020-2024> pokazują, że podejmowane przez rolników w Polsce działania mające na celu ograniczenie dopływu związków azotu z rolnictwa przekładają się na sukcesywny spadek stężenia azotanów w wodach, a wartość azotanów w większości wód jest poniżej przyjętych w dyrektywie wartości progowych.

Krajowy plan działania na rzecz ograniczenia ryzyka związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin: stanowi wykonanie zobowiązań wynikających z postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/128/WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów (Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 71, z późn. zm. Celem dla Polski w związku z realizacją krajowego planu działania jest upowszechnienie ogólnych zasad integrowanej ochrony roślin oraz zapobieganie zagrożeniom związanym ze stosowaniem środków ochrony roślin. Wdrożenie zasad integrowanej ochrony roślin, w szczególności przez promowanie niechemicznych metod ochrony, prowadzi bowiem do zmniejszenia zależności produkcji roślinnej od preparatów chemicznych i w efekcie ogranicza ryzyko związane z ich użyciem – zarówno dla konsumentów produktów rolnych, osób wykonujących zabiegi, jak i środowiska. Dokumenty i materiały dostępne są na stronie MRiRW: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/ochrona-roslin---stosowanie>

Projekty odbudowy mokradeł i retencji (program LIFE i krajowe inicjatywy): realizowane projekty przywracania torfowisk i mokradeł oraz tworzenia stref retencyjnych zatrzymują składniki odżywcze i poprawiają funkcje ekosystemów, np. Projekt Wetlands Green LIFE "Odtworzenie oraz zachowanie obszarów bagiennych, torfowisk i terenów podmokłych na obszarach Natura 2000 i Zielonej Infrastruktury" BULiGL, GDOŚ; szczegóły projektów LIFE i wyników znajdują się w bazie projektów LIFE: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life/projects_en.

Ograniczenia wybranych wyrobów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych i EPR dla opakowań: Polska wdrożyła przepisy UE ograniczające wykorzystanie wybranych wyrobów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych, rozwija mechanizmy rozszerzonej odpowiedzialności producenta (EPR) dla opakowań oraz systemy selektywnego zbierania i rynek recyklingu, co przyczynia się do zmniejszenia wybranych strumieni odpadów z tworzyw sztucznych; informacje i materiały na temat polityki wobec tworzyw sztucznych i gospodarki odpadami dostępne są na stronie i MKiŚ: Cele i kierunki działań w zakresie produktów z tworzyw sztucznych i odpadów opakowaniowych z tworzyw sztucznych ujęto w Krajowym planie gospodarki odpadami 2028 (<https://www.gov.pl/web/klimat/uchwala-nr-96-rady-ministrow-z-dnia-12-czerwca-2023-r-w-sprawie-krajowego-planu-gospodarki-odpadami-2028>

Monitoring pozostałości pestycydów: krajowe systemy monitoringu (GIOŚ i instytuty badawcze) prowadzą badania pozostałości pestycydów w środowisku i żywności oraz badania mikroplastików, dostarczając danych niezbędnych do ukierunkowania polityk i działań; materiały i raporty dostępne są na stronie GIOŚ oraz w zasobach instytutów badawczych: <https://www.gov.pl/web/gios>

CEL 8: Zminimalizowanie wpływu zmiany klimatu na różnorodność biologiczną i budowanie odporności

Brzmienie celu: Zminimalizowanie wpływu zmiany klimatu i zakwaszenia oceanów na różnorodność biologiczną oraz zwiększenie jej odporności poprzez działania łagodzące, przystosowawcze i zmniejszające ryzyko klęsk żywiołowych, w tym za pomocą rozwiązań opartych

na zasobach przyrody lub podejść opartych na ekosystemach, przy jednoczesnym minimalizowaniu negatywnego wpływu działań w dziedzinie klimatu na różnorodność biologiczną i wspieraniu go.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W 2019 roku przyjęto Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021–2030. Ministerstwo Klimatu i Środowiska opracowało i przekazało do Komisji Europejskiej pierwsze zintegrowane sprawozdanie z postępów w dziedzinie energii i klimatu za lata 2020–2021; dokument został przyjęty przez Komitet do Spraw Europejskich na posiedzeniu 18 sierpnia 2023 r. W ramach wzmocnienia polityki miejskiej opracowano „Przyrodniczo-klimatyczne wskaźniki zrównoważonego rozwoju miast. Przewodnik dla miast”. Rozpoczęto prace nad nową Krajową Strategią Adaptacji i Planem Działań Adaptacyjnych. Nowa strategia będzie nadzorowała wdrażanie polityki adaptacyjnej kraju. Zamierzamy zaangażować w jej tworzenie wszystkie sektory, samorządy, instytuty i instytucje, zapewniając efektywną i wielopłaszczyznową współpracę. Nowa strategia będzie oparta na danych dostarczonych przez Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy, wynikających z oceny ryzyka w sektorach i podatności na zmiany klimatu, opracowanych w ramach projektu Klimada 3.0. Nowa strategia będzie również wdrażała wytyczne strategii UE w zakresie adaptacji do zmian klimatu oraz zapisy Europejskiego Prawa Klimatycznego. Został przyjęty pierwszy w Polsce dokument adaptacyjny opracowany na poziomie regionalnym – Regionalny Plan Adaptacji do zmian klimatu dla województwa śląskiego (RPA). Dokument ten został przygotowany w ścisłej zgodności z polityką rozwoju województwa, w szczególności ze „Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego – Śląskie 2030. Zielone Śląskie”. Jego główne cele to przygotowanie samorządów do skutecznych działań adaptacyjnych, zmniejszenie podatności regionu na skutki zmiany klimatu oraz zwiększenie potencjału województwa do radzenia sobie z wyzwaniami, takimi jak upały, powódzie czy susze. Ponadto powstaje kolejny regionalny plan adaptacji (RPA) do zmiany klimatu w województwie małopolskim, natomiast województwo dolnośląskie przygotowuje Dolnośląską Politykę Wodną. Nowe ramy prawne dotyczące adaptacji weszły w życie 11 stycznia 2025 r., wraz z ustawą z dnia 27 listopada 2024 r. o zmianie ustawy Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw. Ustawa definiuje działania miast w zakresie adaptacji do zmian klimatu i wprowadza obowiązek opracowania miejskiego planu adaptacji do zmian klimatu (MPA) dla miast mających co najmniej 20 tys. mieszkańców. MPA mają mieć obowiązkową, zestandaryzowaną zawartość, w tym koncepcję zazieleniania, koncepcję zagospodarowania wód opadowych i roztopowych oraz konkretne cele i działania adaptacyjne, co ma stymulować rozwój retencji i zieleni w miastach. Rady gmin mogły do 10 lutego 2025 r. uznać wcześniej przyjęte dokumenty strategiczno-wdrożeniowe dotyczące adaptacji za MPA; wówczas w ciągu 14 dni musiały poinformować o tym w Biuletynie Informacji Publicznej BIP, a następnie w ciągu 30 dni przekazać MPA Instytutowi Ochrony Środowiska – Państwowemu Instytutowi Badawczemu do oceny. Miasta, które nie uznają dotychczasowych dokumentów lub ich nie posiadają, muszą opracować plan zgodny z ustawą do 2 stycznia 2028 r. Na przygotowanie MPA większość miast będzie mogła pozyskać dofinansowanie z programów „Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko” lub „Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej”.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Polska poczyniła wyraźne postępy we wdrażaniu działań łagodzących i adaptacyjnych z myślą o różnorodności biologicznej, szczególnie w projektach lokalnych i sektorowych oraz we włączaniu rozwiązań opartych na przyrodzie (NBS), jednak skala działań, ich koordynacja i integracja polityk klimatycznych z ochroną przyrody pozostają niewystarczające i wymagają pilnej interwencji, aby osiągnąć cele do 2030 r. W obszarze planowania i polityki nastąpiła integracja kwestii klimatu i środowiska w dokumentach strategicznych (m.in. Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu). Trwają prace nad Krajową Strategią Adaptacji. Rośnie uwzględnianie NBS w planowaniu miejskim i samorządowym jak zieleń miejska, retencja, parki kieszonkowe czy zielone dachy, które coraz częściej pojawiają się w projektach unijnych i lokalnych. Działania łagodzące i adaptacyjne koncentrują się na pilotażach i projektach przywracania mokradeł i naturalnej retencji, odbudowie torfowisk, lokalnej poprawie magazynowania wody i sekwestracji węgla oraz na projektach zalesień i zadrzewień zwiększających pochłanianie CO₂ i tworzących korytarze ekologiczne; prowadzone są też renaturyzacje koryt rzecznych i odbudowa łąk, co poprawia odporność lokalnych populacji roślin i zwierząt. W zakresie zarządzania ryzykiem klęsk żywiołowych realizowane są inwestycje przeciwpowodziowe łączone z rozwiązaniami przyrodniczymi, a finansowanie takich działań pochodzi m.in. z funduszy spójności, programu LIFE i funduszy rolnośrodowiskowych. Rozwój badań i monitoringów dotyczących wpływu zmian klimatu na gatunki i siedliska dostarcza modeli prognostycznych i lokalnych danych wspierających decyzje. Wśród konkretnych wyników odnotowano lokalną poprawę retencji i ograniczenie skutków suszy oraz powodzi dzięki renaturyzacji cieków i odbudowie mokradeł, przywrócenie siedlisk priorytetowych w projektach LIFE i regionalnych programach renaturyzacyjnych-, wdrożenie praktyk leśnych i zalesień zwiększających pochłanianie węgla oraz coraz częstsze stosowanie NBS w planowaniu miejskim (retencja deszczowa, redukcja efektu miejskich wysp ciepła). Najważniejsze wyzwania to brak pełnej integracji polityk, działania klimatyczne nie zawsze uwzględniają konsekwencje dla różnorodności biologicznej, ryzyko nieoptymalnych zalesień i monokultur, ograniczona skala i tempo wdrożeń (dominują projekty pilotażowe), fragmentaryczne i krótkoterminowe finansowanie, brak spójnego krajowego systemu oceny skuteczności NBS oraz KPI (kluczowe wskaźniki efektywności) powiązanych bezpośrednio z gatunkami i siedliskami, a także konflikty sektorowe i słaba koordynacja administracyjna między instytucjami. Zmiany klimatyczne powodują przesunięcia zasięgów gatunków i utratę siedlisk, co wymaga działań na poziomie ekosystemowym i gatunkowym, trudnych do szybkiego wdrożenia. Aby sprostać wyzwaniom, rekomenduje się zintegrowanie planowania klimatycznego z planowaniem ochrony przyrody przez obowiązkowe oceny wpływu na różnorodności biologicznej przy projektach klimatycznych i zalesieniach, skalowanie i finansowanie NBS na poziomie zlewniowym i regionalnym (retencja, renaturyzacja mokradeł, korytarze ekologiczne), wprowadzenie krajowych miar odporności ekosystemów i wpływu działań klimatycznych na bioróżnorodność wraz z regularnym monitoringiem, zapewnienie długoterminowych mechanizmów finansowych oraz zachęt (płatności za usługi ekosystemowe, programy rolno-środowiskowe) dla właścicieli gruntów oraz wzmocnienie koordynacji międzyinstytucjonalnej i mechanizmów konsultacji sektorowych. Podsumowując, Polska dysponuje istotnymi przykładami dobrych praktyk i rosnącym zainteresowaniem NBS, lecz aby zminimalizować wpływ zmian klimatu na różnorodność biologiczną i zbudować odporność na skalę krajową, konieczne

jest lepsze powiązanie polityk, stabilne finansowanie, skalowanie rozwiązań przyrodniczych oraz wdrożenie systemu monitoringu skutków dla gatunków i siedlisk.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych ☒ x

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych ☒ x

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów posiadających politykę mającą na celu minimalizację wpływu zmian klimatu i zakwaszenia oceanów na różnorodność biologiczną oraz minimalizację negatywnego i wspieranie pozytywnego wpływu działań na rzecz klimatu na różnorodność biologiczną.

5.1 Czy krajowa strategia i plan działania w zakresie różnorodności biologicznej w Twoim kraju obejmują działania mające na celu zapobieganie lub minimalizowanie skutków następujących zjawisk (wybierz wszystkie, które mają zastosowanie):

(a) Zmiany klimatu ☒ x

(b) Zakwaszenie oceanów ☒ x

(c) Żadne z powyższych

Uzasadnienie: krajowe strategie i plany działań na rzecz różnorodności biologicznej (oraz powiązane strategie adaptacji i polityki morskiej) uwzględniają działania łagodzące i adaptacyjne wobec zmiany klimatu oraz działania dotyczące ochrony środowiska morskiego (w tym przeciwdziałanie skutkom zakwaszenia Morza Bałtyckiego).

5.2 Czy polityka klimatyczna Twojego kraju uwzględnia wpływ zmian klimatu na różnorodność biologiczną?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo ☒ x

(d) W pełni

Uzasadnienie: dokumenty klimatyczne Polski zawierają odniesienia do ochrony przyrody i niektórych działań korzystnych dla bioróżnorodności (NBS, retencja, zalesianie), lecz brak pełnej, systemowej integracji celów bioróżnorodności we wszystkich instrumentach polityki klimatycznej i ocenach projektów (np. ocen oddziaływania OZE (odnawialne źródła energii) na siedliska).

5.3 Czy inne polityki Twojego kraju uwzględniają wpływ zmian klimatu na różnorodność biologiczną?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) w pełni

Uzasadnienie: sektorowe polityki (rolnictwo, gospodarka wodna, leśnictwo, planowanie przestrzenne) zawierają elementy adaptacji i NBS uwzględniające różnorodność biologiczną, lecz integracja i spójność międzysektorowa oraz pełne wdrożenie działań minimalizujących wpływ zmian klimatu na różnorodność są nadal niewystarczające.

5.4 Czy inne polityki Twojego kraju uwzględniają wpływ zakwaszenia oceanów na różnorodność biologiczną?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: polityki morskie i dokumenty dotyczące Bałtyku (strategia sektorowa, programy ochrony środowiska morskiego, monitoring HELCOM) uwzględniają kwestie zakwaszenia i jego skutków w ograniczonym zakresie, lecz brak jest szerokiej, skoordynowanej polityki krajowej w pełni adresującej zakwaszenie oceanów i jego wpływ na różnorodność biologiczną.

5.5 Czy wpływ zmian klimatu na różnorodność biologiczną jest monitorowany i raportowany?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: istnieją programy monitoringu stanu siedlisk i gatunków, monitoring morski (HELCOM), obserwacje fenologiczne i leśne oraz wybrane badania wpływu klimatu, ale brak jest kompleksowego, zintegrowanego systemu monitorowania i regularnego raportowania bezpośrednich efektów zmian klimatu na różnorodność biologiczną na poziomie krajowym.

5.6 Czy wpływ zakwaszenia oceanów na różnorodność biologiczną jest monitorowany i raportowany?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: monitoring parametrów chemicznych Morza Bałtyckiego (w tym pH, alkaliczności) i biologicznych prowadzą programy krajowe oraz HELCOM, są dostępne badania dotyczące wpływu zakwaszenia na wybrane gatunki/siedliska, lecz brak jest w pełni zintegrowanego krajowego systemu regularnie raportującego całkowite skutki zakwaszenia na różnorodność biologiczną.

5.7 Czy polityka lub plany działania Twojego kraju dotyczące wpływu zmian klimatu i zakwaszenia oceanów zawierają następujące rodzaje działań mających na celu zwiększenie odporności różnorodności biologicznej lub ograniczenie skutków (wybierz wszystkie, które mają zastosowanie):

- (a) Łagodzenie skutków x
- (b) Adaptacja x
- (c) Ograniczanie ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi x
- (d) Rozwiązania oparte na naturze i/lub podejścia oparte na ekosystemach x
- (e) Polityka mająca na celu minimalizację negatywnego i wspieranie pozytywnego wpływu działań klimatycznych na różnorodność biologiczną x
- (f) Inne x
- (g) Żadne z powyższych

Polska ma zarówno działania łagodzące emisje (a), krajową strategię i plany adaptacji (b), integrację ograniczania ryzyka katastrof (c), wdrażanie rozwiązań opartych na naturze/ekosystemach (d) oraz mechanizmy minimalizacji negatywnych skutków działań klimatycznych dla różnorodności biologicznej (np. oceny strategiczne, uwzględnianie przyrody w planowaniu) (e). (np. Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu),

(f) - Monitoring i badania naukowe dotyczące wpływu zmian klimatu i zakwaszenia oceanów (dane, modele, programy obserwacyjne).

Budowanie zdolności i szkolenia dla administracji, samorządów i społeczności lokalnych są kluczowe dla skutecznego wdrażania działań adaptacyjnych i ochrony przyrody. Równie istotne są mechanizmy finansowania i instrumenty ekonomiczne, takie jak dotacje oraz programy wsparcia dla adaptacji i restytucji siedlisk. Priorytetem są działania restytucyjne i programy ochrony gatunków — przywracanie torfowisk, lasów i łąk oraz ochrona i rozszerzanie obszarów chronionych. W obszarze morskich ekosystemów konieczne jest zrównoważone zarządzanie rybołówstwem oraz działania ochronne dotyczące zasobów Bałtyku. W projektowaniu odporności warto stosować infrastrukturę zieloną i rozwiązania hybrydowe, na przykład łączenie wałów przybrzeżnych z naturalnymi barierami. Systemy wczesnego ostrzegania i plany reagowania kryzysowego są niezbędne dla przygotowania na zdarzenia ekstremalne. Edukacja publiczna i kampanie świadomościowe wspierają akceptację i udział społeczności w działaniach adaptacyjnych, a współpraca międzynarodowa oraz udział w programach UE i ONZ umożliwiają wymianę wiedzy i dostęp do finansowania transgranicznego.

5.8 Czy polityka lub plany działania Twojego kraju obejmują środki mające na celu zminimalizowanie negatywnego wpływu działań związanych z klimatem na różnorodność biologiczną?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Uzasadnienie: Polska ma mechanizmy (oceny strategiczne, wymogi środowiskowe w planowaniu, niektóre wytyczne i programy) ograniczające negatywne skutki działań klimatycznych dla różnorodności biologicznej, ale implementacja i pełne zintegrowanie tych środków nie jest systemowo kompletne.

5.9 Czy polityka lub plany działania Twojego kraju obejmują środki mające na celu wspieranie pozytywnego wpływu działań na rzecz klimatu na różnorodność biologiczną?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie : Polska posiada programy i działania sprzyjające pozytywnym skutkom klimatycznym dla bioróżnorodności (np. działania przywracania siedlisk, projekty restytucji torfowisk, programy zalesień i rozwoju zielonej infrastruktury, integracja przyrody w niektórych planach klimatycznych), ale brak jest pełnej, systemowej i powszechnie wdrożonej strategii łączącej politykę klimatyczną i cele różnorodności biologicznej.

Przykłady dokumentów i programów w Polsce, które ilustrują wspieranie pozytywnego wpływu działań klimatycznych na różnorodność biologiczną:

- 1) Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030” - przyjęty przez Radę Ministrów w 2013 r.
- 2) Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu (KPEiK) 2021–2030- integracja działań klimatycznych z ochroną środowiska i elementami minimalizowania negatywnych skutków dla różnorodności biologicznej.
- 3) Polityka Energetyczna Polski do 2040 (PEP2040) - dokument planistyczny z komponentami dotyczącymi rozwoju odnawialnych źródeł energii i ograniczania wpływu na środowisko.
- 4) Krajowy Program Ochrony Powietrza (KPOP) / Dokument ma na celu skoordynowanie działań wynikających z krajowych ram polityki dotyczącej jakości powietrza w powiązaniu z obszarami polityk odnoszących się do sektora bytowo-komunalnego, czystej energii, ciepła oraz odnawialnych źródeł energii, a także transportu.
- 5) Programy i projekty finansowane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)- m.in. dotacje na restytucję torfowisk, zalesianie, zieloną infrastrukturę i działania Nature-based Solutions.
- 6) Programy UE wdrażane w Polsce: LIFE (projekty ochrony siedlisk i gatunków, restytucja torfowisk, ochrona ekosystemów morskich), Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) - działania rolno-środowiskowe wspierające różnorodność biologiczną.
- 7) Krajowe i regionalne projekty restytucji torfowisk, zalesień i odbudowy ekosystemów (projekty ministerstw, parków narodowych i organizacji pozarządowych)- przykłady praktycznych działań łączących klimat i różnorodność biologiczną.
- 8) Plany zarządzania obszarami Natura 2000 i strategię ochrony Bałtyku (m.in. działania dotyczące rybołówstwa i ochrony ekosystemów morskich).

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiąganiu celu

8.CT.2 Indeks odporności ekosystemów bioklimatycznych

Indeks odporności ekosystemów bioklimatycznych (BERI) mierzy zdolność naturalnych ekosystemów do zachowania różnorodności gatunkowej w obliczu zmiany klimatu, w zależności od obszaru ekosystemu, łączności i integralności. Wskaźnik ten jest obliczany przez CSIRO na podstawie map użytkowania gruntów i danych o występowaniu gatunków.

Polska uzyskała 5,5 punktów na 100 możliwych i 164 miejsce w rankingu na 180 państw

8.CY.2 Krajowe wykazy gazów cieplarnianych z zakresu użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa

Zgodnie z danymi Krajowego Ośrodka Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBiZE), w latach 2017–2022 obserwuje się kontynuację trendu spadkowego w zakresie emisji większości głównych zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego. W szczególności:

- Dwutlenek siarki (SO₂): Wartość emisji spadła z poziomu 366 tys. ton w roku 2021 do 320 tys. ton w roku 2022, co stanowi kontynuację redukcji względem roku 2020 (360 tys. ton).
- Tlenki azotu (NO_x): Emisja utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie, z niewielkim spadkiem z 536 tys. ton w roku 2020 do 527 tys. ton w roku 2022.
- Dwutlenek węgla (CO₂): Emisja w roku 2022 wyniosła 315,5 mln ton, co oznacza spadek względem lat 2020–2021, w których wartości przekraczały 320 mln ton.
- Tlenek węgla (CO): Po wzroście w latach 2020–2021 (2147–2159 tys. ton), wartość emisji w roku 2022 powróciła do poziomu 2147 tys. ton.
- Niemetanowe lotne związki organiczne (NMVOC): Emisja zmniejszyła się z 992 tys. ton w roku 2020 do 887 tys. ton w roku 2022.
- Pyły zawieszone: Wartość emisji spadła z 525 tys. ton w roku 2020 do 473 tys. ton w roku 2022.
- Amoniak (NH₃): Emisja utrzymywała się na stałym poziomie 287 tys. ton w latach 2020–2021, z niewielkim spadkiem do 277 tys. ton w roku 2022.

W zakresie źródeł emisji:

- Źródła antropogeniczne odpowiadały za 625 tys. ton emisji w roku 2022, co oznacza spadek względem roku 2020 (713 tys. ton).
- Źródła przyrodnicze pozostają stabilne, z emisją na poziomie 262–279 tys. ton w analizowanym okresie.

Dane te stanowią aktualny obraz presji emisyjnej na środowisko atmosferyczne w Polsce i są wykorzystywane w ramach krajowego systemu sprawozdawczości środowiskowej oraz w kontekście realizacji zobowiązań wynikających z dyrektyw unijnych, w tym dyrektywy NEC (2016/2284/UE) oraz rozporządzenia ws. monitorowania i raportowania emisji gazów cieplarnianych.

Łagodzenie zmian klimatu:

Zgodnie z ostatnimi dostępnymi danymi statystycznymi, Polska osiąga umiarkowane wyniki w zakresie łagodzenia zmian klimatycznych, przy wskaźniku syntetycznym wynoszącym 53,5 (pozycja 28 w

rankingu), co odpowiada wartości referencyjnej 3,4. Wskaźniki szczegółowe wskazują na zróżnicowaną dynamikę emisji gazów cieplarnianych:

- Skorygowany wskaźnik wzrostu emisji dwutlenku węgla: wartość 49,3, przy pozycji 69 i ujemnej dynamice -3,3, co wskazuje na ograniczenie tempa wzrostu emisji.
- Skorygowany wskaźnik emisji CO₂ w odniesieniu do celów krajowych: wartość 28,8, pozycja 149, z dynamiką -4,6, co może świadczyć o trudności w realizacji krajowych zobowiązań redukcyjnych.
- Skorygowany wskaźnik wzrostu emisji metanu: wartość 85,3, pozycja 14, z wyraźną redukcją -11,5, co wskazuje na skuteczne działania ograniczające emisje CH₄.
- Emisje fluorowanych gazów cieplarnianych: wartość 100,0, pozycja 1, z dodatnią dynamiką 81,7, co może wskazywać na rosnące znaczenie tych substancji w bilansie emisyjnym.
- Emisje podtlenku azotu (N₂O): wartość 49,6, pozycja 58, z niewielką redukcją -1,5.
- Emisje sadzy: wartość 64,8, pozycja 75, z dodatnią dynamiką 8,4, co może wskazywać na wzrost emisji z sektora transportu lub spalania paliw stałych.

W zakresie emisji netto wynikających ze zmiany pokrycia terenu oraz intensywności emisji:

- Strumienie CO₂ netto z użytkowania terenu: wartość 53,4, pozycja 10, z dynamiką -0,5.
- Tempo wzrostu emisji skorygowane o intensywność emisji: wartość 48,7, pozycja 40, z dodatnią dynamiką 0,5.
- Tempo wzrostu emisji skorygowane o emisje na mieszkańca: wartość 39,9, pozycja 97, z dynamiką -1,9.

W zakresie prognoz:

- Prognozowane emisje w roku 2050: wartość 7,7, pozycja 154, z dynamiką -0,9.
- Prognozowane skumulowane emisje do 2050 r. względem budżetu węglowego: wartość 53,2, pozycja 140, bez zmiany (0,0).

Dane te stanowią podstawę do oceny postępów w realizacji celów klimatycznych, w tym zobowiązań wynikających z Porozumienia Paryskiego oraz krajowych strategii niskoemisyjnych.

<https://epi.yale.edu/measure/2024/PCC>

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Renaturyzacja rzeczna i odbudowa mokradł (projekty LIFE i krajowe) poprawiają retencję wody, zmniejszają skutki powodzi i suszy oraz odbudowują siedliska priorytetowe, takie jak torfowiska i łąki. Baza projektów LIFE i przykłady:

https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life/projects_en.>https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life/projects_en.

Przykłady krajowe i raporty IOŚ-PIB: <https://ios.edu.pl>.

Zalesienia i działania leśne ukierunkowane na różnorodność, obejmujące programy zalesień, zadrzewień oraz zmiany praktyk leśnych (zwiększanie udziału gatunków rodzimych i tworzenie korytarzy ekologicznych), wspierają sekwestrację węgla i odporność ekosystemów leśnych. Informacje o programach leśnych: <https://www.lasy.gov.pl/> oraz <https://www.gov.pl/web/rolnictwo>.

Miejskie rozwiązania oparte na naturze (NBS), takie jak retencja deszczowa, zieleń miejska, zielone dachy i parki kieszonkowe, zmniejszają lokalne ryzyko powodzi, ograniczają stres cieplny i poprawiają warunki dla miejskiej bioróżnorodności. Przewodniki TSI i materiały IOŚ-PIB: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/technical-support-instrument_en oraz strony IOŚ-PIB

Projekty ochrony i odbudowy torfowisk zmniejszają emisje CO₂ z osuszonych torfowisk, zwiększają retencję wody i chronią specyficzne gatunki. Przykłady projektów i publikacje: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life/projects_en oraz publikacje IOŚ-PIB.

Zarządzanie rybołówstwem i ochrona Bałtyku, obejmujące monitoring, ograniczenia połowów i tworzenie ochronnych obszarów morskich, wspiera odporność ekosystemów morskich wobec zakwaszenia i zmian klimatu. HELCOM: <https://helcom.fi/>. Krajowe programy i monitoring: <https://www.gov.pl/web/gios>

Systemy wczesnego ostrzegania i plany reagowania kryzysowego, w tym rozwój systemów ostrzegania hydrologicznego i przeciwpowodziowego oraz Krajowy System Zarządzania Kryzysowego, zwiększają zdolność adaptacyjną ekosystemów i społeczności. Informacje: <https://www.gov.pl/web/klimat>.

Badania, monitoring i modele prognostyczne wpływu klimatu na różnorodność biologiczną prowadzone przez instytuty naukowe (m.in. IOŚ-PIB, GIOŚ) rozwijają narzędzia umożliwiające ukierunkowane działania adaptacyjne. GIOŚ – monitoring środowiska: <https://www.gov.pl/web/gios>. IOŚ-PIB: <https://ios.edu.pl>.

Termomodernizacja i środki z Krajowego Planu Odbudowy wspierają efektywność energetyczną budynków przez granty i dotacje na modernizację wielorodzinnych budynków mieszkalnych, remonty termomodernizacyjne i instalacje OZE. KPO: <https://www.gov.pl/web/krajowy-plan-odbudowy>

NFOŚiGW oferuje instrumenty finansowe i dotacje na projekty poprawy efektywności energetycznej budynków oraz na niskoemisyjne systemy ciepłownicze. Szczegóły: <https://www.nfosigw.gov.pl/>

Programy wspierające elektromobilność i niskoemisyjny transport obejmują dofinansowania zakupu autobusów elektrycznych, rozwój infrastruktury ładowania i zachęty do elektromobilności. Informacje: <https://www.gov.pl/web/klimat/elektromobilnosc>.

Sustainable Urban Mobility Plans (SUMP)- Plany zrównoważonej mobilności miejskiej oraz projekty miejskie promują zintegrowany niskoemisyjny transport miejski, w tym elektryfikację taboru, rozwój transportu zbiorowego i infrastrukturę rowerową. Przewodnik SUMP: <https://www.eltis.org/mobility-plans/sump-roadmap>.

Fundusze UE i programy transportowe, takie jak Fundusz Spójności i Connecting Europe Facility, wspierają modernizację taboru oraz rozwój infrastruktury kolejowej i tramwajowej. Komisja Europejska transport: https://ec.europa.eu/transport/home_en.

Przykłady miejskie, takie jak zakup autobusów elektrycznych i rozbudowa tramwajów oraz infrastruktury ładowania w miastach (m.in. Warszawa, Kraków, Gdańsk), są dokumentowane na stronach urzędów miejskich, przykładowo Warszawy: <https://www.um.warszawa.pl/>.

CEL 9: Zrównoważone zarządzanie dzikimi gatunkami z korzyścią dla ludzi

Brzmienie celu: Zapewnienie, aby gospodarowanie dzikimi gatunkami i ich wykorzystanie były zrównoważone, zapewniając tym samym korzyści społeczne, gospodarcze i środowiskowe ludziom, zwłaszcza osobom znajdującym się w trudnej sytuacji i najbardziej zależnym od różnorodności biologicznej, w tym poprzez zrównoważone działania, produkty i usługi oparte na różnorodności biologicznej, które zwiększają różnorodność biologiczną, a także ochronę i zachęcanie do zwyczajowego zrównoważonego użytkowania przez ludy rdzenne i społeczności lokalne.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce zrównoważone gospodarowanie dzikimi gatunkami opiera się na rozbudowanych ramach prawnych i instytucjonalnych. Ramy prawne określone są w ustawach: Prawo łowieckie, ustawie o rybactwie śródlądowym, ustawie o rybactwie morskim oraz ustawie o ochronie przyrody. Podmiotami odpowiedzialnymi za zrównoważone gospodarowanie dzikimi gatunkami są: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, regionalne dyrekcje ochrony środowiska, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, PGW WP, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, Urzędy Morskie, Polski Związek Łowiecki, Polski Związek Wędkarski. Zarządzanie łowiectwem i rybołówstwem realizowane jest przez plany gospodarowania populacjami, ustalone w rocznych planach łowieckich limity pozyskania zwierząt łownych, sezonowość oraz zasady zarybień i ochrony stanowisk rozrodczych, ochrony zwierząt łownych w trakcie trwania okresu rozrodczego. Gospodarka rybacka opiera się na monitoringu i przyjętych kwotach oraz zasadach ochronnych.

Zrównoważone zarządzanie dzikimi gatunkami stanowi istotny element realizacji celów Konwencji o Różnorodności Biologicznej, w szczególności w kontekście zachowania ekosystemów, zapewnienia długoterminowej trwałości populacji dzikich zwierząt oraz równoważenia potrzeb ochrony przyrody z potrzebami społeczno-gospodarczymi ludzi. W tym kontekście łowiectwo, prowadzone w sposób odpowiedzialny i oparty na wiedzy naukowej, pełni rolę narzędzia zarządzania populacjami dzikich zwierząt.

Zrównoważone łowiectwo opiera się na zasadach adaptacyjnego zarządzania, monitoringu populacji oraz przestrzegania limitów pozyskania dostosowanych do lokalnych warunków ekologicznych. Takie podejście przyczynia się do utrzymania stabilnych i zdrowych populacji gatunków łownych, zapobiega nadmiernej presji na siedliska oraz ogranicza ryzyko konfliktów człowiek–dzika przyroda, w tym szkód w rolnictwie, leśnictwie i zagrożeń dla bezpieczeństwa publicznego.

Dla realizacji celu polegającego na zapewnieniu zrównoważonego gospodarowania dzikimi gatunkami oraz ich użytkowania z korzyścią społeczną, gospodarczą i środowiskową, Polski Związek Łowiecki (PZŁ) oraz Ministerstwo Klimatu i Środowiska (MKiŚ) podejmowały działania o charakterze regulacyjnym, operacyjnym i koordynacyjnym.

Zadaniem Polskiego Związku Łowieckiego jest realizacja zadań związanych z planowaniem i wykonywaniem gospodarki łowieckiej opartej na zasadach zrównoważonego użytkowania, w tym przez opracowywanie i wdrażanie wieloletnich oraz rocznych planów łowieckich, monitoring liczebności populacji gatunków łownych oraz dostosowywanie poziomu pozyskania do stanu populacji i warunków środowiskowych w poszczególnych obwodach łowieckich. PZŁ prowadził również działania na rzecz ochrony i poprawy warunków bytowania dzikich zwierząt, w tym przez ochronę siedlisk, zwalczania IGO, działania zapobiegające konfliktom człowiek–dzika przyroda oraz edukację i podnoszenie świadomości wśród myśliwych i społeczności lokalnych.

Ministerstwo Klimatu i Środowiska zapewniało ramy prawne dla zrównoważonego zarządzania dzikimi gatunkami, w tym przez kształtowanie przepisów dotyczących łowiectwa, w tym ochronę rzadkich gatunków, nadzór nad Polskim Związkiem Łowieckim oraz wspieranie działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji o Różnorodności Biologicznej. MKiŚ podejmowało również działania mające na celu uwzględnianie aspektów społecznych i gospodarczych użytkowania dzikich gatunków, w tym ograniczanie negatywnych skutków oddziaływań dzikiej fauny na rolnictwo oraz wspieranie dialogu z interesariuszami.

Działania podejmowane przez PZŁ i MKiŚ mają za zadanie przyczynić się do utrzymania populacji gatunków łownych na zrównoważonym poziomie, ograniczania presji na ekosystemy oraz zapewnienia, że użytkowanie dzikiej fauny odbywa się w sposób zrównoważony i zgodny z krajowymi oraz międzynarodowymi celami ochrony różnorodności biologicznej.

W wielu regionach pewna część środków finansowych pochodzących z gospodarki łowieckiej wspiera działania związane z ochroną siedlisk, restytucją zagrożonych gatunków, monitoringiem przyrodniczym, zwalczaniem IGO oraz edukacją ekologiczną. Łowiectwo może również wzmacniać lokalne systemy zarządzania zasobami przyrodniczymi przez zaangażowanie społeczności lokalnych.

Ochrona gatunków i siedlisk obejmuje listy gatunków chronionych, programy restytucji dla wybranych gatunków oraz plany ochrony obszarów Natura 2000. Projekty restytucyjne i działania przywracające siedliska, od odbudowy torfowisk przez zalesianie po odtwarzanie łąk i cieków, poprawiają warunki życia gatunków i usługi ekosystemowe. Kontrola handlu i egzekwowanie przepisów realizowane są przez wdrażanie konwencji CITES oraz działania inspekcyjne przeciwdziałające nielegalnemu handlowi i kłusownictwu. Wsparcie dla lokalnych społeczności odbywa się przez instrumenty finansowe, w tym Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Fundusze Europejskie dla Rybactwa (dalej FER) oraz przez rekompensaty i umowy za działania ochronne na terenach prywatnych, a projekty finansowane z funduszy unijnych, np. LIFE i krajowych, na przykład NFOŚiGW, łączą ochronę przyrody z rozwojem lokalnym. Kluczowe znaczenie mają krajowe programy monitoringu i badania naukowe oceniające stan populacji i umożliwiające adaptacyjne zarządzanie oraz działania edukacyjne, budowanie zdolności i partnerstw z organizacjami pozarządowymi, organizacjami łowieckimi, rybackimi i społecznościami lokalnymi. Całość uzupełniają standardy i dobre praktyki, wytyczne dotyczące zrównoważonego użytkowania oraz promocja metod przyjaznych bioróżnorodności i transfer wiedzy.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

Na dzień sporządzania niniejszego raportu obserwuje się postęp we wdrażaniu działań mających na celu zapewnienie, aby gospodarowanie dzikimi gatunkami i ich wykorzystanie były zrównoważone, przynosząc korzyści społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Monitoring populacji gatunków łownych oraz analizy stanu zasobów prowadzone w ramach planów łowieckich wskazują, że dla większości gatunków łownych poziomy pozyskania są dostosowane do szacowanej kondycji populacji, co świadczy o prawidłowym wdrożeniu zasad zrównoważonego użytkowania.

System planowania i regulacji pozyskania dzikich zwierząt funkcjonuje w oparciu o obowiązujące przepisy prawa. Działania prowadzone przez Polski Związek Łowiecki i Ministerstwo Klimatu i Środowiska przyczyniły się do utrzymania stabilności liczebności populacji kluczowych gatunków łownych w większości regionów kraju.

Jednocześnie kontynuowane będą prace nad poprawą jakości danych monitoringowych.

Pomimo tych postępów istnieją wyzwania związane z dalszym zmniejszaniem luk w danych pochodzących z monitoringu liczebności zwierząt łownych. Obecny poziom realizacji celu można ocenić jako umiarkowany do zaawansowanego, z kontynuacją prac ukierunkowanych na osiągnięcie pełnej zgodności z celami strategicznymi Konwencji o Różnorodności Biologicznej.

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W Polsce funkcjonują rozbudowane ramy prawne i instytucjonalne obejmujące m.in. ustawę o ochronie przyrody, Prawo łowieckie oraz przepisy rybackie, a za realizację odpowiadają instytucje takie jak Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, regionalne dyrekcje ochrony środowiska, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, PGW Wody Polskie, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, Urzędy Morskie, Polski Związek Łowiecki i Polski Związek Wędkarski. Rozwinięta jest sieć obszarów chronionych z planami zarządzania dla obszarów Natura 2000 oraz systemami ochrony siedlisk i gatunków. Zrealizowano liczne projekty restytucyjne i ochronne, zarówno krajowe, jak i w ramach programu LIFE, przywracające torfowiska, siedliska łąkowe i stanowiska lęgowe ptaków, co przyniosło lokalne sukcesy restytucji dla wybranych gatunków. Zarządzanie łowiectwem i rybołówstwem opiera się na regulacjach, sezonowych limitach, działaniach zarybieniowych i monitoringu populacji. Finansowanie działań przyrodniczych pochodzi ze środków unijnych, takich jak LIFE i PROW, oraz krajowych funduszy, w tym NFOŚiGW. Wdrożono mechanizmy kontroli handlu i ochrony gatunków przez realizację konwencji CITES i akcje służb przeciwko nielegalnemu handlowi i kłusownictwu. Rozwijane są krajowe programy monitoringu i badania naukowe, które wspierają zarządzanie zasobami przyrodniczymi.

W ramach zrównoważonego łowiectwa wdrożone ramy prawne i instytucjonalne umożliwiły funkcjonowanie systemu zarządzania opartego na planowaniu, monitoringu oraz regulacji poziomu użytkowania dzikiej fauny. Dla większości gatunków łownych utrzymano stabilność liczebności populacji, a użytkowanie zasobów odbywało się w granicach uznawanych za zrównoważone.

Do głównych osiągniętych wyników należy zaliczyć funkcjonowanie systemu planów łowieckich opartych na ocenie stanu populacji, realizację działań na rzecz ochrony siedlisk oraz ograniczania konfliktów człowiek–dzika przyroda. Ponadto część środków pochodząca z gospodarki łowieckiej angażowana była

w działania związane z ochroną różnorodności biologicznej. Podejmowane działania przyczyniły się również do utrzymania społeczno-gospodarczych funkcji użytkowania dzikich gatunków, w szczególności na obszarach wiejskich, w tym w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego i zachowania tradycyjnych praktyk.

Zidentyfikowano wyzwania wpływające na tempo i skuteczność realizacji celu. Należą do nich m.in. potrzeba dalszego wzmocnienia jakości i spójności danych monitoringowych, wysokiej jakości wiarygodna inwentaryzacja, zwiększenie liczby i jakości badań nad gospodarką łowiecką, uwzględnianie długoterminowych skutków zmian klimatu i presji antropogenicznych na populacje dzikich gatunków, a także zróżnicowane oczekiwania społeczne wobec użytkowania dzikiej fauny.

Pewnym problemem jest fragmentaryczna koordynacja polityk i brak jednej zintegrowanej strategii łączącej cele różnorodności biologicznej z potrzebami społeczno-gospodarczymi, która ogranicza efektywność działań. Finansowanie długoterminowych programów restytucji oraz wsparcia społeczności lokalnych bywa niewystarczające i niestabilne. Występują luki w danych i monitoringu, brak wskaźników ilościowych dla wielu gatunków oraz nieregularne raportowanie. Presje ze strony rozwoju infrastruktury, intensyfikacji rolnictwa i zmian klimatu oraz rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych wpływają na trwałość użytkowania i kondycję siedlisk.

Podejścia i rekomendowane działania na dalsze wdrożenie: należy zastosować zintegrowane, międzysektorowe podejście do zrównoważonego gospodarowania dzikimi gatunkami z jasnymi celami, mierzalnymi wskaźnikami i mechanizmami koordynacji. Konieczne jest zabezpieczenie długoterminowego finansowania przez krajobrazowe programy płatności za usługi ekosystemowe oraz fundusze powiązane z PROW, LIFE i NFOŚiGW oraz wprowadzenie mechanizmów wynagradzających właścicieli gruntów za działania wspierające różnorodność biologiczną. Warto skalować sprawdzone projekty restytucyjne i rozwiązania oparte na naturze oraz integrować je z lokalnym rozwojem gospodarczym, np. ekoturystyką i produktami lokalnymi. Należy wzmocnić partycypację lokalnych społeczności przez umowy krajobrazowe, partnerstwa i programy wsparcia dla najbardziej zależnych grup. Rekomendowane jest udoskonalenie monitoringu i systemu wskaźników z mierzalnymi celami populacyjnymi i regularnymi raportami oraz stosowanie adaptacyjnego zarządzania opartego na danych. Potrzebny rozwój współpracy transgranicznej, a także prowadzenie kampanii edukacyjnych i budowanie zdolności różnych grup interesariuszy, w tym rolników, myśliwych, rybaków, NGO i samorządów. Promocja partnerskich modeli zarządzania, transfer wiedzy z udanych projektów oraz wdrażanie standardów i dobrych praktyk uzupełnią powyższe działania.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

Nie ma opracowanego wskaźnika głównego dla Polski

4.1 Korzyści płynące ze zrównoważonego wykorzystania dzikich gatunków

Wskaźnik B1 Usługi świadczone przez ekosystemy

Grzyby dziko zbierane: szacunek wartości rynkowej zbiorów w Polsce to około 700 mln zł rocznie przy wielkości zbiorów rzędu 100 000 t rocznie; źródła: komunikaty Lasów Państwowych i artykuły branżowe.

Borówka czarna i inne jagody: eksport mrożonych czarnych jagód w 2023 r. wyniósł około 14 000 t o wartości 185,8 mln zł, w I półroczu 2024 r. 6,9 tys. t o wartości 73,8 mln zł.

Poziomka i drobne owoce leśne: brak spójnej krajowej wyceny dla poziomki dziko zbieranej; wartości sezonowe lokalne zwykle mieszczą się w przedziałach od kilku tysięcy do kilkuset tysięcy zł na poziomie gminy; raporty branżowe agregują zwykle kategorię „jagody”.

Dziczyzna: rynek mięsa z dziczyzny ma charakter niszowy o relatywnie wysokich cenach jednostkowych; całkowita wartość krajowego rynku to raczej dziesiątki do setek milionów zł rocznie w zależności od podaży i popytu; szczegółowe dane wymagają lokalnych analiz i raportów branżowych.

Ryby słodkowodne (np. sandacz, szczupak): sektor rybny jest znaczący — eksport produktów rybnych z Polski w 2023 r. osiągnął około 3,22 mld EUR (wszystkie gatunki i przetwory); wartość konkretnych gatunków słodkowodnych w skali krajowej to zwykle miliony do dziesiątek milionów zł rocznie lokalnie; szczegółowe wyceny wymagają rozbicia po gatunkach i regionach.

Ryby morskie (np. śledź, szprot): sektor ryb morskich jest znaczący

Zioła i rośliny lecznicze: przemysł zielarski przetwarza około 26 000 t surowców rocznie, z czego około 25% może pochodzić z dziko zbieranych surowców (ok. 4 000–5 000 t); przy przyjętej średniej cenie skupu około 10–20 zł/kg (przykładowo 15 zł/kg) wartość dziko zbieranych surowców zielarskich szacuje się w przybliżeniu na 60–75 mln zł rocznie; źródła: publikacje branżowe.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów posiadających politykę zrównoważonego zarządzania wykorzystaniem gatunków dzikich, zapewniającą korzyści społeczne, gospodarcze i środowiskowe dla ludzi oraz chroniącą i wspierającą tradycyjne zrównoważone wykorzystanie przez ludy rdzenne i społeczności lokalne.

5.1 Czy w Państwa kraju istnieją instrumenty prawne lub inne ramy polityczne lub środki administracyjne dotyczące zrównoważonego zarządzania i wykorzystywania dzikich gatunków?

a) Nie

b) W trakcie opracowywania

c) Częściowo x

d) W pełni

Uzasadnienie: Istnieją podstawowe ramy prawne i administracyjne: ustawa o ochronie przyrody, prawo łowieckie, ustawy rybackie, implementacja Dyrektywy UE (Natura 2000), wdrażanie CITES oraz instytucje (Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, regionalne dyrekcje, Lasy Państwowe, Wody Polskie). Działają liczne narzędzia zarządcze: plany ochrony obszarów i gatunków, regulacje sezonów i limitów, programy zarybień, projekty restytucyjne (m.in. w ramach programu LIFE), instrumenty finansowe (PROW, PS 2023-2027, NFOŚiGW, FER dla rybactwa).

Brak pełnego zakresu: polityki są rozproszone między sektorami, brak jednej zintegrowanej strategii krajowej dla zrównoważonego gospodarowania dzikimi gatunkami; finansowanie bywa krótkoterminowe i ograniczone; monitoring i wskaźniki dla wielu gatunków są niekompletne; mechanizmy zapewniające trwałe korzyści dla najbardziej zależnych społeczności są słabo rozwinięte; egzekwowanie prawa i zwalczanie nielegalnego handlu wymagają wzmocnienia.

5.2 Czy w Państwa kraju monitoruje się zrównoważone zarządzanie dzikimi gatunkami i ich wykorzystanie?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

Istnieją rozproszone programy monitoringu: obowiązkowe raportowanie dla Dyrektywy UE (ptaki/siedliska/Natura 2000), krajowe programy monitoringu dla wybranych grup (np. ptaki, niektóre ssaki, wybrane ryby), monitoring działań restytucyjnych oraz kontrola handlu (CITES).

Działają instytucje prowadzące monitoring (inspekcje, jednostki naukowe, organizacje pozarządowe), a wyniki są wykorzystywane w planowaniu projektów i programów (LIFE, PROW, PS 2023-2027).

W Polsce prowadzi się monitoring zrównoważonego zarządzania dzikimi gatunkami łownymi obejmujący ocenę stanu populacji, poziomu ich wykorzystania w ramach istniejącej procedury tworzenia rocznych planów łowieckich i wieloletnich łowieckich planów hodowlanych.

Ograniczenia: brak pełnego, zintegrowanego systemu monitoringu obejmującego wszystkie gatunki i aspekty zrównoważonego użytkowania; braki w danych ilościowych i wskaźnikach presji/użytkowania; monitoring bywa fragmentaryczny, nieregularny i słabo powiązany z oceną trwałego zrównoważonego użytkowania oraz korzyści dla społeczności.

5.3 Czy w Państwa kraju monitoruje się korzyści społeczne, gospodarcze i środowiskowe wynikające z wykorzystania dzikich gatunków dla ludzi, w szczególności tych znajdujących się w trudnej sytuacji i najbardziej zależnych od różnorodności biologicznej? (Proszę zaznaczyć wszystkie odpowiednie opcje)

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Jeśli odpowiedź brzmi „w pełni” lub „częściowo”, należy dokonać podziału według wszystkich odpowiednich grup osób, określonych na poziomie krajowym:

(a) Kobiety i dziewczęta

(b) Dzieci i młodzież

(c) Osoby niepełnosprawne

(d) Ludy rdzenne i społeczności lokalne

Uzasadnienie podział wg grup:

- (a) Kobiety i dziewczęta- częściowo: występują niektóre dane/analizy uwzględniające płeć (np. uczestnictwo w projektach), ale brak systematycznego monitoringu korzyści ze względu na płeć.
- (b) Dzieci i młodzież - częściowo: istnieją programy edukacyjne i badania wpływu edukacji środowiskowej, lecz brak kompleksowego monitoringu korzyści społecznych/ekonomicznych tej grupy.
- (c) Osoby niepełnosprawne- w ograniczonym stopniu / raczej nie: brak systematycznych danych dotyczących specyficznych korzyści/uwarunkowań tej grupy w kontekście użytkowania dzikich gatunków.
- (d) Ludy rdzenne i społeczności lokalne - rozróżnienie: „ludy rdzenne” - nie dotyczy (brak uznanych ludów rdzennych w Polsce); „społeczności lokalne” - częściowo: lokalne projekty i konsultacje dokumentują korzyści w wybranych obszarach, ale brak ogólnokrajowego, skategoryzowanego monitoringu korzyści dla najbardziej zależnych społeczności.

W Polsce istnieją fragmentaryczne, projektowe i częściowo zróżnicowane dane, ale brak zintegrowanego, pełnego monitoringu korzyści społeczno-gospodarczych dla wszystkich wymienionych grup.

5.4 Czy w Państwa kraju istnieją instrumenty prawne lub inne ramy polityczne mające na celu ochronę i wspieranie tradycyjnego zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej przez ludy rdzenne i społeczności lokalne, na przykład plan działania w zakresie tradycyjnego zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej lub inne odpowiednie inicjatywy?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

(e) Nie dotyczy

Uzasadnienie:

Ludy rdzenne - formalnie nie dotyczy (brak uznanych ludów rdzennych w Polsce). Dla społeczności lokalnych- częściowe instrumenty: działania rolno-środowiskowe (PROW, PS 2023-2027), umowy i projekty lokalne (np. w ramach obszarów chronionych, inicjatywy LIFE), plany zarządzania dla obszarów chronionych oraz finansowanie/NFOŚiGW wspierające działania lokalne. Braki: brak krajowego, całościowego planu/strategii dotyczącej „tradycyjnego zrównoważonego wykorzystania” i brak szczególnej ochrony prawnej dla tradycyjnych praktyk użytkowania; mechanizmy korzyści i partycypacji społeczności są fragmentaryczne i projektowe.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

9.CT.1 Indeks Czerwonej Księgi (gatunki wykorzystywane w żywności i medycynie)

- Arnica montana (prawoślaz górski/arnika) - gatunek leczniczy, na listach zagrożonych/chronionych; figuruje na listach zagrożonych i jest chroniona; pozyskanie wymaga zezwolenia.
- Adonis vernalis (tojadówka, zw. ziele adonisowe) - używana dawniej w medycynie; figuruje na listach zagrożonych i jest chroniona; pozyskanie wymaga zezwolenia.
- Wybrane rzadkie storczyki (np. Cypripedium calceolus) - historycznie wykorzystywane w różnych celach; są ściśle chronione, każdorazowe przemieszczenie, pobranie czy handel wymaga zezwoleń.-
- Niektóre rzadkie rośliny użytkowe.

5.CY.7 Liczba posiadaczy certyfikatu kontroli pochodzenia produktu Marine Stewardship Council w podziale na kraje dystrybucji

aktualnie w Polsce:

- 2 rybołówstwa certyfikowane według Standardu Rybołówstwa MSC (m.in. szprot i płastugi, certyfikaty z 2021 r.),
 - Poland Eastern Baltic cod (Gadus morhua) - certyfikowane 20.01.2015, certyfikat wycofany 20.01.2020.
<https://fisheries.msc.org/en/fisheries/poland-eastern-baltic-cod/>
 - Poland sprat midwater trawl (Sprattus sprattus) - certyfikat zawieszony/wycofany 15.04.2023.
<https://fisheries.msc.org/en/fisheries/poland-sprat-midwater-trawl/>

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Odbudowa i ochrona torfowisk: projekty LIFE przywracały stosunki wodne odtwarzały siedliska i podnosiły poziom wód gruntowych na licznych stanowiskach, co przyczyniło się do poprawy stanu gatunków i retencji wody; przykładowy projekt: "Conservation of Baltic raised bogs in Pomerania, Poland" (LIFE04-NAT-PL-000208) — <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE04-NAT-PL-000208/conservation-of-baltic-raised-bogs-in-pomerania-poland>.

Ochrona Lasów Janowskich: w ramach projektu LIFE realizowane były działania przywracające siedliska cennych gatunków, zarządzanie hydrologią i konflikty użytkowania oraz poprawę stanu gatunków zagrożonych; projekt: "In harmony with nature – LIFE for Janowskie Forest" (LIFE13-NAT-PL-000032) — <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE13-NAT-PL-000032/in-harmony-with-nature-life-for-janowskie-forest>.

Restytucje i renaturyzacje hydrologiczne: liczne projekty LIFE i krajowe przywracają stosunki wodne, poprawiają siedliska mokradłowe i zwiększają różnorodność biologiczną; przegląd projektów LIFE w Polsce — <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/home>.

Zarządzanie bobrem europejskim: opracowano lokalne strategie łączące ochronę po restytucji z mechanizmami kompensacji szkód oraz działaniami technicznymi i monitoringiem; przykładowy przegląd naukowy: Wróbel & Krysztofiak-Kaniewska (2020)

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24750263.2020.1727969>.

Zrównoważone gospodarowanie grzybami (NTFP): oceny ekonomiczne wskazują istotną wartość zbiorów dzikich grzybów w Polsce (~700 mln zł/rok) oraz rekomendacje dotyczące sezonowego zbioru i edukacji zbieraczy; przykładowe artykuły/raporty: <https://www.money.pl/gospodarka/polacy-wynosza-z-lasow-tonami-ten-sport-narodowy-jest-juz-wart-miliardy-7178974395816672a.html> oraz

<https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/grzybobranie-2025-polacy-wynosza-z-lasow-grzyby-warte-700-mln-zl/h8f2dj0>.

Eksport i handel jagodami (borówka / blueberry): Polska jest znaczącym eksporterem mrożonych jagód; dane branżowe wskazują na wolumen i wartość eksportu (np. 2023: ~14 tys. t borówki mrożonej o wartości ~185,8 mln zł); analiza branżowa

https://www.fresh-market.pl/informacje/wiadomosci/eksport-mrozonych-czarnych-jagod-w-2023-r-?utm_source=openai.

Rybołówstwo i zarybianie (sandacz, szczupak, łosoś, troć wędrowna, węgorz): programy zarybień, regulacje połowów i rozwój akwakultury poprawiają dostępność materiału zarybieniowego i stabilność lokalnych populacji; przeglądy techniczne i artykuły branżowe — <https://www.infish.com.pl/wydawnictwo/Express/Biblgrf/2015/nr4-2015/2004.htm>.

Surowce zielarskie (zioła): branża przetwórcza i projekty pilotowe monitoringu/certyfikacji dzikich surowców wykazują znaczenie ekonomiczne (przemysł ~26 000 t surowca rocznie, ok. 25% dziko zbierane) oraz przykładowe estymacje wartości dziko zbieranych surowców zielarskich; przeglądy branżowe i raporty sektora

CEL 10: Zwiększenie różnorodności biologicznej i zrównoważonego rozwoju w rolnictwie, akwakulturze, rybołówstwie i leśnictwie

Brzmienie celu: Aby zapewnić, żeby obszary objęte rolnictwem, akwakulturą, rybołówstwem i leśnictwem były zarządzane w sposób zrównoważony, w szczególności poprzez zrównoważone wykorzystanie różnorodności biologicznej, w tym poprzez znaczne zwiększenie stosowania praktyk przyjaznych dla różnorodności biologicznej, takich jak zrównoważona intensyfikacja, podejścia agroekologiczne i inne innowacyjne podejścia, przyczyniając się do odporności oraz długoterminowej wydajności i produktywności tych systemów produkcji oraz do bezpieczeństwa żywnościowego, ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej oraz utrzymanie wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W ramach polityk i ram finansowych realizowane jest wdrażanie wspólnej polityki rolnej (WPR) z instrumentami wspierającymi różnorodność biologiczną, takimi jak płatności bezpośrednie czy

Ekologiczne Obszary Gospodarstw (EFA). Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) zapewniał środki na praktyki rolnośrodowiskowe, ochronę gleb i siedlisk oraz wsparcie dla rolnictwa ekologicznego. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS 2023-2027) finansuje interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne, których istotą jest promowanie praktyk rolniczych przyczyniających się do ochrony gleb, wód, klimatu, cennych siedlisk przyrodniczych i zagrożonych gatunków ptaków, zagrożonych zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich, a także ochrony różnorodności krajobrazu. Finansowanie z innych źródeł UE (programy LIFE, regionalne programy operacyjne) oraz krajowe instrumenty (np. NFOŚiGW) wspierają projekty przywracania siedlisk i praktyk zrównoważonych. W rolnictwie i agroleśnictwie promowane jest wsparcie praktyk rolno-środowiskowo-klimatycznych (agrienvironmentclimate measures), utrzymanie łąk tradycyjnych, ochrona krajobrazów rolniczych i siedlisk cennych przyrodniczo, zalesianie gruntów rolnych, tworzenie zadrzewień śródpolnych, zakładanie systemów rolno-leśnych, zwiększanie różnorodności biologicznej lasów prywatnych oraz premie z tytułu zalesień i zadrzewień oraz systemów rolno-leśnych, a także promocja rolnictwa ekologicznego (dopłaty, doradztwo dla rolników), integrowanej ochrony roślin (IPM) i ograniczania stosowania pestycydów. Realizowane są projekty pilotażowe i sieci doradcze promujące agroekologię, śródpolne pasy kwietne, płodozmian i rolnictwo precyzyjne. W leśnictwie kładzie się nacisk na zrównoważone gospodarowanie lasami przez plany urządzenia lasu i uproszczone plany urządzenia lasu zawierające program ochrony przyrody. Gospodarka leśna prowadzona jest z uwzględnieniem wymagań dobrej praktyki, a także orientacją na ochronę zasobów przyrodniczych, wspieranie funkcji społecznych i ekosystemowych oraz zapewnienie odpowiedzialnego użytkowania gospodarczego. Skuteczność tych działań potwierdzają certyfikaty FSC i PEFC. W sektorze rybołówstwa i akwakultury stosuje się zarządzanie połowami zgodne z wymaganiami UE, m.in. Wspólnej Polityki Rybołówstwa (kwoty, sezonowość, metody połowowe) wraz z monitoringiem zasobów, wspiera się zrównoważoną akwakulturę (dobre praktyki hodowlane, ograniczanie ucieczek i chorób, racjonalne gospodarowanie paszą) oraz realizuje programy zarybienia i restytucji gatunków słodkowodnych oraz dwuśrodowiskowych (łosoś, troć, jesiotr) na poziomie lokalnym. Ochrona i przywracanie siedlisk realizowane są przez projekty przywracania torfowisk, łąk, obszarów podmokłych i korytarzy ekologicznych (projekty LIFE, PROW, PS WPR 2023-2027 i programy ochrony gatunków), rozbudowę i zarządzanie siecią Natura 2000. Mechanizmy gospodarcze i lokalne inicjatywy obejmują płatności rolnośrodowiskowe, programy płatności za usługi ekosystemowe (pilotaże), wsparcie dla produktów lokalnych i ekoturystyki oraz tworzenie partnerstw lokalnych, programów edukacyjnych i projektów NGO angażujących rolników i społeczności. Monitoring, badania i doradztwo obejmują systematyczne śledzenie wybranych grup biologicznych i stanu siedlisk (raporty wynikające z dyrektyw unijnych), badania naukowe nad agroekosystemami i leśnictwem oraz sieci doradcze i programy szkoleniowe dla rolników, leśników i przedsiębiorstw akwakultury. Przykłady wdrożeń to projekty LIFE dotyczące przywracania siedlisk i krajobrazów rolniczych (np. ochrona cennych łąk, torfowisk), programy PROW finansujące działania agroleśnictwa i rolnictwa ekologicznego, PS 2023-2027 finansujące interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz lokalne projekty restytucyjne rzek i populacji ryb.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Postęp w realizacji celu osiągnięto przez wdrożenie szeregu zintegrowanych praktyk w sektorach rolnictwa, leśnictwa i gospodarki wodnej, które przyniosły wymierne rezultaty. W obszarze rolnictwa, promocja agroekologii i zrównoważonej gospodarki obejmującej płodozmian, uprawy okrywowe, ograniczenie orki oraz integrowaną ochronę roślin (IPM) przyczyniła się do poprawy stanu gleb i ograniczenia zużycia środków chemicznych. Działania te, wsparte przez rozwój rolnictwa ekologicznego i systemów certyfikacji, zaowocowały wzrostem liczby certyfikowanych gospodarstw oraz dostępności produktów regionalnych, co bezpośrednio przełożyło się na zwiększenie dochodów społeczności lokalnych. Wprowadzenie agroleśnictwa, w tym pasów przyrodniczych i stref buforowych, wzmocniło odporność krajobrazu rolniczego i ochronę wód. W sektorze gospodarki wodnej i leśnej kluczowym osiągnięciem jest rewitalizacja dolin rzecznych. Dzięki działaniom takim jak renaturalizacja koryt, odtwarzanie starorzeczy i budowa przepławek, znacząco poprawiono warunki migracji ryb i funkcjonowanie ekosystemów rzecznych. W leśnictwie obowiązujące zasady zrównoważonej gospodarki leśnej zapewniają wysokie standardy gospodarowania, ochrony siedlisk i zwiększenia różnorodności biologicznej w lasach, które podlegają dalszemu dostosowaniu do wyzwań klimatycznych i społecznych. Gospodarka leśna podlega stałemu monitoringowi m. in. przez opiniowanie dokumentów urzędniowych przez właściwe organy czy programy monitoringu środowiskowego. Standardy zrównoważonej gospodarki leśnej są dodatkowo weryfikowane przez certyfikaty FSC/PEFC. Wsparcie dla tych działań zapewniły mechanizmy ekonomiczne i prawne, takie jak działania rolno-środowiskowo-klimatyczne, oraz inicjatywy edukacyjne, które zintegrowały rolników, leśników, rybaków i społeczności lokalne w procesie wdrażania zmian. Mimo osiągniętych postępów, dalsze wdrażanie celu napotyka na kluczowe wyzwania, które wymagają zastosowania ukierunkowanych podejść strategicznych. Głównym wyzwaniem pozostaje skala i trwałość finansowania proekologicznych praktyk. Obecne mechanizmy, takie jak dopłaty, często nie gwarantują długoterminowej zmiany. Rekomendowanym podejściem jest lepsze ukierunkowanie płatności oraz wprowadzenie długoterminowych kontraktów dla rolników i zarządców gruntów, które nagradzałyby mierzalne efekty ekologiczne, a nie tylko samo podjęcie działań. Drugim wyzwaniem jest niedostatek precyzyjnych danych dotyczących efektywności stosowanych metod. Aby temu zaradzić, konieczne jest wzmocnienie krajowych systemów monitoringu i baz danych. Należy rozwijać programy inwentaryzacji gatunków i siedlisk oraz systematycznie oceniać realny wpływ wdrożonych praktyk na stan różnorodności biologicznej, co pozwoli na lepszą kalibrację przyszłych działań. Kolejnym istotnym aspektem jest rozwój rynków dla produktów „przyjaznych różnorodności biologicznej”. Wyzwaniem jest niska świadomość konsumentów i niewystarczający popyt na te produkty. Podejście zaradcze powinno obejmować aktywne promowanie certyfikatów i etykiet ekologicznych oraz wykorzystanie instrumentów takich jak zielone zamówienia publiczne do stymulowania rynku. Należy również promować rozwiązania, które jednocześnie zwiększają retencję wody, chronią glebę i wspierają różnorodność biologiczną.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi dla binarnych wskaźników nie ma pytań w celu nr 10. Pozycja pozostaje niewypełniona

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

10.CY.2 Zasoby węgla organicznego w glebie

Według przeprowadzonej analizy zasoby węgla organicznego w glebach mineralnych Polski użytkowanych rolniczo w powierzchniowej warstwie (0–30 cm), zostały oszacowane na średnio 35,11 [t/ha] Corg. Zawartość węgla organicznego w roku 2021 w glebach mineralnych w wynosiła średnio 1,71%.

https://www.iung.pl/wp-content/uploads/2023/11/Niedzwiecki_Zasoby-węgla-w-glebie-Polski.pdf#:~:text=Wed%C5%82ug%20przeprowadzonej%20analizy%20zasoby%20w%C4%99gla%20organicznego%20w%20glebach,2021%20w%20glebach%20mineralnych%20w%20wynosi%C5%82a%20%C5%9Brednio%201%2C71%25.

4.CT.4 Odsetek lokalnych ras sklasyfikowanych jako zagrożone wyginięciem

Programem ochrony zasobów genetycznych w Polsce objęte są następujące rasy zwierząt:

- 4 rasy bydła,
- 3 rasy świń,
- 7 ras koni,
- 15 ras owiec,
- 14 ras gęsi,
- 11 ras kur nieśnych,
- 10 ras kaczek,
- 4 rasy zwierząt futerkowych
- oraz 5 linii pszczół.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, pozyskanymi z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Instytutu Zootechniki, w latach 2016–2021 odsetek lokalnych ras zwierząt gospodarskich sklasyfikowanych jako zagrożone wyginięciem utrzymywał się na stabilnym poziomie 66%, z wyjątkiem roku 2021, w którym odnotowano spadek do 64%. Utrzymujący się wysoki udział ras zagrożonych wskazuje na konieczność kontynuacji działań ochronnych oraz wzmocnienia instrumentów prawnych i finansowych wspierających zachowanie różnorodności biologicznej w sektorze rolnym. Wskaźnik ten pozostaje istotnym miernikiem realizacji zobowiązań wynikających z krajowych strategii ochrony zasobów genetycznych oraz z celów zrównoważonego rozwoju, w szczególności SDG 2.5.

2.CT.1 Odsetek terenów zdegradowanych w stosunku do całkowitej powierzchni gruntów

Zgodnie z najnowszymi dostępnymi danymi Głównego Urzędu Statystycznego, pozyskanymi z Ministerstwa Rozwoju i Technologii oraz Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, w latach 2016–2021 udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem utrzymywał się na stabilnym poziomie 0,213%, z wyjątkiem roku 2019, w którym odnotowano spadek do 0,212%, oraz roku 2020, w którym wartość wskaźnika obniżyła się do 0,211%. W roku 2021 nastąpił powrót do poziomu 0,212%. Utrzymująca się stabilność wskaźnika wskazuje na brak istotnych zmian w zakresie skali degradacji gruntów oraz ograniczony postęp w działaniach rekultywacyjnych. Wskaźnik ten pozostaje istotnym miernikiem presji antropogenicznej na środowisko gruntowe oraz realizacji zobowiązań wynikających z polityki ochrony środowiska i celów zrównoważonego rozwoju, w szczególności SDG 15.1.

10.CY.4 Obszar lasu objęty zrównoważoną gospodarką leśną: certyfikacja pełnej gospodarki leśnej przez Radę ds. Zarządzania Lasami (Forest Stewardship Council) oraz Program Zatwierdzania Certyfikacji Lasów 97%

<https://raportsdg.stat.gov.pl/2020/cel15.html>

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Projekt Agromix / gospodarstwo Juchowo — przykład agroleśnictwa i zintegrowanych systemów gospodarowania (żywoploty, pasy drzew, stawy retencyjne, mieszane systemy ekologiczne) z ocenami wpływu na plony i glebę. <https://agromixproject.eu/knowledge/impact-of-hedgerows-on-crop-production-soil-properties-and-weeds-in-organic-mixed-system-in-poland/>

EURAF opis projektu Juchowo (case study). <https://euraf.isa.utl.pt/pl/node/1292>

Projekty LIFE w Polsce — renaturalizacja torfowisk, łąk, rzek i korytarzy ekologicznych (przykłady: LIFE dla torfowisk pomorskich, LIFE dla Lasów Janowskich, LIFE Pilica — przywracanie siedlisk, przepławki, ochrona ptaków i ssaków). Baza projektów LIFE (szczegóły projektów i raporty końcowe). <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/home>

Conservation of Baltic raised bogs in Pomerania (LIFE04-NAT-PL-000208). <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE04-NAT-PL-000208/conservation-of-baltic-raised-bogs-in-pomerania-poland>

In harmony with nature — LIFE for Janowskie Forest (LIFE13-NAT-PL-000032). <https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE13-NAT-PL-000032/in-harmony-with-nature-life-for-janowskie-forest>

LIFE Pilica (renaturyzacja rzeki, przepławki). <https://lifepilica.pl/en/in-media>

Renaturyzacja rzek i przepławki — przykłady praktyczne realizowane przez Wody Polskie i partnerów lokalnych poprawiające migrację ryb i strukturę siedlisk rzecznych (projekty pilotowe i inwestycje infrastrukturalne). <https://www.gov.pl/web/wody-polskie/rzeki-pełne-zycia--renaturyzacja-w-praktyce>

Zrównoważona akwakultura: RAS — ang. Recirculating Aquaculture System; po polsku: recyrkulacyjny/obiegowy system akwakultury (systemy RAS)- instalacje intensywnej produkcji ryb, w których woda jest oczyszczana i recyrkulowana. ASC-Aquaculture Stewardship Council- międzynarodowa

organizacja certyfikująca zrównoważoną akwakulturę; znak ASC potwierdza, że produkty pochodzą z odpowiedzialnej, ekologicznej hodowli. Przykłady gospodarstw akwakultury wdrażających recyrkulacyjne systemy oraz otrzymujących certyfikaty (ASC) w celu ograniczenia wpływu na środowisko i zapobiegania tzw. ryzyka ucieczki hodowli poza EU.

<https://asc-aqua.org/news/first-recirculated-aquaculture-system-farm-in-poland-achieves-asc-certification/>

PROW i programy rolno-środowiskowe w Polsce — finansowanie praktyk rolno-środowiskowych, płatności rolno-środowiskowo-klimatyczne i wsparcie dla rolnictwa ekologicznego realizowane przez PROW; przykłady instrumentów finansujących przyjazne bioróżnorodności praktyki. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/prow-2014-2020>

PS 2023-2027 — finansowanie interwencji rolno-środowiskowo-klimatycznych, których istotą jest promowanie praktyk rolniczych przyczyniających się do ochrony gleb, wód, klimatu, cennych siedlisk przyrodniczych i zagrożonych gatunków ptaków, zagrożonych zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich, a także ochrony różnorodności krajobrazu; więcej: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/interwencje-rolno-srodowiskowo-klimatyczne>

Informacje o WPR/CAP i instrumentach pro-bioróżnorodności (UE). https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en

Integrowana ochrona roślin (IPM) — wdrożenia i kampanie informacyjne adresowane do polskich producentów, poradnictwo i sieci doradcze promujące ograniczenie stosowania pestycydów i praktyki IPM (projekty wdrożeniowe i materiały KE dostępne także po polsku). https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cmef/sustainability/ipm-toolbox-farmers_en

Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce — wzrost liczby gospodarstw ekologicznych, systemy certyfikacji i kanały rynkowe dla produktów lokalnych o wyższej wartości dodanej; dane i informacje dostępne u krajowych instytucji i organizacji certyfikujących (MRiRW, IER-PIB, agencje doradcze). Przegląd instrumentów i wsparcia w Polsce: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rolnictwo-ekologiczne>

Monitoring i badania — krajowe i akademickie projekty badawcze oceniające wpływ praktyk agroekologicznych i renaturalizacyjnych na bioróżnorodność, gleby i usługi ekosystemowe (publikacje w bazach MDPI, ScienceDirect i krajowych jednostkach badawczych). Przykładowe przeglądy: <https://www.mdpi.com>

CEL 11: Przywrócenie, utrzymanie i zwiększenie wkładu przyrody w życie ludzi

Brzmienie celu: Przywrócenie, utrzymanie i zwiększenie wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych, takich jak regulacja powietrza, wody i klimatu, zdrowie gleby, zapylenie i zmniejszanie ryzyka chorób, a także ochrona przed zagrożeniami naturalnymi i klęskami żywiołowymi, za pomocą rozwiązań opartych na zasobach przyrody lub podejść ekosystemowych z korzyścią dla wszystkich ludzi i przyrody.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Wkład przyrody w życie ludzi w Polsce rozpatrywać można w podziale na poszczególne typy ekosystemów oraz składniki przyrody.

Renaturalizacja rzek i mokradeł obejmuje przywracanie meandrów, odbudowę starorzeczy, budowę przepławek oraz odtwarzanie torfowisk, co prowadzi do poprawy retencji wodnej, jakości wód, zwiększenia siedlisk zależnych od wód i redukcji ryzyka powodzi. Ochrona i przywracanie torfowisk przez rewitalizację i ograniczanie melioracji sprzyja magazynowaniu węgla, retencji wody oraz ochronie różnorodności biologicznej.

Trwale zrównoważona gospodarka leśna zorientowana jest na zwiększanie powierzchni i jakości lasów oraz wypełnianie funkcji przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych. Skuteczność tych działań jest dodatkowo weryfikowana przez dobrowolne certyfikaty (FSC/PEFC). Działania w zakresie wspierania różnorodności biologicznej w lasach, takie jak pozostawianie martwego drewna, kształtowanie struktury wiekowej i tworzenie korytarzy ekologicznych przyczynia się do regulacji klimatu lokalnego, ochrony gleby, tworzenia usług rekreacyjnych i wzrostu różnorodności biologicznej.

Zielona infrastruktura miejska i działania adaptacyjne obejmujące parki, zielone dachy i ściany, strefy retencyjne, aleje drzew i powierzchnie chłodzące redukują miejską wyspę ciepła, poprawiają jakość powietrza oraz wspierają zdrowie psychiczne i rekreację.

Rolnictwo przyjazne przyrodzie, w tym agroekologia i płatności rolnośrodowiskowe, promuje łąki kwietne, pasy brzeżne, płodozmian, ograniczenie pestycydów i agroleśnictwo, co zwiększa liczebność zapylaczy, poprawia jakość gleby, zmniejsza odpływ azotu i fosforu oraz wzmacnia odporność produkcji rolnej.

Ochrona i przywracanie populacji zapylaczy przez programy dla pszczoł i dzikich zapylaczy, zakładanie łąk oraz tworzenie łąk i pasów kwietnych stabilizuje usługi zapylania i wydajność upraw.

Naturalne rozwiązania dla ochrony przeciwpowodziowej i erozji, takie jak retencja wód opadowych, przywracanie zalewisk i polderów oraz renaturalizacja brzegów, redukują ryzyko powodzi i amortyzują ekstremalne zjawiska pogodowe.

Zrównoważona akwakultura i odbudowa siedlisk wodnych przez renaturalizację brzegów, ograniczanie zanieczyszczeń i praktyki hodowlane przyjazne środowisku prowadzą do czystszych wód, stabilniejszych poziomów i lepszych usług rekreacyjnych.

Programy ochrony zdrowia gleby i przeciwdziałania pustynnieniu przez praktyki ograniczające erozję, wspierające nawożenie organiczne i zachowanie okrywy roślinnej poprawiają żyzność gleby, retencję wody i wydajność rolną. Od ponad 10 lat funkcjonuje w Polsce Krajowa Platforma Glebowa — forum, na którym gromadzą się specjaliści (naukowcy, praktycy, przedstawiciele administracji i NGO) w celu debaty nad stanem i zdrowiem gleb, wymiany doświadczeń oraz formułowania rekomendacji politycznych i praktycznych rozwiązań (m.in. w zakresie wapnowania, finansowania i inwestycji w gleby). Platforma przyczynia się do upowszechniania wiedzy o znaczeniu gleb dla usług ekosystemowych i integracji działań ochronnych w politykach krajowych. Przykładowe źródło: Koalicja Zdrowe Gleby / Krajowa Platforma Glebowa

<https://zdrowegleby.pl/>.

<https://sites.google.com/view/krajowaplatformaglebowa/strona-g%C5%82%C3%B3wna>

Funkcjonujące w Polsce mechanizmy finansowe i prawne wspierające usługi ekosystemowe, takie jak płatności rolnośrodowiskowe w ramach WPR, programy LIFE, krajowe strategie i sieć Natura 2000 oraz instrumenty PES i kontrakty krajobrazowe, tworzą finansowe zachęty do ochrony i odbudowy usług ekosystemowych. Kluczowe dla trwałości tych działań są edukacja, partycypacja lokalna i systematyczny monitoring efektów.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Postęp w realizacji celu osiągany jest przez projekty renaturyzacji ekosystemów, takich jak mokradła, lasy i łąki, które skutecznie odtwarzają siedliska, wzmacniając różnorodność biologiczną i kluczowe usługi ekosystemowe. Obserwuje się rosnące wdrożenie rozwiązań opartych na przyrodzie (NBS), szczególnie w planowaniu miejskim, gospodarce wodnej i rolnictwie, co bezpośrednio przekłada się na poprawę jakości powietrza, zasobów wodnych i klimatu. Działania te, uzupełnione o programy ochrony zapylaczy oraz inicjatywy na rzecz zdrowia gleby, wnoszą istotny wkład w zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Skuteczność tych interwencji jest wzmacniana przez wzrost świadomości społecznej, rozwój zaawansowanych narzędzi monitoringu, w tym teledetekcji oraz postępującą integrację koncepcji usług ekosystemowych w ramach polityk na szczeblu krajowym i lokalnym. Mimo tych pozytywnych trendów, dalsze wdrażanie napotyka na pewne wyzwania systemowe. Do głównych barier należą niedostateczne i niestabilne finansowanie, często powiązane z krótkoterminowymi horyzontami politycznymi, a także ciągła presja urbanizacyjna, intensyfikacja rolnictwa i postępująca fragmentacja siedlisk, które niweczą efekty działań odtworzeniowych. Dodatkowym czynnikiem ryzyka są skutki zmian klimatu, które mogą osłabić odporność przywracanych ekosystemów. Problemem pozostają również braki w koordynacji międzysektorowej oraz brak jednolitych standardów oceny skuteczności wdrażanych rozwiązań opartych na przyrodzie. W odpowiedzi na zidentyfikowane bariery, w celu przyspieszenia dalszych postępów, należy rozważyć podjęcie zintegrowanych działań: zwiększenie i dywersyfikację źródeł finansowania przez aktywne wykorzystanie instrumentów zielonych, partnerstw publiczno-prywatnych oraz mechanizmów płatności za usługi ekosystemowe, wprowadzenie spójnych ram politycznych, które będą systemowo integrowały NBS w procesach planowania przestrzennego, strategiach rolnych i zarządzaniu ryzykiem katastrof; oparcie zarządzania na zasadach adaptacyjnych, wykorzystując dane z monitoringu w czasie rzeczywistym, promowanie wielosektorowej współpracy angażującej przedstawicieli rolnictwa, leśnictwa, zdrowia publicznego, urbanistyki i finansów oraz tworzenie mechanizmów sprawiedliwego podziału ryzyka i korzyści płynących z inwestycji w kapitał naturalny.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

B.1 Usługi świadczone przez ekosystemy

Usługi ekosystemowe i ich wskaźniki dla głównych typów ekosystemów w Polsce pod linkiem:

<https://ecoservpol.amu.edu.pl/rezultaty-projektu/>

Przykłady usług ekosystemowych w Polsce:

- Lasy: produkcja drewna, pochłanianie CO₂, ochrona erozji, rekreacja.
- Rolnictwo i łąki: żywność, usługi zapylania, retencja wody w glebie (przy praktykach zrównoważonych).
- Mokradła i torfowiska: retencja wody, magazynowanie węgla, filtrowanie zanieczyszczeń, siedliska rzadkich gatunków.
- Rzeki i obszary zalewowe: kontrola powodzi, oczyszczanie wód, rybołówstwo.
- Obszary miejskie: usługi klimatyczne (ochładzanie), rekreacja, redukcja hałasu, infiltracja wód opadowych.

Najważniejsze raporty, w których poruszona jest tematyka usług ekosystemowych.

- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ) - „Raport o stanie środowiska w Polsce”.
- Główny Urząd Statystyczny (GUS) - statystyki środowiskowe, rachunki środowiskowe/ekonomiczne.
- Instytut Ochrony Przyrody PAN, Instytut Badawczy Leśnictwa (IBL) - analizy dotyczące usług ekosystemowych i lasów.
- Lasy Państwowe - raporty o stanie lasów, usługi leśne.
- Projekty/programy unijne i raporty naukowe (np. LIFE, Horyzont) dotyczące wyceny usług ekosystemowych i renaturyzacji.
- Raporty międzynarodowe z udziałem Polski: Eurostat (rachunki środowiskowe), FAO FRA (lasy).

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów posiadających politykę lub plany działania dotyczące wdrażania i monitorowania zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej oraz utrzymania i wzmacniania wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych.

B.1 Czy w Państwie kraju istnieją polityki i/lub plany działania mające na celu zapewnienie utrzymania, poprawy i przywrócenia wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: W Polsce istnieje szereg polityk i planów (np. polityka leśna państwa, działania renaturyzacyjne, strategie ochrony wód i klimatu), jednak są one rozproszone, często sektorowe, z lukami finansowania, koordynacji i pełnego wdrożenia na poziomie lokalnym.

B.2 Czy w Państwie kraju istnieją polityki i/lub plany działania mające na celu zapewnienie zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

Polska dysponuje zestawem polityk i planów odnoszących się do zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej- m.in. krajowe i regionalne programy ochrony przyrody, przepisy o ochronie gatunków i siedlisk, instrumenty WPR/PROW oraz dokumenty strategiczne i programy finansowane z UE. Jednak polityki te są często fragmentaryczne, sektorowe i ich wdrożenie jest ograniczone przez niewystarczające finansowanie, słabą koordynację między resortami i poziomami administracji, sprzeczne cele (intensyfikacja rolnictwa, melioracje, presja inwestycyjna) oraz luki w monitoringu i egzekwowaniu.

Główne braki:

- niespójność i brak koordynacji międzysektorowej;
- ograniczone środki finansowe i krótkoterminowe programy;
- niewystarczająca ochrona i zarządzanie obszarami kluczowymi;
- słaby, rozproszony monitoring stanu różnorodności biologicznej i efektów działań;
- niewystarczające mechanizmy zachęt dla rolnictwa przyjaznego bioróżnorodności

B.3 Czy w Twoim kraju monitoruje się zrównoważone wykorzystanie różnorodności biologicznej?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

W Polsce prowadzi się monitoring wielu komponentów bioróżnorodności (monitoring siedlisk i gatunków w ramach sieci obszarów Natura 2000, monitoring lasów, stanu wód, wybrane programy monitoringu rolno-środowiskowego), jednak brak jest w pełni zintegrowanego, krajowego systemu oceniającego zrównoważone wykorzystanie różnorodności biologicznej jako całości; dane są fragmentaryczne, niespójne, o różnej częstotliwości i trudno dostępne dla analizy przekrojowej.

B.4 Czy Państwa kraj monitoruje utrzymanie, przywracanie i wzmacnianie wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych, z korzyścią dla obecnych i przyszłych pokoleń?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

Polska monitoruje wybrane funkcje i usługi ekosystemowe przez programy takie jak monitoring siedlisk i gatunków (Natura 2000), Państwowy Monitoring Środowiska (m.in. wody, powietrza, przyrody, w tym lasów, gleb), oraz wybrane programy retencji i renaturyzacji. W ramach monitoringu przyrody PMŚ wykonywane są oceny świadczeń 12 geoeosystemów w sieci Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego. Jednak brak jest zintegrowanego systemu monitoringu usług ekosystemowych obejmującego glebę, regulację klimatu, zapylenie, kontrolę chorób czy wartościowania świadczeń dla społeczno-gospodarczych korzyści. Dane są fragmentaryczne, o różnej częstotliwości i dostępności, brakuje też wskaźników opartych na wynikach i mechanizmów oceny długoterminowych efektów dla przyszłych pokoleń.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

11.CT.1 Średnie roczne poziomy pyłu drobnego (np. PM_{2,5} i PM₁₀) w miastach

PM 2,5:

Rok	Liczba stref klasy A1 (poziom dopuszczalny)	Liczba stref klasy C1 (powyżej poziomu dopuszcz.)
2020	31	14
2021	17	29
2022	35	11
2023	46	
2024 (obniżenie poziomu dopuszczalnego)	42	4

PM 10 (na podstawie stężeń 24-godz.)

Rok	Liczba stref klasy A (poziom dopuszczalny)	Liczba stref klasy C (powyżej poziomu dopuszcz.)
2019	24	22
2020	29	16
2021	21	25

2022	32	14
2023	44	2
2024	41	5

[Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska – GIOŚ, Opracowanie: INFAIR, IOŚ-PIB za „Ocena jakości powietrza w strefach w Polsce za rok 2024, GIOŚ, Warszawa 2925]

11.CT.2 Odsetek części wód o dobrej jakości wody w otoczeniu

W ramach *Oceny stanu wód powierzchniowych na podstawie danych z lat 2019-2024*, sporządzonej przez GIOŚ, ocenie ogólnej zostało poddane 1 068 jcwp jeziornych, na podstawie wyników klasyfikacji stanu i potencjału ekologicznego. Stan 64 (6%) został oceniony jako dobry, a 1 004 (94%) jako zły. Bardzo dobrym stanem ekologicznym charakteryzowało się mniej niż 1% z badanych jcwp (700), natomiast dobrym potencjałem ekologicznym ok. 7% ze 105 badanych. Pod względem stanu chemicznego zbadano 747 jcwp, z czego ponad 86% oceniono jako stan poniżej dobrego. [Źródło: GUS, Ochrona środowiska 2025, Warszawa 2025; Tablica 11 Ogólna ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych jeziornych monitorowanych w latach 2019–2024; na podstawie danych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.]

11.CY.3 Odsetek ludności korzystającej z bezpiecznie zarządzanych usług w zakresie wody pitnej

Zgodnie z najnowszymi dostępnymi danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2017–2022 odsetek ludności w Polsce korzystającej z bezpiecznie zarządzanych usług sanitarnych, obejmujących również dostęp do urządzeń do mycia rąk z mydłem i wodą, systematycznie wzrastał — z poziomu 78,9% w roku 2017 do 79,8% w roku 2022. Wzrost ten, choć umiarkowany, wskazuje na kontynuację pozytywnego trendu w zakresie poprawy warunków sanitarnych oraz dostępności podstawowej infrastruktury higienicznej.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) Projekt „Usługi świadczone przez główne typy ekosystemów w Polsce – podejście stosowane” projekt <https://ecoservpol.amu.edu.pl/> Polska Akademia Nauk

2) Renaturalizacja rzek i przywracanie korytarzy rzecznych — projekt LIFE Pilica przywraca ciągłość koryta, buduje przepławki i odbudowuje siedliska rzeczno-łęgowe, co poprawia migrację ryb, jakość wód, retencję oraz zmniejsza ryzyko powodzi. <https://lifepilica.pl/en/in-media>,

3) Odtwarzanie i ochrona torfowisk — projekty LIFE dotyczące torfowisk w Polsce (np. ochrona torfowisk Pomorza) pokazują, że rewitalizacja i zahamowanie melioracji przyczyniają się do magazynowania węgla, poprawy retencji wodnej i ochrony unikalnych siedlisk.

<https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/project/LIFE04-NAT-PL-000208/conservation-of-baltic-raised-bogs-in-pomerania-poland>,

4) Agroleśnictwo i wielofunkcyjne gospodarstwa — przykłady takie jak projekt AGROMIX i gospodarstwo Juchowo dokumentują, że wprowadzanie alei drzew, pasów zieleni i systemów mieszanych zwiększa bioróżnorodność, poprawia zdrowie gleby, retencję wody oraz odporność produkcji rolnej. <https://agromixproject.eu/knowledge/impact-of-hedgerows-on-crop-production-soil-properties-and-weeds-in-organic-mixed-system-in-poland/> <https://euraf.isa.utl.pt/pl/node/1292>,

5) Poprawa zdrowia gleby i wielostronna współpraca — Krajowa Platforma Glebowa (funkcjonująca od ponad 10 lat) skupia specjalistów, praktyków i administrację w celu wymiany wiedzy, formułowania rekomendacji i promowania praktyk poprawiających stan gleb, co bezpośrednio wspiera usługi ekosystemowe i bezpieczeństwo żywnościowe. <https://zdrowegleby.pl/>,

6) Zrównoważona akwakultura i ochrona siedlisk wodnych — wdrożenia recyrkulacyjnych systemów akwakultury i standardów certyfikacyjnych (np. ASC) w polskich gospodarstwach zmniejszają presję na ekosystemy wodne, ograniczają zanieczyszczenia i minimalizują ryzyko ucieczek organizmów hodowlanych. <https://asc-aqua.org/news/first-recirculated-aquaculture-system-farm-in-poland-achieves-asc-certification/>,

7) Ochrona zapylaczy i łąki kwietne — krajowe i lokalne programy zakładania łąk kwietnych, tworzenia korytarzy kwietnych oraz ograniczenia stosowania wybranych pestycydów przyczyniają się do odbudowy populacji pszczoł i dzikich zapylaczy, co wspiera plony i usługi ekosystemowe (przykłady inicjatyw lokalnych i poradników dostępne u organizacji pszczelarskich i ochrony przyrody),

7) Zielona infrastruktura miejska i adaptacja klimatu — wdrożenia zielonych dachów, nasadzeń ulicznych, parków kieszonkowych i stref retencyjnych w miastach poprawiają mikroklimat, zmniejszają fale upałów, zwiększają retencję wody opadowej i poprawiają jakość powietrza — przykłady i wytyczne prezentują samorządy miejskie oraz materiały o NBS (nature-based solutions). <https://www.fao.org/3/ca3129en/CA3129EN.pdf>,

8) Lokalne grupy działania LEADER/PROW wspierające przetwórstwo i marketing produktów leśnych oraz projekty badawcze uczelni i instytutów leśnych dotyczące NTFP, monitoringu lasów i usług ekosystemowych. Przykłady źródeł i materiałów:

- Lasy Państwowe — informacje o gospodarce leśnej, edukacji i pozyskiwaniu surowców: <https://www.lasy.gov.pl/>
- Programy LEADER / PROW — wsparcie lokalnych inicjatyw przetwórczych i promocyjnych: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/prow-2014-2020>,
- GIOŚ — Monitoring lasów w Polsce: <https://monlas.gios.gov.pl/>

CEL 12: Poprawa terenów zielonych i urbanistyki na rzecz dobrobytu ludzi i różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Znaczne zwiększenie obszaru i jakości, a także łączności, dostępu do terenów zielonych i niebieskich na obszarach miejskich i gęsto zaludnionych oraz czerpania z nich korzyści w sposób zrównoważony, poprzez uwzględnianie ochrony i zrównoważonego użytkowania

różnorodności biologicznej, a także zapewnienie planowania przestrzennego uwzględniającego różnorodność biologiczną, zwiększenie rodzimej różnorodności biologicznej, łączności i integralności ekologicznej oraz poprawę zdrowia i dobrostanu ludzi oraz związku z naturą, oraz przyczynianie się do zrównoważonej urbanizacji sprzyjającej włączeniu społecznemu oraz do zapewniania funkcji i usług ekosystemowych.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce planowanie zintegrowane obejmuje uwzględnianie zieleni i korytarzy ekologicznych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i strategiach miast oraz tworzenie planów zielonej infrastruktury. Tworzenie i łączność zielononiebieskiej infrastruktury realizowane jest przez korytarze ekologiczne, renaturalizację cieków i brzegów (odpływy, strefy zalewowe) oraz łączenie parków, lasów miejskich i lasów społecznych. Działania na rzecz zwiększania powierzchni zieleni obejmowały m.in. zakładanie nowych parków, tworzenie zalesień miejskich, w tym tzw. parków kieszonkowych, a także realizację zadrzewień ulicznych i alei. Zieleń funkcjonalna i działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu obejmują zielone dachy i ściany, systemy retencji deszczowej (bioretencja, ogrody deszczowe) oraz stawy i zbiorniki retencyjne. Podnoszenie jakości siedlisk i różnorodności biologicznej realizuje się przez łąki kwietne, strefy naturalne z rodzimymi gatunkami, pozostawianie martwego drewna oraz projektowanie siedlisk dla zapylaczy i ptaków. Zapewnienie dostępności i włączenia społecznego oznacza tworzenie ścieżek pieszych i rowerowych, parków dostępnych dla wszystkich grup (bez barier) oraz programów zdrowia publicznego i rekreacji integrujących społeczność. Partycypacja i lokalne inicjatywy wspierane są przez ogrody społeczne, kooperatywy, programy adopcji drzew oraz konsultacje społeczne przy projektach zieleni. Ochrona i integracja z systemami przyrodniczymi obejmuje ochronę miejskich enklaw przyrodniczych, takich jak rezerваты i obszary Natura 2000 w granicach miast, oraz łączenie ich z planami rozwoju. Finansowanie i instrumenty wspierające te działania to środki UE (regionalne programy operacyjne, LIFE), programy krajowe, budżety miejskie, partnerstwa publiczno-prywatne oraz programy grantowe na rewitalizację.

W celu wspierania jednostek samorządu terytorialnego z obszaru Polski Wschodniej w zdobywaniu wiedzy i kompetencji niezbędnych do planowania i wdrażania działań adaptacyjnych, a tym samym budowania bezpieczeństwa klimatycznego mieszkańców oraz redukcji podatności gmin na ekstremalne i długotrwałe zjawiska pogodowe, Ministerstwo Klimatu i Środowiska realizuje projekt „Wsparcie działań adaptacyjnych dla Polski Wschodniej” w ramach programu FEPW 2021-2027. Projekt ma także na celu wesprzeć miasta w aktualizacji lub opracowaniu miejskich planów adaptacji do zmian klimatu zgodnych z ustawą z dnia 27 listopada 2024 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw. Wsparcie ma charakter techniczny i praktyczny i jest realizowane m.in. przez szkolenia, warsztaty, doradztwo indywidualne, wizyty studyjne i konferencje.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W zakresie planowania i polityki wprowadzono elementy zielonej infrastruktury do dokumentów planistycznych miast, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i wprowadzono prawny obowiązek opracowania miejskich planów adaptacji do zmian klimatu przez miasta posiadające minimum 20 tys. mieszkańców, a także rozwija się liczba programów miejskich wspierających zieleń, nasadzenia, rewitalizacje i działania retencyjne. Rozbudowa zieleni i renaturyzacja obejmują tworzenie parków, parków kieszonkowych i zalesień miejskich oraz renaturyzację cieków i brzegów przy lokalnych projektach na Odrze, Wiśle i mniejszych rzekach, a także popularyzację zielonych dachów, ogrodów deszczowych i systemów bioretencji. Poprawa jakości siedlisk realizowana jest przez zakładanie łąk kwietnych, nasadzenia rodzimych gatunków, działania dla zapylaczy i ptaków miejskich oraz pozostawianie martwego drewna i enklaw przyrodniczych w miastach. W obszarze dostępności i włączenia społecznego rozwijane są ścieżki, tereny rekreacyjne i ogrody społeczne, a programy edukacyjne zwiększają korzystanie mieszkańców z terenów zieleni. Finansowanie opiera się na środkach unijnych i krajowych, projektach LIFE i programach regionalnych, partnerstwach publiczno-prywatnych oraz testowaniu mikrodotacji i konkursów lokalnych. Mierzalne osiągnięcia obejmują wzrost liczby miejskich nasadzeń drzew i nowych parków w większych miastach, realizację projektów renaturalizacyjnych rzek redukując ryzyko lokalnych podtopień i poprawiających funkcjonowanie korytarzy ekologicznych oraz zwiększenie powierzchni łąk kwietnych i miejsc przyjaznych zapylaczom w wielu gminach.

Przykłady: (miasta + wybrane gminy) z dokumentami/strategiami uwzględniającymi różnorodność biologiczną, zieloną i niebieską infrastrukturę:

- Warszawa- „Program Ochrony Środowiska” i „Program Zwiększania Terenu Zieleni”, Miejski Plan Adaptacji; aktywne działania w zakresie zielonych korytarzy i renaturyzacji nadwiślańskiej.
- Kraków- Strategie zielonej infrastruktury, programy nasadzeń drzew i „Kraków – plan adaptacji do zmian klimatu” z działaniami na rzecz niebiesko-zielonej infrastruktury.
- Wrocław- Miejski Program Ochrony Środowiska, programy retencji i renaturyzacji rzek (np. Odra), plany zieleni miejskiej.
- Gdańsk (i Trójmiasto: Sopot, Gdynia) - strategie niebiesko-zielonej infrastruktury, programy adaptacyjne oraz MPZP uwzględniające tereny zielone i ochronę przyrody.
- Poznań- „Strategia rozwoju zieleni” i plany adaptacji miejskiej, działania na rzecz łączności ekologicznej.
- Łódź- program „Miasto Zielone” i plan adaptacji, nasadzenia, zielone dachy i retencja.
- Szczecin - programy gospodarki zieleni i renaturyzacji korytarzy rzecznych; plany miejskie integrujące różnorodność biologiczną.
- Lublin- strategie zielonej infrastruktury i działania renaturyzacyjne rzek miejskich.
- Katowice- rewitalizacje poprzemysłowe z elementami zieleni, programy nasadzeń i planowanie zieleni miejskiej.

- Białystok - plany gospodarki zielenią miejską i działania na rzecz ochrony rodzimych siedlisk (parki, enklawy zielone).

Przykładowe gminy/podmiejskie jednostki:

- Konstancin-Jeziorna - aktywne zarządzanie terenami zielonymi i ochrona krajobrazu.
- Gmina Otwock/- programy zieleni i ochrona lasów miejskich;
- gminy Trójmiasta (Sopot, Gdynia) i wybrane gminy okołowarszawskie - lokalne programy zieleni, MPZP z zapisami o ochronie przyrody.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

12.1 Średni udział obszaru zabudowanego miast w postaci terenów zielonych lub niebieskich przeznaczonych do użytku publicznego dla wszystkich mieszkańców w powierzchni miasta Warszawy

Zgodnie z najnowszymi danymi Głównego Urzędu Statystycznego, dla miasta stołecznego Warszawy przeciętny udział terenów stanowiących przestrzeń publiczną dostępną dla wszystkich wynosi 21,6% powierzchni miasta. W ramach tej kategorii wyodrębniono również tereny podlegające ograniczeniom dostępności, które stanowią 6,3% powierzchni, oraz ogólnodostępne tereny zieleni, których udział wynosi 15,3%. Dodatkowo, 85,0% mieszkańców Warszawy zamieszkuje jednostki urbanistyczne spełniające kryterium dostępności przestrzeni publicznej, co wskazuje na relatywnie wysoki poziom integracji przestrzennej i dostępności funkcjonalnej w skali miasta.

Na podstawie wskaźnika można stwierdzić, iż dla mieszkańców Warszawy mamy stosunkowo korzystne warunki dostępności przestrzeni publicznej, zwłaszcza w kontekście terenów zieleni i urbanistycznego zasięgu dostępności. Jednocześnie udział terenów podlegających ograniczeniom (6,3%) sugeruje istnienie barier fizycznych lub funkcjonalnych, które mogą ograniczać pełne wykorzystanie potencjału przestrzeni miejskiej. Wysoki odsetek mieszkańców objętych jednostkami spełniającymi kryteria dostępności (85%) potwierdza, że polityka przestrzenna miasta zmierza w kierunku inkluzywności, choć dalsze działania mogą być ukierunkowane na zwiększenie jakości i funkcjonalności dostępnych obszarów, zwłaszcza w kontekście potrzeb osób starszych, dzieci i osób z ograniczeniami mobilności.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu Wskaźnik: Liczba krajów, w których planowanie urbanistyczne uwzględnia różnorodność biologiczną w odniesieniu do zielonych lub niebieskich przestrzeni miejskich.

5.1 Czy w Twoim kraju istnieją obszary miejskie objęte planowaniem urbanistycznym uwzględniającym różnorodność biologiczną, które obejmuje zarządzanie terenami zielonymi lub wodnymi w celu ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: W Polsce są miasta i gminy z planami (MPZP, strategie miejskie, programy zieleni, Miejskie Plany Adaptacji) uwzględniającymi różnorodność biologiczną oraz zarządzanie terenami zielonymi i wodnymi, ale praktyka jest nierówna, brak krajowych standardów, spójności i wystarczającego finansowania.

5.2 Czy w Twoim kraju istnieją obszary miejskie objęte planowaniem urbanistycznym uwzględniającym różnorodność biologiczną, które obejmuje zarządzanie terenami zielonymi lub wodnymi w celu zapewnienia usług ekosystemowych i korzyści płynących z przyrody dla ludzi?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania x

(c) Częściowo

(d) W pełni

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

12.CT.1 Singapurski indeks różnorodności biologicznej miast

Wykonano model Warszawskiego Indeksu Różnorodności Biologicznej na wzór Singapurskiego modelu. Jest to narzędzie monitorowania stanu przyrody w mieście, wzorowane na Singapurskim Indeksie Bioróżnorodności. Polega na systematycznym zbieraniu i analizie danych o zieleni, siedliskach i gatunkach w Warszawie, aby ocenić jakość środowiska i wspierać decyzje samorządu. WIRB w 2024 r. wyniósł 30 punktów na 48 możliwych

https://konsultacje.um.warszawa.pl/uploads/decidim/attachment/file/6596/Za%C5%82a%CC%A8cznik_nr_7._WIRB_Raport_2024_08.24.pdf

<https://iis.sggw.edu.pl/wirb/>

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Warszawa Bulwary Wiślane

Przebudowa nadwiślańskich bulwarów zwiększyła dostęp mieszkańców do terenów rekreacyjnych, poprawiła łączność zielonych przestrzeni wzdłuż rzeki i stworzyła miejsca dla przyrody miejskiej oraz wydarzeń społecznych. <https://www.um.warszawa.pl/aktualnosci/bulwary-wislane>.

Warszawa – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Miejski las kieszonkowy - Polega na sadzeniu dużej liczby rodzimych gatunków drzew i krzewów blisko siebie, co przyspiesza odbudowę ekosystemów

<https://animal.sggw.edu.pl/2024/10/03/miejski-las-kieszonkowy-mikrolas-miyawaki/>.

Wrocław rewitalizacja Odry i wysp miejskich

Projekty przywracające naturalne koryto, tworzące enklawy przyrodnicze i tereny rekreacyjne na wyspach poprawiły retencję wód, łączność ekologiczną i dostęp do natury dla mieszkańców. <https://www.wroclaw.pl/en/riverrevitalization>.

Kraków Planty i sieć zieleni miejskiej

Utrzymanie i rozwój pierścienia parkowego Planty oraz tworzenie zielonych korytarzy w centrum zwiększają bioróżnorodność, jakość przestrzeni publicznej i dostęp do przyrody w zwartym mieście. <https://www.krakow.pl/planty>.

Poznań rewitalizacja Parku Cytadela

Remonty i adaptacje Parku Cytadela podniosły funkcje rekreacyjne parku, ochronę wartości przyrodniczych i dostępność zieleni dla różnych grup społecznych. <https://www.poznan.pl/mim/public/> (informacje o parku Cytadela na stronie miasta i w materiałach promocyjnych)

Programy łąk kwietnych i zielonych dachów w miastach lokalnych

W wielu gminach wdrożono programy zakładania łąk kwietnych, zielonych dachów i parków kieszonkowych co szybko poprawia siedliska dla zapylaczy, mikroklimat i dostęp do zieleni. Przykłady praktyk i wytyczne dostępne w materiałach UE i FAO. <https://www.fao.org/3/ca3129en/CA3129EN.pdf>

Szczecin Rewitalizacja Łasztowni i inwestycje w nadodrzańską przestrzeń publiczną zwiększyły dostęp do wody i terenów zielonych oraz poprawiły łączność zielonych przestrzeni w centrum miasta. Informacje miejskie: <https://szczecin.eu/>.

Szczecin Park Kasprowicza i prace nad zielenią miejską

Modernizacje alei, nasadzenia i odnowa stref rekreacyjnych poprawiły dostępność i funkcje przyrodnicze parku. Informacje miejskie: <https://szczecin.eu/>.

Zielona Góra

Rozwój miejskich terenów zielonych związany z promocją wąwozów, parków miejskich i terenów rekreacyjnych oraz integrowanie zieleni z ofertą turystyczną miasta w kontekście tradycji winiarskich.

Strona miasta: <https://zielona-gora.pl/>.

Zielona Góra Park Piastowski i projekty parkowe

Prace nad modernizacją i utrzymaniem parków miejskich oraz zakładaniem nowych przestrzeni zielonych dostępnych dla mieszkańców. Informacje lokalne: <https://zielona-gora.pl/>.

Gdańsk

Renaturalizacje brzegów Motławy, tworzenie parków nadwodnych i miejskich ciągów zielonych poprawiły dostęp do terenów zielonych i funkcje ekologiczne centrum miasta. Informacje o projektach miejskich: <https://www.gdansk.pl/>.

Gdynia

Rozwój nadmorskiej przestrzeni publicznej, umacnianie klifów i tworzenie dostępnych przestrzeni rekreacyjnych wzdłuż wybrzeża oraz inwestycje w zieleń miejską. Informacje miejskie: <https://www.gdynia.pl/>.

Łódź

Programy rewitalizacji przestrzeni miejskiej, zakładanie zielonych ciągów, parków kieszonkowych i prace nad renaturalizacją cieków miejskich w obszarach przemysłowych. Informacje miejskie: <https://lodz.pl/>

Katowice i aglomeracja śląska

Rewitalizacje parków miejskich, tworzenie nowych terenów zielonych i łączenie enklaw przyrodniczych z siecią zielonej infrastruktury w miastach aglomeracji. Informacje miejskie Katowice: <https://katowice.eu/>

Kraków rozszerzenia zieleni poza centrum

Projekty intensyfikujące tworzenie korytarzy zieleni łączących obrzeża z centrum, rozwój parków osiedlowych i programy dla zapylaczy. Informacje miejskie: <https://www.krakow.pl/>

Wrocław dalsze projekty renaturalizacyjne

Kontynuacja działań przy Odrze, tworzenie wysp i stref przyrodniczych oraz programy nasadzeń i parków kieszonkowych w osiedlach. Informacje miejskie: <https://www.wroclaw.pl/>.

CEL 13: Zwiększenie podziału korzyści wynikających z zasobów genetycznych, cyfrowych informacji o sekwencjach i tradycyjnej wiedzy

Brzmienie celu: Podjęcie skutecznych środków prawnych, politycznych, administracyjnych i budujących potencjał na wszystkich poziomach, stosownie do potrzeb, w celu zapewnienia sprawiedliwego i równego podziału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych i cyfrowych informacji o sekwencjach dotyczących zasobów genetycznych, a także tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, oraz ułatwienie odpowiedniego dostępu do zasobów genetycznych, a do 2030 r. ułatwienie znacznego zwiększenia podziału korzyści, zgodnie z obowiązującymi międzynarodowymi instrumentami dotyczącymi dostępu i podziału korzyści

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Polska podjęła decyzję, że nie będzie regulowała dostępu do krajowych zasobów genetycznych, jednak podejmuje działania wspierające zwiększenie podziału korzyści z wykorzystania zasobów genetycznych, DSI oraz tradycyjnej wiedzy, realizując przepisy prawa unijnego, w szczególności Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 511/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie środków zapewniających zgodność użytkowników w Unii z wymogami wynikającymi z Protokołu z Nagoi. Rozporządzenie to określa obowiązki użytkowników zasobów genetycznych prowadzących działalność w państwach członkowskich Unii Europejskiej, korzystających z zasobów pozyskanych po 12 października 2014 r. pochodzących z krajów będących stronami Protokołu i posiadających krajowe regulacje dostępu. Ramy instytucjonalne dla realizacji tych przepisów w Polsce określiła ustawa z dnia 19 lipca 2016 r. o dostępie do zasobów genetycznych i podziale korzyści z ich wykorzystania (Dz. U. z 2019 r. poz. 1594, z

późn. zm.). Zgodnie z nią za wdrażanie przepisów rozporządzenia UE w Polsce odpowiada minister właściwy do spraw środowiska, który pełni funkcję organu krajowego, a zadania dotyczące kontroli zgodności użytkowników z tymi przepisami oraz kolekcji zasobów genetycznych prowadzi Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Na dobrej drodze do osiągnięcia celu

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Poziom postępów można określić jako znajdujący się na dobrej drodze do osiągnięcia celu. Polska stosuje ustawę z dnia 19 lipca 2016 r. o dostępie do zasobów genetycznych i podziale korzyści z ich wykorzystania. Informacje o regulacjach i zgłoszeniach publikowane są w ABS Clearing-House.

Na mocy ww. ustawy organy Inspekcji Ochrony Środowiska w latach 2019–2025 przeprowadziły 418 kontroli użytkowników zasobów genetycznych, co stanowi średnio ok. 60 kontroli na rok. Corocznie w każdym z województw, wybrane podmioty podlegające przepisom ustawy uwzględniane są w planach kontroli. Za użytkowników zasobów genetycznych, którzy mogą wykorzystywać je w celach badawczo-rozwojowych, uznano przede wszystkim podmioty należące do następujących kategorii: instytucje naukowe, ogrody botaniczne i zoologiczne, banki genów, podmioty zajmujące się hodowlą zwierząt lub hodowlą roślin, nasiennictwem, produkcją pasz, ogrodnictwem, leśnictwem, produkcją wyrobów farmaceutycznych, kosmetycznych, biotechnologią, przetwórstwem spożywczym, produkcją paliw i tworzyw sztucznych. Podmioty wskazywane w Planach Kontroli Użytkowników są typowane przede wszystkim na podstawie profilu prowadzonej działalności, która może się wiązać z potencjalnym wykorzystaniem zasobów genetycznych.

Realizowane są zadania w zakresie prowadzenia rejestru kontroli użytkowników zasobów genetycznych oraz kolekcji tych zasobów, koordynacji działań kontrolnych i pokontrolnych oraz sprawozdawczości z ich wyników.

Polska uczestniczy w europejskich biobankach BBMRI-ERIC (tj. europejskiej infrastruktury badawczej zajmującej się biobankami i zasobami biomolekularnymi, utworzonej w 2013 r. na mocy przepisów UE), co zwiększa przejrzystość i potencjał podziału korzyści. Do końca 2024 r. liczba zawartych umów SMTA wyniosła 2020, w tym 1573 w formie elektronicznej i 442 w formie papierowej.

Wyzwania dotyczą przede wszystkim lepszego powiązania systemu ABS z krajowym systemem badań naukowych. Jest to obszar wymagający stopniowego doskonalenia, a nie bariera uniemożliwiająca wdrażanie.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

C.1 Korzyści pieniężne otrzymane zgodnie z mającymi zastosowanie instrumentami dostępu i podziału korzyści uzgodnionymi na szczeblu międzynarodowym

C.2 Korzyści niepieniężne wynikające z mających zastosowanie międzynarodowych instrumentów dostępu i podziału korzyści

Wskaźniki dotyczące korzyści pieniężnych i niepieniężnych nie mają zastosowania, ponieważ Polska nie reguluje dostępu do własnych zasobów genetycznych.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów, które podjęły skuteczne środki prawne, polityczne, administracyjne i związane z budowaniem potencjału na wszystkich odpowiednich szczeblach w celu zapewnienia sprawiedliwego i równego podziału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych i cyfrowych informacji o sekwencjach zasobów genetycznych, a także tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi.

5.1 Czy w Państwa kraju istnieją skuteczne środki prawne, administracyjne i polityczne zapewniające sprawiedliwy i równy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo
- (d) W pełni x
- (e) Nie dotyczy

5.2 Czy w Państwa kraju istnieją środki służące budowaniu potencjału w celu zapewnienia sprawiedliwego i równego podziału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo
- (d) W pełni
- (e) Nie dotyczy x

5.3. Czy Państwa kraj podjął środki administracyjne, polityczne lub legislacyjne w związku z uruchomieniem mechanizmu wielostronnego określonego w decyzji 16/2?

- (a) Nie x
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo
- (d) W pełni

5.1.-5.3. Środki prawne, administracyjne i polityczne zapewniające sprawiedliwy podział korzyści funkcjonują w pełni. Środki służące budowaniu potencjału istnieją częściowo i są rozwijane. Nie podjęto

środków związanych z uruchomieniem mechanizmu wielostronnego określonego w decyzji 16/2 Regulacje obejmują także tradycyjną wiedzę związaną z zasobami genetycznymi. Monitorowanie korzyści finansowych i niepieniężnych nie ma zastosowania w Polsce, natomiast podział korzyści z zasobów pozyskanych w innych krajach jest w pełni realizowany.

5.4 Czy środki wymienione w pytaniach 13.1 (Czy w Państwa kraju istnieją skuteczne środki prawne, administracyjne i polityczne zapewniające sprawiedliwy i równy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych?) i 13.2 (Czy w Państwa kraju istnieją środki służące budowaniu potencjału w celu zapewnienia sprawiedliwego i równego podziału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych?) obejmują wykorzystanie tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi?

(a) Nie

(b) Tak x

(c) Nie dotyczy

Przykłady skutecznych działań obejmują kontrole prowadzone przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska, rejestrację i publikację informacji w ABS Clearing-House oraz działania edukacyjne, w tym organizację warsztatów i szkoleń dla użytkowników zasobów genetycznych, w tym dla środowiska naukowego. Polska aktywnie uczestniczy w pracach Unii Europejskiej i Konwencji o różnorodności biologicznej nad regulacjami dotyczącymi cyfrowych informacji o sekwencjach (DSI).

5.5 Czy Państwa kraj monitoruje korzyści finansowe uzyskane z wykorzystania zasobów genetycznych i/lub tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, do których uzyskano dostęp w Państwa kraju?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo

(d) W pełni

(e) Nie dotyczy x

5.6 Czy Państwa kraj monitoruje korzyści niepieniężne uzyskane z wykorzystania zasobów genetycznych i/lub tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, do których uzyskano dostęp w Państwa kraju?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo

(d) W pełni

(e) Nie dotyczy x

5.7. Czy w Państwa kraju istnieją środki zapewniające sprawiedliwy i równy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych i/lub tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, do których uzyskano dostęp w innym kraju?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo
- (d) W pełni
- (e) Nie dotyczy x

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

13.CY.1 łączna liczba transferów materiału roślinnego z wielostronnego systemu Międzynarodowego traktatu o zasobach genetycznych roślin dla żywienia i rolnictwa otrzymanych w danym państwie

Liczba zawartych umów SMTA do końca roku 2024 wynosi:

Liczba umów elektronicznych 1573 (88 w 2024 roku)

Liczba umów papierowych 442 (17 w 2024 roku)

łącznie 2015

C.CY.1 Liczba użytkowników, którzy przekazali wyznaczonym punktom kontrolnym informacje istotne dla wykorzystania zasobów genetycznych

2 użytkowników (jeden w 2023 r i jeden w 2025 r.)

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hipertącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Rejestracja i publikacja informacji w ABS Clearing-House

Rejestracja i publikacja informacji w międzynarodowej bazie ABS Clearing-House stanowi przykład działań zwiększających przejrzystość warunków dostępu do zasobów genetycznych i ułatwiających współpracę międzynarodową. Polskie zgłoszenia i informacje o regulacjach ABS są dostępne na tej platformie, co wspiera zgodność z Protokołem z Nagoi i umożliwia wymianę danych między państwami.

Działania edukacyjne i szkoleniowe dla środowiska naukowego

Działania edukacyjne i szkoleniowe skierowane do środowiska naukowego obejmują warsztaty i szkolenia organizowane przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska, a także przez uczelnie i instytucje badawcze. Przykładem są cykle szkoleń prowadzone przez Uniwersytet Warszawski oraz Uniwersytet Jagielloński, które koncentrują się na dokumentacji pochodzenia zasobów i praktykach PIC/MAT. Instytut Ochrony Przyrody PAN oraz Instytut Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego PIB prowadzą działania doradcze i szkoleniowe wspierające wdrażanie zasad ABS w praktyce badawczej. Materiały informacyjne i kontakty są publikowane na stronach Ministerstwa Klimatu i Środowiska oraz Konwencji o różnorodności biologicznej.

Rozwój sieci krajowych biobanków

Polskie jednostki uczestniczą w europejskich infrastrukturach biobanków BBMRI-ERIC i rozwijają krajowe repozytoria z procedurami dostępu i śledzenia materiału, co ułatwia implementację MTA i monitorowanie warunków wykorzystania zasobów genetycznych. Przykład technicznego wsparcia dla uczciwego podziału korzyści.

<https://www.bbmri-eric.eu>

<https://www.biobanking.pl>

<https://polskasielibankow.pl/PL/home>

Dodatkowym przykładem skutecznych działań są projekty badawcze finansowane ze środków krajowych i unijnych, które zawierają klauzule dotyczące praw własności intelektualnej oraz współpracy z lokalnymi społecznościami. Programy takie jak LIFE wspierają ochronę zasobów genetycznych roślin i zwierząt gospodarskich, a także promują współpracę z rolnikami i społecznościami lokalnymi w zakresie zachowania tradycyjnej wiedzy i praktyk rolniczych.

CEL 14: Włączenie różnorodności biologicznej do procesu podejmowania decyzji na każdym szczeblu

Brzmienie celu: Zapewnienie pełnej integracji różnorodności biologicznej i jej wielorakich wartości z politykami, regulacjami, procesami planowania i rozwoju, strategiami eliminacji ubóstwa, strategicznymi ocenami oddziaływania na środowisko, ocenami oddziaływania na środowisko oraz, w stosownych przypadkach, rachunkami krajowymi, w ramach i na wszystkich szczeblach administracji rządowej i we wszystkich sektorach, w szczególności tych, które mają znaczący wpływ na różnorodność biologiczną, stopniowo dostosowując wszystkie odpowiednie działania publiczne i prywatne, oraz przepływy podatkowe i finansowe z celami i wartościami docelowymi niniejszych ram.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W okresie objętym raportem przyjęto zapisy służące integracji różnorodności biologicznej z politykami sektorowymi i regulacjami odnoszącymi się do ocen oddziaływania na środowisko.

16 lipca 2019 r. Rada Ministrów przyjęła „Politykę ekologiczną państwa 2030 – strategię rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej” (PEP2030). Rolą Polityki jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego Polski oraz wysokiej jakości życia dla wszystkich mieszkańców. Polityka wzmacnia działania rządu polegające na budowie innowacyjnej gospodarki z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Cel główny Polityki to rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców. Cele szczegółowe dotyczą zdrowia, gospodarki i klimatu i będą realizowane m.in. przez następujące działania:

- zrównoważone gospodarowanie wodami, w tym zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki oraz osiągnięcie dobrego stanu wód,
- likwidację źródeł emisji zanieczyszczeń do powietrza lub istotne zmniejszenie ich oddziaływania,
- ochronę powierzchni ziemi, w tym gleb,

- przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska oraz zapewnienie bezpieczeństwa biologicznego, jądrowego i ochrony radiologicznej,
- zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym ochronę i poprawę stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu,
- wspieranie wielofunkcyjnej i trwale zrównoważonej gospodarki leśnej,
- gospodarkę odpadami w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym,
- adaptację do zmian klimatu oraz zarządzanie ryzykiem klęsk żywiołowych,
- edukację ekologiczną, w tym kształtowanie wzorców zrównoważonej konsumpcji,
- usprawnienie systemu kontroli i zarządzania ochroną środowiska oraz doskonalenie systemu finansowania.

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/ia/polityka-ekologiczna-panstwa-2030-pep2030>

W 2023 r. uchwałą Rady Ministrów została przyjęta aktualizacja „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” (na podstawie ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2023 r. poz. 1259 i 1273). Dookreśla ona cele średniookresowej strategii rozwoju kraju w odniesieniu do obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego. Celem głównym Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 jest wielofunkcyjny rozwój gospodarczy wsi zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe kraju i zwiększenie wartości dodanej z rolnictwa oraz trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego. Cel główny SZRWRIr 2030 będzie realizowany w oparciu o trzy uzupełniające się cele szczegółowe, w tym cel II: Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska.

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/strategia-zrownowazonego-rozwoju-wsi-rolnictwa-i-rybactwa3>

24 września 2019 r. Rada Ministrów przyjęła „Strategię Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku”, przedłożoną przez Ministra Infrastruktury. Głównym celem krajowej polityki transportowej przedstawionej w strategii jest zwiększenie dostępności transportowej kraju oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego przez utworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego na poziomie krajowym, europejskim i globalnym. Realizacja celu głównego w perspektywie do 2030 r. wymaga m.in. ograniczania negatywnego wpływu transportu na środowisko. Dokument wskazuje na nowoczesne rozwiązania ułatwiające funkcjonowanie całego sektora transportowego, zmniejszające jego negatywny wpływ na środowisko i klimat, tak aby możliwe było stworzenie zrównoważonego systemu transportowego kraju do 2030 r.

Więcej informacji: <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/projekt-strategii-zrownowazonego-rozwoju-transportu-do-2030-roku2>

Wprowadzono zapisy integrujące różnorodność biologiczną w krajowych strategiach i planach sektorowych.

Rozszerzono stosowanie ocen oddziaływania na środowisko i strategicznych ocen oddziaływania na środowisko o aspekty różnorodności biologicznej oraz wzmocniono wytyczne dotyczące ich przeprowadzania.

Włączono wartości przyrodnicze do planowania przestrzennego przez aktualizację miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i wytyczne dla inwestycji infrastrukturalnych, z uwzględnieniem korytarzy ekologicznych i obszarów chronionych.

Wzmocniono mechanizmy finansowe i instrumenty ekonomiczne, w tym płatności rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz mechanizmy agrośrodowiskowe, promujące praktyki przyjazne różnorodności biologicznej.

Rozwijano system monitoringu i rachunków środowiskowych (rachunki środowiskowe Głównego Urzędu Statystycznego) oraz raportowanie stanu różnorodności biologicznej w ramach krajowych obowiązków sprawozdawczych wobec UE i konwencji międzynarodowych.

Prowadzono szkolenia i kampanie informacyjne dla administracji samorządowej i sektora prywatnego w celu podniesienia świadomości i kompetencji dotyczących uwzględniania różnorodności biologicznej w decyzjach. Ministerstwo Klimatu i Środowiska oraz Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska organizują i koordynują szkolenia i webinaria dla urzędników dotyczące ocen oddziaływania na środowisko, planowania przestrzennego i wdrażania polityk bioróżnorodności.

Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy prowadzi kursy i ekspertyzy z zakresu monitoringu przyrody, ocen strategicznych oraz rachunków środowiskowych.

Stowarzyszenie Architektów Polskich, Polska Izba Inżynierów Budownictwa, urzędy marszałkowskie realizują szkolenia praktyczne dla pracowników samorządowych z zakresu planowania przestrzennego, zielonej infrastruktury i wdrażania działań rolno-środowiskowo-klimatycznych.

NFOŚiGW i wojewódzkie fundusze ochrony środowiska finansują i organizują szkolenia dotyczące instrumentów finansowych na ochronę różnorodności biologicznej oraz wsparcie przygotowania projektów.

Uczelnie i ośrodki badawcze oferują kursy, studia podyplomowe i programy doskonalenia zawodowego dla urzędników i specjalistów.

Projekty unijne i program LIFE realizują moduły szkoleniowe i transfer wiedzy do administracji na poziomie krajowym i regionalnym.

Organizacje pozarządowe i branżowe prowadzą warsztaty praktyczne dla pracowników administracji dotyczące konsultacji społecznych, partycypacji i współpracy z interesariuszami.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie x

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W planowaniu przestrzennym stopniowo uwzględniane są wymagania ochrony przyrody w miejscowych i wojewódzkich planach zagospodarowania, a narzędzia planistyczne coraz częściej wykorzystywane są do ochrony siedlisk. Oceny oddziaływania na środowisko oraz strategiczne oceny oddziaływania na

środowisko obejmują elementy różnorodności biologicznej i wpływają na decyzje inwestycyjne. W sektorze rolnym i leśnym wdrożono działania rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz działania promujące zrównoważone gospodarowanie, finansowane z programów WPR i krajowych mechanizmów. Środki UE, w tym programy LIFE, EFRROW i Fundusz Spójności, oraz krajowe dotacje finansują projekty ochrony przyrody i odbudowy ekosystemów. Równocześnie prowadzone są działania edukacyjne i konsultacyjne podnoszące świadomość oraz budujące zdolności administracji i interesariuszy. Na poziomie lokalnym wdrożenie jest ograniczone z powodu braku zasobów, kompetencji i praktycznych narzędzi w samorządach. Finansowanie długoterminowe jest niewystarczające, a wiele projektów ma charakter krótkoterminowy bez trwałych mechanizmów wsparcia dla działań ochronnych i zarządzania ekosystemami. Usługi ekosystemów i wartości przyrodnicze rzadko są włączane do rachunkowości publicznej i analiz kosztów i korzyści inwestycji. Koordynacja międzyinstytucjonalna jest słaba, brakuje scentralizowanego mechanizmu monitoringu implementacji polityk bioróżnorodności. Dalsze wyzwania stwarzają konflikty interesów, a presja budownictwa i rozwoju szczególnie obszarów miejskich mogą prowadzić do utraty siedlisk. Integracja działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej z politykami adaptacji i łagodzenia zmian klimatu jest nadal niewystarczająca.

Wśród działań służących poprawie realizacji celu warto rozważyć wzmocnienie koordynacji międzysektorowej służące integracji celów różnorodności biologicznej z polityką transportową, energetyczną, przestrzenną i rolną, wsparcie dla samorządów obejmujące pakiety narzędzi, poradniki, mapy priorytetów, wytyczne, szkolenia oraz finansowanie wdrożenia działań na poziomie lokalnym. Zalecane jest wprowadzenie ocen wartości przyrodniczych do decyzji finansowych przez stosowanie metod wyceny usług ekosystemów, zielonej rachunkowości oraz obowiązkowych analiz kosztów i korzyści uwzględniających skutki dla różnorodności biologicznej. Stabilne finansowanie długoterminowe można zapewnić tworząc mechanizmy stałego wsparcia takie jak fundusze krajowe, systemy płatności za usługi ekosystemów oraz instrumenty mobilizujące kapitał prywatny. W rolnictwie i leśnictwie warto promować rozwiązania przyjazne różnorodności biologicznej przez rozszerzenie programów rolno-środowiskowo-klimatycznych, wsparcie dla agroekologii oraz praktyk zrównoważonych. Włączenie społeczeństwa i sektora prywatnego można wzmocnić przez partnerstwa publiczno-prywatne, mechanizmy partycypacyjne i zachęty dla przedsiębiorstw do uwzględniania różnorodności biologicznej w strategiach ESG. Politykę różnorodności biologicznej należy lepiej integrować z polityką klimatyczną przez planowanie oparte na odporności ekosystemów oraz realizację projektów przywracania ekosystemów w ramach planów adaptacyjnych. Przydatne będzie też wprowadzenie wymogów uwzględniania map korytarzy ekologicznych i stref buforowych w miejscowych planach zagospodarowania oraz szersze stosowanie rozwiązań opartych na przyrodzie w inwestycjach publicznych. Wreszcie zwiększenie przejrzystości i komunikacji efektów przez publikowanie wyników wdrażania, analiz kosztowo-efektywnościowych oraz przykładów dobrych praktyk pomoże budować akceptację społeczną i mobilizować wsparcie dla działań na rzecz różnorodności biologicznej.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów uwzględniających różnorodność biologiczną i jej wielorakie wartości w politykach, przepisach, planowaniu, procesach rozwoju, strategiach eliminacji ubóstwa oraz w stosownych przypadkach, w rachunkach narodowych, na wszystkich poziomach i we wszystkich sektorach, a także stopniowo dostosowujących wszystkie istotne

5.1 Czy w Państwa kraju uwzględnia się różnorodność biologiczną i jej wielorakie wartości w politykach, przepisach, planowaniu, procesach rozwoju i strategiach eliminacji ubóstwa na wszystkich szczeblach administracji rządowej?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Uzasadnienie: Polska ma ramy prawne i instrumenty integrujące różnorodność biologiczną, lecz integracja jest fragmentaryczna, nieregularnie wdrażana na wszystkich szczeblach i słabo powiązana z budżetowaniem. Brak strategii krajowej różnorodności biologicznej (w opracowaniu)

5.2 Czy w Państwa kraju stosuje się rachunkowość ekonomiczną środowiska w celu ilościowego określenia wartości pieniężnej i niepieniężnej różnorodności biologicznej?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania x
- (c) Częściowo
- (d) W pełni

Uzasadnienie: prowadzone są prace pilotażowe i projekty (np. oceny usług ekosystemów, wybrane inicjatywy rachunków przyrodniczych), ale nie ma jeszcze powszechnie przyjętej, systemowej i regularnie stosowanej rachunkowości ekonomicznej środowiska na poziomie krajowym i sektorowym.

5.3 Czy Państwa kraj uwzględnia różnorodność biologiczną i jej wielorakie wartości w politykach, przepisach, planach i strategiach we wszystkich sektorach, aby zapewnić ich włączenie do głównego nurtu?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Jeśli w całości lub częściowo, wymienić wszystkie sektory, zgodnie z ustaleniami na szczeblu krajowym (opcjonalnie):

- Rolnictwo
- Rybołówstwo
- Leśnictwo

- Akwakultura
- Finanse
- Turystyka
- Zdrowie
- Infrastruktura
- Energia
- Górnictwo
- Produkcja i przetwórstwo
- Inne

Sektory (na poziomie krajowym, częściowa integracja i zróżnicowany stopień wdrożenia):

- Rolnictwo,
- Rybołówstwo,
- Leśnictwo,
- Akwakultura (ograniczone działania) ,
- Finanse (częściowe: zielone instrumenty, ale brak pełnej internalizacji ryzyka bioróżnorodności),
- Turystyka (lokalne i regionalne strategie),
- Zdrowie (ograniczone powiązania, głównie dot. usług ekosystemów),
- Infrastruktura (oceny oddziaływania, planowanie przestrzenne),
- Energia (oceny oddziaływania, częściowe wymogi kompensacyjne),
- Górnictwo (regulacje środowiskowe, ale słaba integracja wartości bioróżnorodności),
- Produkcja i przetwórstwo (przepisy środowiskowe, zróżnicowane wdrożenie),
- Inne: planowanie przestrzenne, transport, gospodarka wodna.

5.4 Czy w Państwa kraju istnieją polityki, regulacje, strategie lub plany mające na celu stopniowe dostosowanie wszystkich odpowiednich działań publicznych i prywatnych do celów i zadań określonych w Ramach?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: Brak krajowej strategii różnorodności biologicznej. Natomiast istnieją polityki i programy wspierające cele bioróżnorodności (np. instrumenty rolne i leśne), lecz działania są fragmentaryczne, brak pełnej harmonizacji wszystkich polityk/publicznych i prywatnych działań z konkretnym budżetowaniem, mechanizmami finansowania i systemowymi rachunkami przyrodniczymi.

5.5 Czy istnieją polityki, regulacje, strategie lub plany mające na celu stopniowe dostosowanie przepływów fiskalnych i finansowych do celów i zadań określonych w ramach?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: podejmowane są inicjatywy i pilotaże (analizy subsydiów szkodliwych, projekty rachunkowości przyrodniczej, elementy zielonego budżetowania i warunkowania wsparcia w ramach programów UE), lecz brak systemowej, szeroko stosowanej adaptacji przepływów fiskalnych i finansowych do celów różnorodności biologicznej.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

15.CT.1 Liczba przedsiębiorstw publikujących raporty dotyczące zrównoważonego rozwoju.

Zgodnie z oceną Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej w temacie oceny efektów prac wynikających z wdrożenia dyrektywy dotyczącej sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD), w Polsce znajduje się ponad 3 000 przedsiębiorstw. Przepisy w tym zakresie wchodzi w życie sukcesywnie w zależności od wielkości przedsiębiorstwa, a cały wdrożenie zakończy się 1 stycznia 2028 roku i będą dotyczyły m.in. małych i średnich spółek giełdowych oraz instytucji finansowych.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

- 1) Integracja sieci Natura 2000 w decyzjach planistycznych i środowiskowych
Opis: Wyznaczanie obszarów Natura 2000 oraz opracowywanie planów zadań ochronnych wpływa na decyzje o inwestycjach, OOŚ i warunkach udzielania pozwoleń; dokumenty te są dostępne dla planistów i inwestorów.

Linki: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (Natura 2000, plany zadań ochronnych) — <https://www.gov.pl/web/gdos/priorytetowe-ramy-dzialan-paf-dla-sieci-natura-2000-w-polsce-na-lata-20212027>
- 2) Wzmocnione wymagania OOŚ i SOOŚ z uwzględnieniem różnorodności biologicznej
Opis: OOŚ i SOOŚ zawierają analizę skutków dla gatunków i siedlisk, co wpływa na kształt dokumentów planistycznych i decyzji inwestycyjnych.

Linki: Informacje o OOŚ/SEA i wytyczne (ministerstwo/GDOŚ) — <https://www.gov.pl/web/gdos/system-oos2>
- 3) Instrumenty rolno-środowiskowe w ramach PROW i działania rolno-środowiskowo-klimatyczne Planu Strategicznego WPR na lata 2023-2027

Opis: Programy rolno-środowiskowe i działania rolno-środowiskowo-klimatyczne w ramach PROW i PS WPR 2023-2027 zachęcają rolników do praktyk korzystnych dla różnorodności biologicznej (m.in. zachowanie łąk, zalesianie, korytarze ekologiczne). To przykład bezpośredniego finansowego ukierunkowania działań sektorowych.

Linki: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)

<https://www.gov.pl/web/premier/zalozenia-programowania-rozwoju-obszarow-wiejskich-ze-srodkow-europejskich-na-lata-2021-2027>

Plan Strategiczny WPR na lata 2023-2027

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wsparcie-z-ps-wpr>

- 4) Podnoszenie kompetencji administracji — szkolenia i wsparcie dla urzędów
- Opis: Programy szkoleniowe (ministerstwa, GDOŚ, instytuty badawcze, projekty UE/LIFE) podnoszą kompetencje urzędników w zakresie OOS/SOOS, planowania przyrodniczego i wdrażania instrumentów rolno-środowiskowych.

Linki: strony Instytutu Ochrony Środowiska, np. <https://ios.edu.pl/informacje-prasowe/polskie-samorzady-w-obliczu-rosnacego-ryzyka-klimatycznego-poradnik-ekspertek-ios-pib-wskazuje-kierunek-zmian/>.

CEL 15: Przedsiębiorstwa oceniają, ujawniają i ograniczają ryzyko związane z różnorodnością biologiczną oraz negatywny wpływ na nią.

Brzmienie celu: Podejmowanie środków prawnych, administracyjnych lub politycznych w celu zachęcania przedsiębiorstw i umożliwiania im działania, a w szczególności zapewnienia, aby duże i międzynarodowe przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe:

(a) regularnie monitorowały, oceniały i w sposób przejrzysty ujawniały swoje ryzyko, zależności i wpływ na różnorodność biologiczną, w tym poprzez nałożenie wymogów na wszystkie duże i międzynarodowe przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe w zakresie ich działalności, łańcuchów dostaw i wartości oraz portfeli;

(b) dostarczały konsumentom informacji niezbędnych do promowania zrównoważonych wzorców konsumpcji;

(c) składały sprawozdania z przestrzegania przepisów i środków dotyczących dostępu i podziału korzyści, stosownie do przypadku;

w celu stopniowego ograniczania negatywnego wpływu na różnorodność biologiczną, zwiększania pozytywnego wpływu, ograniczania ryzyka związanego z różnorodnością biologiczną dla przedsiębiorstw i instytucji finansowych oraz promowania działań zapewniających zrównoważone wzorce produkcji.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce podejmowane są wielowymiarowe działania integrujące różnorodność biologiczną z procesem decyzyjnym na wszystkich szczeblach. Ramy regulacyjne uległy wzmocnieniu przez transpozycję i wdrożenie przepisów UE (m.in. CSRD, wymogi OOS i SOOS oraz przepisy dotyczące Natura 2000), co skutkuje zwiększonymi obowiązkami raportowymi i koniecznością ujmowania ryzyk przyrodniczych w dokumentach strategicznych i korporacyjnych. Obowiązkowe oceny środowiskowe (EIA/SEA) oraz wymogi dotyczące analizy wpływu na siedliska i gatunki przy inwestycjach powodują, że decyzje środowiskowe zawierają konkretne środki unikania, łagodzenia i kompensacji, co przyczynia się do identyfikacji i redukcji ryzyk związanych z projektami infrastrukturalnymi. W politykach sektorowych (szczególnie w ramach WPR/CAP) i programach rolnośrodowiskowych wprowadzono instrumenty finansowe i ekoschematy promujące praktyki korzystne dla różnorodności biologicznej, ograniczając presję rolniczą na siedliska i wspierając usługi ekosystemów. Równolegle rozwijana jest rachunkowość przyrodnicza i bazy danych — prace Głównego Urzędu Statystycznego i innych instytucji nad Systemem Rachunków Ekonomicznych Środowiska (SEEA - System of Environmental Economic Accounting) przebiegają poprawnie, co przekłada się na poprawę dostępu do danych, niezbędnych do oceny zależności i wpływu działalności gospodarczej na przyrodę. Sektor finansowy i nadzór (Komisja Nadzoru Finansowego, bank centralny) wprowadzają analizy ryzyk klimatyczno-środowiskowych oraz zachęty do zielonych instrumentów finansowych, co zwiększa wymagania raportowe wobec kredytobiorców i emitentów instrumentów finansowych. Dobrowolne inicjatywy biznesowe (TNFD, Taskforce on Nature-related Financial Disclosures tj. Grupa Robocza ds. Ujawniania Informacji Finansowych Związanych z Przyrodą) oraz przyjęcie standardów i certyfikacji (np. FSC Forest Stewardship Council tj. Rada ds. Gospodarki Leśnej: certyfikat zrównoważonego gospodarowania lasami) prowadzą do wdrażania należytej staranności w łańcuchach dostaw i polityk „brak strat netto”/„zyski netto”. Administracja publiczna stopniowo uwzględnia kryteria różnorodności biologicznej w zamówieniach publicznych, tworząc rynkowe bodźce dla rozwiązań przyjaznych przyrodzie. Tam, gdzie inwestycje pociągają negatywne skutki, stosowane są kompensacje przyrodnicze oraz realizowane są projekty renaturyzacji (rzek, mokradeł, łąk), wiele z nich finansowanych ze środków LIFE i programów regionalnych, co przyczynia się do odtwarzania funkcji ekosystemów.

Kluczowe źródła: Ministerstwo Klimatu i Środowiska (EIA, Natura 2000) — <https://www.gov.pl/web/klimat>; Główny Urząd Statystyczny (SEEA/rachunki środowiskowe)

<https://stat.gov.pl>; TNFD/CSRD/EU

<https://tnfd.global>,

<https://commission.europa.eu>;

Komisja Nadzoru Finansowego — <https://www.knf.gov.pl>.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Postęp w realizacji celu opiera się na trwających pracach nad systemem klasyfikacji działalności gospodarczej pod kątem jej wpływu na przyrodę, a także na stopniowym rozpowszechnianiu stosowania sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju. Widocznym rezultatem tych działań jest wzrost świadomości ekologicznej i zainteresowania dobrowolnymi standardami raportowania wśród przedsiębiorstw, które bezpośrednio nie są zobowiązane do sporządzania sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju. W odpowiedzi na te zmiany rozwija się rynek usług doradczych oraz powstają specjalistyczne narzędzia służące do oceny oddziaływania na środowisko. Na poziomie lokalnym wymiernymi osiągnięciami są również konkretne projekty odtwarzania i ochrony ekosystemów. Mimo tych postępów, wyzwaniem jest zmiana na poziomie UE paradygmatu sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju w wyniku pakietu Omnibus I przez znaczące zawężenie zakresu jednostek zobowiązanych do jej stosowania. Problem pogłębiają niedostateczne dane dotyczące stanu różnorodności biologicznej oraz trudności w pozyskiwaniu informacji na temat zależności w całym łańcuchu dostaw. Wiele firm, zwłaszcza z sektora małych i średnich przedsiębiorstw, posiada ograniczoną zdolność operacyjną do wdrożenia skomplikowanych wymogów, co wiąże się z wysokimi kosztami. Jednocześnie sektor finansowy wciąż w niewystarczającym stopniu uwzględnia ryzyka przyrodnicze w swoich analizach. Dodatkowymi wyzwaniami są niska świadomość ekologiczna konsumentów, trudności w skutecznym egzekwowaniu przepisów oraz ryzyko występowania pozornych działań proekologicznych, mających na celu jedynie poprawę wizerunku firm.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

4.1 Liczba przedsiębiorstw ujawniających swoje zagrożenia, zależności i skutki związane z różnorodnością biologiczną

brak danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów, w których wprowadzono środki prawne, administracyjne lub polityczne mające na celu zachęcanie i umożliwianie przedsiębiorstwom i instytucjom finansowym, a w szczególności dużym i międzynarodowym przedsiębiorstwom oraz instytucjom finansowym, stopniowe ograniczanie ich negatywnego wpływu na różnorodność biologiczną, zwiększanie ich pozytywnego wpływu, ograniczanie ryzyka związanego z różnorodnością biologiczną oraz promowanie działań zapewniających zrównoważone wzorce produkcji.

5.1 Czy w Państwa kraju wprowadzono środki prawne, administracyjne lub polityczne w celu zapewnienia, aby duże i międzynarodowe przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe monitorowały, oceniały i w sposób przejrzysty ujawniały swoje ryzyka, zależności i wpływ na różnorodność biologiczną w ramach swojej działalności, łańcuchów dostaw i wartości oraz portfeli?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: przepisy UE obowiązujące w Polsce (CSRD z obowiązkowymi standardami ESRS dotyczące ujawnień środowiskowych, w tym aspektów przyrody/różnorodności biologicznej, oraz regulacje finansowe jak SFDR i kryteria taksonomii) wprowadzają wymogi monitorowania i ujawnień, nie obejmują jednak wszystkich przedsiębiorstw/institucji oraz występują luki w egzekwowaniu i zakresie ujawnień. Dodatkowo wprowadzany na poziomie UE pakiet Omnibus I przyczynia się do zmniejszenia wymogów w tym zakresie.

5.2 Czy w Państwa kraju wprowadzono środki mające na celu zapewnienie, aby duże i międzynarodowe przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe dostarczały konsumentom odpowiednich informacji w celu promowania zrównoważonych wzorców konsumpcji?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: istnieją regulacje UE i krajowe wymogi (np. normy dotyczące etykietowania energii/ekoprojektu, przepisy dotyczące ekologicznych deklaracji, konsumenckie przepisy informacyjne), jednak brak jest spójnego, szerokiego systemu obowiązkowych informacji konsumenckich dotyczących wpływu produktów na różnorodność biologiczną; wdrożenia są fragmentaryczne i często zależne od sektorów.

5.3 Czy w Państwa kraju wprowadzono środki mające na celu zapewnienie, aby duże i międzynarodowe przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe składały sprawozdania dotyczące zgodności z przepisami dotyczącymi dostępu i podziału korzyści?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: Polska zharmonizowała prawo z przepisami UE (m.in. rozporządzenie 511/2014) i ma rozbudowane procedury oraz system kontroli, ale brakuje pełnych krajowych aktów wykonawczych, dedykowanej instytucji koordynującej i mechanizmów zapewniających kompleksowe raportowanie przez wszystkie duże/międzynarodowe przedsiębiorstwa i instytucje finansowe.

5.4 Czy w Państwa kraju wprowadzono środki mające na celu zapewnienie, aby duże i międzynarodowe przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe stopniowo zmniejszały swój negatywny wpływ na różnorodność biologiczną i zwiększały swój pozytywny wpływ?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: Polska ma ramy prawne i rosnące inicjatywy (transpozycja przepisów UE, programy renaturyzacji, dobrowolne standardy, narzędzia konsultingowe), ale brak jest powszechnych, obowiązkowych wymogów i pełnej integracji ryzyk przyrodniczych w praktykach przedsiębiorstw i instytucji finansowych oraz ograniczona zdolność wdrożeniowa

5.5 Czy w Państwa kraju monitoruje się, czy negatywny wpływ działalności gospodarczej na różnorodność biologiczną stopniowo maleje?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: istnieją krajowe monitoringi i wskaźniki (GUS, IOŚ-PIB, monitoring Natura2000 i częściowe wskaźniki ESG), lecz brak spójnego, kompleksowego systemu obejmującego wszystkie sektory i umożliwiającego porównywalne, regularne śledzenie zmniejszania negatywnego wpływu gospodarki na bioróżnorodność.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

15.CT.1 Liczba przedsiębiorstw publikujących raporty dotyczące zrównoważonego rozwoju

Wśród 407 spółek Giełdy Papierów Wartościowych raport ESG za 2024 rok opublikowało 154 emitentów. Oznacza to, że więcej niż co trzecia spółka przygotowała sprawozdanie, w tym sporo z nich zrobiła to dobrowolnie. [Źródło: <https://grantthornton.pl/publikacja/raportowanie-esg-w-polsce-2025/>]

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Raportowanie i przygotowania firm do CSRD / dobrowolne ujawnienia przyrodnicze

- Przykłady korporacyjne: duże polskie firmy publikujące raporty z obszaru zrównoważonego rozwoju i sekcje dotyczące różnorodności biologicznej — np. PKN Orlen (sustainability reporting) <https://www.orklen.pl/pl/dla-inwestorow/o-spolce/zrownowazony-rozwoj> oraz LPP (sustainability) <https://www.lpp.com/en/sustainability>
- Inicjatywy i standardy rynkowe — TNFD / CDP / certyfikaty
- Udział i zainteresowanie TNFD i CDP przez polskie przedsiębiorstwa i inwestorów; CDP — raportowanie klimatu/wody/lasów (Polska: uczestnicy krajowi) — <https://www.cdp.net>
- Certyfikacje łańcucha dostaw (leśnictwo, rybołówstwo): FSC, PEFC, MSC stosowane przez firmy działające w Polsce dla ograniczenia wpływu na siedliska i dla przejrzystości łańcuchów dostaw — <https://fsc.org>, <https://www.pefc.org>, <https://www.msc.org>

- Działania sektora finansowego i nadzoru — integracja ryzyk środowiskowych
- KNF i banki: Komisja Nadzoru Finansowego publikuje zalecenia i analizy nt. ryzyk klimatyczno-środowiskowych; niektóre banki (np. PKO BP, mBank) integrują ryzyka środowiskowe w politykach kredytowych i raportach ESG — KNF: <https://www.knf.gov.pl>;

<https://raportroczny2023.pkobp.pl/istotne-tematy-esg/zrownowazony-rozwoj/>

<https://www.mbank.pl/en/about-us/sustainability//>

- Zielone instrumenty finansowe: emisje zielonych obligacji i kredytów powiązanych ze wskaźnikami ESG w Polsce wspierają projekty przyrodnicze i renaturyzacyjne (przykłady w raportach banków powyżej).
- Warunki środowiskowe w inwestycjach i kompensacje przyrodnicze
- EIA/SEA i Natura 2000: decyzje środowiskowe nakładają warunki unikania/łagodzenia i, gdzie dotyczy, kompensacje przyrodnicze; dokumentacja dostępna przez GDOŚ (Natura 2000) — <https://www.gdos.gov.pl>
- Przykłady projektów liniowych i ich środków kompensacyjnych opisane w decyzjach administracyjnych (dokumenty GDOŚ i lokalne urzędy).
- Projekty renaturyzacyjne i partnerstwa publiczno-prywatne (PPP)
- Projekty LIFE i krajowe projekty renaturyzacji rzek, mokradeł, łąk realizowane z udziałem partnerów prywatnych i samorządów (przykłady i baza projektów LIFE) — https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en oraz baza projektów LIFE (wyszukaj Polska) <https://ec.europa.eu/easme/en/life>
- Rolnictwo i łańcuchy dostaw — praktyki rolno-środowiskowe i certyfikaty
- Programy WPR/PROW i płatności rolno-środowiskowe promujące praktyki przyjazne bioróżnorodności; firmy rolno-spożywcze coraz częściej wymagają certyfikatów od dostawców — informacje MRiRW/ARiMR: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo>
- Przykłady dobrych praktyk w raportowaniu należytej staranności
- Firmy wdrażające polityki „brak strat netto”/„zyski netto”, przygotowujące analizy zależności i wpływu na naturę oraz due diligence w łańcuchach dostaw (przykłady w raportach ESG dużych spółek energetycznych i przemysłowych; patrz raporty Polski Koncer Naftowy Orlen, KGHM Polska Miedź S.A, LPP SA -

LPP to skrót, który oznacza firmę LPP S.A., założoną przez Lubiańca, Piechockiego i Partnerów).

Raporty dostępne na stronach korporacyjnych: np. KGHM sustainability: <https://kgbm.com/pl/grupa/odpowiedzialnosc-spoeczna>

Przykładowe raporty największych polskich przedsiębiorstw

PKN ORLEN — Raporty i polityki zrównoważonego rozwoju (w tym Polityka Bioróżnorodności, raporty niefinansowe PDF)

<https://www.orklen.pl/pl/zrownowazony-rozwoj/raporty-i-polityki>

Grupa Azoty (w tym Zakłady Chemiczne Police / Grupa Azoty Police) — Raporty ESG / Zrównoważonego Rozwoju (raporty niefinansowe PDF)

<https://www.grupaazoty.com/pl/raporty>

KGHM Polska Miedź — Raporty Zrównoważonego Rozwoju / CSR (PDF; sekcje środowiskowe i bioróżnorodność)

<https://kgbm.com/pl/grupa/odpowiedzialnosc-spoieczna/raporty>

PGE Polska Grupa Energetyczna — Raporty Zrównoważonego Rozwoju / ESG (PDF; rozdziały środowiskowe)

<https://www.gkpge.pl/odpowiedzialnosc-spoieczna/raporty>

LPP SA — Raporty Zrównoważonego Rozwoju / ESG (PDF; zawierają informacje o łańcuchu dostaw i działaniu na rzecz przyrody)

<https://www.lpp.com/en/sustainability/reports>

Grupa Azoty Puławy — Raporty Zrównoważonego Rozwoju / CSR (PDF; środowisko i działania lokalne)

<https://www.azotypulawy.pl/raporty/raport-otoczenia>

CEL 16: Umożliwienie zrównoważonych wyborów konsumpcyjnych w celu zmniejszenia ilości odpadów i nadmiernej konsumpcji

Brzmienie celu: Zapewnienie, aby ludzie byli zachęceni i umożliwiono im dokonywanie zrównoważonych wyborów konsumpcyjnych, w tym poprzez ustanowienie wspierających ram politycznych, legislacyjnych lub regulacyjnych, poprawę edukacji i dostępu do odpowiednich i dokładnych informacji i alternatyw, a do 2030 r. zmniejszenie globalnego śladu konsumpcji w sprawiedliwy sposób, w tym poprzez zmniejszenie o połowę globalnego marnotrawienia żywności, znaczne ograniczenie nadmiernej konsumpcji i znaczne ograniczenie wytwarzania odpadów, aby wszyscy ludzie mogli dobrze żyć w harmonii z Matką Ziemią.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce podjęto szeroki zestaw działań na rzecz umożliwienia zrównoważonych wyborów konsumpcyjnych oraz ograniczenia powstawania odpadów i marnotrawstwa żywności. Ramy prawne i polityczne zostały dostosowane do wymogów unijnych przez wdrażanie pakietu gospodarki o obiegu zamkniętym i dyrektywy w sprawie odpadów oraz przez nowelizacje prawa odpadowego i krajowe strategię (m.in. Polityka ekologiczna państwa, Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2028 wraz z Krajowym Programem Zapobiegania Powstawaniu Odpadów i Programem zapobiegania powstawaniu odpadów żywności, Mapa drogowa transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym). Wprowadzono i rozwijano system rozszerzonej odpowiedzialności producenta (ROP- Rozszerzona Odpowiedzialność Producenta) dla opakowań, elektroniki, baterii i innych produktów, co finansowo wspiera zbieranie, recykling i ograniczanie opakowań. Wprowadzono regulacje opakowaniowe i opłaty produktowe

promujące projektowanie z myślą o recyklingu i redukcji odpadów oraz ograniczenia dla wybranych jednorazowych produktów przy jednoczesnej promocji rozwiązań wielokrotnego użytku. Podejmowane są działania na rzecz ograniczenia marnotrawstwa żywności: kampanie edukacyjne, ułatwienia prawne i inicjatywy wspierające przekazywanie nadwyżek żywności organizacjom charytatywnym, projekty dzielenia się jedzeniem oraz praktyki biznesowe zmniejszające straty w łańcuchu dostaw. Rozbudowywana jest infrastruktura segregacji, zbierania i recyklingu oraz systemy kompostowania i zagospodarowania bioodpadów, a także wspierane są lokalne i przemysłowe rozwiązania kompostowe. Promowane są produkty o niższym śladzie środowiskowym oraz certyfikacje zrównoważonego pochodzenia, a administracja, NGO i sektor prywatny prowadzą kampanie edukacyjne zwiększające świadomość konsumentów na temat marnowania żywności, segregacji, naprawy i kupowania trwałych produktów. W zamówieniach publicznych stopniowo wdrażane są kryteria zrównoważone, promujące ograniczanie powstawania odpadów, a polityka publiczna wspiera rozwój usług naprawy, rynku produktów używanych i platformach gospodarki współdzielenia. Wyznaczone ww. dokumentach strategicznych krajowe cele w zakresie odpadów są monitorowane poprzez zdefiniowane wskaźniki. W obszarze gospodarki odpadami komunalnymi realizacja wyznaczonych celów wymaga wzmocnienia instrumentów inwestycyjnych i programów edukacyjnych.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie. W Polsce wdrożono kluczowe ramy regulacyjne (transpozycja ramowej dyrektywy w sprawie odpadów, SUP), zmodernizowano część infrastruktury (instalacje recyklingu, systemy segregacji) oraz 1 października 2025 roku uruchomiono system kaucyjny dla wybranych opakowań. Sektor prywatny rozwija inicjatywy „zero waste”, refill i programy przeciwdziałania marnowaniu żywności, NGO i banki żywności prowadzą działania społeczne i edukacyjne odnoszące się do tych obszarów, a transformacja wspierana jest przez projekty finansowane ze środków UE i krajowych (NFOŚiGW, fundusze strukturalne). Mimo to pozostają istotne wyzwania: wysoki poziom wytwarzania odpadów per capita (przy czym wskaźnik ten jest niższy niż średnia europejska) i nadal znaczące składowanie w niektórych regionach; ograniczona świadomość i bariery behawioralne konsumentów oraz niedostateczna dostępność zrównoważonych alternatyw w całym łańcuchu dystrybucji; trudności w mierzeniu śladu konsumpcji i rzeczywistego marnotrawstwa żywności z powodu braków danych i standardów raportowania. Aby przyspieszyć wdrożenie, rekomenduje się: doprowadzenie do pełnej i spójnej implementacji EPR oraz pełnego wdrożenia systemu kaucyjnego i uproszczenie mechanizmów finansowania odzysku i recyklingu; ukierunkowane kampanie edukacyjne i jasne, porównawcze oznakowanie wpływu produktów; zachęty ekonomiczne dla zrównoważonych produktów i usług (ulgi, dotacje, preferencje w zamówieniach publicznych); wsparcie rozwoju rynków dla produktów oraz preferencyjne warunki dla MŚP w transformacji; wzmocnianie współpracy publiczno-prywatnej i z NGO przez pilotaże, partnerstwa sektorowe i wymianę dobrych praktyk. W perspektywie średnioterminowej istotny potencjał we wspieraniu świadomych i zrównoważonych

wyborów konsumpcyjnych będą miały planowane na poziomie UE rozwiązania regulacyjne, w szczególności cyfrowy paszport produktu oraz koncepcja etykietowania w ramach ekoprojektu, które umożliwią konsumentom dostęp do porównywalnych informacji o trwałości, naprawialności, składzie i wpływie środowiskowym produktów.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów opracowujących, przyjmujących lub wdrażających instrumenty polityczne mające na celu zachęcanie i umożliwianie ludziom dokonywania wyborów dotyczących zrównoważonej konsumpcji.

5.1 Czy w Państwa kraju ustanowiono mechanizmy, politykę lub ramy prawne lub regulacyjne mające na celu wspieranie zrównoważonej konsumpcji?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: Polska wdrożyła wiele ram (transpozycje dyrektywy UE w sprawie odpadów, SUP, EPR oraz krajowej strategii gospodarki o obiegu zamkniętym, programy finansowania), ale wdrożenie wymaga wzmocnionego nadzoru i egzekucji oraz wsparcia funkcjonowania systemu kaucyjnego.

System kaucyjny: start systemu z dniem 1 października 2025 r. - nie obejmuje wszystkich opakowań i jednostek handlowych, więc wskaźniki zwrotów nie są dostępne ze względu na start systemu, wstępna ocena będzie możliwa po 1 pełnym roku funkcjonowania.

EPR: istnieją systemy dla baterii, elektroniki itp., lecz pokrycie sektorowe i praktyczna skuteczność są fragmentaryczne (np. braki w sektorach tekstyliów), mechanizmy finansowania i nadzór i kontrola nad systemem wymaga poprawy.

Infrastruktura i geografia: nierównomierny dostęp do punktów zbiórki i niektórych rodzajów instalacji przetwarzania.

5.2 Czy w Państwa kraju wprowadzono mechanizmy mające na celu zwiększenie świadomości lub edukacji w zakresie wpływu konsumpcji na różnorodność biologiczną oraz dostępu do odpowiednich i dokładnych informacji lub alternatyw wspierających zrównoważoną konsumpcję?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

NGO i kampanie społeczne: Banki Żywności, organizacje ekologiczne (kampanie przeciw marnowaniu żywności, promocja zero odpadów, akcje sprzątania), lokalne inicjatywy edukacyjne.

- Inicjatywy biznesowe: programy retailerów ograniczające marnotrawstwo żywności, oznakowania promocyjne produktów „ekologicznych” czy „lokalnych”, pilotaże refill i opakowań wielokrotnego użytku.
- Materiały i projekty publiczne: wybrane kampanie informacyjne i edukacyjne realizowane przez instytucje publiczne oraz projekty współfinansowane ze środków UE dotyczące gospodarki o obiegu zamkniętym oraz ograniczania i zapobiegania powstawaniu odpadów.
- Edukacja formalna i nieformalna: elementy gospodarki o obiegu zamkniętym i ochrony środowiska pojawiają się w programach szkolnych i na uniwersytetach, lokalne warsztaty i szkolenia dla samorządów i przedsiębiorstw.

Główne luki i problemy:

- Brak spójnej krajowej strategii komunikacji łączącej konsumpcję z różnorodnością biologiczną i praktycznymi wskazówkami dla konsumentów.
- Ograniczona dostępność porównawczych, wiarygodnych etykiet i informacji o wpływie produktów (ślad węglowy, wpływ na różnorodność biologiczną, trwałość).
- Nierównomierny zasięg kampanii - duże miasta mają więcej inicjatyw niż obszary wiejskie i mniejsze gminy.
- Słabe wykorzystanie narzędzi behawioralnych (podpowiadanie) w punktach sprzedaży i komunikacji publicznej.
- Niewystarczające wsparcie finansowe i kadrowe dla programów edukacyjnych na poziomie lokalnym; braki w monitoringu efektywności kampanii.

5.3 Czy Państwa kraj przyjął lub wdrożył instrumenty polityczne mające na celu zachęcanie i umożliwianie ludziom dokonywania zrównoważonych wyborów konsumpcyjnych, w tym poprzez ograniczenie marnotrawstwa żywności, nadmiernej konsumpcji i wytwarzania odpadów?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Wdrożone instrumenty:

- Regulacje unijne: dyrektywy odpadowe, SUP (ograniczenia jednorazowych tworzyw), wymogi recyklingu - tworzą ramy prawne.

- EPR: systemy i organizacje odzysku działające dla opakowań, baterii, AGD/elektroniki (częściowo wdrożone).
- Pilotáže i początki systemu kaucyjnego: prace legislacyjne i wdrożeniowe dotyczące systemu kaucyjnego dla opakowań na napoje.
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności i działania na rzecz ograniczania marnotrawstwa żywności: wsparcie dla Banków Żywności, współpraca z sieciami handlowymi, kampanie NGO.
- Finansowanie i wsparcie: środki UE, NFOŚiGW, programy dotacyjne na gospodarkę o obiegu zamkniętym, inwestycje w infrastrukturę recyklingu.
- Instrumenty edukacyjne i lokalne regulacje: akcje informacyjne, lokalne programy segregacji i kompostowania.

Główne luki:

- Niepełne pokrycie i skuteczność systemów (EPR i DRS nie obejmują wszystkich strumieni ani nie działają jeszcze efektywnie we wszystkich regionach).
- Brak silnych i szeroko stosowanych instrumentów fiskalnych promujących mniej konsumpcyjny model (np. podatki ekologiczne, ulgi dla produktów trwałych, subsydia na usługi naprawcze/ponowne napełnianie).
- Słaba koordynacja i egzekucja- różnice między gminami, ograniczona kontrola przestrzegania wymogów producentów.
- Niewystarczające mechanizmy ograniczania nadmiernej konsumpcji (brak systemowych bodźców do redukcji zakupów jednorazowych, opakowań, nadmiernych opakowań marketingowych).
- Bariery rynkowe dla alternatyw: koszt i ograniczona dostępność ponownego napełniania, opakowań wielokrotnego użytku, brak preferencji zakupów publicznych dla produktów z obiegu zamkniętego.
- Braki danych i monitoringu efektywności polityk (utrudnia skalowanie skutecznych rozwiązań).

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

16.CY.2 Krajowy wskaźnik recyklingu, tony materiałów poddanych recyklingowi

Zgodnie z najnowszymi dostępnymi danymi Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2018–2023 krajowy poziom recyklingu odpadów w Polsce wykazywał systematyczny wzrost. W roku 2018 wskaźnik wynosił 58,0%, a w kolejnych latach wzrastał: 58,2% w 2019 r., 62,6% w 2020 r., 64,0% w 2021 r., 67,4% w 2022 r., osiągając najwyższy poziom bliski 70% w roku 2023

16.CY.4 Emisja CO₂ na jednostkę wartości dodanej

Wartości dla Polski (wybrane lata) wraz ze źródłami. Jednostka podana zgodnie z publikacjami źródłowymi: kg CO₂ na 2010 USD (PPP- Purchasing Power Parity (parytet siły nabywczej)) — wskaźnik SDG 9.4.1.

- 2019: 0,18 kg CO₂ / 2010 USD (PPP)
- 2020: 0,17 kg CO₂ / 2010 USD (PPP)
- 2021: 0,18 kg CO₂ / 2010 USD (PPP)
- 2022: 0,21 kg CO₂ / 2010 USD (PPP)

Źródła:

<https://sdgindicators.nso.gov.mt/9-4-1/>

https://sdg.gov.pl/statistics_glob/9-4-1/

<https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/?indicator=9.4.1>

2023: dostępne szacunkowe wartości w bazach World Bank / Our World in Data / TheGlobalEconomy-0,18 kg CO₂ na 2010 USD (PPP)

16.CY.7 Poziom ubóstwa

Po odnotowanym w 2023 r. wzroście, w 2024 r. nastąpiło zmniejszenie zasięgu zagrożenia ubóstwem skrajnym (o 1,4 p. proc. z 6,6% do 5,2% osób w gospodarstwach domowych). Spadek ten był jednak mniejszy niż wspomniany wzrost pomiędzy rokiem 2022 a 2023.

Jednocześnie w 2024 r. zwiększył się zasięg zagrożenia ubóstwem relatywnym (o 1,1 p. proc. do 13,3%), a zmniejszył zasięg zagrożenia ubóstwem ustawowym (o 1,5 p. proc. z 4,1% do 2,6%, przy niezmiennych od 2022 r. progach zagrożenia tym rodzajem ubóstwa).

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) Reforma systemu rozszerzonej odpowiedzialności producenta (EPR) — wprowadzenie obowiązków EPR dla opakowań i innych produktów; celem jest zwiększenie odzysku i recyklingu oraz przesunięcie kosztów gospodarowania odpadami na producentów. Szczegóły i legislacja:

<https://www.gov.pl/web/klimat/odpady> oraz informacje o wdrożeniu RPO:

<https://www.gov.pl/web/klimat/mniej-odpadow-jak-bedzie-dzialal-nowy-system-rop-dla-opakowan>.

2) System kaucyjny za butelki PET i puszki (DRS) — planowany/etapowy system depozytowy ma na celu znaczne zwiększenie wskaźników zwrotu opakowań napojowych i redukcję zaśmiecenia; materiały przygotowawcze i informacje rządowe: <https://www.gov.pl/web/klimat/system-kaucyjny>

3) Programy redukcji marnowania żywności i Banki Żywności — sieć Federacji Polskich Banków Żywności oraz programy „Nie marnuj jedzenia” przekazują nadwyżki żywności potrzebującym i raportują tony przekazanej żywności jako efekt działań: <https://www.bankizywnosci.pl/> oraz kampanie i raporty: [Raporty nt. marnowania żywności | Banki Żywności](#).

4) Gospodarka odpadami komunalnymi — rozwój selektywnego zbierania odpadów, budowa nowych oraz modernizacja istniejących PSZOK-ów i promowanie przydomowego kompostowania realizowanych na poziomie gmin ze wzrostem udziału frakcji zbieranych selektywnie w statystykach GUS: <https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/obszary-funkcjonalne-oraz-dostepnosc-terytorialna/opracowanie-wskaznikow-w-zakresie-gospodarki-odpadami-komunalnymi-na-poziomie-gmin-i-regionow-gospodarki-odpadami-komunalnymi-rgok,6,1.html>.

5) Edukacja konsumentów i kampanie NGO — działania takich organizacji jak Fundacja Nasza Ziemia (Sprzątanie świata), kampanie edukacyjne o segregacji i kompostowaniu oraz lokalne projekty samorządowe zwiększające świadomość i praktyki recyklingowe: <https://naszaziemia.pl/> oraz przykładowe kampanie i materiały edukacyjne: <https://naszaziemia.pl/akcja-sprzatanie-swiate/>.

CEL 17: Wzmocnienie bezpieczeństwa biologicznego i dystrybucja korzyści płynących z biotechnologii

Brzmienie celu: Ustanowienie, wzmocnienie zdolności i wdrożenie we wszystkich krajach środków bezpieczeństwa biologicznego określonych w art. 8 lit. g) Konwencji o różnorodności biologicznej oraz środków dotyczących postępowania z biotechnologią i dystrybucji korzyści z niej płynących, jak określono w art. 19 Konwencji.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce wzmocnienie bezpieczeństwa biologicznego i zapewnienie zasad dostępu do zasobów genetycznych oraz podziału korzyści realizowane są przez kompleksowe ramy prawne i instytucjonalne wdrażające unijne i międzynarodowe wymogi (w tym przepisy związane z Konwencją o różnorodności biologicznej i protokołem Nagoya, Protokół kartageński), systemy oceny zagrożenia oraz procedury zezwoleń/zgód dla badań i wprowadzania GMO/GMM, a także mechanizmy monitoringu i raportowania; nadzór i kontrole realizują odpowiedni ministrowie oraz inspekcje (m.in. minister właściwy ds. środowiska i minister właściwy do spraw rolnictwa, Główny Inspektorat Sanitarny, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowa Inspekcja Sanitarna, inspekcja weterynaryjna), które współpracują przy ocenie ryzyka, reagowaniu kryzysowym i wdrażaniu zasad bioasekuracji w laboratoriach (klasy bezpieczeństwa, dobre praktyki laboratoryjne, audyty). Działania uzupełniają mechanizmy komunikacji i konsultacji społecznych oraz udostępniania ocen ryzyka i decyzji administracyjnych, co ma na celu zwiększenie przejrzystości i akceptowalności decyzji związanych z biotechnologią.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W Polsce wzmocnienie bezpieczeństwa biologicznego zrealizowano przez utworzenie i wdrożenie kompleksowych ram prawnych zgodnych z prawem UE i międzynarodowymi zobowiązaniami, rozwinięcie procedur oceny zagrożenia i zezwoleń dla GMO, powołanie kompetentnych organów państwowych (ministerstwa, Główny Inspektorat Sanitarny, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i

Nasiennictwa, Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowa Inspekcja Sanitarna, inspekcja weterynaryjna) oraz mechanizmów monitoringu i audytów bezpieczeństwa biologicznego w laboratoriach, prowadzeniu szkoleń oraz rozwoju laboratoriów referencyjnych i programów badań. Jednocześnie występują kluczowe wyzwania: niedobory kadrowe i finansowe dla inspekcji, monitoringu i laboratoriów; potrzeba dalszego rozwoju infrastruktury diagnostycznej oraz trudności w śledzeniu międzynarodowych transferów materiału biologicznego; wyzwania związane z transparentnością i budowaniem zaufania publicznego wobec biotechnologii. Aby przyspieszyć pełne wdrożenie, rekomendowane są działania takie jak uproszczenie i lepsza koordynacja administracyjna, zwiększenie finansowania i programów budowy zdolności, wdrożenie zcentralizowanych narzędzi cyfrowych do rejestracji i śledzenia zezwoleń oraz transferów, promowanie partnerstw publiczno-prywatnych, wzmocnienie komunikacji i konsultacji społecznych w celu zwiększenia przejrzystości oraz ustanowienie wskaźników monitorujących efektywność wdrożenia, a także wsparcie badań i innowacji w obszarze detekcji i bezpiecznego zarządzania materiałem biologicznym — działania te pozwolą zintegrować dotychczasowe osiągnięcia i sprostać istniejącym wyzwaniom przy realizacji zobowiązań Konwencji o różnorodności biologicznej.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu (wstępnie wypełnione na podstawie przedłożonych celów krajowych)

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów, które podjęły działania w celu wdrożenia środków bezpieczeństwa biologicznego określonych w art. 8 lit. g) konwencji oraz środków dotyczących postępowania z biotechnologią i podziału korzyści z niej wynikających, określonych w art. 19.

5.1 Czy Państwa kraj ustanowił środki polityczne, prawne, administracyjne i inne związane z bezpieczeństwem biologicznym, określone w art. 8 lit. g) konwencji?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo

(d) W pełni ☒

5.2 Czy w Państwa kraju wdrożono środki bezpieczeństwa biologicznego określone w art. 8 lit. g) konwencji?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo

(d) W pełni ☒

Uzasadnienie: istnieją wdrożone praktyczne środki (procedury oceny zagrożenia GMO, nadzór GMO, laboratoria referencyjne, systemy fitosanitarne/weterynaryjne), lecz brak jest pełnej implementacji zasad bio-security w skali krajowej, koordynacji między instytucjami, standardowych procedur wewnętrznych w instytucjach naukowych i mechanizmach monitoringu/egzekwowania.

5.3 Czy Państwa kraj podjął odpowiednie środki legislacyjne, administracyjne lub polityczne w celu zapewnienia skutecznego udziału w działaniach badawczych w dziedzinie biotechnologii tych Stron, zwłaszcza krajów rozwijających się, które dostarczają zasoby genetyczne do takich badań, zgodnie z art. 19 ust. 1 Konwencji?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

Polska uczestniczy w ramach UE w Protokole z Nagoi/Protokole kartageńskim. Istnieją praktyki transferu technologii i współpracy międzynarodowej. Jednak brak jest systemowych, ukierunkowanych mechanizmów i polityk wspierających efektywny, monitorowany udział krajów rozwijających się-dostawców zasobów (np. programy budowy zdolności, standaryzowane mechanizmy transferu technologii/podziału korzyści w umowach międzynarodowych), stąd częściowa realizacja.

5.4 Czy Państwa kraj podjął praktyczne działania w celu promowania i wspierania priorytetowego dostępu na sprawiedliwych i równych zasadach dla Stron, zwłaszcza krajów rozwijających się, do wyników i korzyści wynikających z biotechnologii opartych na zasobach genetycznych dostarczonych przez te Strony, zgodnie z art. 19 ust. 2 Konwencji?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: Polska uczestniczy w programach UE i międzynarodowej współpracy badawczej (Horizon, projekty bilateralne), uniwersytety i instytuty realizują partnerstwa i transfer technologii. Brakuje jednak systemowej polityki gwarantującej priorytetowy, uprzywilejowany dostęp dla stron-dostawców (zwłaszcza krajów rozwijających się), skoordynowanych mechanizmów podziału korzyści na poziomie państwa oraz ukierunkowanych programów budowy zdolności i preferencji przy komercjalizacji wyników.

5.5 Czy w Państwa kraju przeprowadza się naukowo uzasadnione oceny ryzyka związane z wykorzystaniem i uwalnianiem żywych organizmów zmodyfikowanych?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo

(d) W pełni x

Uzasadnienie: Polska realizuje naukowo uzasadnione oceny ryzyka dla LMOs zgodnie z prawem UE (dyrektywy/regulacje, procedury oceny ryzyka, ekspertyzy naukowe oraz decyzje administracyjne).

5.6 Czy w Państwa kraju zapewniony jest dostęp do informacji dotyczących bezpieczeństwa biologicznego w zakresie bezpiecznego transferu, obchodzenia się i wykorzystywania żywych organizmów zmodyfikowanych?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie:

- Prawo i wytyczne UE oraz krajowe akty wykonawcze- zawierają procedury oceny ryzyka, zasady dopuszczania i nadzoru nad LMO.
- Opinie i ekspertyzy naukowe (m.in. EFSA dla UE)- oceny ryzyka i raporty naukowe dotyczące konkretnych LMO.
- Rejestry/rozstrzygnięcia administracyjne - decyzje dopuszczające uwalnianie lub stosowanie LMO, warunki i ograniczenia (publikowane w Dzienniku Urzędowym UE i krajowych źródłach).
- Instytuty badawcze i uniwersytety - publikacje, raporty, wytyczne i szkolenia (np. wydziały biologii, rolnictwa, instytuty ochrony roślin).
- Organy krajowe zaangażowane w bezpieczeństwo biologiczne agencje i inspekcje publikujące informacje i decyzje administracyjne.
- Międzynarodowe instrumenty i bazy danych- Konwencja o różnorodności biologicznej, Protokół z Kartageny, bazy informacyjne o LMO.
- Ministerstwo właściwe ds. środowiska prowadzi portal krajowy zawierający wszystkie decyzje, ekspertyzy i wytyczne w jasnej formie.
- Nie wszystkie dokumenty są dostępne po polsku lub w przystępnej formie dla nie-specjalistów. Ograniczona widoczność praktycznych narzędzi (mechanizmy transferu technologii, listy kontaktów instytucjonalnych).
- Nierównomierny dostęp do szkoleń i budowy zdolności poza ośrodkami akademickimi/miastami.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Brak

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

- Krajowe laboratoria referencyjne i diagnostyka fitosanitarna (PIORiN - Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa) przykład wzmocnienia zdolności diagnostycznych i nadzoru nad zdrowiem roślin (diagnostyka patogenów, współpraca z laboratoriami UE): <https://www.gov.pl/web/piorin/referencyjne-laboratorium-fitosanitarne>.
- Kontrole i nadzór nad GMO przez organy krajowe (przykłady procedur i planów kontroli publikowanych przez Główny Inspektorat Sanitarny / inspekcje fitosanitarne) — dokumentacja działań kontrolnych i informacji dla podmiotów: <https://www.gov.pl/web/gis/urzedowe-kontrole-zywnosci-zmodyfikowanej-genetycznie> oraz <https://www.gov.pl/web/wiorin-opole/bezpieczne-uprawy-kontrola-plantacji-pod-katem-organizmow-genetycznie-zmodyfikowanych-gmo>.
- Systemy akredytacji i referencyjne laboratoria (Polskie Centrum Akredytacji) — potwierdzenie funkcjonowania laboratoriów akredytowanych do badań biologicznych i diagnostycznych: <https://www.pca.gov.pl/>.

CEL 18: Zmniejszenie szkodliwych zachęt o co najmniej 500 mld dolarów rocznie i zwiększenie pozytywnych zachęt dla różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Do 2025 r. zidentyfikować i wyeliminować, wycofać lub zreformować zachęty, w tym dotacje, szkodliwe dla różnorodności biologicznej, w sposób proporcjonalny, sprawiedliwy, uczciwy, skuteczny i równy, jednocześnie znacznie i stopniowo zmniejszając je o co najmniej 500 mld dolarów amerykańskich rocznie do 2030 r., zaczynając od najbardziej szkodliwych zachęt, oraz zwiększyć pozytywne zachęty do ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce podjęto szereg działań mających na celu identyfikację i redukcję zachęt szkodliwych dla różnorodności biologicznej oraz wzmocnienie zachęt pozytywnych: w sektorze rolnym wdrażane są mechanizmy polityki wspólnej UE, w tym programy rolnośrodowiskowe i rozwiązania proekologiczne promujące zalesienia, płodozmiany, utrzymanie łąk i tworzenie korytarzy ekologicznych; w energetyce następuje stopniowe ograniczanie wsparcia dla paliw kopalnych przy jednoczesnym kierowaniu wsparcia na odnawialne źródła energii i efektywność energetyczną; w rybołówstwie i gospodarce wodnej wprowadzane są regulacje ograniczające nadmierne połowy oraz wspierające zrównoważone praktyki; zwiększono finansowanie ochrony przyrody, obszarów chronionych (m.in. Natura 2000), programów ochrony gatunków i przywracania ekosystemów; podejmowane są pilotażowe i programowe działania na rzecz płatności za usługi ekosystemowe oraz instrumentów zielonego finansowania, a także instrumenty zachęcające do zrównoważonego gospodarowania gruntami i leśnictwa (certyfikacja, płatności agroleśne); promowane są zielone zamówienia publiczne i stosowanie ocen oddziaływania na środowisko, prowadzone są kampanie informacyjne i szkolenia dla **administracji lokalnej, organizacji pozarządowych i sektora prywatnego oraz** rozwijane mechanizmy współpracy międzysektorowej.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W Polsce osiągnięto szereg widocznych wyników w kierunku zmniejszania szkodliwych zachęt i wzmacniania pozytywnych instrumentów na rzecz różnorodności biologicznej. W polityce rolnej wdrożono instrumenty „pro-bioróżnorodności”: Działania rolno-środowiskowo-klimatyczne (AECM) w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Planu Strategicznego WPR na lata 2023-2027 objęły znaczące powierzchnie gospodarstw praktykami przyjaznymi przyrodzie, a ekoschematy, stanowiące element systemu płatności bezpośrednich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej 2023–2027 ukierunkowują wsparcie na działania środowiskowe. Finansowanie ochrony obszarów chronionych wzrosło przez płatności i rekompensaty Natura 2000 oraz budżetowe wsparcie zarządzania tymi obszarami. Realizowane są projekty przywracania siedlisk i budowy zdolności (projekty LIFE, Horyzont/CORDIS, krajowe inwestycje NFOŚiGW) oraz mechanizmy warunkujące (zasada wzajemnej zgodności), łączące dopłaty z wymogami środowiskowymi i kontrolami. Zwiększyła się świadomość (analizy i konsultacje identyfikujące szkodliwe subsydia).

Mimo tych osiągnięć kluczowe wyzwania pozostają: brak pełnej, scentralizowanej inwentaryzacji i klasyfikacji szkodliwych subsydiów ogranicza możliwość pomiaru i ukierunkowania działań; tempo i skala redystrybucji środków są niewystarczające, by istotnie zmniejszyć ogólne szkodliwe zachęty; brakuje spójnych wskaźników i długoterminowego monitoringu wpływu polityk na różnorodność biologiczną; występują konflikty interesów i ryzyko społeczno-ekonomicznych skutków reform (np. dla rolników); sektorowe subsydia w energetyce, transporcie i rybołówstwie są trudne do zmiany i wymagają szerokiej koordynacji; ograniczenia administracyjne oraz niewystarczające środki utrudniają wdrożenie, kontrolę i mechanizmy wspierające (doradztwo, kompensaty). Rekomenduje się kompleksowy przegląd subsydiów i ich klasyfikację przez scentralizowany inwentarz (wartość, odbiorcy, wpływ na różnorodność biologiczną) z priorytetami na najbardziej szkodliwe i łatwe do reformy; kwantyfikację i ustalenie etapowych celów redukcji oraz wskaźników monitoringu wpływu; zwiększenie skali pozytywnych zachęt przez rozszerzenie środków rolno-środowiskowo-klimatycznych i ekoschematów.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu (wstępnie wypełnione na podstawie przedłożonych celów krajowych)

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

Korzystanie z danych dostępnych w odpowiednich globalnych źródłach danych

4.1 Pozytywne zachęty do promowania ochrony różnorodności biologicznej i zrównoważonego użytkowania

Rolnictwo

- Interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne (Agri-environment-climate measures- AECM) w ramach pakietów działań PROW 2014-2020 i ich kontynuacja w ramach PS WPR 2023-2027—

płatności za praktyki przyjazne różnorodności biologicznej (łąki, mozaikowość pól, zalesienia, ochrona siedlisk).

- Eco-schemes w WPR 2023–2027 — element systemu płatności bezpośrednich ukierunkowany na działania środowiskowe (proekologiczne praktyki w gospodarstwach).
- Cross-compliance — powiązanie części płatności z minimalnymi wymogami środowiskowymi.

Ochrona obszarów i gatunków

- Płatności/rekompensaty dla właścicieli gruntów w ramach Natura 2000 i budżetowe wsparcie zarządzania obszarami chronionymi.
- Projekty finansowane z programów LIFE, funduszy krajowych (NFOŚiGW) i środków UE na restaurację siedlisk i ochronę gatunków.

Mechanizmy rynkowe i finansowe

- Pilotaże i rozwój mechanizmów PES (Payments for Ecosystem Services) — płatności za usługi ekosystemowe (sekwestracja węgla, retencja wód, ochrona mokradeł).
- Zielone zamówienia publiczne i preferencje zakupowe uwzględniające kryteria środowiskowe.
- Dostęp do środków UE i instrumentów krajowych (np. NFOŚiGW) na działania na rzecz różnorodności biologicznej.
- Rozwój instrumentów finansowania zrównoważonego (zielone obligacje, fundusze ESG) wspierających projekty przywracania i ochrony.

Leśnictwo i gospodarowanie gruntami

- Dotacje/płatności za zalesienia, agroleśnictwo i praktyki zwiększające wartość przyrodniczą krajobrazu; promowanie certyfikacji (PEFC/FSC) i zrównoważonego zarządzania lasami.

Rybołówstwo i gospodarka wodna

- Programy wspierające zrównoważone połowy, odbudowę populacji, ochronę siedlisk wodnych oraz inwestycje redukujące presję na ekosystemy wodne.

Edukacja, doradztwo i wsparcie techniczne

- Doradztwo agrarne i programy szkoleń promujące praktyki przyjazne przyrodzie; wsparcie techniczne i subsydia ułatwiające wdrożenie proekologicznych działań.

Certyfikaty i etykiety

- Systemy certyfikacji i etykiet ekologicznych wspierające rynkową premię za produkty przyjazne różnorodności biologicznej.

4.2 Wartość subsydiów i innych zachęt szkodliwych dla różnorodności biologicznej

Zgodnie z informacją uzyskaną z Banku Gospodarstwa Krajowego, zidentyfikowano 27,1 mld zł środków finansowych potencjalnie zaangażowanych w działania, które mogą wywierać negatywny wpływ na różnorodność biologiczną. Kwota ta obejmuje szeroki wachlarz instrumentów finansowych — kredyty, dotacje, gwarancje bankowe, preferencyjne warunki kredytów, poręczenia oraz inne mechanizmy wsparcia — które w sposób pośredni lub bezpośredni mogą zachęcać inwestorów do przedsięwzięć

szkodliwych dla ekosystemów. Przykładem są subsydia dla intensywnego rolnictwa wielkoobszarowego, wykorzystującego nawozy sztuczne i środki ochrony roślin, czy wsparcie dla rozwoju turystyki na obszarach prawnie chronionych, które może prowadzić do presji na gatunki chronione.

Jednocześnie należy podkreślić, że krajowe finansowanie publiczne ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej obejmuje zarówno środki krajowe (NFOŚiGW, fundusze celowe), jak i środki unijne oraz prywatne, kierowane na działania ochronne, kompensacyjne i edukacyjne. W tym kontekście istotne znaczenie mają mechanizmy PES oraz instrumenty rynkowe, które mogą stanowić przeciwwagę dla subsydiów szkodliwych, zapewniając sprawiedliwe mechanizmy łagodzenia skutków przez kompensaty, przekwalifikowanie, doradztwo czy stopniowe harmonogramy reform.

Obecny stan wskazuje na znaczący poziom finansowania (27,1 mld zł), który w świetle przyjętej metodyki może być uznany za potencjalnie szkodliwy dla różnorodności biologicznej. Jednocześnie istnieją mechanizmy przeciwdziałania i równoważenia tego wpływu przez finansowanie ochrony ekosystemów, wdrażanie PES, działania AECM oraz projekty LIFE. Kluczowe pozostaje zapewnienie przejrzystości, monitorowania oraz stopniowej transformacji systemu subsydiów w kierunku wspierania działań zgodnych z celami Konwencji o różnorodności biologicznej i polityką UE w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi dla binarnych wskaźników nie ma pytań w celu nr 18. Pozycja pozostaje niewypełniona

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Brak wskaźników

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) AECM (Agri-environment-climate measures) oraz Działanie – Rolnictwo ekologiczne w PROW — płatności za praktyki przyjazne różnorodności biologicznej (łąki, siedliska priorytetowe, zalesienia). Pokrycie dużych powierzchni w perspektywie 2014–2020 i kontynuacja w 2023–2027.

Działania rolno-środowiskowo-klimatyczne w PS WPR 2023-2027

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-rozwoju-obszarow-wiejskich>

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wsparcie-z-ps-wpr>

2) Eco-schemes w WPR 2023–2027 — przesunięcie części płatności bezpośrednich na działania środowiskowe (proekologiczne praktyki w gospodarstwach).

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-overview_en.

(informacje o krajowych rozwiązaniach — MRiRW / dokumenty programowe na stronach resortu)

3) Płatności i rekompensaty Natura 2000 — finansowanie zarządzania obszarami chronionymi oraz rekompensaty dla właścicieli gruntów.

<https://www.gov.pl/web/klimat/natura-2000>"><https://www.gov.pl/web/klimat/natura-2000>.

4) Projekty LIFE i programy UE (przykłady restauracji siedlisk i ochrony gatunków w Polsce) — finansowanie projektów przywracania siedlisk, ochrony gatunków i budowy zdolności. Wyszukiwarka projektów LIFE:

https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

5) Krajowe finansowanie projektów „pro-bioróżnorodności” (NFOŚiGW) — dotacje/inwestycje na restaurację ekosystemów, retencję wód, renaturyzację.

<https://www.nfosigw.gov.pl/>.

6) Mechanizmy warunkujące (cross-compliance) — powiązanie dopłat z minimalnymi wymogami środowiskowymi i kontrolami, co ogranicza negatywne praktyki – a w ramach PS WPR 2023-2027 warunkowość stanowiące połączenie i wzmocnienie wymogów zasady wzajemnej zgodności oraz zazielenienia.

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cross-compliance_en

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/warunkowosc2>

7) Projekty i programy na rzecz OZE i ograniczania wsparcia dla paliw kopalnych — przykłady polityk i instrumentów wspierających transformację energetyczną (programy krajowe i mechanizmy UE). Przykłady krajowych programów i strategii: <https://www.gov.pl/web/klimat>.

CEL 19: Mobilizacja 200 miliardów dolarów rocznie na rzecz różnorodności biologicznej ze wszystkich źródeł, w tym 30 miliardów dolarów za pośrednictwem międzynarodowych finansów

Brzmienie celu: Znaczne i stopniowe zwiększanie poziomu środków finansowych ze wszystkich źródeł, w sposób skuteczny, terminowy i łatwo dostępny, w tym środków krajowych, międzynarodowych, publicznych i prywatnych, zgodnie z art. 20 Konwencji, w celu wdrożenia krajowych strategii i planów działania na rzecz różnorodności biologicznej, mobilizując co najmniej 200 mld USD rocznie do 2030 r., w tym poprzez:

(a) zwiększenie całkowitych międzynarodowych zasobów finansowych związanych z różnorodnością biologiczną pochodzących z krajów rozwiniętych, w tym z oficjalnej pomocy rozwojowej, oraz z krajów, które dobrowolnie przyjmują zobowiązania Stron krajów rozwiniętych, dla krajów rozwijających się, w szczególności krajów najubożniej rozwiniętych i małych rozwijających się państw wyspiarskich, a także krajów o gospodarkach w okresie transformacji, do co najmniej 20 miliardów dolarów rocznie do 2025 r., oraz do co najmniej 30 mld USD rocznie do 2030 r.;

- (b) znaczne zwiększenie mobilizacji zasobów krajowych, ułatwione przez przygotowanie i wdrożenie krajowych planów finansowania różnorodności biologicznej lub podobnych instrumentów zgodnie z krajowymi potrzebami, priorytetami i okolicznościami;*
- (c) lewarowanie finansowania prywatnego, promowanie finansowania mieszanego, wdrażanie strategii pozyskiwania nowych i dodatkowych zasobów oraz zachęcanie sektora prywatnego do inwestowania w różnorodność biologiczną, w tym za pośrednictwem funduszy oddziaływania i innych instrumentów;*
- (d) stymulowanie innowacyjnych programów, takich jak płatności za usługi ekosystemowe, zielone obligacje, kompensacje i jednostki emisji w zakresie różnorodności biologicznej oraz mechanizmy podziału korzyści, wraz z zabezpieczeniami środowiskowymi i społecznymi;*
- (e) optymalizacja dodatkowych korzyści i synergii finansowania ukierunkowanego na kryzys różnorodności biologicznej i kryzys klimatyczny;*
- (f) zwiększenie roli działań zbiorowych, w tym podejmowanych przez ludy rdzenne i społeczności lokalne, działań skoncentrowanych na Matce Ziemi oraz podejść nierynkowych, w tym zarządzania zasobami naturalnymi w oparciu o społeczność lokalną oraz współpracy i solidarności społeczeństwa obywatelskiego mających na celu ochronę różnorodności biologicznej;*
- (g) zwiększenie skuteczności, efektywności i przejrzystości dostarczania i wykorzystywania zasobów.*

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce podjęto szereg działań mających na celu mobilizację środków na rzecz różnorodności biologicznej. Działania te obejmują włączanie zagadnień różnorodności biologicznej do dokumentów strategicznych (m.in. krajowe plany adaptacji i strategię) oraz integrację z planami sektorowymi i programami UE; finansowanie projektów ochrony przyrody i renaturyzacji z budżetu państwa oraz przez NFOŚiGW i wojewódzkie fundusze ochrony środowiska; aktywne wykorzystanie środków unijnych (LIFE, Horyzont, polityka spójności, WPR/PROW) na działania na rzecz różnorodności biologicznej; rozwój mechanizmów rynkowych i instrumentów finansowych, w tym pilotaży PES (płatności za usługi ekosystemowe), zielonych obligacji, nawiązywanie partnerstw publiczno-prywatnych oraz angażowanie sektora prywatnego przez inicjatywy CSR i fundusze wpływu; stopniowe redystrybuowanie wsparcia budżetowego w kierunku działań „pro-bioróżnorodności” (AECM, ekoschematy, rolnictwo ekologiczne, interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne w ramach PS 2023-2027) zamiast subsydiów szkodliwych dla przyrody; wsparcie finansowe i budowanie zdolności dla społeczności lokalnych, samorządów i NGO realizujących projekty ochronne; wdrażanie projektów pilotażowych i demonstracyjnych pokazujących skalowalność rozwiązań (restauracja siedlisk, retencja wód, agroleśnictwo); poprawę przejrzystości i monitoringu finansowania poprzez raportowanie w dokumentach krajowych i międzynarodowych oraz prace nad inwentaryzacją źródeł finansowania; oraz łączenie działań klimatycznych i na rzecz bioróżnorodności w celu uzyskania synergii (np. finansowanie retencji i zalesień z instrumentów klimatycznych/UE).

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W Polsce odnotowano postępy w mobilizacji środków na rzecz różnorodności biologicznej, w tym: zwiększono finansowanie z budżetu państwa i NFOŚiGW oraz intensywnie wykorzystywano fundusze UE (projekty LIFE, Horyzont, polityka spójności, WPR/PROW) oraz instrumenty rolne (AECM, ekoschematy, rolnictwo ekologiczne, interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne w ramach PS 2023-2027). Skutkiem tego są konkretne projekty renaturyzacyjne, działania na obszarach Natura 2000 i pilotaże płatności za usługi ekosystemowe (np. programy PROW: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-rozwoju-obszarow-wiejskich>; interwencje PS WPR 2023-2027: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/interwencje-rolno-srodowiskowo-klimatyczne> NFOŚiGW: <https://www.nfosigw.gov.pl/>; baza LIFE/CINEA: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en).

W 2025 r. uruchomiona została tzw. subwencja ekologiczna dla jednostek samorządu terytorialnego, z łączną pulą 1,47 mld zł. Nowe środki trafiły do gmin, powiatów i województw, na których terenie znajdują się obszary prawnie chronione, takie jak parki narodowe, krajobrazowe czy obszary Natura 2000. Inicjatywa ta ma na celu nie tylko ochronę, ale również rozwój obszarów chronionych. Jeśli chodzi o finansowanie ze środków unijnych, z programu FENIKS udzielono wsparcia na rzecz ochrony przyrody, obejmującego różne podmioty i typy działań. W 2025 roku w ramach działania 1.5 FENIKS podpisano umowy w ośmiu naborach dotyczących m.in. ochrony czynnej, sporządzania dokumentów planistycznych dla obszarów chronionych, ograniczania antropopresji na tych obszarach oraz wykupów gruntów przez parki narodowe na cele ochrony przyrody. Łączna wartość projektów wyniosła ok. 674 mln zł, w tym wkład UE – 569 mln zł. Po uwzględnieniu umów podpisanych wcześniej, w 2024 roku, całkowita wartość projektów osiąga ok. 790 mln zł, z czego wkład UE wynosi 667 mln zł.

W ramach programu POLiŚ w latach 2019–2023 realizowanych było 129 projektów z zakresu ochrony bioróżnorodności, a łączny wkład UE na ich realizację wyniósł ponad 118 mln zł.

W programie FEPW, którego interwencja obejmuje obszar makroregionu Polski Wschodniej, w działaniu 2.3 Bioróżnorodność przeznaczono 115 mln zł wkładu UE na projekty dotyczące korytarzy ekologicznych oraz ukierunkowania ruchu turystycznego na obszarach chronionych.

Dodatkowo ze środków FENIKS i FEPW przeznaczono odpowiednio ok. 190 mln zł oraz ok. 114 mln zł wkładu UE na projekty dotyczące budowy, doposażenia lub remontu baz edukacyjnych w parkach narodowych.

Na działania edukacyjne w zakresie ochrony przyrody w programie FENIKS przeznaczono ok. 29 mln zł wkładu UE, natomiast w programie FEPW – ok. 9 mln zł wkładu UE.

Główne osiągnięcia to: uruchomienie i finansowanie licznych projektów przywracania siedlisk i retencji wód, włączenie działań różnorodności biologicznej do programów krajowych i unijnych, rozwój mechanizmów wsparcia dla właścicieli gruntów (Natura 2000) oraz pierwsze inicjatywy rynkowe (PES, zielone obligacje, PPP).

Najważniejsze wyzwania to: brak scentralizowanego krajowego planu finansowania różnorodności biologicznej i pełnej inwentaryzacji źródeł, ograniczona skala i standaryzacja instrumentów prywatnych (niedostateczne lewarowanie kapitału prywatnego), fragmentaryczne i niespójne monitorowanie wydatków oraz utrzymujące się subsydia szkodliwe dla przyrody; dodatkowo potrzeba większej integracji polityk klimatycznych i różnorodności biologicznej oraz silniejszego wsparcia dla działań lokalnych i NGO. Aby przyspieszyć wdrożenie, rekomenduje się: przyjęcie krajowego planu finansowania różnorodności biologicznej z jasnymi celami i mechanizmami monitoringu; skalowanie i standaryzację instrumentów finansowania mieszanego (blended finance) oraz rynku PES; aktywne wykorzystanie zielonych obligacji i funduszy wpływu z zabezpieczeniami społecznymi i środowiskowymi; przesunięcie subsydiów na „pro-bioróżnorodnościowe” działania (ekoschematy, AEEM, rolnictwo ekologiczne, interwencje w ramach PS WPR 2023-2027) oraz wzmocnienie przejrzystości i raportowania wydatków (zgodnie z raportami CBD: <https://www.cbd.int/countries/profile/?country=pl>). Te działania razem zwiększą zdolność Polski do mobilizacji większych strumieni finansowania i lepszego wykorzystania dostępnych środków.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

D.1 Międzynarodowe finansowanie publiczne, w tym oficjalna pomoc rozwojowa na rzecz ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej i ekosystemów

2019 – 4 919 704,86 PLN

2020 – 4 764 354,26 PLN

2021 – 3 404 748,27 PLN

2022 – 4 839 864,80 PLN

2023 – 5 933 584,27 PLN

2024 – 7 691 878,91 PLN

D.2 Krajowe finansowanie publiczne na ochronę i zrównoważone użytkowanie różnorodności biologicznej i ekosystemów

2019 – 879 643 000 PLN

2020 – 938 625 000 PLN

2021 – 1 048 793 000 PLN

2022 – 1 188 327 000 PLN

2023 – 1 399 279 000 PLN

2024 – 1 379 913 000 PLN

[Źródło: Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa – informacje o wykonaniu wydatków w układzie zadaniowym <https://www.gov.pl/web/finanse/sprawozdania-roczne>]

D.3 Finansowanie prywatne (krajowe i międzynarodowe) na ochronę i zrównoważone użytkowanie różnorodności biologicznej i ekosystemów

Nie uzyskano danych

W 2025 r. utworzono w BGK „Finansowy Instrument Współpracy Rozwojowej” (FIWR), który potencjalnie może finansować projekty o korzystnym działaniu na różnorodność biologiczną.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi dla binarnych wskaźników nie ma pytań w celu nr 19. Pozycja pozostaje niewypełniona

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Brak

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Projekt LIFE — renaturyzacja rzek i przywracanie siedlisk: liczne projekty LIFE finansują odtwarzanie korytarzy ekologicznych, renaturyzację cieków i ochronę siedlisk zagrożonych gatunków; lista projektów i szczegóły: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en.

Projekty rolne probioróżnorodnościowe: działania rolno-środowiskowo-klimatyczne (AECM), działanie — rolnictwo ekologiczne i ekoschematy finansują praktyki sprzyjające bioróżnorodności oraz retencję wód w gospodarstwach; informacje: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/program-rozwoju-obszarow-wiejskich>

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/interwencje-rolno-srodowiskowo-klimatyczne>

Projekt „Wisła dla przyrody” — renaturyzacja doliny Wisły: przykład łączenia finansowania krajowego i UE na przywracanie naturalnych procesów rzecznych, poprawę siedlisk i ochronę powodziową (szczegóły w raportach Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i dokumentacji projektowej)

Mechanizmy wsparcia dla obszarów Natura 2000 — rekompensaty i działania zarządcze: finansowanie ochrony obszarów Natura 2000 z budżetu państwa i programów UE, w tym dofinansowanie działań dla właścicieli gruntów; informacje: <https://www.gov.pl/web/klimat/natura-2000>.

Inwestycje NFOŚiGW — renaturyzacja, oczyszczanie ścieków, retencja: konkursy i programy NFOŚiGW finansujące projekty przywracania ekosystemów oraz infrastrukturę hydrologiczną; strona NFOŚiGW: <https://www.nfosigw.gov.pl/>.

Pilotaże płatności za usługi ekosystemowe (PES) i inicjatywy lokalne: lokalne programy i projekty NGO testujące model PES oraz partnerstwa między samorządami, rolnikami i organizacjami pozarządowymi — opisy dostępne w raportach eksperckich i dokumentacji projektów.

Emisje zielonych obligacji przez samorządy i spółki komunalne: przykłady finansowania inwestycji przyrodniczych i infrastrukturalnych przez zielone obligacje — informacje i raporty na stronach GPW oraz emitentów.

CEL 20: Wzmocnienie budowania potencjału, transferu technologii oraz współpracy naukowej i technicznej na rzecz różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Wzmocnienie budowania zdolności i rozwoju, dostępu do technologii i jej transferu, a także promowanie rozwoju i dostępu do innowacji oraz współpracy technicznej i naukowej, w tym poprzez współpracę Południe-Południe, Północ-Południe i współpracę trójstronną, w celu zaspokojenia potrzeb skutecznego wdrażania, w szczególności w krajach rozwijających się, wspieranie wspólnego rozwoju technologii i wspólnych programów badań naukowych na rzecz ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej oraz wzmacnianie nauki zdolności w zakresie badań naukowych i monitorowania, wspólmierne do ambicji celów i zadań określonych w ramach ram.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

Finansowanie badań i innowacji w Polsce obejmuje wsparcie z budżetu krajowego oraz funduszy UE (np. Horyzont, LIFE) projektów badawczych i aplikacyjnych realizowanych przez uczelnie, instytuty PAN i jednostki B+R. Instytucjonalne wsparcie zapewniają Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Klimatu i Środowiska, narodowe agencje i agendy rządowe kreujące strategię, wytyczne i programy wdrożeniowe dla ochrony różnorodności biologicznej oraz transferu technologii. Współpraca międzynarodowa i dwustronna jest realizowana przez wymiany naukowe oraz programy UE, co wzmacnia kapitał wiedzy i możliwości implementacyjne. Równolegle prowadzony jest transfer technologii i partnerstwa z przemysłem przez komercjalizację wyników badań, inkubatory, parki naukowo-technologiczne i wsparcie MŚP w dostępie do technologii przyjaznych różnorodności biologicznej. Budowanie zdolności odbywa się przez programy szkoleniowe dla naukowców, administracji i praktyków ochrony przyrody, kursy, warsztaty oraz programy dedykowane dla doktorantów i szkolenia terenowe, natomiast monitoring, bazy danych i narzędzia informacyjne są rozwijane przez systemy monitoringu przyrodniczego, udostępnianie danych GIS oraz długoterminowe obserwacje i biomonitoring. Wzmocniono badania nad ochroną i zrównoważonym użytkowaniem zasobów przez wspólne programy dotyczące rekultywacji, ekosystemów, rolnictwa przyjaznego różnorodności biologicznej i adaptacji do zmian klimatu, a działania obywatelskie angażują społeczności lokalne, NGO i wolontariuszy w monitorowanie i ochronę gatunków oraz siedlisk. Na poziomie międzynarodowym Polska uczestniczy także w mechanizmach finansowania i wsparcia technicznego dla krajów rozwijających się, przekazując know-how i ekspertyzę w ramach współpracy rozwojowej.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego od 2019 r. prowadzi program „Projekty Międzynarodowe Współfinansowane”, w ramach którego dofinansowuje udział polskich uczelni i jednostek badawczych w realizacji projektów badawczych i prac rozwojowych w projektach z udziałem bezzwrotnych środków zagranicznych m.in. w obszarze ochrony mórz, oceanów i różnorodności biologicznej. W latach 2020-

2025 w wyżej wymienionej tematyce zrealizowano lub trwają projekty badawcze w ramach następujących programów unijnych i pozaunijnych: European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund, The Environmental Monitoring of Svalbard and Jan Mayen, Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027, Interreg VI A Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska 2021-2027, Horyzont Europa, SEAPOP. Na wsparcie podmiotów szkolnictwa wyższego i nauki wydano 1 916 265,00 zł, co stanowi dofinansowanie na poziomie 90% kosztów krajowych projektu. Jednocześnie realizacja tych projektów pozwoliła na pozyskanie środków bezzwrotnych ze źródeł zagranicznych w wysokości 5 021 663,000 zł.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Polska poczyniła zauważalne postępy w budowaniu zdolności, transferze technologii i współpracy naukowej na rzecz ochrony różnorodności biologicznej. Finansuje ze środków krajowych oraz funduszy UE (Horyzont, LIFE) projekty badawcze realizowane przez uczelnie, instytuty PAN i jednostki badawczo-rozwojowe, uczestniczy w międzynarodowych programach i inicjatywach obejmujących współpracę między krajami Północy i Południa, a mechanizmy transferu technologii jak parki technologiczne, inkubatory i programy NCBR ułatwiają komercjalizację wyników badań i partnerstwa z przemysłem. Równocześnie rozwijane są programy szkoleniowe dla naukowców, administracji i praktyków ochrony przyrody, szkolenia terenowe oraz systemy monitoringu i bazy danych GIS wspierające długoterminowe obserwacje i biomonitoring. Prowadzone są także interdyscyplinarne projekty stosowane dotyczące rekultywacji, rolnictwa przyjaznego różnorodności biologicznej i adaptacji do zmian klimatu, a inicjatywy nauki obywatelskiej angażują społeczności lokalne i organizacje pozarządowe. Do istotnych osiągnięć należą liczne granty i projekty z wynikami wdrożeniowymi obejmującymi renaturyzację, narzędzia GIS i monitoring, rozwój ośrodków transferu technologii oraz wzmocnienie kompetencji praktyków i administracji; pojawiają się też pierwsze mechanizmy finansowe i pilotaże umożliwiające skalowanie rozwiązań. Jednak wyzwania pozostają znaczące: brak spójnej krajowej strategii i ram dla skoordynowanego budowania zdolności i transferu technologii ukierunkowanej na ochronę przyrody, fragmentaryczność i niewystarczająca skala finansowania komercyjnego oraz mechanizmów publiczno-prywatnych, ograniczone kanały trwałego transferu technologii do MŚP i na dużą skalę, słaba integracja badań, monitoringu i procesów decyzyjnych oraz niewystarczająca aktywność w programach współpracy międzynarodowej. Przyspieszeniu wdrożenia mogłoby służyć opracowanie krajowej strategii budowania zdolności i transferu technologii dla różnorodności biologicznej z jasnymi celami, mechanizmami finansowania i monitoringiem; skalowanie mechanizmów publiczno-prywatnych i funduszy wpływu z odpowiednimi standardami środowiskowymi i społecznymi; wzmocnienie instytucji transferu technologii przez centra demonstracyjne, programy wsparcia dla MŚP i instrumenty komercjalizacji; integracja systemów monitoringu i baz danych z procesem decyzyjnym przez otwarte dane i interoperacyjność; rozwój programów szkoleniowych, staży międzynarodowych i sieci eksperckich oraz zwiększenie udziału Polski w programach współpracy południowej i trójstronnej; faworyzowanie projektów

interdyscyplinarnych łączących naukę, administrację i sektor prywatny z mierzalnymi rezultatami i mechanizmami skalowania.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów, które podjęły znaczące działania w celu wzmocnienia budowania potencjału i rozwoju oraz dostępu do technologii i jej transferu, a także w celu promowania rozwoju i dostępu do innowacji oraz współpracy technicznej i naukowej.

5.1 Czy w Państwa kraju istnieją plany, polityki lub instrumenty dotyczące budowania potencjału i potrzeb rozwojowych w zakresie różnorodności biologicznej?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Uzasadnienie: Polska ma liczne strategie, programy i instrumenty, programy finansowania badań, działania ministerstw, monitoring), lecz brakuje pełnej koordynacji, długoterminowego finansowania i kompleksowego wdrożenia we wszystkich sektorach.

5.2 Czy w Państwa kraju istnieją środki zapewniające pełny i skuteczny udział ludów rdzennych i społeczności lokalnych, kobiet i dziewcząt, dzieci i młodzieży oraz osób niepełnosprawnych w budowaniu potencjału i rozwoju w zakresie ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej? (Proszę zaznaczyć wszystkie odpowiednie opcje)

- (a) Kobiety i dziewczęta
- (b) Dzieci i młodzież
- (c) Osoby niepełnosprawne
- (d) Ludy rdzenne i społeczności lokalne
- (e) Inne

Uzasadnienie

- (a) Kobiety i dziewczęta - częściowo (są inicjatywy i projekty z perspektywą płci, brak systemowego wdrożenia). X

- (b) Dzieci i młodzież- częściowo (programy edukacyjne i udział, ale ograniczone długoterminowe wsparcie). X
- (c) Osoby niepełnosprawne- częściowo (niektóre działania uwzględniają dostępność, brak pełnej inkluzji). X
- (d) Ludy rdzenne i społeczności lokalne- społeczności lokalne: częściowo; ludy rdzenne: nie dotyczy (brak uznanych ludów rdzennych w Polsce). x

Do a)

W Polsce nie funkcjonuje obecnie odrębny, krajowy program dedykowany wyłącznie kobietom i dziewczętom w obszarze różnorodności biologicznej. Istnieje jednak zestaw instrumentów europejskich, krajowych i pozarządowych, które pośrednio wspierają ich udział przez polityki równości płci, zasady niedyskryminacji, działania edukacyjne oraz projekty badawcze i obywatelskie. Resort nauki wspiera różne inicjatywy na rzecz równości płci w nauce (np. partnerstwo w programie L'Oréal-UNESCO „Dla Kobiet i Nauki”).

1) Programy i projekty

Horyzont Europa - obowiązkowy Gender Equality Plan dla podmiotów publicznych, instytucji badawczych i uczelni, wymóg integracji analizy płci w treści projektów B+R, liczne projekty w obszarze bioróżnorodności (Cluster 6, Mission Soil)

https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/democracy-and-rights/gender-equality-research-and-innovation_en

LIFE (EU) - projekty ochrony przyrody realizowane zgodnie z zasadą równości szans i włączania społeczności lokalnych, z istotnym udziałem kobiet jako edukatorek, koordynatorek i liderek lokalnych inicjatyw; program zarządzany przez CINEA, która uwzględnia równość płci jako zasadę horyzontalną w działaniach środowiskowych;; uczestniczy wiele polskich NGO i instytucji.

https://cinea.ec.europa.eu/life_en

Programy krajowe i instytucjonalne - polityki równości płci na uczelniach (HRS4R, GEP), szkoły doktorskie i programy mentoringowe otwarte dla kobiet w naukach biologicznych i środowiskowych, finansowanie badań przez NCN i NCBR z zasadą równości szans.

<https://www.euraxess.pl/pl/poland/strategia-hr-hrs4r>

Fundusze spójności i zielona transformacja - wsparcie przedsiębiorczości kobiet w zielonych sektorach i technologiach przyjaznych środowisku, m.in. przez programy PARP (np. Schemat małych grantów dla przedsiębiorczych kobiet w ramach Programu „Rozwój Przedsiębiorczości i Innowacje”).

<https://www.parp.gov.pl/component/content/article/88266:wdrazanie-programu-rozwoj-przedsiębiorczosci-i-innowacje-przez-parp>

2) Inicjatywy lokalne i NGO

- Fundacja WWF Polska- projekty edukacyjne i programy zaangażowania społecznego, w tym szkolenia i warsztaty przyrodnicze z udziałem kobiet; <https://www.wwf.pl>
- Klub Gaja - działania edukacyjne „Szkoły dla Ekorozwoju”, projekty ochrony różnorodności biologicznej angażujące społeczności lokalne i wolontariuszki; <https://klubgaja.pl>

- OTOP (Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków) / BirdLife Polska- projekty monitoringowe, wolontariat terenowy, programy edukacyjne z udziałem młodych kobiet i grup lokalnych; <https://otop.org.pl>
- Lokalne Grupy Działania (LGD) / Ochotnicze Straże Pożarne / Koła Gospodyń Wiejskich - wiele projektów środowiskowych angażuje kobiety w rewitalizację środowiska i zrównoważone rolnictwo. Działania te są wspierane przez ARMiR, która aktywnie wspiera kobiety na obszarach wiejskich, oferując dostęp do specjalnych programów rozwojowych, w tym premii dla młodych rolniczek oraz dofinansowania dla Kół Gospodyń Wiejskich. Agencja promuje przedsiębiorczość, innowacje oraz współdziałanie kobiet w rolnictwie, a także wspiera ich rolę w zarządzaniu gospodarstwami. Główne działania ARiMR dla kobiet na wsi: wsparcie dla KGW (Kół Gospodyń Wiejskich) - intensywne dofinansowanie działalności społecznej, kulturalnej i samorozwoju; aktywizacja zawodowa- wspieranie przedsiębiorczości, szkolenia i inicjatywy z zakresu równości (np. w ramach projektów związanych z Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie REWARD); uznanie i promocja - udział w pracach Rady Kobiet w Rolnictwie oraz konkursy typu „Kobiety dla Polskiej Wsi” promujące rolniczki, liderki i przedsiębiorcze kobiety (<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rada-kobiet-w-rolnictwie-z-planem-dzialan-na-rok-2026>); konferencje – np. „Narodowe Wyzwania w Rolnictwie: rola kobiet w rozwoju polskiej wsi” (<https://www.gov.pl/web/arimr/o-rol-i-kobiet-w-rozwoju-polskiej-wsi-na-konferencji-narodowe-wyzwania-w-rolnictwie>).
- Europejska Fundacja Wsparcia Rozwoju Kobiet na Wsi „Agro Woman” - celem inicjatywy Agro Woman jest zwiększenie atrakcyjności dla kobiet pracy w rolnictwie, wsparcie jej przez edukację merytoryczną z zakresu finansów, zarządzania przedsiębiorstwem, języków obcych oraz rozwój umiejętności miękkich, w tym program Agro Woman Mentoring – działania wzmacniające pozycję kobiet na obszarach wiejskich (<https://agrowoman.pl/agro-woman-mentoring/agro-woman-mentoring-2025/>).
- Fundacja Aeris Futuro / Centrum UNEP/GRID-Warszawa - projekty edukacyjne i obywatelskie, angażujące różne grupy społeczne w monitorowanie środowiska; <https://aerisfuturo.pl>
- Program „Zakorzenione” - inicjatywa skierowana do liderek lokalnych (m.in. sołtysek, członkiń Kół Gospodyń Wiejskich i przedstawicielek NGO), które realizują lub planują działania prośrodowiskowe na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach, m.in. w zakresie ochrony różnorodności biologicznej, retencji wody i adaptacji do zmian klimatu. Uzupełnieniem programu jest publikacja „Kobiety dla przyrody!”, dokumentująca doświadczenia 10 ambasaderek i ponad 100 lokalnych liderek oraz prezentująca oddolne, skuteczne inicjatywy na rzecz środowiska jako inspirację dla kolejnych społeczności. <https://zakorzenione.org/>

3) Działania akademickie i grantowe (projekty uczelni, programy Horyzont/Horyzont Europa, krajowe)

- Granty NCN i NCBR z komponentami dotyczącymi równości płci - Narodowe Centrum Nauki (NCN) oraz Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) wdrożyły instytucjonalne Plany Równości Płci (Gender Equality Plans), zgodnie z wymogami programu Horyzont Europa, co stanowi ramę systemową sprzyjającą równemu dostępowi kobiet i mężczyzn do finansowania badań, w tym w obszarze nauk o środowisku i różnorodności biologicznej. W konkursach NCBR obowiązuje zasada równości szans i niedyskryminacji, która musi być uwzględniana na etapie

projektowania i realizacji projektów badawczo-rozwojowych, w tym w zakresie składu zespołów badawczych oraz warunków pracy. W NCN wprowadzono dodatkowo kryterium oceny w obszarze doskonałości naukowej, obejmujące właściwe uwzględnienie kwestii płci (sex/gender) oraz tożsamości płciowej. Mechanizm ten sprzyja integracji analizy płci w projektach badawczych, także w naukach biologicznych, ekologii i ochronie środowiska.

NCN: <https://www.ncn.gov.pl>, https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/uchwaly-rady/2024/uchwala84_2024-zal1.pdf#page=10

NCBR: <https://www.gov.pl/web/ncbr>, <https://www.gov.pl/web/ncbr/ncbr-online-zasada-rownosci-szans>

- Programy uczelni: kursy i szkoły letnie dla dziewcząt (np. „Girls in STEM”, wydziały biologii/ochrony środowiska) - przykładowe aktywności na stronach uczelni (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Akademia Górniczo Hutnicza). Przykłady: <https://www.uw.edu.pl>, <https://www.uj.edu.pl>
- Projekty konsorcjalne Horyzont Europa realizowane przez polskie jednostki (np. badania nad różnorodnością biologiczną, biomonitoring) z działaniami szkoleniowymi i mobilnością dla młodych badaczek; w ramach Horyzontu Europa w obszarze tematycznym „Bioróżnorodność i usługi ekosystemowe” do roku 2025 realizowanych było 26 projektów z udziałem polskich jednostek (głównie organizacji badawczych). Dofinansowanie dla polskich uczestników projektów wyniosło blisko 11 mln euro. W ramach ww. projektów znajduje się jeden z polską koordynacją: projekt MARBEFES (<https://www.marbefes.eu/>), którego liderem jest Instytut Oceanologii Polskiej Akademii Nauk. Przykłady innych projektów to: BIOAGORA (<https://bioagora.eu/>), w którym udział bierze Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii Polskiej Akademii Nauk, NATURACONNECT (<https://naturaconnect.eu/>, polski partner: Uniwersytet Warszawski), BELIS (<https://www.belisproject.eu/>) – z udziałem Instytutu Genetyki Roślin Polskiej Akademii Nauk, czy NBS4DROUGHT (<https://nbs4drought.eu/>) w którym uczestniczy aż 4 partnerów z Polski, w tym Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie i Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego. Należy zaznaczyć, że w Horyzoncie Europa istnieje wydzielony obszar tematyczny Bioróżnorodność i Usługi Systemowe, ale projekty tematycznie związane z różnorodnością biologiczną znajdują się także w innych obszarach w ramach klastra 6: Żywność, biogospodarka, zasoby naturalne, rolnictwo i środowisko oraz w powiązanej z tym klastrem Misji europejskiej: A Soil Deal for Europe. W Misji glebowej przykładem inicjatywy, wspierającej różnorodność biologiczną jest projekt DEEPHORIZON (<https://deephorizon.eu/>), w którym uczestniczy Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Państwowy Instytut Badawczy; przegląd konkursów i zwycięskich projektów: <https://cordis.europa.eu> oraz <https://www.kpk.gov.pl/analizy-i-statystyki>
- Szkoły doktorskie i programy po doktoracie z komponentami mentoringu i równości (uczelniarne programy HRS4R i polityki równości płci)
- Inicjatywy nauka obywatelska prowadzone przez uczelnie: monitoring ptaków, owadów i biomonitoring w których aktywnie uczestniczą grupy młodych kobiet i studentek (np. projekty realizowane przy wydziałach biologii uniwersytetów)

do b:

1) Edukacja formalna i programy szkolne

- Lekcje przyrody i biologii oraz programy „Szkoła dla Ekorozwoju” (Klub Gaja).
- Materiały i scenariusze lekcji od Państwowego Głównego Inspektoratu Sanitarnego i MEN/MNiSW.
- Warsztaty terenowe i zajęcia pozaszkolne
- Warsztaty przyrodnicze organizowane przez WWF Polska, OTOP/BirdLife Polska, Klub Gaja, Stowarzyszenie Centrum Edukacji Ekologicznej.
- Lokalne rezerваты i parki narodowe prowadzą zajęcia terenowe i lekcje przyrody.
- Programy młodzieżowe i kluby przyrodnicze.
- Młodzi Przyrodnicy / Kluby Młodego Odkrywcy przy muzeach, uczelniach i NGO.
- Szkolne koła przyrodnicze, wolontariat ekologiczny.
- Projekty nauki obywatelskiej angażujące młodzież
- Ogólnopolskie akcje: Noc Sów, Liczebność Klików (ptaki), Monitoring Nietoperzy, atlas owadów-koordynowane przez OTOP, PTOP, uczelnie i muzea.
- Aplikacje i platformy: iNaturalist (polskie grupy), Lokalni obserwatorzy.
- Programy letnie, szkoły terenowe i obozy ekologiczne
- Obozy przyrodnicze organizowane przez WWF, Klub Gaja, lokalne centra edukacji przyrodniczej, parki narodowe.
- Letnie szkoły biologiczne organizowane przez uczelnie
- Konkursy i programy edukacyjne
- Konkursy przyrodnicze (Kangur Przyrodniczy/olimpiady biologiczne, Konkursy fotograficzne i projektowe organizowane przez NGO i muzea).
- Programy edukacyjne finansowane z funduszy UE: projekty lokalne w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dotyczące edukacji ekologicznej.
- Zajęcia prowadzone przez uczelnie dla młodzieży typu Otwarte Laboratoria, Laboratoria Przyszłości np. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
<https://otwarte-laboratoria.sggw.edu.pl/pl/>
- Platformy kursów i webinary dla nauczycieli (metodyka prowadzenia zajęć terenowych) zajęcia przyrodnicze prowadzone przez Lasy Miejskie w Warszawie w centrach edukacji przyrodniczej
<https://www.lasymiejskie.waw.pl/edukacja/tematy-zajec-edukacyjnych/dla-szkol-i-przedszkoli>

do c:

1) Dostępność w parkach i rezerwach

- Wolontariat i angażowanie w naukę obywatelską.

- Możliwość udziału w monitoringach i projektach nauki obywatelskiej w formie zadań dostosowanych do możliwości (obserwacje fotograficzne, wprowadzanie danych online, prace analityczne). Platformy i projekty często umożliwiają pracę zdalną.
- Programy rehabilitacyjne i terapeutyczne z elementami przyrody.
- Terapia zajęciowa, hipoterapia, programy hortiterapii realizowane przez ośrodki rehabilitacyjne, organizacje pozarządowe i niektóre gospodarstwa edukacyjne.
- Edukacja inkluzywna i materiały dla nauczycieli.
- Scenariusze lekcji i materiały dydaktyczne dostosowane do uczniów z niepełnosprawnościami (wizualne, słuchowe, poznawcze) dostępne u NGO i centrów edukacji ekologicznej.
- Transport i wsparcie logistyczne.
- Organizacja transportu i asysty dla uczestników z ograniczoną mobilnością podczas wyjazdów edukacyjnych i obozów przyrodniczych (współpraca samorząd–NGO).
- Finansowanie i programy projektowe uwzględniające dostępność.
- Konkursy regionalne/UE wymagające polityki dostępności i równych szans w projektach edukacyjnych i ochronnych;

2) Organizacje i miejsca, które często realizują działania inkluzywne:

- Parki narodowe i krajobrazowe (informacje o dostępności na stronach parków),
- Muzea przyrodnicze i centra edukacji ekologicznej (lokalne placówki),
- Fundacja Integracja- działania i porady nt. dostępności (<https://integracja.org>),
- Polski Związek Niewidomych, Polski Związek Głuchych - partnerstwa przy udostępnianiu programów edukacyjnych,

do d:

1) Partnerstwa lokalne i inicjatywy obywatelskie

- Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, sołectwa- projekty rewitalizacji siedlisk, zakładanie łąk kwietnych, zadrzewień, lokalne programy ochrony przeciwpowodziowej i retencji.
Przykłady: działania KGW przy projektach ekologicznych finansowanych z LGD/RPO; lokalne akcje sadzenia drzew i tworzenia pasów kwietnych organizowane przez samorządy i NGO.
- Współpraca NGO- realizacja projektów terenowych i edukacyjnych z mieszkańcami.
- Organizacje takie jak WWF Polska, Klub Gaja, OTOP, Fundacja Aeris Futuro współpracują z gminami i społecznościami lokalnymi przy projektach ochrony gatunków, przywracania siedlisk i edukacji (warsztaty, monitoring, wolontariat).
- Edukacja i budowanie kompetencji lokalnych liderów.
- Szkolenia dla rolników, samorządowców i liderów społecznych (zarządzanie przestrzenią, rolnictwo przyjazne różnorodności biologicznej, finansowanie projektów), doradztwo techniczne z ARiMR, ODR (Ośrodki Doradztwa Rolniczego).

- Projekty gospodarki przyrodniczej i lokalnej przedsiębiorczości.
- Zrównoważona turystyka przyrodnicza, gospodarstwa edukacyjne, produkty lokalne chroniące tradycyjne krajobrazy (wsparcie przez RPO/PROW i programy rozwoju obszarów wiejskich).
- Monitoring prowadzony przez społeczności.
- Lokalne projekty monitoringu ptaków, owadów, wód organizowane przez NGO, szkoły i urzędy gminne; narzędzia: iNaturalist, regionalne bazy danych.
- Mechanizmy partycypacji i konsultacji społecznych.
- Konsultacje planów zagospodarowania, lokalne fora/panele obywatelskie, spotkania konsultacyjne w sprawie projektów infrastrukturalnych i ochronnych- często realizowane przez samorządy i parki krajobrazowe.
- Strony urzędów marszałkowskich i gminnych (RPO, LGD).
- ARiMR: <https://www.arimr.gov.pl>.
- Lokalny Ośrodek Doradztwa Rolniczego (ODR).
- NGO: WWF Polska, Klub Gaja, OTOP, Aeris Futuro.

5.3 Czy Państwa kraj przeprowadził samoocenę krajowych zdolności lub inne procesy oceny potrzeb w zakresie zdolności do ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

Uzasadnienie: Polska przeprowadziła liczne oceny i raporty (strategie krajowe, analizy sektorowe, oceny potrzeb projektów UE), lecz brak jest jednego kompleksowego, zintegrowanego samooceny krajowych zdolności obejmującego wszystkie sektory i wszystkich interesariuszy. Brak zaktualizowanej krajowej strategii o różnorodności biologicznej.

5.4 Czy w Państwa kraju przeprowadzono krajową ocenę potrzeb w zakresie budowania potencjału i rozwoju rdzennej ludności i społeczności lokalnych, kobiet i dziewcząt, dzieci i młodzieży oraz osób niepełnosprawnych w celu ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej? (Proszę zaznaczyć wszystkie odpowiednie opcje)

(a) Kobiety i dziewczęta x

(b) Dzieci i młodzież x

(c) Osoby

niepełnosprawne x

(d) Ludność rdzenna

i społeczności lokalne x

(e) Inne

1) Kobiety i dziewczęta

Co zrobiono:

- Polityki równości płci na uczelniach (HRS4R - Human Resources Strategy for Researchers (Strategia Kadrowa dla Naukowców), polityki MNiSW), wybrane programy promujące kobiety w nauce i STEM; projekty NGO (mentoring, szkolenia).
- Raporty i analizy dotyczące partycypacji kobiet w sektorach środowiskowych sporządzane w ramach projektów UE i programów uczelnianych.

Przykłady źródeł:

- MNiSW: dokumenty o równości płci; raporty uczelni; projekty Horyzont/Horyzont Europa z komponentami równości.

Luki:

- Brak zintegrowanej oceny specyficznych barier (kulturowych, finansowych, logistycznych) dla udziału kobiet w działaniach ochronnych na poziomie krajowym.

2) Dzieci i młodzież

Co zrobiono:

- Programy edukacyjne (szkolne programy ekologiczne, „Szkoła dla Ekorozwoju” Klub Gaja), projekty parków narodowych i NGO, programy Erasmus+/letnie szkoły.
- Lokalne badania efektywności programów edukacyjnych w niektórych projektach RPO/LGD.

Przykłady:

- Materiały WWF, Klub Gaja, Aeris Futuro, edukacja w parkach narodowych.

Luki:

- Brak całościowej oceny potrzeb (np. które regiony/populacje młodzieży są wykluczone, jakie kompetencje wymagają wzmocnienia), ograniczona skala monitoringu długoterminowych efektów.

3) Osoby niepełnosprawne

Co zrobiono:

- Audyty dostępności w niektórych parkach, muzea i NGO oferujące programy inkluzywne; programy rehabilitacyjne z elementami przyrody (hortiterapia, hipoterapia).
- Ramy prawne (Ustawa o dostępności, ratyfikacja Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych) wymuszające częste uwzględnianie dostępności w projektach publicznych.

Przykłady:

- Fundacja Integracja, niektóre parki narodowe publikują informacje o trasach dostępnych.

Luki:

- Niewystarczająca systematyczna ocena potrzeb osób niepełnosprawnych w projektach ochrony przyrody (brak spójnych standardów dostosowania aktywności terenowych i edukacyjnych na poziomie krajowym).

4) Społeczności lokalne (w tym rolę rolników)

Co zrobiono:

- Liczne analizy i programy: PROW (rolno-środowiskowe), RPO i LGD oceny potrzeb lokalnych; konsultacje przy tworzeniu obszarów Natura 2000 i planach ochrony; diagnozy społeczne w projektach rewitalizacji siedlisk.
- Projekty partycypacyjne prowadzone przez parki narodowe, NGO i samorządy (monitoring, rewitalizacje, programy ekoturystyczne).

Przykłady:

- Dokumenty ARiMR, lokalne strategie LGD, raporty konsultacyjne dla obszarów Natura 2000.

Luki:

- Brak pełnej syntezy krajowej: często oceny są fragmentaryczne, skoncentrowane na konkretnych obszarach, brak standaryzowanego podejścia do identyfikacji potrzeb i barier społeczno-ekonomicznych.

Główne przyczyny fragmentaryczności:

- Rozproszenie kompetencji między działami administracji rządowej (środowisko, rolnictwo, edukacja, zdrowie), samorządami i NGO.
- Finansowanie projektowe o ograniczonym zasięgu (projekty regionalne, konkursowe), zamiast jednolitego programu krajowego.
- Brak mechanizmu okresowej, całościowej rewizji zdolności i potrzeb w kontekście bioróżnorodności (z uwzględnieniem grup marginalizowanych).

5.6 Czy Państwa kraj nawiązał współpracę partnerską w celu wspierania wspólnych programów rozwoju technologii i wspólnych programów badań naukowych na rzecz ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej oraz wzmocnienia potencjału w zakresie badań naukowych i monitorowania, w tym poprzez współpracę południe-południe, północ-południe i trójstronną?

(c) Częściowo

Północ-Południe: Częściowo - pojedyncze projekty i programy rozwojowe z komponentami środowiskowymi realizowane przez polskie instytucje publiczne i NGO w ramach polskiej pomocy rozwojowej lub projektów międzynarodowych; skalę i liczbę projektów ogranicza mniejsze zaangażowanie w sektor badań międzynarodowych poza UE.

Trójstronne programy

- Horyzont Europa, w tym konsorcja międzynarodowe, tematy w zakresie bioróżnorodności i zmian klimatu, program Biodiversa+ (Europejskie Partnerstwo na rzecz Bioróżnorodności - European Biodiversity Partnership; <https://www.ncn.gov.pl/wspolpraca-zagraniczna/wspolpraca-wielostronna/konkurs-biodiversa-plus>)

- wspólne konkursy międzynarodowe.
- COST- sieci współpracy badawczej naukowców (przekrojowe sieci naukowców z wielu krajów).
- Belmont Forum- międzynarodowe finansowanie badań środowiskowych i społecznych (globalne partnerstwa).
- Programy ERA (Europejska przestrzeń badawcza) i bilateralne umowy naukowe między polskimi instytucjami a partnerami z Norwegii, USA, Kanady itp.
- Fundusze Norweskie- dotacje bilateralne z partnerami norweskimi, często obejmujące współpracę instytucji badawczych i NGO; mogą być też elementem projektów trójstronnych.
- Projekty wielostronne ONZ/Banków rozwoju z udziałem polskich ekspertów/instytucji - współpraca międzynarodowa i transfer wiedzy.
- Przykłady instrumentów trójstronnych: partnerstwa polskie + norweskie + kraje rozwijające się w projektach rozwojowych/ badawczych (realizowane przez NGO, uczelnie, agencje rozwojowe).

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

20.CY.1 Naukowcy (w przeliczeniu na pełne etaty) na milion mieszkańców)

Zgodnie z najnowszymi danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2018–2023 liczba pracowników naukowo-badawczych w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców Polski systematycznie rosła — z poziomu 2568,0 w roku 2018 do 3192,3 w roku 2023. Wzrost ten był szczególnie wyraźny w latach 2020–2022, kiedy wskaźnik wzrósł z 2729,9 do 3146,1, co stanowi ponad 15-procentowy przyrost w ciągu dwóch lat.

Systematyczny wzrost liczby pracowników naukowo-badawczych w przeliczeniu na 1 mln ludności wskazuje na rosnące znaczenie sektora B+R w strukturze gospodarki oraz na zwiększoną zdolność instytucjonalną do prowadzenia działalności innowacyjnej. Wzrost ten może być efektem zarówno krajowych programów wsparcia dla nauki i innowacji, jak i dostosowania do unijnych priorytetów w zakresie transformacji cyfrowej i zielonej. Utrzymanie tej dynamiki będzie kluczowe dla dalszego wzmacniania konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy.

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje

- Horizon Europe / Horizon 2020 - liczne konsorcja z udziałem polskich uczelni i instytutów realizujące badania nad bioróżnorodnością, monitoringiem i technologiami środowiskowymi; przykładowo polskie jednostki uczestniczą w projektach ERA-NET/BiodivERsA oraz tematach HE dotyczących natury i klimatu (wspólne granty, wymiana ekspertów, wdrożenia wyników).
- Biodiversa+ / ERA-NETy- wspólne międzynarodowe konkursy finansujące transgraniczne badania nad bioróżnorodnością, często z udziałem zespołów z Polski; sprzyjają harmonizacji metodologii i wymianie technologii monitoringu.

<https://www.ncn.gov.pl/wspolpraca-zagraniczna/wspolpraca-wielostronna/konkurs-biodiversa-plus>

Projekty badawcze finansowane w ramach Europejskiego Partnerstwa na rzecz Bioróżnorodności Biodiversa+:

BiodivProtect: <https://ncn.gov.pl/aktualnosci/2022-10-18-biodivprotect-wyniki>

BiodivMon: <https://www.ncn.gov.pl/konkursy/wyniki/biodivmon>

BiodivNBS: <https://www.ncn.gov.pl/konkursy/wyniki/biodivnbs>

BiodivTransform: <https://www.ncn.gov.pl/konkursy/wyniki/biodiversa-plus-2024>

- Norway Grants / EEA Grants - projekty bilateralne z partnerami norweskimi wspierające budowanie zdolności instytucji, transfer know-how i pilotaże ochrony przyrody; programy NGO-owe i instytucjonalne z komponentami szkoleniowymi.
- Projekty rozwojowe (Polish Aid, trójstronne) - wybrane inicjatywy z komponentami szkoleniowymi/technologicznymi w krajach partnerskich; skala mniejsza niż w programach UE, ale ważna dla budowania zdolności w krajach rozwijających się.
- Inicjatywy NGO i jednostek badawczych - przykłady skutecznego transferu: programy monitoringu (nauka obywatelska), pilotażowe wdrożenia technologii GIS/remote sensing do zarządzania obszarami chronionymi, edukacja i szkolenia praktyczne dla społeczności lokalnych.

Materiały/źródła

- Bazy projektów i raporty końcowe Horizon Europe / Horizon 2020 (CORDIS)- listy projektów z udziałem instytucji PL.
- Wyniki i raporty BiodivERsA, ERA-NET oraz COST (listy grantów z PL).
- Strony/programy Norway Grants / EEA Grants w Polsce- listy projektów i raporty ewaluacyjne.
- Raporty Polish Aid / MFA dotyczące projektów rozwojowych z komponentami środowiskowymi.
- Raporty NIK i ewaluacje programów krajowych (PROW/RPO) dotyczące aspektów środowiskowych i budowania zdolności.

CEL 21: Zapewnienie dostępności wiedzy na potrzeby działań na rzecz różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Zapewnienie decydom, praktykom i społeczeństwu dostępu do najlepszych dostępnych danych, informacji i wiedzy w celu kierowania skutecznym i sprawiedliwym zarządzaniem, zintegrowanym i partycypacyjnym zarządzaniem różnorodnością biologiczną oraz w celu wzmocnienia komunikacji, podnoszenia świadomości, edukacji, monitorowania, badań i zarządzania wiedzą, a także w tym kontekście, dostęp do tradycyjnej wiedzy, innowacji, praktyk i technologii ludów rdzennych i społeczności lokalnych ich dobrowolną, uprzednią i świadomą zgodą, zgodnie z ustawodawstwem krajowym.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce podejmowane są liczne działania mające na celu zapewnienie dostępu do wiedzy niezbędnej dla działań na rzecz różnorodności biologicznej. Monitoring i systemy danych realizowane są przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, inspekcje państwowe oraz instytuty badawcze i obejmują m.in. pomiary jakości powietrza i wód, elementy różnorodności biologicznej oraz programy ochrony gatunków prowadzone w parkach narodowych i rezerwatach. Badania naukowe i współpraca akademicka są finansowane z funduszy krajowych i międzynarodowych (Horizon, NCN, NCBR) i realizowane w ramach sieci współpracy uczelni, instytutów PAN i jednostek badawczo-rozwojowych. Dostarczają one wiedzy z zakresu ekologii, monitoringu, technologii i usług ekosystemowych. Wiedza jest udostępniana przez platformy i repozytoria projektów, repozytoria uczelniane oraz publiczne portale mapowe i dane (Geoportal, portale parków narodowych, GIOŚ), a także przez bazy dotyczące ochrony przyrody i dokumentację Natura 2000. Monitorowanie różnorodności biologicznej z udziałem społeczeństwa rozwijane jest przez inicjatywy obywatelskie i organizacje pozarządowe, które prowadzą monitoring ptaków, owadów czy drzewostanów i korzystają z platform raportowania obserwacji (np. iNaturalist), a działania edukacyjne angażują szkoły. Edukacja, komunikacja i podnoszenie świadomości realizowane są w formie programów edukacji ekologicznej w szkołach, kampanii medialnych i materiałów udostępnianych przez ministerstwa i NGO, a szkolenia dla praktyków (leśników, pracowników ochrony przyrody, rolników) obejmują zarządzanie siedliskami i praktyki sprzyjające różnorodności biologicznej.

W kontekście tradycyjnej wiedzy i partycypacji lokalnej Polska, ze względu na brak uznanych ludów rdzennych, koncentruje się na projektach dokumentujących lokalne praktyki i wiedzę (badania etnobotaniczne) oraz na konsultacjach społecznych w procesach planistycznych, na przykład przy opracowywaniu planów ochrony i dokumentacji Natura 2000.

Transfer wiedzy i technologii obejmuje wdrożenia technologii monitoringu (GIS, teledetekcja, sensory) realizowane przez uczelnie, instytuty i NGO oraz programy wspierające komercjalizację badań i współpracę z sektorem prywatnym.

Mimo tych działań występują istotne braki i wyzwania: dane pozostają fragmentaryczne i rozproszone, brak jest jednej scentralizowanej, kompleksowej platformy różnorodności biologicznej. Monitoring ma nierównomierny zasięg i brakuje długoterminowych, zharmonizowanych wskaźników obejmujących wszystkie komponenty różnorodności biologicznej; synteza wiedzy dla decydentów jest ograniczona i wymaga lepszych narzędzi przekładania danych na politykę. Ponadto nie istnieje szeroko zakrojone, formalne gromadzenie i integracja „tradycyjnej wiedzy” jako stałego elementu polityki, co wynika z krajowego kontekstu.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W Polsce podejmowane są liczne działania zapewniające dostęp do wiedzy niezbędnej dla działań na rzecz różnorodności biologicznej. Dostępne zasoby obejmują rejestry gatunków chronionych i inwazyjnych, dane o rozmieszczeniu gatunków pochodzące z lokalnych atlasów i obserwacji w ramach nauki obywatelskiej, monitoring ptaków i wybranych grup taksonomicznych, informacje o siedliskach i mapy (karty siedliskowe Natura 2000), dane o obszarach chronionych (granice parków narodowych, rezerwatów, obszarów Natura 2000), monitoring jakości środowiska (m.in. powietrze, woda, gleba) powiązany z presjami na różnorodność biologiczną, wyniki badań naukowych (artykuły, raporty projektowe, dane z projektów UE i krajowych) oraz dane z programów rolno-środowiskowych i gospodarki leśnej. Głównymi posiadaczami tych danych są organy państwowe (GDOŚ, GIOŚ, Ministerstwo Klimatu i Środowiska, regionalne dyrekcje ochrony środowiska), instytuty badawcze i uczelnie, parki narodowe i nadleśnictwa, agencje wdrażające programy rolne (ARiMR) i urzędy marszałkowskie, NGO i organizacje obywatelskie oraz platformy i repozytoria takie jak Geoportal, krajowe systemy informacji przestrzennej, repozytoria uczelniane.

Mimo istnienia wielu programów generujących dane występują istotne luki. Brakuje zharmonizowanych, długookresowych wskaźników obejmujących szerokie grupy taksonomiczne, dane są rozproszone i nieagregowane na jednej interoperacyjnej platformie, w wielu przypadkach brak jest danych lokalnych dla bezkręgowców, mikroorganizmów czy gleby, a dokumentacja tradycyjnej wiedzy i praktyk lokalnych jest ograniczona i nieregularna. Niezbędne są zatem zharmonizowane wskaźniki stanu i populacji kluczowych gatunków i siedlisk, dobre metadane i standardy interoperacyjności (API, formaty zgodne z INSPIRE- infrastruktura informacji przestrzennej), ciągłe serie czasowe monitoringu, zintegrowane dane przestrzenne łączące stan zasobów z presjami oraz katalog praktyk lokalnych/tradycyjnej wiedzy z zasadami dostępu i korzystania.

Obecne mechanizmy zarządzania danymi i ich udostępniania obejmują publiczne portale i rejestry (Geoportal, GDOŚ/Natura 2000, bazy GIOŚ), repozytoria uczelniane oraz regulacje dotyczące dostępu do informacji publicznej i otwartych danych, przy częściowym wdrożeniu standardów przestrzennych INSPIRE- infrastruktura informacji przestrzennej. Systemy te są umiarkowanie skuteczne zapewniają dostęp do informacji, ale dane pozostają fragmentaryczne i trudne do integracji. Tradycyjna wiedza jest dokumentowana głównie w badaniach etnobotanicznych i projektach lokalnych, jednak brak formalnych mechanizmów ochrony, przechowywania i zasad korzystania z takich zasobów. Skuteczność systemu można poprawić przez utworzenie zintegrowanej platformy różnorodności biologicznej z interoperacyjnymi i metadanymi zgodnymi z INSPIRE, wdrożenie polityki dostępu do tradycyjnej wiedzy z zasadami ochrony i zgody oraz mechanizmów walidacji i integracji danych nauki obywatelskiej. Dane są wykorzystywane do komunikacji, edukacji i podnoszenia świadomości przez materiały edukacyjne, kampanie NGO, programy szkolne, ekspozycje parków narodowych, aplikacje mobilne i media społecznościowe, lecz efektywność działań jest silna lokalnie i wśród zaangażowanych grup, a słabsza w dotarciu do szerokiej opinii publicznej i decydentów. W celu poprawy rekomendowane jest upraszczanie komunikatów (policy briefs), tworzenie infografik i interaktywnych map oraz integracja wyników badań z programami formalnej edukacji. Decydenci korzystają z raportów i analiz, praktycy z instrukcji technicznych i lokalnych danych, a społeczeństwo ma częściowy dostęp i wpływ na to, aby zwiększyć użyteczność danych dla zarządzania i partycypacji. Potrzebne są zintegrowane dashboardsy polityczne łączące stan i scenariusze, szkolenia dla urzędników i praktyków, mechanizmy uczestniczącego mapowania i standaryzowane narzędzia konsultacyjne oraz szybkie streszczenia dowodowe dla decydentów.

Główne ograniczenia w dostępie do danych to rozproszone źródła i różne formaty, bariery prawne i licencyjne w części repozytoriów, brak zasobów na aktualizacje, brak interoperacyjnych API i niska świadomość metadanych. Działania naprawcze obejmują utworzenie krajowej platformy/portalu różnorodności biologicznej z agregacją danych i API, wdrożenie polityki open data i standardów licencyjnych, dedykowane finansowanie utrzymania baz oraz szkolenia z zarządzania danymi. W zakresie technologii Polska wdrożyła GIS, teledetekcję i sensory w instytucjach badawczych oraz integrację z nauką obywatelską. Dalsze wzmocnienie wymaga inwestycji w infrastrukturę danych (serwery, chmury), szkolenia z Big Data, AI i analiz przestrzennych, rozwój interoperacyjnych narzędzi oraz partnerstw z sektorem prywatnym dla skalowania technologii. Do realizacji tych działań niezbędne będą dodatkowe zasoby finansowe na rozwój i utrzymanie platformy, długoterminowy monitoring i standaryzację, zasoby ludzkie w postaci specjalistów ds. danych, analityków GIS i komunikacji naukowej oraz zasoby techniczne: serwery, chmura, API i sprzęt do monitoringu. Pozyskanie środków jest możliwe przez krajowe programy (NCBiR, programy ministerialne), fundusze UE (Horyzont, LIFE), mechanizmy międzynarodowe (instrumenty banków rozwoju), partnerstwa publiczno-prywatne oraz granty NGO i filantropię, natomiast kadry i technologie można rozwijać przez szkolenia, programy stażowe, współpracę z uczelniami i sektorami IT. Priorytetowe i możliwe do wdrożenia rekomendacje obejmują uruchomienie krajowej interoperacyjnej platformy różnorodności biologicznej, sfinansowanie długoterminowego monitoringu priorytetowych grup taksonomicznych i siedlisk, wdrożenie standardów protokołów i metadanych oraz polityki open data, integrację nauki obywatelskiej z oficjalnym monitoringiem przez walidację i szkolenia, opracowanie mechanizmów syntezy wiedzy dla decydentów (panele kontrolne, streszczenia polityki) wraz z programami budowania kompetencji w administracji oraz uwzględnienie dokumentacji praktyk lokalnych i elementów tradycyjnej wiedzy z jasnymi zasadami dostępu i ochrony.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

21.1 Wskaźnik informacji o różnorodności biologicznej na potrzeby monitorowania globalnych ram różnorodności biologicznej Kunming-Montreal

Brak wystarczających danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Zgodnie z wytycznymi dla binarnych wskaźników nie ma pytań w celu nr 21. Pozycja pozostaje niewypełniona

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

7. Podaj przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby podaj odpowiednie hiperłącza lub dołącz powiązane materiały lub publikacje.

- 1) Geoportal — centralny dostęp do danych przestrzennych i map (granice obszarów chronionych, ortofotomapy, warstwy tematyczne)- <https://geoportal.gov.pl>
- 2) Główny Inspektorat Ochrony Środowiska — systemy monitoringu środowiska (m.in. jakość powietrza, wody, stan siedlisk przyrodniczych i gatunków) i bazy danych wykorzystywane w ocenie presji na bioróżnorodność. <https://www.gov.pl/gios> i portal jakości powietrza: <https://powietrze.gios.gov.pl> ; portal wodny <https://wody.gios.gov.pl/pjwp/>
- 3) Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOŚ) — dokumentacja i raportowanie dotyczące sieci Natura 2000, krajowe sprawozdania i materiały planistyczne. <https://www.gdos.gov.pl>
- 4) Repozytoria projektów UE i rezultaty badań — wyszukiwarka projektów i raportów (programy Horyzont / LIFE / CORDIS) jako źródło ustandaryzowanej wiedzy i narzędzi. <https://cordis.europa.eu> oraz program LIFE (CE/UE): https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en
- 5) Instytuty badawcze i uczelnie — przykładowo publikacje i dane z projektów realizowanych przez PAN i uniwersytety; wyszukiwarki publikacji i repozytoria (przykładowe: repozytoria uczelniane, Polona/Academica). NCN (finansowanie badań): <https://ncn.gov.pl> NCBR (projekty aplikacyjne): <https://www.ncbr.gov.pl>
- 6) Nauka obywatelska i bazy obserwacji — integracja zgłoszeń publicznych i baza obserwacji przyrodniczych(przykłady platform): iNaturalist (Poland): <https://www.inaturalist.org/places/poland> , OTOP/ Monitoring ptaków: <https://otop.org.pl>
- 7) Przykład parków narodowych i długoterminowego monitoringu — Biebrzański Park Narodowy prowadzi monitoring ichtiofauny, ptaków i siedlisk oraz udostępnia raporty i materiały edukacyjne. <https://www.biebrza.org.pl>
- 8) Projekty LIFE i krajowe projekty wdrożeniowe — liczne projekty przywracania siedlisk, monitoringu i edukacji, których raporty i materiały wdrożeniowe dostępne są w bazach projektów LIFE i CORDIS oraz na stronach beneficjentów (przykładowi wykonawcy: organizacje NGO, parki narodowe, uczelnie).

Przykładowe wyszukiwanie projektów:

https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life/projects_en oraz
<https://cordis.europa.eu/projects/en>

- 9) NGO i komunikacja edukacyjna — przykłady skutecznych kampanii i materiałów edukacyjnych (WWF Polska, Klub Gaja i inne organizacje prowadzą programy edukacyjne i raporty). WWF Polska: <https://www.wwf.pl> Klub Gaja: <https://klubgaja.pl> Materiały analityczne i raporty krajowe (sprawozdania do CBD, krajowe strategie) dostępne na stronach ministerialnych i GDOŚ; przegląd dokumentów strategicznych i krajowych raportów można znaleźć na stronach Ministerstwa Klimatu i Środowiska oraz GDOŚ: <https://www.gov.pl/web/klimat> oraz <https://www.gdos.gov.pl>

CEL 22: Zapewnienie wszystkim udziału w podejmowaniu decyzji oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości i informacji związanych z różnorodnością biologiczną

Brzmienie celu: Zapewnienie pełnej, sprawiedliwej, inkluzywnej, skutecznej i uwzględniającej aspekt płci reprezentacji i udziału w procesie decyzyjnym, a także dostępu do wymiaru sprawiedliwości i informacji związanych z różnorodnością biologiczną dla ludów rdzennych i społeczności lokalnych, z poszanowaniem ich kultur i praw do ziemi, terytoriów, zasobów i wiedzy tradycyjnej, a także dla kobiet i dziewcząt, dzieci i młodzieży oraz osób z niepełnosprawnościami, a także zapewnienie pełnej ochrony obrońców praw człowieka w dziedzinie środowiska.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce podjęto szereg działań mających na celu zapewnienie udziału w podejmowaniu decyzji oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach związanych z różnorodnością biologiczną. Ramy prawne i zobowiązania międzynarodowe, w tym implementacja Konwencji z Aarhus oraz przepisy UE dotyczące dostępu do informacji, udziału społeczeństwa i dostępu do sądów, wraz z krajowymi regulacjami procedur planistycznych, ocen oddziaływania na środowisko i procedur Natura 2000, tworzą podstawę prawną partycypacji i dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W praktyce realizowane są obowiązkowe konsultacje społeczne przy dokumentach strategicznych, ocenach OOŚ, planach ochrony i decyzjach inwestycyjnych, a także lokalne spotkania i dialog ze społecznościami przy projektach planistycznych i środowiskowych. Mechanizmy informacyjne i transparentność zapewniane są przez udostępnianie dokumentów i danych środowiskowych na portalach publicznych (np. Geoportal) oraz przez procedury dostępu do informacji publicznej i publikację raportów i ekspertyz. Istnieje możliwość odwołań od decyzji administracyjnych i skarg sądowych w sprawach środowiskowych, a organizacje pozarządowe i kancelarie prawne często wspierają społeczności lokalne i aktywistów w dostępie do wymiaru sprawiedliwości. Organizacje pozarządowe i społeczeństwo obywatelskie odgrywają aktywną rolę w monitoringu inwestycji, kampaniach informacyjnych, inicjatywach partycypacyjnych oraz wsparciu prawnym i szkoleniowym. Realizowane są także projekty współpracy między samorządami, społecznościami lokalnymi i środowiskiem naukowym oraz inicjatywy konsultacyjne przy planach ochrony, rewitalizacjach i programach rolnośrodowiskowych. W działaniach tych podejmowane są wysiłki, by uwzględniać perspektywy kobiet, młodzieży i osób z niepełnosprawnościami przez programy edukacyjne i konsultacje, choć ten obszar wymaga dalszego rozwoju. Ochrona praw obrońców środowiska jest monitorowana przez NGO i instytucje międzynarodowe, jednak brak jest rozbudowanych, systemowych mechanizmów państwowych dedykowanych tej ochronie. W kontekście dostępu do ochrony tradycyjnej wiedzy, ze względu na brak uznanych ludów rdzennych w Polsce działania koncentrują się na dokumentowaniu lokalnej wiedzy i prowadzeniu konsultacji społecznych, natomiast formalne mechanizmy ochrony i zasad korzystania z takiej wiedzy są ograniczone. Wreszcie prowadzone są programy edukacyjne i budujące zdolności, obejmujące szkolenia dla urzędników, praktyków i społeczności (NGO, parki narodowe, uczelnie), które zwiększają kompetencje w zakresie partycypacji, komunikacji i praw proceduralnych.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu :

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie.

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

W Polsce istnieje rozbudowany ramowy fundament prawny i instytucjonalny wspierający udział w podejmowaniu decyzji oraz dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach związanych z różnorodnością biologiczną: implementacja konwencji z Aarhus i przepisów UE, krajowe procedury OOS i system Natura 2000 oraz mechanizmy odwoławcze i sądowe. W praktyce funkcjonują obowiązkowe konsultacje społeczne przy dokumentach strategicznych, ocenach oddziaływania na środowisko i planach ochrony oraz powszechne udostępnianie dokumentów i danych środowiskowych na portalach publicznych (np. Geoportal, rejestry GDOŚ/GIOŚ). Organizacje pozarządowe, media i społeczności lokalne aktywnie uczestniczą w monitoringu, kampaniach i inicjatywach partycypacyjnych, a kancelarie prawne i NGO wspierają dostęp do wymiaru sprawiedliwości przez pomoc prawną i szkolenia. Realizowane są projekty współpracy między samorządami, instytucjami naukowymi i obywatelami oraz programy edukacyjne budujące kompetencje urzędników, praktyków i społeczności. Mimo tych osiągnięć praktyczny udział w podejmowaniu decyzji pozostaje nierówny: udział i reprezentacja grup wrażliwych (kobiety i dziewczęta, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami) są ograniczone, partycypacja w procesach decyzyjnych bywa prowadzona zbyt późno, a procedury dostępne do wymiaru sprawiedliwości bywają kosztowne i skomplikowane. Brakuje też systemowych mechanizmów państwowych dedykowanych ochronie obrońców środowiska. Aby dalej wdrażać cel, rekomendowane są: wzmocnienie wczesnej i ciągłej partycypacji (uczestniczące mapowania, cyfrowe narzędzia konsultacji), dedykowane mechanizmy angażowania grup wrażliwych (adaptowane formy komunikacji, wsparcie logistyczne), rozszerzenie bezpłatnego wsparcia prawnego i uproszczenie procedur odwoławczych, ustanowienie krajowych mechanizmów ochrony obrońców środowiska, programy budowania kompetencji administracji i społeczeństwa oraz zabezpieczenie stałego finansowania i zasobów na prowadzenie inkluzywnych konsultacji i monitoringu jakości procesu partycypacyjnego.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiąganiu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

4.1 Zmiana użytkowania gruntów i prawo własności gruntów na tradycyjnych terytoriach ludów rdzennych i społeczności lokalnych

Brak odrębnego, ogólnokrajowego wskaźnika: Polska nie prowadzi systematycznego monitoringu zmian własności/użytkowania gruntów w kontekście „tradycyjnych terytoriów społeczności lokalnych” jako kategorii. Oficjalne rejestry w Polsce nie klasyfikują gruntów według powiązania z określoną społecznością lokalną.

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiąganiu celu

Wskaźnik: Liczba krajów podejmujących działania na rzecz pełnej, sprawiedliwej, integracyjnej, skutecznej i uwzględniającej kwestie płci reprezentacji i udziału w procesie decyzyjnym oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości i informacji związanych z różnorodnością biologiczną przez ludy rdzenne i społeczności lokalne, z poszanowaniem ich kultur i praw do ziemi, terytoriów, zasobów i tradycyjnej wiedzy, a także przez kobiety i dziewczęta, dzieci i młodzież oraz osoby niepełnosprawne, oraz pełnej ochrony obrońców praw człowieka w zakresie środowiska naturalnego

5.1 Czy w Państwa kraju istnieją ramy polityczne, prawne i administracyjne na szczeblu krajowym i regionalnym, które:

(a) zapewniają pełną, sprawiedliwą, integracyjną, skuteczną i uwzględniającą kwestie płci reprezentację i udział w procesie podejmowania decyzji dotyczących różnorodności biologicznej w odniesieniu do różnorodności biologicznej następujących grup (proszę zaznaczyć wszystkie, które mają zastosowanie):

a) Ludów rdzennych i społeczności lokalnych x

b) Kobiet i dziewcząt x

c) Dzieci i młodzieży x

d) Osób niepełnosprawnych x

e) Innych x

5.2 Szanują następujące prawa i kultury ludów rdzennych i społeczności lokalnych (wybierz wszystkie, które mają zastosowanie):

(a) Kultura i praktyki x

(b) Prawa do ziemi i terytoriów

(c) Prawa do zasobów

(d) Prawa do tradycyjnej wiedzy

(e) Nie dotyczy

Uzasadnienie:

Polska nie ma ludów rdzennych, stąd odpowiedź na część pytań jest formalnie „nie dotyczy”. Ochrona kultur i praktyk lokalnych/etnicznych (np. mniejszości narodowe i regionalne, dziedzictwo kulturowe) istnieje w ramach prawa krajowego i programów ochrony dziedzictwa- stąd (a).

5.3 Zapewnienie pełnej ochrony obrońców praw człowieka w zakresie środowiska naturalnego?

(a) Nie x

(b) Tak

Uzasadnienie: w Polsce nie ma odrębnych, kompleksowych ram prawnych gwarantujących pełną ochronę obrońców praw człowieka w zakresie środowiska (brakuje specjalnych przepisów ochronnych, procedur zapobiegania nękanii, mechanizmów szybkiej ochrony prawnej czy finansowego/psychologicznego wsparcia). Istnieją natomiast ogólne gwarancje konstytucyjne (wolność zrzeszania się, prawo do sądu) i przepisy karne/cywilne, które mogą zapewnić ochronę ad hoc, ale nie tworzą systemowej, proaktywnej ochrony obrońców środowiska.

5.4 Zapewnienie publicznego dostępu do informacji dotyczących różnorodności biologicznej dla następujących grup (wybierz wszystkie, które mają zastosowanie):

- (a) Ludy rdzenne i społeczności lokalne x
- (b) Kobiety i dziewczęta x
- (c) Dzieci i młodzież x
- (d) Osoby niepełnosprawne
- (e) Inne x

Osoby niepełnosprawne: prawo wymaga dostępności informacji publicznej, lecz w praktyce wiele zasobów (mapy, raporty, konsultacje terenowe) nie jest w pełni dostępnych (formaty alternatywne, dostępność cyfrowa).

5.5 Zapewnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości jednej lub kilku z poniższych grup (wybierz wszystkie, które mają zastosowanie):

- (a) Ludy rdzenne i społeczności lokalne x
- (b) Kobiety i dziewczęta x
- (c) Dzieci i młodzież x
- (d) Osoby niepełnosprawne x
- (e) Inne

Uzasadnienia:

(a) Ludy rdzenne i społeczności lokalne - brak ludów rdzennych; społeczności lokalne mają formalny dostęp do sądów i środków prawnych (np. odwołania w sprawach środowiskowych), choć brakuje specjalnych kolektywnych środków prawnych i barier praktycznych.

(b) Kobiety i dziewczęta - istnieją ogólne mechanizmy dostępu do wymiaru sprawiedliwości (sądy, pomoc prawna, środki ochronne przed przemocą, prawo antydyskryminacyjne), ale bariery ekonomiczne i proceduralne mogą ograniczać rzeczywisty dostęp.

(c) Dzieci i młodzież - system prawny przewiduje ochronę i specjalne procedury (kuratela, sądy rodzinne, prawo dzieci), oraz formy pomocy prawnej, choć w praktyce dostęp bywa ograniczony przez świadomość praw i zasoby opieki.

(d) Osoby niepełnosprawne - prawo gwarantuje równość i dostęp do pomocy prawnej; jednak bariery fizyczne, komunikacyjne i proceduralne utrudniają pełny dostęp w praktyce.

(e) Inne (np. rolnicy, NGO, mniejszości) - podmioty te mają formalne środki dostępu do sądów i procedur odwoławczych (administracyjnych i cywilnych), choć koszty, złożoność procedur i ograniczone wsparcie mogą ograniczać skuteczność.

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hiperłącza lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

1) Konsultacje społeczne planów i dokumentów dotyczących sieci Natura 2000

Publiczne konsultacje projektów planów ochrony i aktów związanych z obszarami Natura 2000 prowadzone przez regionalne dyrekcje ochrony środowiska (RDOŚ) i GDOŚ, z możliwością udziału społecznego i zgłaszania uwag.

<https://natura2000.gdos.gov.pl/>

<https://www.gov.pl/web/klimat/ochrona-przyrody-i-natura-2000>

2) Wdrożenie konwencji Aarhus — dostęp do informacji, udział i dostępu do wymiaru sprawiedliwości Polska implementuje zapisy konwencji Aarhus (dostęp do informacji i udział społeczeństwa w decyzjach środowiskowych); narzędzia i raporty dostępne przez UNECE/Aarhus. Przykłady praktyczne: udział w postępowaniach środowiskowych oraz skargi do sądów administracyjnych/administracyjnych odwoławczych.

<https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention>

3) Rola organizacji pozarządowych w reprezentowaniu społeczności lokalnych i obrońców środowiska NGO (np. Frank Bold/ClientEarth w Polsce, Fundacja Greenpeace Polska, Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi) wspierają społeczności lokalne w dostępie do informacji, udziału w konsultacjach oraz wnoszeniu spraw do sądów i instytucji.

<https://frankbold.org/>

<https://www.clientearth.org/>

4) Projekty partycypacyjne i konsultacje lokalne (przykłady regionalne)

Lokalne procesy partycypacyjne przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, planów ochrony rezerwatów i programów przywracania — prowadzone przez samorządy, RDOŚ i NGO, z udziałem społeczności, młodzieży i grup szczególnych (np. osoby niepełnosprawne, przedstawiciele mniejszości). Przykłady i ogłoszenia publikują RDOŚ i urzędy miejskie.

Przykładowe źródło regionalne: <https://olsztyn.rdos.gov.pl/> (RDOŚ Olsztyn — informacje o konsultacjach)

5) Dostęp do informacji o środowisku — publiczne bazy i raporty

Systemy i portale publikujące dane środowiskowe (GDOŚ, GUS, GIOŚ) ułatwiają dostęp do informacji potrzebnej społecznościom i organizacjom do udziału w decyzjach.

<https://www.gov.pl/web/>

<https://www.gov.pl/web/gdos>

<https://stat.gov.pl/>

CEL 23: Zapewnienie równości płci i podejścia uwzględniającego aspekt płci w działaniach na rzecz różnorodności biologicznej

Brzmienie celu: Zapewnienie równości płci we wdrażaniu Ram poprzez podejście uwzględniające problematykę płci, w ramach którego wszystkie kobiety i dziewczęta mają równe szanse i możliwość przyczynienia się do realizacji trzech celów Konwencji, w tym poprzez uznanie ich równych praw i dostępu do ziemi i zasobów naturalnych oraz ich pełnego, sprawiedliwego, znaczącego i świadomego uczestnictwa i przywództwa na wszystkich szczeblach działania, zaangażowania, polityki i podejmowania decyzji związanych z różnorodnością biologiczną.

1. Proszę pokrótce opisać główne działania podjęte dla realizacji celu

W Polsce istnieją ramy prawne i polityczne wspierające zasadę równości płci, obejmujące krajowe przepisy antydyskryminacyjne (ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. z 2025 r. poz. 1452)) oraz strategię równego traktowania (uchwała nr 113 Rady Ministrów z dnia 24 maja 2022 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022–2030 (M.P. poz. 640), uchwała nr 205 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024–2030 (M.P. poz. 1232 z późn. zm.), uchwała nr 190/2020 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”), a także konstytucyjne gwarancje równości (art. 32 i 33 Konstytucji RP) oraz przepisy m.in. Kodeksu pracy, Kodeksu karnego i ustawy o Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji zakazujące dyskryminacji. Prawo krajowe implementuje także dyrektywę UE dotyczące równego traktowania, a administracyjne dokumenty strategiczne i resortowe wskazują kierunki polityki równości, choć brak jest jednego odrębnego aktu obejmującego pełne uwzględnienie kwestii płci we wszystkich sektorach.

W sektorach rolno-środowiskowych wymogi programów UE i krajowych (m.in. PROW/EAFRD, LIFE, Fundusz Spójności, Horizon Europe) coraz częściej zawierają obowiązek analiz kontekstowych i oceny wpływu społecznego, w tym elementy uwzględniające płeć, choć konkretne wymagania zależą od regulaminów poszczególnych naborów. Procedury oceny oddziaływania na środowisko (EIA/SEA) oraz dokumenty planistyczne czasami zawierają rozbicia społeczno-ekonomiczne ze wskazaniem skutków dla różnych grup (w tym kobiet), lecz praktyka ta nie jest jednolicie stosowana. Polityka rolno-środowiskowa i instrumenty wsparcia (CAP/PROW) mogą zawierać mechanizmy ułatwiające dostęp kobietom (np. dopłaty, programy doradcze), a część dokumentów strategicznych i programów krajowych próbuje włączać perspektywę płci. W praktyce realizowane są projekty NGO i lokalne inicjatywy wzmacniające kompetencje i przywództwo kobiet w zarządzaniu zasobami naturalnymi, wsparcie dla kobiet prowadzących gospodarstwa rolne (szkolenia, dotacje, grupy operacyjne EIP-AGRI) oraz działania promujące udział kobiet w sektorach leśnym i rybackim. W zakresie partycypacji i reprezentacji coraz częściej otwierane są konkursy i konsultacje publiczne dla różnych grup, rośnie też liczba kobiet w organizacjach pozarządowych i lokalnych gremiach decyzyjnych; jednocześnie w większości sektorów brakuje jednak systemowych mechanizmów kwotowych. Badania, monitoring i programy edukacyjne dotyczące wpływu polityk środowiskowych z perspektywy płci są prowadzone wybiórczo, a dostępność danych z rozbiciem na płeć w obszarze różnorodności biologicznej pozostaje ograniczona.

Współpraca międzynarodowa i finansowanie (projekty UE i międzynarodowe) nieraz włączają komponent społeczny/gender; wsparcie merytoryczne ze strony NGO i organizacji kobiecych stanowi

ważne uzupełnienie praktycznych działań. Pomimo tych inicjatyw widoczne są luki i wyzwania: brak spójnej, systemowej polityki uwzględniania aspektu płci dedykowanej działaniom na rzecz różnorodności biologicznej, niewystarczające wskaźniki i dane rozdzielone według płci monitorujące udział i korzyści dla kobiet oraz ograniczone finansowanie inicjatyw łączących równość płci z ochroną przyrody na większą skalę.

Reasumując, istnieją ramy i przykłady praktyk uwzględniania aspektu płci w politykach sektorowych oraz liczne projekty wspierające kobiety w obszarach rolno-środowiskowych, jednak potrzebne są bardziej systemowe rozwiązania: jednolite wytyczne uwzględniania aspektu płci w sektorze bioróżnorodności, lepszy monitoring z danymi rozbitymi według płci oraz stabilne finansowanie i instrumenty wspierające rzeczywistą równość dostępu i korzyści.

2. Wskazanie aktualnego poziomu postępów w realizacji celu:

Poczyniono postępy, ale w niewystarczającym tempie

3. Proszę przedstawić podsumowanie postępów w realizacji celu, w tym główne osiągnięte wyniki. Proszę przedstawić podsumowanie kluczowych napotkanych wyzwań i różnych podejść, które można zastosować w celu dalszego wdrożenia

Polska dysponuje podstawowymi ramami prawnymi i politycznymi sprzyjającymi równości płci w obszarze różnorodności biologicznej: konstytucyjne gwarancje równości (art. 32 i 33), związanie Europejską Konwencją Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wraz z protokołami dodatkowymi, krajowe przepisy antidyskryminacyjne z ustawą równościową i ustawą o Rzeczniku Praw Obywatelskich na czele, Kodeks pracy oraz transpozycje dyrektyw UE. W sektorach rolnośrodowiskowych elementy perspektywy płci pojawiają się w dokumentach i programach (m.in. PROW, PS WPR 2023-2027, LIFE, Horizon Europe), a na poziomie praktycznym działa wiele projektów NGO i lokalnych inicjatyw wzmacniających rolę kobiet w rolnictwie, leśnictwie i ochronie przyrody. Rosną też możliwości partycypacji kobiet w organizacjach pozarządowych i lokalnych gremiach decyzyjnych. W ministerstwach działają resortowi koordynatorzy ds. równego traktowania, a w regionach – pełnomocnicy wojewodów ds. równego traktowania oraz organy równościowe samorządu terytorialnego. Na podstawie zarządzenia nr 7 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 marca 2021 r. w sprawie powołania Rady Kobiet w rolnictwie (Dz. Urz. Min. Rol. i Roz. Wsi poz. 8 z późn. zm.) działa ogólnokrajowy organ opiniodawczo-doradczy przy MRiRW.

Zaplanowane są dalsze działania, w szczególności nowelizacja Krajowego Programu Działań na Rzecz Równego Traktowania 2022-2030.

Pomimo tych osiągnięć działania są w dużej mierze rozproszone i niesystemowe. Brakuje krajowych, spójnych wytycznych gender mainstreaming dedykowanych politykom różnorodności biologicznej oraz obowiązkowego monitoringu z danymi rozdzielonymi według płci, co utrudnia ocenę efektów i ukierunkowanie polityk. Reprezentacja kobiet na kluczowych stanowiskach decyzyjnych w sektorach środowiskowych pozostaje niedostateczna, ponieważ brak jest mechanizmów zapewniających równowagę (np. celów lub kwot). Finansowanie inicjatyw łączących gender i ochronę przyrody jest ograniczone, komponenty gender w programach bywają fakultatywne, a partycypacja w konsultacjach

publicznych napotyka bariery praktyczne (terminy, dostępność, opieka, cyfrowe wykluczenie). Obecne mechanizmy stosowane w Polsce obejmują wymagania projektowe w programach UE i krajowych (analizy kontekstowe, elementy oceny wpływu społecznego), instrumenty PROW wspierające kobiety rolniczkę, działania EIPAGRI, szkolenia i sieci NGO oraz formalne konsultacje publiczne. Te narzędzia częściowo ułatwiają dostęp do zasobów (dotacje, doradztwo) i zwiększają kompetencje oraz reprezentację kobiet lokalnie, lecz nie rozwiązują systemowych problemów własności ziemi ani nie zapewniają trwałego wpływu kobiet na strategiczne decyzje. Skuteczność działań jest zróżnicowana: lokalne projekty przynoszą realne korzyści i modele dobrych praktyk, lecz skalowanie i trwałość wymaga wsparcia politycznego, finansowego i lepszego monitoringu.

Aby skuteczniej osiągnąć cel równości płci w politykach różnorodności biologicznej, rekomenduje się: przyjęcie krajowych wytycznych gender mainstreaming dla polityk i programów dotyczących różnorodności biologicznej; wprowadzenie obowiązkowego zbierania i raportowania danych z rozbiem na płeć oraz wskaźników dotyczących udziału i korzyści; opracowanie mechanizmów prawnych i finansowych ułatwiających formalizację własności i dostęp do ziemi dla kobiet (subwencje na uregulowanie stanu prawnego, promowanie współwłasności, programy nabywania ziemi przez kobiety, doradztwo prawne i mediacja spadkowa); wprowadzenie celów/kwot udziału kobiet w organach decyzyjnych; utworzenie instrumentów finansowych skierowanych do kobiet (mikrokredyty, preferencyjne kredyty, granty inwestycyjne) oraz programów budowania przywództwa, mentoringu i szkoleń.

Możliwości poprawy równouprawnienia to wykorzystanie programów UE jako źródła finansowania i warunków wdrażania obowiązków genderowych, rozwój partnerstw NGO, samorząd–nauka oraz skalowanie dobrych praktyk lokalnych. Ograniczenia to bariery kulturowe, ochrona danych osobowych ograniczająca analizę własności oraz ograniczone kompetencje i zasoby administracyjne. Kluczowe podmioty do zaangażowania to ministerstwa (środowiska/klimatu, rolnictwa, rodziny), agencje wdrażające (ARiMR, NFOŚiGW), samorządy (w których na poziomie lokalnym w gminach kobiet stanowią połowę sołtysów), NGO, instytucje naukowe, instytucje finansowe oraz liderki i społeczności lokalne; ich zaangażowanie powinno opierać się na partycypacyjnym planowaniu polityk, konsultacjach lokalnych i partnerstwach realizacyjnych. Do realizacji zmian potrzebne są zasoby finansowe (alokacje na programy celowane, środki na mikrokredyty i subwencje), ludzkie (specjaliści ds. gender w instytucjach, trenerzy, prawnicy, personel do monitoringu) oraz techniczne (narzędzia IT i GIS do monitoringu, systemy zbierania danych, wsparcie metodologiczne dla partycypacyjnego mapowania i badań terenowych). Dodatkowe środki można pozyskać przez: reorganizację budżetów krajowych i samorządowych, alokacje w programach UE (PROW, Fundusz Spójności, programy Horyzont), granty międzynarodowe (ONZ, fundacje), partnerstwa publiczno-prywatne, instrumenty finansowe i projekty partnerskie NGO–uczelnie–samorządy. Wsparcie techniczne i merytoryczne można uzyskać z uczelni, instytutów badawczych oraz międzynarodowych programów i organizacji. Podsumowując, Polska ma solidne podstawy prawne i wiele lokalnych inicjatyw wspierających równość płci w działaniach na rzecz różnorodności biologicznej, jednak brak spójnej polityki i systemowego monitoringu ogranicza skalę i trwałość rezultatów. Konieczne są formalne wytyczne gender mainstreaming, obowiązkowe gromadzenie danych z rozbiem na płeć, mechanizmy prawne i finansowe promujące zdobywanie przez kobiety dostępu do ziemi oraz stabilne finansowanie programów budujących przywództwo i udział kobiet w podejmowaniu decyzji.

4. Proszę przedstawić dane na temat głównych wskaźników wykorzystywanych do oceny postępów w osiągnięciu celu

Korzystanie z krajowych zbiorów danych

5. Binarne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

Wskaźnik: Liczba krajów posiadających ramy prawne, administracyjne lub polityczne, między innymi w celu wdrożenia Planu działania na rzecz równości płci (2023–2030), aby zapewnić wszystkim kobietom i dziewczętom równe szanse i możliwości przyczynienia się do realizacji trzech celów

5.1 Czy w Państwa kraju istnieją mechanizmy ułatwiające pełne, sprawiedliwe, znaczące i świadome uczestnictwo oraz przywództwo wszystkich kobiet i dziewcząt na wszystkich szczeblach działania, zaangażowania, polityki i podejmowania decyzji związanych z różnorodnością biologiczną?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni x

Uzasadnienie:

Ramy prawne ogólne: Konstytucja (art. 32, 33), kwoty zapisane w Kodeksie Wyborczym, przepisy antydyskryminacyjne, Kodeks pracy zapewniają równouprawnienie.

- Wymogi programów UE: projekty finansowane z PROW, PS WPR 2023-2027, LIFE, Horizon itp. często wymagają analiz społecznych/gender i elementów partycypacji.
- Instytucje i inicjatywy: Pełnomocnik ds. równego traktowania, ministerstwa, uczelnie, oraz NGO prowadzą szkolenia, sieci wsparcia i projekty wzmacniające kobiety (np. w rolnictwie).
- Programy sektorowe z komponentami społecznymi: płatności rolnośrodowiskowe, niektóre projekty renaturyzacyjne z udziałem lokalnych kobiet, grupy operacyjne EIPAGRI wspierające rolniczki.

Główne luki i ograniczenia

Brak jednolitego, obowiązkowego mechanizmu „gender mainstreaming” w politykach różnorodności biologicznej - wdrożenie zależy od projektu/programu.

Niska reprezentacja kobiet na niektórych poziomach decyzyjnych (lokalne rady, organy zarządzające obszarami chronionymi, rady łowieckie itp.).

Bariery praktyczne dla kobiet z obszarów wiejskich: ograniczony dostęp do ziemi, kredytów, informacji, szkoleń i formalnych mechanizmów partycypacji.

Finansowanie i programy często nie są dostosowane do potrzeb kobiet (wymogi aplikacyjne, wielkość projektów, czas realizacji).

Brak jasnych wskaźników i monitoringu skuteczności działań genderowych w obszarze różnorodności biologicznej.

5.2 Czy w Państwa kraju przyjęto środki prawne, administracyjne lub polityczne, które wyraźnie uznają i chronią prawa oraz dostęp wszystkich kobiet i dziewcząt do ziemi i zasobów naturalnych?

- (a) Nie x
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo
- (d) W pełni

5.3 Czy Państwa kraj wyraźnie stosuje podejście uwzględniające kwestie płci i uznaje wkład oraz rolę kobiet i dziewcząt w realizacji ram poprzez krajowe sprawozdania lub krajową strategię i plan działania w zakresie różnorodności biologicznej?

- (a) Nie
- (b) W trakcie opracowywania
- (c) Częściowo x
- (d) W pełni

Uzasadnienie:

Ogólne gwarancje równości: Konstytucja RP (zasada równości, zakaz dyskryminacji), przepisy antydyskryminacyjne i Kodeks cywilny (prawo własności, prawo spadkowe) umożliwiają formalny dostęp kobiet do ziemi i zasobów.

- Instrumenty wsparcia rolnego: programy UE wdrażane w Polsce (CAP/PROW) oraz krajowe instrumenty wsparcia dla gospodarstw (dotacje, wsparcie dla młodych rolników), z których korzystają także kobiety.
- Prawo ziemi/rolne: istnieją regulacje dotyczące obrotu gruntami rolnymi i ograniczeń (ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego oraz inne regulacje administracyjne), które formalnie stosują się do wszystkich podmiotów bez rozróżnienia płci.
- Inicjatywy pozarządowe i programy pomocowe: szkolenia, doradztwo, mikrodotacje i sieci wsparcia dla kobiet rolniczek i liderek lokalnych społeczności realizowane przez NGO i niektóre samorządy.

Główne bariery i luki praktyczne

- Brak przepisów sektorowych explicite chroniących prawa kobiet do ziemi (brak mechanizmów faworyzujących lub upraszczających nabywanie/granty/lease ziemi dla kobiet).
- Problemy praktyczne: ograniczony dostęp do finansowania (kredyty, gwarancje), formalności administracyjne preferujące osoby z doświadczeniem/kapitałem, bariery kulturowe i informacyjne na wsiach.
- Brak systematycznego monitoringu: rejestry i statystyki dotyczące użytkowników/ właścicieli ziemi często nie są analizowane ani raportowane z podziałem na płeć.
- Brak preferencyjnych mechanizmów (np. programów „land-bank” priorytetowo dla kobiet) oraz niewystarczające wsparcie prawne i doradcze przy transakcjach ziemią.

Konsekwencje luk:

- Niższy udział kobiet jako właścielek/użytkowniczek ziemi i zasobów naturalnych.
- Ograniczony wpływ kobiet na decyzje dotyczące gospodarowania zasobami naturalnymi i ochrony przyrody.
- Utrata potencjału wiedzy tradycyjnej i praktyk zrównoważonego gospodarowania związanych z kobietami.

5.4 Czy w Państwa kraju gromadzi się i analizuje dane z podziałem na płeć w celu oceny zróżnicowanego wpływu polityki i programów dotyczących różnorodności biologicznej?

(a) Nie

(b) W trakcie opracowywania

(c) Częściowo x

(d) W pełni

6. Ewentualne inne wskaźniki wykorzystane do oceny postępu w osiągnięciu celu

23.CT.1 Odsetek miejsc zajmowanych przez kobiety w a) parlamentach narodowych i b) samorządach lokalnych 29,4%

https://sdg.gov.pl/statistics_glob/5-5-1/

22.CY.1 Proporcje stanowisk w instytucjach krajowych i lokalnych, w tym a) w organach ustawodawczych; b) usługi publicznej; oraz c) sądownictwo, w porównaniu z podziałem na poszczególne kraje, według płci, wieku, osób z niepełnosprawnościami i grup ludności

- Wskaźnik 5.5.2- Udział kobiet w ogólnej liczbie osób zatrudnionych na stanowiskach wyższego szczebla 46,1%
- Wskaźnik 5.a.1.b- Udział kobiet wśród użytkowników gospodarstw rolnych w ogólnej liczbie użytkowników gospodarstw indywidualnych – 31,3%

7. Proszę podać przykłady lub przypadki ilustrujące skuteczność działań podjętych dla realizacji celu. W razie potrzeby proszę podać odpowiednie hipertączy lub dołączyć powiązane materiały lub publikacje.

Dolina Baryczy - działania Fundacji EkoRozwoju (FER) i projekty LEADER wspierające lokalne społeczności (w tym kobiety - przedsiębiorczynie) w rozwoju zrównoważonych źródeł dochodu powiązanych z ochroną przyrody.

<https://fer.org.pl/en/>

Projekty Federacji Zielonych GAJA- programy na rzecz przywracania ekosystemów i działań społecznych na obszarach chronionych, z komponentami rozwoju lokalnego i partycypacji (w praktyce angażują różne grupy społeczne, w tym kobiety).

<https://gajanet.pl/projekty/>

Inicjatywy obywatelskie i konkursy Natura 2000 / nagrody regionalne- wiele projektów nagradzanych za działania na rzecz przyrody ma silny komponent lokalny i pokazuje role liderów lokalnych (przykłady na stronach RDOŚ i regionalnych). Przykładowe informacje: RDOŚ Olsztyn — informacje o nagrodach i inicjatywach obywatelskich.

<https://olsztyn.rdos.gov.pl/>

Ramy i zasoby międzynarodowe/UE wspierające uwzględnianie płci (przydatne jako odniesienie dla Polski): CBD- Gender Plan of Action / Women for Biodiversity; dokumenty i wytyczne do uwzględniania aspektu płci w polityce różnorodności biologicznej.

<https://www.cbd.int/gender/>

<https://www.cbd.int/gender/wwb/>

III. Ocena postępów krajowych przyczyniających się do realizacji celów globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal

<i>Cele na rok 2050</i>	<i>Podsumowanie krajowych postępów przyczyniających się do realizacji celów globalnych</i>	<i>Wskaźniki główne i binarne (wypełnione wstępnie na podstawie przedłożonych celów krajowych)</i> <i>Opisane w poszczególnych celach przedłożonego raportu (punkt 4)</i>	<i>Wskaźniki składowe, uzupełniające lub inne wskaźniki krajowe (wypełnione na podstawie przedłożonych celów krajowych)</i>	<i>Źródło danych dla wskaźników</i>
Cel A	W tekście pod tabelą	A.1 Czerwona lista ekosystemów A.2 Zasięg ekosystemów naturalnych A.3 Indeks czerwonej listy A.4 Odsetek populacji w obrębie gatunków o efektywnej wielkości populacji powyżej 500 osobników	<i>Wskaźniki z tej grupy opisane zostały w poszczególnych celach przedłożonego raportu (punkt 6)</i>	W niniejszym raporcie
Cel B		B.1 Usługi świadczone przez ekosystemy B.2 Liczba krajów posiadających politykę lub działania mające na celu wdrażanie i monitorowanie zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej oraz utrzymanie i wzmacnianie wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych B.3 Czy w Państwa kraju istnieją polityki i/lub plany działania mające na celu zapewnienie utrzymania, poprawy i przywrócenia wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych? B.4 Czy w Państwa kraju istnieją polityki i/lub plany działania mające na celu zapewnienie zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej? B.5 Czy w Państwa kraju monitoruje się zrównoważone		W niniejszym raporcie

		wykorzystanie różnorodności biologicznej? B.6 Czy Państwa kraj monitoruje utrzymanie, odbudowę i poprawę wkładu przyrody w życie ludzi, w tym funkcji i usług ekosystemowych, z korzyścią dla obecnych i przyszłych pokoleń?		
Cel C		C.1 Korzyści finansowe uzyskane zgodnie z obowiązującymi międzynarodowymi instrumentami dotyczącymi dostępu i podziału korzyści C.2 Korzyści niepieniężne wynikające z obowiązujących międzynarodowych instrumentów dotyczących dostępu i podziału korzyści 13.b Liczba krajów, które podjęły skuteczne środki prawne, polityczne, administracyjne i związane z budowaniem potencjału na wszystkich szczeblach, stosownie do potrzeb, w celu zapewnienia sprawiedliwego i równego podziału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych i cyfrowych informacji o sekwencjach zasobów genetycznych, a także tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi 13.1 Czy w Państwa kraju istnieją skuteczne środki prawne, administracyjne i polityczne zapewniające sprawiedliwy i równy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych? 13.2 Czy w Państwa kraju istnieją środki służące budowaniu potencjału w celu zapewnienia sprawiedliwego i równego podziału korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych? 13.3. Czy w Państwa kraju podjęto środki administracyjne, polityczne lub legislacyjne zgodnie z uruchomieniem		W niniejszym raporcie

		mechanizmu wielostronnego określonego w decyzji 16/2? 13.4 Czy środki wymienione w pytaniach 13.1 i 13.2 obejmują wykorzystanie tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi? 13.5 Czy Państwa kraj monitoruje korzyści finansowe uzyskane z wykorzystania zasobów genetycznych i/lub tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, do których uzyskano dostęp w Państwa kraju? 13.6 Czy Państwa kraj monitoruje korzyści niepieniężne uzyskane z wykorzystania zasobów genetycznych i/lub tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, do których uzyskano dostęp w Państwa kraju? 13.7. Czy w Państwa kraju istnieją środki zapewniające sprawiedliwy i równy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych i/lub tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, do których uzyskano dostęp w innym kraju?		
Cel D		D.1 Międzynarodowe finansowanie publiczne, w tym oficjalna pomoc rozwojowa na rzecz ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej i ekosystemów. D.2 Krajowe finansowanie publiczne na rzecz ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej. D.3 Finansowanie prywatne (krajowe i międzynarodowe) na rzecz ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej i ekosystemów.		W niniejszym raporcie

Podsumowanie krajowych postępów przyczyniających się do realizacji celów globalnych:

Globalne ramy różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal zawierają cztery długoterminowe cele na rok 2050 związane z wizją różnorodności biologicznej na rok 2050.

CEL A

Integralność, łączność i odporność wszystkich ekosystemów są utrzymywane, wzmacniane lub przywracane, co znacznie zwiększa obszar naturalnych ekosystemów do roku 2050;

Zatrzymanie wymierania znanych zagrożonych gatunków spowodowanego działalnością człowieka oraz, do 2050 r., dziesięciokrotne zmniejszenie tempa wymierania i ryzyka wymierania wszystkich gatunków oraz zwiększenie liczebności rodzimych gatunków dzikich do zdrowego i odpornego poziomu;

Utrzymanie różnorodności genetycznej populacji gatunków dzikich i udomowionych, chroniąc ich potencjał adaptacyjny.

Polska osiągnęła znaczące, choć nierównomierne postępy w kierunku realizacji celów 2050. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione na koniec 2024 roku obejmowały 32,2 % powierzchni kraju, czyli ponad 10 mln ha. Około 30% powierzchni kraju zajmuje sieć obszarów Natura 2000, przy czym sieć ta częściowo pokrywa się z obszarami chronionymi. Prowadzone są lokalne i regionalne projekty tworzenia korytarzy ekologicznych oraz działania zmniejszające barierowość infrastruktury, takie jak budowa przepustów i przejść dla zwierząt. Dzięki objęciu ochroną, liczba wilków wzrosła w ostatnich latach do około 5000 osobników i wykazuje tendencję stabilnego rozwoju, a liczebność rysia, w Polsce szacowana obecnie na ok. 600 osobników, wyraźnie wzrosła w porównaniu z początkiem poprzedniej dekady [Źródło: rocznik statystyczny GUS 2025]. Monitoring populacji oraz programy reintrodukcji i ochrony wielu gatunków są realizowane przez instytucje naukowe i organizacje pozarządowe. W zakresie ochrony genetycznej powstały banki nasion i kolekcje genetyczne dla roślin uprawnych i wybranych gatunków dzikich, a programy hodowlane pomagają zachować zasoby genetyczne gatunków objętych restytucją. Ramy prawne i instytucjonalne, w tym implementacja przepisów unijnych oraz wsparcie finansowe z programów unijnych, stanowią istotne wsparcie dla działań ochronnych.

Jednakże istnieją istotne luki i wyzwania ograniczające osiągnięcie wymaganego poziomu do 2050 roku. Fragmentacja krajobrazu wynikająca z rozwoju infrastruktury, intensyfikacji rolnictwa i urbanizacji oraz niewystarczająca jakość części siedlisk, w tym w obszarach Natura 2000 nieosiągających dobrego stanu, osłabiają integralność i odporność ekosystemów. Brakuje spójnej, krajowej sieci korytarzy ekologicznych. Dodatkowe zagrożenia stwarzają gatunki inwazyjne, których lista obejmuje kilkaset pozycji – w tym barszcz Sosnowskiego, barszcz Mantegazziego czy dławisz okrągłolistny oraz choroby i kolizje z infrastrukturą. Finansowanie i zasoby ludzkie są często ograniczone, co utrudnia długoterminową realizację programów. W zakresie ochrony różnorodności genetycznej istnieją co prawda struktury ex-situ, lecz ich zasięg nie obejmuje wszystkich priorytetowych gatunków ani nie zabezpiecza w pełni wewnątrzpopulacyjnej różnorodności i potencjału adaptacyjnego wobec zmian klimatu.

Ocena postępu względem celów 2050 jest mieszana. Widoczne są lokalne sukcesy w ochronie gatunków oraz przykłady renaturyzacji i zwiększania lesistości, ale brak dotychczas dowodów na „znaczne” zwiększenie powierzchni naturalnych ekosystemów w skali kraju. Programy ochrony i monitoring zmniejszają ryzyko wymierania niektórych gatunków, lecz osiągnięcie dziesięciokrotnego zmniejszenia tempa wymierania i ryzyka wymierania wszystkich gatunków do 2050 roku wymaga znacznie silniejszych, systemowych działań. Ochrona genetyczna wymaga rozszerzenia i lepszej koordynacji, zwłaszcza dla dzikich populacji.

CEL B

Różnorodność biologiczna jest wykorzystywana i zarządzana w sposób zrównoważony, a wkład natury w życie ludzi, w tym funkcje i usługi ekosystemowe, są doceniane, utrzymywane i wzmacniane, a te, które obecnie ulegają pogorszeniu, są przywracane, wspierając osiągnięcie zrównoważonego rozwoju z korzyściami dla obecnych i przyszłych pokoleń do 2050 r.

Polska poczyniła postępy w kierunku zrównoważonego wykorzystania zasobów przyrodniczych i wzmacniania usług ekosystemowych. Należy jednak prowadzić dalsze intensywne prace nad opracowaniem wskaźników głównych do celu B.

W sektorze rolnictwa wdrażane są praktyki rolnośrodowiskowe w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i programów krajowych, promujące płodozmian, ograniczenie stosowania pestycydów w wybranych działaniach, obszary buforowe i ochronę siedlisk przyrolnych. W leśnictwie dominują działania zrównoważonego gospodarowania lasami, certyfikacja nadleśnictw oraz programy zwiększania lesistości i retencji wód. Projekty renaturyzacji rzek, torfowisk i przywracania mokradeł wspierają odbudowę usług regulacyjnych (retencja, oczyszczanie wody), a rozwój zielonej infrastruktury miejskiej zwiększa korzyści dla zdrowia i dobrostanu mieszkańców. Mechanizmy ochrony obszarów Natura 2000 oraz programy ochrony gatunków przyczyniają się do zachowania funkcji ekosystemów. Finansowanie z programów unijnych i krajowe instrumenty wspierają projekty przywracania usług ekosystemowych i zrównoważonego użytkowania zasobów przyrodniczych. Rosnące działania edukacyjne, inicjatywy NGO oraz rozwój narzędzi oceny usług ekosystemowych zwiększają świadomość społeczną i integrację wartości przyrody w planowaniu lokalnym.

Mimo postępów występują istotne braki: intensyfikacja rolnictwa i związane z nią chemizacja oraz uproszczenie krajobrazu zmniejszają biologiczną produktywność i stabilność usług; zanieczyszczenia wód i powietrza oraz eutrofizacja osłabiają funkcje wodne i różnorodność biologiczną; presja urbanizacyjna i rozbudowa infrastruktury ograniczają przestrzeń dla funkcjonowania ekosystemów; niewystarczające mechanizmy płatności za usługi ekosystemowe i rynkowe zachęty utrudniają ocenę pozytywnych praktyk; monitoring świadczenia usług ekosystemowych i ich wycena są nadal fragmentaryczne - tu należy prowadzić dalsze prace. Dodatkowo zmiany klimatu zwiększają ryzyko utraty usług i wymagają adaptacyjnych rozwiązań, jednak w tym aspekcie Polska poczyniła duże postępy.

Ocena jest umiarkowanie pozytywna: działania ochronne, renaturyzacyjne i promowanie praktyk zrównoważonych dają realne korzyści lokalne, jednak by osiągnąć Cel B do 2050 konieczne są systemowe zmiany oraz szersze wdrożenie rolnictwa i leśnictwa przyjaznego różnorodności biologicznej, rozwój mechanizmów płatności za usługi ekosystemowe, silniejsze instrumenty regulacyjne ograniczające

zanieczyszczenia i fragmentację, lepsza integracja wartości natury w polityce przestrzennej oraz ujednolicony monitoring usług ekosystemowych.

CEL C

Korzyści pieniężne i niepieniężne wynikające z wykorzystania zasobów genetycznych i cyfrowych informacji o sekwencjach zasobów genetycznych oraz tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, w stosownych przypadkach mają zastosowanie, są dzielone sprawiedliwie i równo, w tym, w stosownych przypadkach, z ludnością tubylczą i społecznościami lokalnymi, oraz znacznie zwiększone do 2050 r., przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniej ochrony tradycyjnej wiedzy związanej z zasobami genetycznymi, przyczyniając się w ten sposób do ochrony i zrównoważonego wykorzystania różnorodności biologicznej, zgodnie z międzynarodowymi instrumentami dotyczącymi dostępu i podziału korzyści.

Polska nie reguluje dostępu do własnych zasobów genetycznych, lecz uczestniczy w międzynarodowych mechanizmach ABS przez implementację prawa unijnego, w szczególności rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 511/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. Krajowe instytucje naukowe, kolekcje biologiczne, banki genów i nasion przechowują zasoby genetyczne i prowadzą badania. Sektor biotechnologiczny oraz uczelnie komercjalizują wyniki badań, co generuje potencjał podziału korzyści w przypadku badań z wykorzystaniem zasobów pochodzących z krajów regulujących dostęp. Projekty badawcze finansowane z programów krajowych i unijnych zawierają klauzule dotyczące praw własności intelektualnej i współpracy, a niektóre programy LIFE promują współpracę z lokalnymi społecznościami i rolnikami.

CEL D

Odpowiednie środki realizacji, w tym zasoby finansowe, budowanie potencjału, współpraca techniczna i naukowa oraz dostęp do technologii i transfer technologii w celu pełnego wdrożenia globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal, są zapewnione i dostępne na zasadach równości dla wszystkich Stron, zwłaszcza Stron będących krajami rozwijającymi się, w szczególności krajów najślabiej rozwiniętych i małych rozwijających się państw wyspiarskich, a także krajów o gospodarkach w okresie transformacji, stopniowo wypełniając lukę finansową w zakresie różnorodności biologicznej wynoszącą 700 mld USD rocznie i dostosowując przepływy finansowe do globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal oraz wizji różnorodności biologicznej na rok 2050

Polska dysponuje wieloma źródłami finansowania instrumentów wspierających działania na rzecz różnorodności biologicznej: środki unijne, krajowe środki budżetowe na programy ochrony przyrody, instrumenty rolno-środowiskowe oraz inwestycje samorządowe w infrastrukturę zieloną. Funkcjonują instytucje i sieci budujące potencjał (uczelnie, instytuty badawcze, Lasy Państwowe, parki narodowe, organizacje pozarządowe) prowadzące szkolenia, doradztwo i badania aplikacyjne. Polska uczestniczy w międzynarodowych programach badawczych i technicznych, co sprzyja transferowi wiedzy i technologii w obszarze monitoringu, renaturyzacji i zrównoważonego gospodarowania zasobami. Rozwijane są także instrumenty finansowe i pilotażowe mechanizmy mobilizujące kapitał prywatny (projekty partnerstwa publiczno-prywatnego, zielone projekty inwestycyjne).

IV. Wnioski dotyczące krajowego wdrażania Konwencji o różnorodności biologicznej i globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunming-Montreal

Polska dysponuje solidnymi podstawami instytucjonalnymi, zasobami naukowymi i dostępem do funduszy (zwłaszcza unijnych), co pozwala realizować liczne działania na rzecz różnorodności biologicznej. Aby jednak w pełni wdrożyć Ramy Kunming–Montreal i osiągnąć cele 2050, konieczne są systemowe zmiany jak stabilne finansowanie krajowe, lepsza koordynacja międzysektorowa, wzmocnione zdolności techniczne i operacyjne.

Polska wykazuje znaczące i konsekwentne zaangażowanie w ochronę różnorodności biologicznej, co znajduje odzwierciedlenie w implementacji kompleksowych ram prawnych, opartych na prawodawstwie Unii Europejskiej oraz kluczowych konwencjach międzynarodowych. Ten solidny fundament pozwolił na osiągnięcie widocznych postępów w wielu obszarach, świadczących o rosnącej dojrzałości krajowej polityki ekologicznej. Przejawem tego zaangażowania jest skuteczna realizacja konkretnych projektów ochronnych, modernizacja infrastruktury środowiskowej oraz budowanie zaawansowanych systemów monitoringu przyrody.

Skutecznie wdrożono kluczowe regulacje unijne, takie jak Dyrektywa Siedliskowa, Ptasia czy Ramowa Dyrektywa Wodna, a działania opierają się na międzynarodowych zobowiązaniach, w tym Konwencji CITES. Sprawnie funkcjonują przy tym wyspecjalizowane instytucje, takie jak Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska i regionalne dyrekcje ochrony środowiska, Inspekcja Ochrony Środowiska, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe czy Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie a także Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i fundusze wojewódzkie. Znaczącym sukcesem jest formalne objęcie ochroną ponad 32% powierzchni lądowej kraju oraz sukcesy w programach restytucji gatunków, czego najlepszym przykładem jest stabilna i rosnąca populacja żubra. Te osiągnięcia są możliwe w dużej mierze dzięki efektywnemu wykorzystaniu funduszy unijnych, w tym programu LIFE (program finansowy Unii Europejskiej na rzecz środowiska i klimatu) oraz środków w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, które uzupełniane są przez krajowe źródła finansowania, m.in. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Co istotne, ochrona przyrody jest coraz lepiej integrowana z innymi sektorami, takimi jak planowanie przestrzenne, leśnictwo i rolnictwo, a rosnąca świadomość ekologiczna sprawia, że organizacje pozarządowe i społeczności lokalne stają się aktywnymi partnerami w tych działaniach.

Polska podjęła decyzję, że nie będzie regulowała dostępu do swoich zasobów genetycznych, wdraża jednak prawo międzynarodowe zapewniające monitorowanie wykorzystania zasobów podlegających Protokołowi z Nagoi zgodnie z obowiązującym prawem.

Mimo tych znaczących sukcesów, dalszy postęp i pełna realizacja ambitnych celów do 2050 roku wymagają skupienia się na kilku kluczowych obszarach rozwoju. Obecny, bardzo skuteczny model finansowania oparty na cyklach projektowych warto uzupełnić o mechanizmy zapewniające większą stabilność i długoterminową perspektywę, co ułatwi systemowe zarządzanie siecią obszarów chronionych. Perspektywiczne jest również dalsze doskonalenie mechanizmów koordynacji międzysektorowej oraz kontynuowanie wsparcia dla samorządów w realizacji ich zadań. Polska gromadzi

ogromne ilości danych o różnorodności biologicznej, dlatego naturalnym krokiem naprzód byłaby ich dalsza integracja np. w ramach centralnej platformy, która jeszcze skuteczniej wspierałaby podejmowanie decyzji. Kluczowe pozostaje także wzmacnianie transferu wiedzy naukowej do praktyki oraz dalsze budowanie świadomości ekologicznej w całym społeczeństwie.

Podsumowując, Polska zbudowała solidne fundamenty dla ochrony różnorodności biologicznej i może poszczycić się wieloma sukcesami. Zidentyfikowane obszary rozwoju nie świadczą o brakach, lecz o wchodzeniu w kolejny, bardziej zaawansowany etap, którego celem jest opracowanie w pełni zintegrowanego, stabilnego i efektywnego systemu zarządzania cennymi zasobami przyrodniczymi kraju.